שו״ת · אחרונים

דברי פנחס

רבי פנחס הלוי סג"ל צימטבוים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי פנחס

רבי פנחס הלוי סג"ל צימטבוים

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-פנחס/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דברי פנחס 4
שאלות ותשובות 4
תוכן ומפתח 193
אורח חיים 193
יורה דעה 195
אבן העזר 196
חושן משפט 197
ענינים שונים 197

דברי פנחס

שאלות ותשובות

סימן א

ב"ה גראסווארדיין יצ"ו. לרוסיא, ק"ק בענדין יע"א.

לכבוד הרב הגאון החו"ב המפורסם וכו'

מהר"ם נ"י וכעת הוא הגאב"ד דק"ק קרעזשאוויטץ יע"א.

ע"ד קושיתו אשר הציע לפני בהא דכתב הטור באוה"ח סימן א' דלכך יכול לומר אחר פרשת אשם יר"מ כאלו הקרבתי אשם אע"ג דאשם וחטאת אינה באה בנדבה לפי שמצינו בנדרים דף י' דחסידים נודרין בנזיר כדי להביא קרבן א"כ נראה שיש לומר כמו לבא בנדבה עיי"ש, והקשו כלם שהרי אמרינן שם שהי' מתנדבין בנזיר כדי להביא קרבן חטאת וא"כ בחטאת הו"ל לומר יה"ר מטעם זה כיון דחטאת מקרי נמי באה בנדבה גבי נזיר ואמאי אמרינן דבחטאת א"ל יה"ר וכתב בספר עולת שבת ליישב דכוונת הטור הוא רק דדייק מדאמרי' בנדרים שם שחסידים הראשונים הי' מתאווים להביא קרבן חטאת ולא נאמר אשם אלמא דאשם הי' אפשר להם להביא כדמ"ד דאדם מתנדב אשם תלוי בכל יום אבל חטאת לא הי' יכולין להביא וכוונתו רק להביא ראי' דהלכתא כמ"ד מתנדב א"ת אמנם בהא דהי' נודרין בנזיר לא ס"ל כוותייהו אלא דס"ל דנזיר חוטא הוא שציער עצמו מן היין מש"ה לא פסק רק באשם לבד שבא בנדבה עכ"ד. וכוונתו הוא ע"כ כיון דנזיר מקרי חוטא ע"כ קרבן דיליה משום כפרה הוא כמש"כ התוס' בסוטה דף ט"ו ע"א ד"ה סבר לה כר"א הקפר עש"ה וכיון דחטאת נזיר הוא משום כפרה ולכך לא מקרי באה בנדבה.

ועפי"ז הקשה מעכת"ה נ"י הא גם בחטאת נזיר משכחת לה באה בנדבה לפי"מ דאמרינן בזבחים דף מ"ו ע"ב דחטאת ששחטה לשם חולין דכשר ואינו מרצה עיי"ש, בש"ס הנ"ל דף ה' ע"א פריך דבכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן אמרינן דכשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה אם כשרים הם ירצו ואם אינם מרצים למה באו ומשני דילפינן מקרא מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת האי נדבה נדר הוא אלא אם כמה שנדרת עשית יהא נדר ואם לא יהי' נדבה עש"ה.

וא"כ משכחת נמי בחטאת נזיר שבאה בנדבה בכה"ג ששחט חטאת לשם חילין ואפ"ה נשאר עליו קדושת חטאת נדבה ואסור לשנוי בה כמבואר בריש זבחים גבי עולה ששחט שלא לשמה אסור לזרוק דמה שלא לשמה דבקדושתייהו קיימו עכת"ק בתוספת ביאור הדברים.

ולכאורה יש לדחות קושיתו דיש לומר דכוונת העולת שבת הוא כיון דלמ"ד נזיר חוטא מקרי ל"ש חטאת נזיר באה בנדבה ע"י איסור דנזירות כמש"כ המג"א בסקי"ז ולכך לא אקרי אשם באה בנדבה שמביא נזיר טמא כיון דאסור לעבור איסור במזיד עש"ה.

אך יש לחזק קושיתו עפי' דברי פירוש המשניות להרמב"ם בפ"ב דנדרים שכתב ויש בכאן קושיא גדולה הא שאמר בפ"ק שאם אמר חטאת שאני אוכל לך אסיר וידוע שחטאת אינה באה בנדר ונדבה ותשובת זה שקרבן חטאת אעפ"י שהוא עצמו אינו באה בנדר ונדבה הרי הוא בא מחמת הנדר שהרי הוא מבואר אצלינו נודרין בנזיר וכבר ידעת שהנזיר כשנשלמו ימי הנזירות יביא קרבן חטאת בכלל קרבנותיו ולכך עשינו קרבן חטאת כמו הדבר שנידר לה' עש"ה וכ"כ הרע"ב ברפ"ב דנדרים עש"ה אע"ג דהרמב"ם פסק דנזיר חוטא מקרי כמש"כ הלח"מ בפ"ג מהלכות תענית עיי"ש אפ"ה מקרי חטאת נזיר דבר הנידר.

ועוד ראי' מהא דפסקינן ביו"ד סימן ה' דהשוחט בזה"ז לשם קדשים המתנדבים שחיטתו פסולה שחט לשם חטאת ולשם אשם שאינה באה בנדר ונדבה שחיטתו כשרה ומקורו מש"ס חולין מ"א ע"ב ופרש"י שם דבחטאת ואשם כיון שלא עבר עבירה ממילא הוא עושה כן דרך נדבה והכל יודעין שאין אלו באין בנדבה ולא יחושו לדבריו וא"ל שמא יסברו שחייב חטאת הוא דההוא קלא אית ליה דכל העובר בשוגג בסתר מודה ברבים כדי שיתבייש ויהי' לו כפרה ואמרינן שם שאם שחט לשם קרבן נזיר אסור דשמא נגד בצנעא ועיין בשמ"ח סימן ה' דה"ה דשחט לשם חטאת לשם חטאת נזיר מקרא נידר ונידב כמש"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות שחיטה עש"ה בת"ש סקי"ח.

חזינן דחטאת נזיר לדידן מקרי נידר ונידב אע"ג דמקרי חוטא ושפיר צדקו קושיתו הנ"ל.

גם אנכי הקשיתי באופן אחר לפי"מ דאמרינן בנדרים דף ו' ע"א הרי זו חטאת הרי זו אשם אע"פ שהוא חייב חטאת אשם לא אמר כלום, הרי זו חטאתי הרי זו אשמי אם היה מחויב דבריו קיימין, ברש"י ד"ה דבריו קיימין כתב והוא דאמר חטאתי אבל אם לא הי' מחיוב חטאת אינו כלום הואיל ולא אמר עלי שאם אמר הרי זו עלי חטאת אע"ג דלא הי' מחויב הואיל ואמר עלי דבריו קיימין וכל דברי רש"י נפלאים, דהא הא נגד המשנה במגלה פרק א' ובשקלים ובחולין מ"א דאין חטאת נידר ונידב, וכבר עמד על זה בשו"ת הרמ"ע מפאנו בסימן כ"ו ונדחק לתרץ דכוונתו היא נדר הוא אבל לא יביא אלא ישאל על נדרו עש"ה, והשעה"מ בפי"ד מהלכות מעה"ק הביא תירץ בשם מהר"י אירגס ז"ל דס"ל לרש"י דהא דאין חטאת בא בנדבה היינו דוקא לענין שלא להקריבו לקרבן חטאת

אבל לענין שתחול קדושת חטאת על הבהמה ודאי דנודר ונודב הוא ולמיתה אזלה עש"ה שהתקשה על דבריו.

ואמרתי ליישב דברי רש"י בדרך נכון דשפיר משכחת חטאת נידר אע"ג שאינו מחויב לפי"מ דאמר' בחולין כ"ב ובתמורה דף י' ע"א דיכול להביא אחר קרבנות חובה לפטור חבירו המחויב בה עיי"ש וכתב הט"א בר"ה דף ו' בד"ה אימא דיבורא לאו כלום דה"ה בחטאת ואשם יכול לומר הרי עלי חטאת ואשם לפטור את פלוני מחטאת ואשם שהוא חייב דבכה"ג נמי חל הנדר עש"ה ובהגהות מהרש"ש בנדרים דף י"ג עש"ה.

ולפי"ז שפיר יש לומר דכוונת רש"י הוא שאם אמר הרי עלי חטאת אע"ג דאיני מחויב בה דבריו קיימין כיון דיכול למפטר בחטאת זו חטאתו של חבירו והיא תירץ מרווח מכל התירוצים הנ"ל בעה"י.

אמנם לפי"ז קשה אמאי אמרינן דשוחט חטאת בזה"ז מותר משום דליכא מראות עין, דכיון דהכל יודעין שאף אלו באין בנדבה ואלו הוא חטא קלא אית ליה כמו שכתב רש"י בחולין הנ"ל ואמאי לא ניחוש שמא שחט חטאת הלא עבור חבירו המחויב בה ושחט קדשים בחוץ וצ"ע אולי יש לדחוק דיש לומר דאם חבירו חטא נמי קלא אית ליה כמו גבי עצמו ודו"ק.

עכ"פ חזינן דיכול להביא בהיתר חטאת עבור חבירו ולפי"ז שפיר קשה אמאי אמרינן דא"י לומר יה"ר אחר פ' חטאת משום דחטאת אינו באה בנדבה כשלא חטא דהא שפיר משכחת דחטאת באה בנדבה בכה"ג שמביא חטאת עבור חבירו המחויב בה ושחט אותה לשם חולין דכשר ואינו מרצה והו"ל עליו קדושת חטאת נדבה כנ"ל דהא יכול להביא חטאת ע"ת או בשביל עצמו או בשביל אחרים המחויב בה ואח"כ ישחוט שלא לשמה ויהי' חטאת נדבה כנ"ל ולכאורה יש ליישב קו' הנ"ל די"ל אע"ג דחטאת ששחט לשם חולין כשר ואינו מרצה מ"מ כיון דאסור מה"ט לשחוט שלא לשמה ולכך לא מקרי חטאת באה בנדבה ע"י איסור כנ"ל.

אולם יש לעיין בזה אי במחשבת שלא לשמה היכי שהקרבן כשר רק שלא עלו לבעלים לשם חובה אי יש בזה איסור בשלמא היכי שהקרבן פסול כגון בפיגול וכדומה אסור משום לאו דלא יחשב כמבואר בזבחים כ"ט ע"ב משא"כ במחשבת שלא לשמה דפריך הש"ס בזבחים דף ד' מנ"ל דבעינן זביחה לשמה לכתחלה ויליף לה מקרא ואם זבח שלמים קרבנו שתהא זביחה לשם שלמים והיינו רק למצוה ומנ"ל דאיכא בזה אזהרה וכ"נ מדברי התוס' בזבחים דף ד' ע"ב בד"ה אימא היכא דשחט שלא לשמן ליפסלו והקשו הא בכל דוכ' בעינן בקדשים שינה לעכב והכא לא שינה עש"ה וכן ראיתי בשו"ת

חת"ס חחו"מ סי' י"ד שכ' בפשיטות דבהני קדשים שכשרים שלא לשמה רק שלא עלו לבעלים לשם חובה דאינו באזהרת לאו דלא יחשב והוכיח זאת מדברי הרמב"ם בפי"ח מה' פסוה"מ הלכה א' שכ' כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים ואע"פ כן אינו לוקה שאין המחשבה כמעשה עכ"ל.

וכיון דהרמב"ם כתב הטעם דה"ז דימה למטיל מום בקדשים א"כ היינו במפסיד ופוסל אבל במחשבה שלא לשמה שאינו פוסל אינו מפסיד ואינו כמטיל מים אלא מפסיד לבעלים שלא עלו לשם חובה ל"ש בה מחשבה שאינו נכונה ואינו באזהרה והעלה עוד שם דאף בפסח וחטאת שפסול בשלא לשמה ליכא בהם אזהרת הלאו דלא יחשב עש"ה שמיישב בזה דברי רש"י בב"ק דף ה' שמפרש מפגל ששחט חטאת לשם שלמים וכ"כ בח"ס חיו"ד ס"ס פ"ח עש"ה. (חסר ההמשך)

סימן ב

בעזהי"ת, ים ג' דברים תרצ"ג לפ"ק, גראסווארדיין יצ"ו. החוה"ש לכבוד ידידי הרב הגאון הצדיק המפורסם וכו' כקש"ת בנש"ק מו"ה **אליעזר האגער** שליט"א אבד"ק וויזשניצא יע"א.

אחד"ש כדהר"ג נ"י, הנה כדהר"ג נ"י אמר לי בהיותו פה עירנו שבא לפניו שאלה, בנער אחד שנעשה בר מצוה ביום א' י"ח תמוז שנדחה אם מחויב להתענות יען שזמן התענית דהיינו י"ז תמוז הי' אז פטור מלהתענות משום שלא הי' אז בר מצוה אם הי' חל בחול, אמנם כעת שחל בשבת ונדחה על יום א' אז הי' בר מצוה, ממילא כיון שהוא תשלום לי"ז בתמוז וי"ז בעצמו הוא פעור, אינו מחויב להשלים כיון דפטור מעיקר החיוב כעין שאמר רפ"ק דחגיגה דחוגר בק"ר ביום א' ונתפשט ביום שני למ"ד דתשלומי הראשון פטור מקרבן כיון דלא חזי בראשון לא חזי נמי בשני ה"נ כיון דלא חזי בי"ז שהוא פטור אז להתענות משום של"ה בר חיוב מצוה פטור נמי בי"ח להשלים, והא שאלה והערה חדשה, וכעין זה יש להסתפק ג"כ בתענית ט"ב שחל בשבת ונדחה ליום א' ונעשה בר מצוה ביום א' או בצום גדלי' שהוא נמי תענית נדחה מיו"ט של ר"ה אם נעשה בר מצוה ביום הלז אם מחויב להתענות ולהשלים.

ולפענ"ד נראה דמחויב להתענות כשנעשה בר מצוה בי"ח. מקודם אבאר שמשם שהביא ראי' מחוגר ביום א' ונתפשט ביום שני שפטר כיון דלא חזי בראשון ל"ח נמי בשני, ה"ה הכא כין דלא חזי בעיקר הצום ליפטר נמי בהנדחה אף שנעשה אז גדול, יש לדחות

שיש חילוק בין חוגר שמעצמו אינו ראוי ובין קטן שקטנותו גרם לי' ולא אמרי' גבי קטן משום דל"ח בראשון לא חזי נמי בשני כמ"ש הטו"א בחגיגה דף ו' בפיסקא איזה קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו ומשם ואילך חייב לחנכו ופי' התוס' וצריך להביא קרבנותיו נדבה, ולמ"ד נדונ"ד אין קרבין ביו"ט אין קרבין עד חוה"מ והקשו התוס' למ"ד כיון דתשלומין דראשון נינהו כיון דלא מצי קרב ביו"ט ל"מ קרב בשני כדאמר לקמן בחיגר ביום א' ונתפשט ביום שני, וכתב הטו"א כיון דקטן דמחויב הוא מטעם חינוך דרבנן תיקנו שיהיה מחויב במצות לכשיגדיל משו"ה אע"ג בקטנותו ל"ח בא' יש לו תשלומין אע"ג בכה"ג בגדול דל"ח בא' פטור משום דהאי קטן דל"ח בא' קטנותו גרמא לי' דל"ה בר חיוב מה"ת אינו דוחה יו"ט והרי כשיגדיל ויהי' בר חיוב יהי' חזי בא' הלכך בר חינוך הוא כדי כשיגדיל יהי' כבר מחונך עש"ה שהאריך בזה, א"כ חזינן גבי קטן דלא אמרי' כל דלא חזי בראשון פטור בשני כיון שקטנותו גרם לי' ה"נ לא אמרי' כיון דפטור בעיקר פטור נמי בתשלומין, מלהתענות.

אמנם מש"ס פסחים דף צ"ג ע"א אמרי' בקטן שהגדיל בין שני פסחים פטור מלעשות פסח שני, למ"ד דשני תשלומי דראשון הוא עש"ה, א"כ חזינן אע"ג דקטנותו גרם לו אמרינן כיון דאינו חייב בעיקר פטור נמי מתשלומין אע"ג גבי פסח שייך נמי חינוך כמ"ש התוס' פסחים פ"ח ע"א שה לב"א וה"נ אם התענית דנדחה הוא תשלומי דהראשון, אך נראה לחלק, כיון דהתענית אינו דוחה שבת הוי זמן למחר ולא מכח תשלומין כמ"ש התוס' בפ"ג מנחות דף נ"א ע"א אין כלי שרת מקדשין שלא בזמן כיון דאינו דוחה אתמול הוי זמן עיש"ה, וכ"כ התוס' סברא זו ביבמות דע"ב ע"ב בד"ה נותר שלא בזמן נשרף בין ביום ובין בלילה שהקשו אמאי אמרי' גבי נותר ליתן בקר שני לשרפתו כיון דשלא בזמן הוא למה צריך להמתין עד הבוקר ישרפו במוצאי יו"ט, ותירצו כיון דלא אפשר לשרפו ביו"ט קבעי זמנו בבוקר שני עש"ה, וכן מבואר בש"ס מגילה דף ה' פורים שחל בשבת ערב שבת זמנם עיש"ה ברש"י ד"ה ע"ש זמנם, שכתב הואיל ותקנו להם חכמי ישראל לאחר כנה"ג להקדים משום דרבה הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו אעפ"י שהוא שלא בזמנן הוי כזמנן עש"ה, ה"נ כיון שחכמים קבעו תענית ט"ב שחל בשבת להיות נדחה ליום א' הוי לי' יום א' זמנו וממילא כשנעשה בר מצוה ביום א' הו"ל כזמנו לענין תענית.

ועוד נראה דבי"ז תמוז שחל בשבת ונדחה ליום א' ל"ה שם דחוי' לתשלומי דשבת רק הוי זמנו אז כדאמרי' במגילה ד"ה ע"ב רבי בקש לעקור ט"ב ולא הודו לו חכמים וקאמר הש"ס שם דת"ב שחל בשבת הי' ודחוהו לאחר שבת, וקאמר הואיל ונדחה ידחה עיי"ש,

ודקדק בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ל"ג דהרי כשחל ט"ב בשבת חל גם י"ז בתמוז בשבת, וא"כ מ"ט לא בקש לומר בי"ז בתמוז כיון דאדחי אדחי, ותירץ דבי"ז בתמוז לא ס"ל כיון דאדחי אדחי, דהרי גם בי"ח בתמוז הוא בימי המצרים, משא"כ בט' באב משעבר היום ליכא אבל למ"ד מר"ח עד התענית, וע"כ אמר הואיל ואדחי אדחי עש"ה, ובשו"ת כת"ס או"ח סי' ק"א, נמצא לפי"ז מוכח דבי"ז בתמוז שחל בשבת ומתענין ביום א' ל"ה בתורת דחזי ותורת תשלומין דשבת רק כיון שהוא בימי המצרים.

ומעתה נבא לבאר בט"ב שנדחה על יום א' ונעשה בר מצוה ביום א' אם מחויב להתענות. הנה בש"ס מגילה ד"ה ע"א קאמר הטעם דלכך ע"ב שחל בשבת מאחרין ולא מקדימין משום דאקדומי פרעניות לא מקדימין, והקשה הטו"א הא בש"ס תענית כ"ט קאמר ר"י אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתי אלא בעשירי מטעם שרובו של היכל נשרף בו, ורבנן אתחלתא דפרעניות עדיפא, והא כשחל ט"ב בשבת דא"א להתענות באתחלתא דפרעניות הא ודאי אפי' לרבנן עכ"פ ראוי לן לקבוע התענית בעשירי שרובו של היכל נשרף בו, ושמא משום דאמרי' התם בז' באב נכנסו נכרים להיכל וכו' הלכך אי לאו האי טעמא דאקדומי פרעניות לא מקדימין הי' לנו להקדים ביום ח' או ביום ז' מלאחר עש"ה, ועיין בתוס' מגילה ד"ה בהא דרבי בקש לעקור ט"ב, דהיינו רצה לעקרו מע' ולקבעו בי' משום דרובו של היכל נשרף בו עש"ה.

נמצא לפי"ז במי שנעשה בר מצוה ביום י' באב ל"ש להקדים ולומר גבי' מקודם, א"כ הוי אצלו י' באב כזמנו ולא מתורת נדחה ובש"ע או"ח סי' תקנ"ד סי' ט' פסק המחבר בע"ב שחל בשבת מותר בכולן אפי' בתה"מ וכתב הרשב"א בתשו' סי' תק"כ הטעם משום דלגמרי עקרינן לעשירי ומתחלה הי' ראוי לקבעו בעשירי ולכך אינו נוהג בדברים שבצנעה הגם שרמ"א מחמיר בתה"מ מ"מ כשחל ליל טבילה בשבת זו טובלת כמש"כ המג"א באו"ח, ועיין בשו"ת כ"ס או"ח סי' ק"א שהאריך להוכיח שהעיקר כדברי המחבר שט"ב שחל בשבת מותר ללמוד דתשמיש גופי' הוא רק חומרא והבו דלא יוסף עלה, וכתב המג"א הטעם דכיון שנדחה ידחה ואין לו דין ט"ב רק עט"ב יעש"ה, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קנ"ו עש"ה, ולפי"ז מבואר דט"ב שחל בשבת הדין דתענית הוא רק בעשירי, וממילא כשנעשה אז בר מצוה מחויב להתענות בו מעיקר הדין.

ומעתה נבא לבאר במי שנעשה בר מצוה בצום גדלי' אם מחויב להתענות כי תענית צ"ג הוא ג"כ נדחה מר"ה על צ"ג, הנה הטו"ז בר"ס תקמ"ט הביא דברי הב"י שהביא דברי רי"ו וז"ל:

ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' אמרי' בר"ה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול, ולפי"ז הי' נראה דאם יש מילה בצ"ג דאין בעל הברית מתענה עד הלילה כמ"ש בסי' תקנ"ט בעל ברית אינו משלים בט"ב בשבת ונדחה ליום א' לפי שיו"ט שלו ה"נ נימא כן בצו"ג, ותי' דשאני התם דנראה לכל הדחוים בזמנינו דאנו רואים שעיקר התענית של ט"ב חל בשבת אלא שנדחה ע"כ נשתנה דינו, משא"כ בצו"ג דפעם הראשון דחוהו וגזרו להתענות ביום ג' לעולם חלה גזירה לעולם בשוה, ואין נראה לנו הדחי' עכ"ל, ועיין בבאה"ט שם שהביא ראי' לזה החילוק עש"ה.

וממילא לפי"ז חייב להתענות בו במי שנעשה בר מצוה כיון דל"ה בתורת נדחה לכאורה יש לה"ר לזה לפי השיטות דבעל ברית א"צ להתענות עיין מג"א ר"ס קכ"ט, א"כ כשחל י"ז בתמוז או בט"ב שחל בשבת נימא ג"כ כיין שפטור מלהתענות בעיקר התענית והיינו אף אם חל בחול, א"כ כשחל בשבת ונדחה ליום א' דהוי תשלומי דשבת כיון שהוא ל"צ להתענות בעיקר התענית משום שהי' בעל ברית נימא דא"צ להתענות התענית ונדחה, אך יש לחלק בשלמא כשהוא א"צ להתענות משום דיו"ט שלו עכ"פ בר חיוב הוי דלכך בנדחה צריך להתענות, משא"כ בקטן דל"ה בר חיוב להתענות משום דהוי בעיקר התענית לאו בר חיוב משום שהי' קטן, וממילא כשנעשה בר מצוה בנדחה א"צ להתענות כיון דאתמול לא הי' בר חיוב כלל כמו כן מחלק מהר"ב הובא בטו"ז יו"ד סי' שצ"ו ס"ב גבי קטן שמת אביו ואמו ואפי' הגדיל תוך שבעה בטל ממנו כל אבילות דלא דמי לשמע שמועה קרובה ברגל לאחר הרגל מונה שבעה ושלשים, דהתם גברא בר חיובא הוא אלא דיומא הוא גרים, אמנם הכא גברא לא הוי בר חיובא כלל כיון דקטן הי' בשעת מיתה ל"ה ראוי להתאבל ופטור דקטן הי' בשעת מיתה ל"ה ראוי להתאבל ופטור עולמית, אך אין דיחוי אצל מצות, והרא"ש חולק ותופס אותה סברא שיש לחלק בין גברא היכי דבר חיובא הוא ויומא דקגרם לקטן דבשעה שהי' לו להתאבל פטור מחמת קטנות פוקע מיני' חיוב דאבילות לעולם ודמי להא דאמר בפסחים דקטן שהגדיל בין שני פסחים דסבר ר"נ שני תשלומי דראשון וכל שאינו זקוק לראשון אינו זקוק לשני וכן נמי ליושבים על שמועה קרובה ז' ול' אינה מצוה בפני עצמה אלא תשלום לאבילות שהי' לו לעשות מיד הקבורה כשידע וכשלא ידע תקנו שיש לו תשלומין כל שלשים יום, והיכי דידע ולא נתחייב לא שייך בי' תשלומין מידי דהוי אחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני של חג דלא שייך בי' תשלומין ע"כ דברי הרא"ש.

נמצא לפי"ז ספיקא דידן כשנעשה בר מצוה בנדחה אם מחויב להתענות תליא בפלוגתא הלז, ולפי חילוקו של הטו"ז והנה"כ שם ל"ש פלוגתא זו לכאן, יעש"ה, אך תליא אם

דחוי אצל מצות, אלא לכאורה יש להביא ראי' כשהי' קטן ונעשה גדול אח"כ חייב דאין דחוי אצל מצות אמאי קאמר הש"ס חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דלמ"ד תשלומי דראשון מאן דלא חייב בראשון לא חזי נמי בשני אמאי לא קאמר השתא קטן ביום ראשון ונעשה גדול בשני למ"ד תשלומי דראשון פטור, אע"כ שיש לחלק בין שאין ראוי מחמת עצמו שהי' חיגר ובין שקטנותו גרם לו לא אמרי' כיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני, כיון דאין חסרון בגופו כמ"ש הטו"א הנ"ל וכמו דאמרינן בגיטין דפ"ה דחוץ מקדושי קטן הוי שיור בגט משום דקטן מקרי בר הוי' כשיגדיל וממילא מקרי בר הוי' גם השתא, וכ"כ התוס' בגיטין דכ"ב ע"ב דקטן מקרי בר כריתות משום דכשיגדיל הוי בר כריתות השתא נמי בר כריתות מקרי עש"ה ובנוב"י מהד"ת אהע"ז סי' אמנם על סברא זו קשה מהא דאמרינן קטן שהגדיל בין שני פסחים למ"ד דתשלומי דראשון נינהו כיון דלא חזי בראשון לא חזי נמי בשני, ולפי"ז קשה אמאי לא קאמר הש"ס בחגיגה כשהי' קטן ביום ראשון ונעשה גדול ביום שני למ"ד תשלומי דראשון הוא ומאן דלא חזי בראשון לא חזי נמי בשני וצ"ע.

וראיתי במנ"ח מצוה ת"צ שכתב ושוטה וקטן אין לנו קרא למעוטי רק הם פטורים מכל המצות דלאו בני דעה נינהו עיין בפרמ"ג או"ח בפתיחה כוללת שחקר דאפשר הם בני מצות רק למי יצוה עיי"ש, א"כ אפשר בשוטה וקטן ביום ראשון ונשתפה או נתגדל בתוך החג אפשר דחייבים בתשלומין כיון דאינ"ח הו"ל כנאנס ביום הראשון שיש להם תשלומין ה"נ בזה, וזה צ"ע ארוך ואכ"מ עכ"ד. ולפי דבריו קשה אמאי אמרינן בקטן כשהוגדל בין שני פסחים למ"ד דתשלומי דראשון פטור מפסח שני אמאי לא אמרינן כיון דקטן הי' בפסח ראשון הו"ל כנאנס בפסח ראשון דחייב בפסח שני כמו בגדול, אך זה ניחא דהמנחת חינוך כתב שם אח"כ דבגדול היכי שהי' פטור בראשון כגון שהי' חיגר אם הביא קרבן בשעת השהי' פטור לא נפטר וצריך להביא עוד כמו דקיי"ל אכל מצה בשעה שהי' שוטה לא נפטר מחיוב ואם נשתפה אח"כ חייב אך בקטן שחייב מדרבנן והביא בקטנותו אף שנתגדל אח"כ אפשר דפטור אף לפי דברינו דחייב בתשלומין ומצינו כיוצא בזה גבי פסח דקטן שהגדיל בין ב' פסחים דאם עשה בראשון נפטר משני, עש"ה.

לפי"ז גבי קטן בפסח ראשון ל"ש לומר דהו"ל כנאנס בראשון דהא הי' יכול להביא בראשון, וממילא הי' פטור משני לכך בקטן שהגדיל בין שני פסחים ל"ח נאנס בראשון כיון שהי' יכול להביא ומה שלא הביא ל"ח כנאנס בראשון ואין תשלומין כיון דל"ה אונס ולא מזיד גבי קטן לכך פטור משני למ"ד תשלומי דראשון, נמצא לפי"ד הטו"א הנ"ל דקטן שנתגדל ביו"ט חייב להביא קרבן אף שהי' פטור בראשון משום דאונס פטורין

הו"ל כנאנס בראשון דחייב בשני, א"כ קשה אמאי כתבו הפוסקים הנ"ל דקטן שהגדיל בתוך שבעה פטור מלהתאבל כיון דבשעה שהי' נתחייב להתאבל הי' קטן פקע מיני' דין אבילות כמו בקטן שהגדיל בין שני פסחים דפטור משני, ומאן דל"ח בראשון ל"ח נמי בשני כמ"ש הרא"ש הנ"ל, וצ"ל כמ"ש הטו"ז והכנה"ג בסי' שצ"ב הנ"ל דעיקר אבילות מתחיל מיד בשעת חימום וכיון שהי' פטור בשעת חימום ממילא אין לו תשלומין אח"כ ופטור לעולם.

נמצא לפי"ז לפי דברי המנחת חינוך הנ"ל בנ"ד הגם שהי' קטן בשעת התענית מ"מ חיובא רמיא עליו רק דהוי כנאנס ביום ראשון ומחויב להתענות אח"כ כשנעשה גדול ביום התענית הנדחה כמו שנתגדל בתוך יו"ט חייב בתשלומין, ה"ה הכא חייב תשלומי התענית לפי דברי הט"א הנ"ל ודו"ק, ועיין בכפות תמרים יומא דפ"ב שחקר שם דגם בט"ב אם הגיע לחינוך מחנכין אותו להתענית, ולפי"ז צדקו דברינו הנ"ל.

ואגב נ"ל דנער שנעשה בר מצוה ביום התענית אף ביוהכ"פ אמרי' דבן י"ג שנה ויום אחד משלים תעניתו מעל"ע דמחויב עינוי תוכמ"י בכניסת ליל יוכ"פ כמו שהאריך בזה החת"ס באו"ח סי' קע"ב עש"ה, מ"מ בט"ב כשנעשה בר מצוה ביום התענית של ע"ב במקצת חולי קצת יש להקל לו לאכול בליל שלפני ט"ב, דהיינו עט"ב בלילה דהא בן י"ג שנה ויום אחד כשלא הביא ב' שערות אכתי קטן הוא כמו שאמרי' בש"ס נדה דמ"ה ע"ב ומבואר בתוס' ריש נדה דף ב' ע"ב בד"ה השתא היא דחזאי דרגילות שערות לבא בצפרא עש"ה ובאו"ח קידושין דף ע"ט ע"ב שהאריך בזה, א"כ נעשה גדול בבוקר ולא בלילה.

ובשנת תרנ"ח כשקבלתי הורמנא מהרב האי גאון עולם מו"ה יוסף דוב בער הלוי זצ"ל אבד"ק בריסק בהיותו אז במרחץ קרעניץ שמעתי ממנו דבר נכון עפ"ד התוס' הנ"ל לישב קושית העולם בברכות רפ"ק דפריך הש"ס בהא דאמרינן מאימתי קורין שמע בערבית ופריך הש"ס ליתני שחרית ברישא והקשו מאי פריך הגמ' הא לעולם חיובו של אדם בא הן בק"ש והן בשאר מצות בלילה בליל י"ג ויום אחד, דאז נעשה גדול לכך תני ערבית ברישא. אמנם לפי דברי התוס' הנ"ל דשערות של גדלות רגילות לבא בצפרא א"כ ע"כ עיקר חיובו של אדם במצות הוא רק ביום וכ"כ רש"י במנחות דף ע"ג ע"ב עש"ה, ושפיר פריך הש"ס ליתני שחרית ברישא, ודפח"ח.

ועפי"ז ישבתי קושיית התוס' שם בהא דמשני הש"ס תנא אקרא קאי בשכבך ובקומך הא תינח למ"ד ק"ש דאורייתא ולמ"ד ק"ש דרבנן קאמר הש"ס לקמן דף כ' ע"א דהאי קרא בשכבך ובקומך בדברי תורה כתיב, א"כ שוב קשה אליבי' ליתני שחרית ברישא. ולפי"ז ניחא דמ"ד לקמן ק"ש דרבנן הוא ר"י משמי' דשמואל כמ"ש הרי"ף והראש שם

ושמואל לשיטתי' דסובר בקידושין דע"ט ע"ב גבי קדשה אבי' בדרך וקדשה עצמה בעיר ביומא דמשלים ששה חדשים בין נערות לבוגרת חיישינן לקדושי שניהם, ע"כ סובר דאין השערות רגילות לבא בבוקר דוקא כמ"ש האו"ח קידושין שם וכ"כ הבני אהובה פ"ג מה' אישות עש"ה ושוב ל"ק אליבא דשמואל ליתני שחרית ברישא דיש לומר לכך נקט ערבית ברישא משום דעיקר חיובא של אדם הן בק"ש והן בשאר מצות בא בליל של י"ג שנה ויום אחד, ודו"ק היטב.

נמצא לפי"ז הא דפליגי הפוסקים בנער בר מצוה בן י"ג שנה ויום אחד אם בעינן מעת לעת או תומ"י כשנכנס ליל יום ראשון של שנת י"ד הוא בר מצוה לכל דבר, עיין במל"מ בפ"ב מה' אישות הלכה ז' שהביא סתירות בזה רש"י ותוס' בכמה מקומות עש"ה, ובלחם חמודות על הרא"ש בנדה פרק יוצא דופן אות ה' עש"ה ובמג"א סי' נ"ג ס"י בהג"ה העלה שם דל"ב מעל"ע אלא בכניסה בלילה של אחר י"ג שנה הרי הוא בן י"ג שנה ויום אחד, וכ"כ המג"א סי' מ' אות ג', ובתומים וכש"ך חו"מ סי' ל"ה עש"ה, ובנוב"י חאו"ח ח"ב סי' ו' שכ"כ, ולפי דברי התוס' הנ"ל דשערות רגילות לבא בצפרא לשיטת רב וגם אליבא דשמואל דאינו ודאי שיבואו בצפרא והוא ספק, ונהי דלעצמו צריך לחוש לחייב במצות בליל של אחר י"ג שנה מ"מ האיך יכול להוציא אז אחרים י"ח, כיון דצריך להיות גדול בודאי להוציא אחרים י"ח וצ"ע, וראיתי דברי השאילתות פרשת בחקתי שכתב ג"כ דלא מקרי איש עד שנת י"ג שנה ויום אחד מעל"ע, משעה לשעה, ועיין בהעמק שאלה על השאילתות שם עש"ה, וכתבתי בזה מכבר בתשובה בעזה"י. ידידו הנאמן הדושת"ה כה"י המצפה לבשו"ט ולגאולה וישועה כללית בב"א. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דפה

סימן ג

ב"ה, יום ג' מטו"מ תרצ"ג לפ"ק גרוו"ד יצ"ו. החוה"ש וכט"ס לכבוד ידידי הרב הגאון החו"ב בחדר"ת המפו' לשבח בתורתו וביראתו וכו' כש"ת מו"ה **שלמה העללער** נ"י ראבד"ק סיגעט יע"א.

אחדשה"ט, הנה ר' חיים ליב רויזענבערג נ"י מעירנו אמר לי שהי' אצל מעכת"ה בשבוע העל"ט ושאל אותו אודות הפסק שיצא מאתנו זה איזה שבועות בדו"ד שהי' בין חתנו ר' אברהם שעהנברום נ"י ובין ר' דוד פינקאס נ"י מטעמעשוואר ששניהם צריכין לישבע, ומקודם צריך ר' אברהם לישבע והוא יקבל בחרם מקודם שאינו מביאו לידי שבועות חנם כמבואר הדבר היטב בהפסק וע"ד שאל מעכת"ה נ"י באיזה מקום מחויב ליתן את השבועה בטעמעשוואר או במקום אחר שירצה התובע כי שמע שהרה"ג מטעמעשוואר

נ"י אינו מסכים ומוחה שהשבועות יהיו בקהלתו, ע"ז השיב לו מעכת"ה שמקודם צריך לישבע במקומו ולילך אצל הרב מטעמ"ו נ"י שהוא רוצה לקיים הפסק אך אם לא יסכים שישבע במקומו אז נעיין בזה מה לעשות, כך אמר לי ר' חיים ליב נ"י בשמו וכעת בא אצלי ואמר לי היות שהי' אצל הרה"ג מטעמעשוואר נ"י עם ב' עדים וא"ל שהוא רוצה לקיים הפסק ולישבע שם במקומו, והרב אמר שאינו מניחו בשום אופן שתהי' השבועה במקומו וטעמו ונימוקו עמו אם יכולין לכופו שילך למק"א שירצה התובע שישבע או לא ובקש ממני שאכתוב חוו"ד למעכת"ה נ"י יען שמעכת"ה הי' החמש בהד"ת הלז, ומלאתי מבוקשו בזה, ואציע לפניו חוו"ד דעת תורה שר' אברהם אינו מחויב לילך ולישבע במקו"א רק במקומו שדרים השני בע"ד והעסק שלהם הי' שמה ויען שאין הדבר בזה מבואר היטב בש"ע רק בקיצור ע"כ אבאר הדבר היטב המקור מש"ס ופוסקים בזה אי"ה.

גרסינן בכתובות דף פ"ה ע"א ההיא אתתא דאיחייבא שבועה בי דינא דרב ביבא בר אביי אמר להו ההוא בע"ד תיתי ותישבע במתא [גירסת הב"ח במאתי] אפשר דמכספא ומודיא, אמרה להו כתבו לי זכייתא דכי משתבענא יהבי לי' וכו'. וכתב הרא"ש שם וא"ל בעל דין תיתי ותשבע לי במתא, פירוש שניהן הי' דרים בעיר אחת כשתחזור לעירנו תשבע לי אולי תתבייש מבני העיר ביודעין בדבר, אבל רע"א אין התובע יכול לכוף את הנתבע שילך במקום שהוא רוצה עכ"ל, והשיטה מקובצת שם הביא גירסא תיתי ותשבע במאתין שהי' שניהם מעיר אחרת ע"כ רוצה התובע שנשבע במקומם ויש גורסין במאתי ומפרשין שלא היו שניהם מעיר אחת והי' תובע מבקש שתלך ותשבע במקומו שהי' הלואה שם ותבייש יותר ולא תשבע, אבל הגירסא האחרת היא הנכונה יותר כי לפי גירסא זו נצטרך לומר שתובע יוליך לנתבע במקומו לישבע תלמידי רבינו יונה עכ"ל. וז"ל הריטב"א תיתי ותשבע לי במאתין הפירוש הנכון כי דרך הי' לשם שאם לא כן לא כל הימנו ואפי' אמר מלוה שלא אמרו עבד לוה לאיש מלוה אלא הענין הדין שהוא אומר נילך אחר ב"ד משום דרחמנא אמר צדק צדק תרדוף אחר בי"ד יפה, אבל אחר שחייבו המלוה שבועה לא כל הימנו של מלוה לומר שילך וישבע לי במקו"א וזה נראה לי ברור, עכ"ל, הביאו ג"כ השטמ"ק שם.

ועיין בב"י חו"מ סי' פ"ז אות י"ג הביא בשם הריטב"א בתשובה ומה שכתבתי דלכתחילה יכול בעל דין לכוף את חבירו שישבע במקומו מההוא דפרק הכותב תיתי ותשבע במאתין ההיא דרך הי' לה לאותו מקום הא לא"ה אינו רשאי להטריחו ללכת לעיר אחרת לישבע אפי' מלוה ללוה עכ"ל. רבינו ירוחם כתב בשם הרא"ש ואין כופה אותו שישבע במקומו אלא כששניהם דרים בעיר אחת, והרמב"ן והרשב"א כתבו ואפי' אינם דרים

בעיר אחת יכול לכופו למשביע שישבע לו בעירו, וכן נראה סברת רב אלפס, ונראה לי דוקא כשהי' עסק בעירו של משביע אז יתבייש מבני העיר עכ"ל. והב"ח שם כתב מדברי הרא"ש הנ"ל מבואר בדבריו דתרתי בעינן, חדא דדוקא כשהנתבע הי' לו דרך בלא"ה לאותו העיר שמבקש התובע שישבע לשם, ואידך דוקא שבני אותו העיר יודעים מאותו עסק ויתבייש מהם לישבע לשקר, הא לא"ה שלא הי' דרך לשם אפי' יודעים מאותו עסק או הי' לו דרך ואין יודעין אין כופין אותו לישבע בעיר שמבקש התובע שישבע לשם. ויש לתמוה על רבינו שלא הביא דברי הרא"ש הללו בספרו, גם ב"י לא הביא כי אם מ"ש הר' ירוחם בשם הרא"ש ולא הביא בשלימתו עכ"ל הב"ח. ועיין בהגהות מרדכי אות רצ"ג שכתב בהא דקאמר תיתי ותשבע במאתי דלמא מיכספא ומודית ההיא בע"ד קאמר הכי והיא נתרצית לו לישבע בעירו ועוד מאן לימא לן דאי אמר לי' לא משתבענא במתך כי אם כאן או בעיר אחרת דכפינן לה לישבע בעירו עש"ה, וכ"כ בתשובת מהר"ם הובא בתשובת מיימון סי' א' עש"ה.

הגם שהר"ן בפרק הכותב כתב בהא דקאמר תיתי ותשבע לי במאתין דדינא הכי דמשתבע באתרי' דבעי מלוה הוא דוקא במלוה משום דמעיקרא נמי מצי למכפיי' למיזל לבית הועד משום דעבד לוה לאיש מלוה האי נמי משתבע במקום שרוצה המלוה, משא"כ כשצריך לישבע על תביעה שלא מחמת הלואה אף הר"ן מודה שהמלוה א"י למכפיי' שישבע במקום שירצה כיון דל"ש הטעם דעבד לוה לאיש מלוה, וכ"כ בשו"ת הרב אלשיך סי' קל"ט עש"ה, וכ"כ הכנה"ג בהגהות ב"י סי' פ"ד אות מ"ט, דהר"ן איירי כשנתבע טוען פרעתי כיון דאעיקרא דדינא הי' יכול המלוה לכוף ללוה ללכת לבית הוועד יכול נמי לכפוי' ללכת לעיר המלוה ולישבע בפניו ולא שילך המלוה לעיר הלוה, וכתב עוד הכנה"ג באות נ' אפי' בטוען פרעתי אין דין הר"ן אמור אלא כפי דין הגמ' שנתבע הולך אחר התובע, אמנם בזמנינו זה שפשט המנהג שהתובע הולך אחר הנתבע אפי' נתבע מצי למימר תיתי ותשבע במאתין, עש"ה.

והנה הרמ"א בחו"מ סי' פ"ז סכ"ג כתב מיהו לכתחילה יכול לומר שישבע לו במקום שנעשה שם העסק שיודעין שם בני האדם או שהוא מקום רבים, מיהו אם אין הנתבע הולך לשם עכשיו צריך להמתין עד שיבא שם ואז צריך לישבע שם ולא יכול לומר לא אשבע אלא בעירי עכ"ל. הנך רואה שהרמ"א פסק ג"כ שאין יכול לכוף המשביע שישבע במק"א רק במקום שנעשה שם העסק וימתין עד שיבא לשם, נמצא בנ"ד שהתובע והנתבע דרים בעיר אחת וגם מהעסק אשר נצמח הד"ת שביניהם הי' ג"כ שם במקומם

אין שום פוסק שיאמר שהתובע יכול לכוף לנתבע שישבע במקו"א שהוא רוצה ורשות ביד הנתבע לומר שלא אלך לישבע במק"א רק במקומם הדרים שניהם, וז"ב לפענ"ד.

ואין לומר דבנ"ד שגם התובע מרוצה שישבע במקומו רק הרב דשם אינו מרוצה שישבע שם יכולין לכופו שילך לישבע במק"א במקום שיהי' ביכולתם למשבע, ולפי דעתי ז"א, וכי שהרב אינו רוצה יכריח אותו לילך למק"א לישבע אשר אינו מחויב עפ"י דין, ישתדל התובע אצל הרב שיניח אותו לישבע במקומו או יפשר ביניהם, הגע בעצמך עפ"י דין התובע הולך אחר הנתבע לדון במקומו היכי שהבי"ד שבמקום הנתבע אינו רוצה לדון ביניהם יהי' מוכרח הנתבע ליסע במקום אחר לדון עמו זו לא שמענו, וצ"ע לדינא, ה"ה הכא כיון שהנתבע רוצה לישבע במקומו כדינו והעכוב הוא מצד אחר אינו מחויב לילך ולישבע במק"א כעין מ"ש הש"ך בחו"מ סי' כ"א אע"ג דאונס רחמנא פטרי' מ"מ לא אמרי' אונס רחמנא חייבי' לאידך עש"ה, וכעין זה כתבו התוס' בב"מ ד"ה שכנגדו קאמינא לכך בחשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונועל ולא אמרי' מתוך שא"י לישבע משלם משום דהוא ברצון נשבע רק דהבי"ד אינו מניחו לכך לא ישלם עש"ה, ובשבועה דרבנן לא אמרי' נמי שכנגדו נשבע ונוטל ופטור בלא שבועה משום דתקנתא לתקנתא לא עבדינן, דהך שבועה מדבריהם דנתבע גופא תקנתא היא שישבע הנתבע בע"כ והשתא שהוא חשוד לא עבדינן לתובע תקנה שישבע הוא בע"כ של נתבע וכולי האי לא עבדינן בשבועה דרבנן כמ"ש הסמ"ע בחו"מ סי' פ"ז אות ל"ד עש"ה.

ה"ה בנ"ד שהנתבע אינו מחויב לישבע רק שבועה דרבנן כיון שהוא כופר ובשבועה דרבנן חזינן היכי שאינו יכול לישבע הוא פטור אע"ג דתובע יכול לישבע, מכש"כ שהוא רוצה לישבע רק במקומו רק העכוב מצד אחר אינו יכול לכופו שילך למק"א, ואף בשבועה דאורייתא לדעתי אינו מחויב לילך ולישבע במק"א, מכש"כ בשבועה דרבנן דקילי אין יכול לכופו שישבע במקום אחר במקום שירצה התובע כיון שעפ"י דין מחויב לישבע במקומם כנ"ל, רק הרב אינו מניחו לישבע שם ישתדל אצל הרב שיניחו לישבע במקומם.

כן נראה לי ברור לפענ"ד ויש להאריך עוד בזה אמנם מגודל טרדותי הנני מוכרח לקצר במקום שהי' להאריך. ידידו הנאמן הדורשת"ה כה"י המצפה לבשו"ט, הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראבד"ק גרוו"ד

סימן ד

ב"ה, יום ב' ח"י אדר תרצ"ד לפ"ק, גרוו"ד יצ"ו. החוה"ש וכט"ס לכבוד ידיד מחו' היקר ח"ה הרב הגאון החו"ב בחדר"ת המפורסם לשבח בתורתו וביראתו וכו' כש"ת מו"ה

משה דוד אסטרייכער שליט"א אבד"ק טשימפע, וכעת חונה בק"ק אראד יע"א.
אחד"ש כדה"ג נ"י. יקרתו הגיעני בימי פורים העל"ט ומגודל טרדותי לא הי' ביכולתי להשיבו עד היום, וכעת הנני לתשובתו, ע"ד שאלתו שהובא לשם גט מטעמעשוואר ע"י הבעל בעצמו הי' השליח וכהדר"ג נ"י לא רצה לסדר הגט להאשה יען שלא הי' יכול למסור באותו היום הכתיבה רק אח"כ, א"כ יש בזה חשש משום מוקדם ואין תקנה למוסרו רק ע"י השליח ושלח בחזרה הגט לטעמעשוואר שיכתבו גט אחר ולמסור ביד הבעל שיהי' ביכולתו לסדר עוד ביום הכתיבה, והרבנים משם פקפקו בזה ובקש לשמוע חוו"ד.
לפי דעתי יפה עשה, וכן נוהגין שאין מסדרין לכתחילה גט מוקדם שהביא הבעל בעצמו רק בשעת הדחק כמ"ש כדהר"ג שיש בזה מחלוקת הפוסקים אם מהני גט מוקדם לשלוח ע"י הבעל בעצמו, וקצתם סוברים דאפי' בדיעבד פסול, וקצתם מתירין לכתחילה, והסכימו האחרונים שלא לעשות כן ולעשות מעשה רק בשעת הדחק ממש כמ"ש בשו"ת שערי צדק חאהע"ז סי' צ"ז הובא במהרש"ם ח"ב ס"י שהביא ג"כ כהדר"ג נ"י במכתבו.
והמעיין בגט פשוט סי' קכ"ד אות י"ד הביא שיש בזה מחלוקת הראשונים דלר"י והרשב"א והראב"ד והר"ן והטור גט מוקדם ל"מ ע"י בעל רק ע"י שליח דאית קלא כמבואר בש"ס גיטין דף י"ח ע"א, והרמב"ם והרמב"ן והעיטור ובעל השלמה והכל בו הן מן המתירין וכפי הנראה מדברי הג"פ באות י"ג הוא מחמיר בזה כדברי המחמירין עש"ה, ומי יכול להכניס ראשו בין הרים גדולים שפליגי בזה ולהכריע ולעשות מעשה כן לכתחילה באיסור אשת איש היכי דאפשר בענין אחר לכתוב גט אחר ולשלוח ע"י שליח או שימסור הבעל באותו יום עצמו דליכא משום מוקדם. ובדידי כאשר בא לפני שאלה זאת עשיתי ג"כ כמ"ש כהדר"ג נ"י.
ומה שנכתב בגט שם לויזא שם כינוי כ' לאזי זה תליא בפלוגתא בשם טויבא אם לכתוב טויבא או טאבא, עיין באהלי שם ובט"ג ובפת"ש ובאחרונים. וראיתי בספר טירת כסף שחיבר הרב מערעדע נ"י בשמות נשים אות ל"ב ובהג"ה שהביא מאחרונים שפלפלו בזה האיך לכתוב שם לויזא אם לכתוב לויזא או לואזי עש"ה, ומה שהעיר כהדר"ג נ"י שנכתב בגט שם טעמעשוואר, ולדעתו צריך ג"כ דמתקרי טעמישרא, כי כן בפי כל ערכאות ועכו"ם, בזה יש לומר כיון שנהגו לכתוב כן בגיטין מקדמת דנא רק טעמעשוואר א"י לשנות דעתו משום חשש לעז על גיטין הראשונים.
וזה קודם המלחמה ערכתי בזה תשובה גדולה בענין שכותבין בעירנו בגיטין רק וורדיין ומקורו מספר שמות שהובא בחת"ס ח"ב חאהע"ז סי' קי"ח שכתב שכך כותבין בגיטין

בעירנו, ועוררו אותי איזה רבנים ובתוכם הרב הגה"צ ממונקאטש שליט"א כיון שנקרא בפי כל שבעכו"ם נאדי ווארד וגם נקרא גראסווארדיין מדוע כותבין סתם וורדיין, הארכתי בזה ושלחתי אז לכמה גדולים להה"ג מטארנא ומבראד ז"ל ועוד גדולים והסכימו עמי שלא לשנות בזה.

ועדה"פ יש להביא ראי' לשיטת הפוסקים הנ"ל דגט מוקדם אינו כשר ע"י הבעל בעצמו רק ע"י שליח עפי"מ שאמרתי בחדושי מכבר ליישב קושית התוס' גיטין, הנה התוס' הקשו בגיטין הבאין ממדה"י למה תקנו זמן כיון דל"ח לחפוי ולא משום פירות כיון דאית לי' קלא עיישי"ה, ועל זה שתירצו התוס' הקשה הר"ן שם, ונראה לפענ"ד ליישב בדרך חידה דהפנ"י הקשה הא צריך זמן בגט מכח דו"ח ועדות שאיל"ז, ותירץ דל"ב דו"ח כיון שאין באין אלא להתיר את האיסור עיי"ש. והקשה בשו"ת תפארת צבי מהגאון מגלוגא ז"ל הא באין נמי לענין ממון דהיינו הפירות והכתובה, ותירץ על זה שני תירוצים, אחד שלענין הפירות והכתובה הם רק מדרבנן, ועוד שבזה ל"ש הזמה שיכולו לומר שהם סברו שמחלו דדוקא כשהעידו בפירוש מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה הכתובה שפיר מחייבן הזמה מכח הכתובה, אבל בסתם שהעידו על הגט לא שייך הזמה בזה שיכול לומר שמחלו, ושפיר לא באין אלא להתיר את האיסור ולכך לא בעי דו"ח, כמש"כ הפנ"י.

אך אני הקשיתי על זה דהא לפי מה דקיי"ל ירושת הבעל דאורייתא ואין יכול למחול כמבואר בהכותב שוב מעידין לענין ממון דהיינו שהבעל מפסיד הירושה בגט זה כקושיתו, והכא ל"ש השני תירוצים הנ"ל, ואמרתי ליישב עפימ"ש המפרשים לר"ש דסובר דמשעה שנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות, א"כ לא מעידין בשעת חתימה על הפירות כיון שהפסיד משעת כתיבה, ושוב ל"ש הזמה, עיין בבית אהרן על הל' גיטין סי' קכ"ד עיישי"ה, א"כ ה"נ מיושב היטב לפימ"ש הרשב"ם ב"ב דף קמ"ו דבירושה אמרינן משעה שנתן עיניו לגרשה שוב אין הבעל יורש אותה, א"כ בשעת חתימה לא מעידין אלא להתיר את האיסור כמ"ש הפנ"י הנ"ל, ושפיר ל"צ דו"ח.

ולפי"ז מיושב היטב קושית התוס' בגיטין הבאים ממדה"י למה תקנו בו זמן, ולפי"ז ניחא לפי"מ שראיתי דבר יקר בשו"ת הרמ"א סי' ק"ב דהא דכתב הרשב"ם הנ"ל דבירושה אמרינן דמשעה שנתן עיניו לגרשה שוב אין הבעל יורש אותה זהו דוקא בזמן הש"ס שהי' יכול לגרש את האשה בע"כ והכל הי' תלוי בדעתו לבד שפיר אמרינן משנתן עיניו לגרשה שוב אין הבעל יורש אותה דכל העומד לגרוש כגרוש דמי, אבל בזה"ז דאינו יכול לגרש בע"כ אלא צריך להיות מדעתה נמי א"כ שוב לא תלוי בדעתו לבד דדילמא

לא תרצה היא ליעול א"כ אין מפסיד הירושה אלא משעת נתינה, עכ"ל הזהב ודבריו קילורין לעינים.

נמצא לפי"ז דהיכי דאין יכול לגרש את האשה אלא מדעתה לא מפסיד הפירות אלא משעת נתינה, א"כ שפיר הוצרכו זמן בגיטין הבאים ממדה"י דאם לא הי' בו זמן, א"כ ל"מ אלא ע"י שליח דיש לו קול, וע"י שליח ל"מ הגט אלא מדעתה כמ"ש הנוב"י מהדו"ק אהע"ז ס"ב הנ"ל משום דהוי תופס לבע"ח, והיכי של"מ הגט אלא מדעתה א"כ לא מפסיד הבעל ירושה אלא משעת נתינה כמ"ש הרמ"א הנ"ל, וכיון שיש לו ירושה עד שעת נתינה, א"כ שוב מעידין על עונש ממון דהיינו ירושה שהוא מה"ת ואין יכול למחול, א"כ שייך בהו הזמה מכח הירושה דהוא עונש ממון ושוב לא באין להתיר את האיסור בלבד אלא באין נמי על ממון, א"כ צריך זמן בגט מכח דו"ח כקושית הפנ"י הנ"ל.

ולפי"ז מיושב היטב קושית התוס' הנ"ל דלמה תקנו זמן בגיטין הבאין ממדה"י, ולפי"ז ניחא דאם לא יהי' בו זמן אינו כשר אלא ע"י שליח שיהי' קול וע"י שליח ל"מ אלא מדעתה, א"כ יש לו ירושה עד שעת נתינה ושוב מעידין על עונש ממון וצריך זמן מכח דו"ק, ודו"ק כי הוא נכון בעזה"י.

וכל זה אם גט מוקדם אינו כשר רק ע"י שליח אמנם כשנאמר דהבעל בעצמו יכול להביא הגט שוב קשה קושית התוס' אמאי צריך להיות בו זמן כשהבעל בעצמו הביא הגט אית לי' נמי קלא, ויש לי להאריך בזה, ומגודל טרדותי אקצר בקצירת האומר שלו' וכט"ס כנפשו וכנפש ידידו מחו' הדורשה"ט בלונ"ח כה"י המצפה לשמוע ולהשמיע אך בשו"ט כה"י ולגאולה וישועה בב"א. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דפה

סימן ה

החוה"ש לכבוד ידידי היקר חרב הגאון החו"ב בחדר"ת המפורסם לשבח בתורתו והוראתו סעו"ה וכו' כש"ת מו"ה

דוד שפערבער שליט"א אבדק"י בראשאו יע"א.

אחד"ש כהדר"ג נ"י, יקרתו הגיעני אודות האשה מעירנו שבעלה עזב אותה ודר עם נכרית במחנתו ויש חשש עגון כי יסע משם והוא רוצה ליסע למק"א שמסדרין הגע, רק זאת רוצה שיתן כח הרשאה לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו ג"פ לאשתו, ובקש ממני שאראה לסדר היטב את כל הענין ולשלחו לכהדר"ג נ"י והוא ישלח לי בחזרה, בודאי כוונתו שיעשה ציווי בכתב להסופר שיכתוב ולהעדים שיחתמו ולשליח שיתנו הגט להאשה ע"כ בקש שאכתוב שם הסופר והעדים והשליח מעירנו והוא יצוה להם בכתב זאת.

דבר זה שיצוה לסופר ולעדים בכתב יש בזה מחלוקת הפוסקים כמבואר בסי' קכ"א ובג"פ שם, אמנם במקום עגון גדול מקילין כמבואר בבית אפרים אה"ע סי' ק"ו, ובשו"ת דברי חיים ח"ב חאה"ע סי' פ"ו, ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' מ"ד עש"ה, ושם מיירי שהבעל הוא במרחקים ואין יכול לומר פא"פ לסופר ולעדים רק בכתב, משא"כ בנידון דידן שיכול הסופר והעדים ליסע לשם שהבעל יאמר להם פא"פ שיכתבו ויחתמו ולהשליח שיתן ליד אשתו, רק ההוצאות עולים איזה אלפים שיסעו למחנתו ויחזרו ולהאשה אין לה מעות שתתן להם על ההוצאות, ל"ח עגון גדול שתמכור מה שיש לה וליתן להם ההוצאות, גם אין מן הצורך שיקח הסופר והעדיו מכאן הלא יכולין ליקח הסופר והעדים ממקום קרוב למחנתו ששם מסדרין גיטין והוא יאמר פא"פ אל הסופר ועדים ושליח והם יכתבו ויחתמו וליתן לידה במקום שמסדרין הגיטין, כמדומה לי שגם במארויש וואשארהעלי ג"כ מסדרין גיטין לא רחוק ממחנתו והיא תקבל שם הגט מהשליח.

ועיין בשו"ת בית יצחק אה"ע ח"ב סי' פ"ז וסי' צ"א שכתב ג"כ בנידון שהבעל הוא שכ"מ במקום שאין מסדרין גיטין או שהבעל הוא מומר ואינו רוצה ליסע ממקומו למקום שמסדרין הגיטין ויש בזה מקום עגון, כתב בזה ב' דרכים, הא' שיצוה להסופר לכתוב גט ולהעדים שיחתמו ויעשה שליח ליקח מיד הסופר לאחר חתימת העדים הגט ויתנו לאשה בשליחותו כמבואר בשע בסוף ה' גיטין סעיף א' אם הבעל נחפז ללכת ויתן להסופר הקלף וכלי כתיבה כדת כל הגיטין, או שהבעל יצוה להסופר ולהעדים שיחתמו והם יסעו למקום שמסדרין גיטין ויכתבו שם הגט הזמן והמקום עמידת סופר ועדים והאשה למקום הבעל והוא ימסור לידה והכל ביום אחד שלא יהא מוקדם עש"ה.

וה"נ יכולין לעשות כן בשני אופנים הללו ולא יצטרך לבוא לידי דוחק גדול לעשות ולצוות לסופר ועדים לשלוח בכתב כי יכול לעשות כנ"ל בשני אופנים הללו הנ"ל בלי שום דחק, רק צריכה לתת ההוצאות להסופר ועדים ולשלוח ממקום שמסדרין גיטין שיסעו למקום הבעל והוא יצוה להם הכל פא"פ כנ"ל.

ובגט מומר החמיר הבית יצחק הנ"ל שלא יהי' ע"י שליח רק הסופר ועדים ישמעו מפי הבעל מה שמצוה והם יסעו למקום שמסדרין הגיטין ויכתבו ויחתמו הגט שם והם יסעו באותו יום שוב למקום הבעל והוא ימסור לידה עש"ה בסי' צ"ד. וה"נ בנ"ד כפי שאמרה אשתו הבעל הוא חשש מומר ע"כ יעשה כן אם באפשרי לא יהיה ע"י שליח רק בעצמו כמש"כ הב"י, ואם לא יהיה באפשרי בשום אופן השני אופנים הנ"ל והיא בחשש עגון גדול אז עכ"פ יעשה הציוי להסופר ועדים והשליח בכתב, ונוסח הכתב שיכתוב להסופר ועדים והשליח נדפס בשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ה סי' מ"ד עיי"ש, וטוב הוי ג"כ שיאמר

הכל בעל פה מקודם לפני הבי"ד מה שיצוה להסופר ועדים והשליח ואח"כ יכתוב זאת בכתב ולשון שהוא מובן כנ"ל. וזה האופן הוא רק במקום שיש חשש עגון גדול כמש"כ הפוסקים הנ"ל ואם באפשרי יעשה רק בשני האופנים הנ"ל.

ואגב אודיע לכהד"ג שקבלתי לנכון את ספרו היקר שו"ת אפרקסתא דענייא והנני נותן לו רב תודה, ואי"ה כשיעזור לי הש"י שאדפיס ספרי אשלח לו ג"כ. מגודל טרדתי לא היה ביכולתי לעיין, רק בהפתחי ספרו ראיתי בסי' קפ"ו שהביא בשם חתני היקר נ"י שכתב לישב קו' המרכבת המשנה שעל המכילתא דהאיך החזיר מרע"ה את גרושתו למ"ד דלא פסקה כהונה ממשה עפ"ד הבעה"ע דמרע"ה היה לו דין מלך שאין נושאין גרושתו ועפ"י סברת המלה"ר בסנהדרין דף כ"ב דכל דלא קרינן בה ויצאה והיתה לאיש אחר ל"ק בה ויצאה, וא"כ מעולם ל"ה לצפורה דין גרושה עש"ה. וכבה"ג מפלפל בזה בפלפול נעים.

לפי דעתי אין מקום לומר דבר זה דאשת המלך, לפי שאין נושאין גרושתו אין שם גרושה עלי' ול"מ הגט אף לאיסור כהונה וכדומה, דמ"מ שם גרושה עליה שפסקה איסור א"א ואין מחויב עליה מיתה ושפיר אסורה לכהן. וראיה דקתני באונס שגירש אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה משום דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי, כמבואר בסוף גיטין, ובמכות דט"ו אע"ג דלא מהני הגירושין כיון דמחייב להחזיר אפ"ה שם גרושה עלי' לאסור לכהן.

ועיין בתמורה דף ה' ע"א בתוספ' שם ד"ה מיתבי אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה שהקשו כיון דלא מהנה הגירושין ליחייב עליה משום א"א אפילו קודם חזרה, וכהן נמי אמאי לוקה ואינו מחזיר הו"ל למימר דלא חל הגט כלל. ותירצו דאתקיש גירושין למיתה מה מיתה מוציאה מרשות הבעל אף גירושין נמי עש"ה. א"כ חזינן לענין כהונה הוי שם גירושין כיון דפקעה איסור א"א. וראיה לזה דאם נאמר כסברא זו דהיכי דאסורה לינשא לאחר נא הוי שם גירושין עליה, צא ופרנס שיטת רש"י ספ"ב דיבמות דף כ"ו הובא ברמ"א אה"ע סי' ט' דאשה שנתגרשית שני פעמים אסורה לינשא לאחר כמו בקטלנית, עי"ש נימא דל"ש גירושין בפעם ב' כיון דאסורה לינשא לאחר ל"מ הגט, אע"כ כיון דשם גירושין עלה שאינו חייב עניה משום א"א ואסורה לכהן הוי עלה שם גרושה. (**ועל** שיטת רש"י הנ"ל דבגירושין שייך נמי קטלנית, הקשיתי בילדותי ממשנה ריש קידושין דקתני האשה נקנית בשלשה דרכים וקונה את עצמה בשני דרכים ופרש"י בגט לינשא לאחר לפי שיטת התוס' יו"ט שכתב דלכך קתני קידושין אחר גיטין משום דתנא

אקרא קאי ויצאה והיתה דהיינו נישואין שניים, עיין באו"ח בפתיחה לקידושין שהאריך בזה, א"כ בנישואין שניים האיך יכולה להינשא לאחר בגט).

ועיין ברא"ש כתובות דף מ"ג ע"ב שהביא בשם ר"מ לרבי דסובר דבתרי זמני הוה קטלנית ל"ל כתובה משני משום דלא שרי לאנסובי לא קרינן ביה לכשתנשא לאחר תטלי מה שכתב ליכי. והרא"ש דחה זאת כיון דקידושין תופסין בה קרינן ביה לכשתנשא לאחר ה"ה לענין גרושת מלך אע"ג דאסורה להנשא לאחר מ"מ קידושין תופסין בה ופקעה איסור א"א ושם גרושה לאסור לכהן. ועל שיטת ר"מ הנ"ל שכתב דהיכי דנתארמלה תרי זימני ל"ל כתובה כלל משני לרבי, וצ"ע.

והמלה"ר לא כתב דהיכי דלא יכולה להנשא לאחר ל"מ הגירושין רק שכתב דאסור לגרש אשת מלך משום ויצאה והיתה לאיש אחר באשת מלך דאסורה להנשא לאחר אסור לגרש מדינא ולא ילפינן מיני' לעלמא דאסור לגרש אשתו היכי שיכולה לינשא לאחר עי"ש, מ"מ מודה דגירושין מהני ושם גרושה עליה ופקעה איסור א"א ואסורה לכהונה עי"ש ודו"ק.

ובעיקר קו' המרכבת משנה הנ"ל האיך מרע"ה החזיר את אשתו לאחר שגרשה למ"ד דלא פסקה הכהונה ממרע"ה, יש ליישב בדה"פ לנכון עפי"מ ששמעתי בילדותי ממורי האש"ל הגדול מו"ה אלטר שמעון לעזער ז"ל מטארנא, שאמר ליישב קו' העולם שהביא בשו"ת בית יעקב סי' פ' שמקשים ע"ד בעה"ע פ' מטות בשם הרא"ש וז"ל. חלוץ שתים במסורה יעבור לכם כל חלוץ, חלוץ הנעל. והיינו דאמרי' כל היוצא למלחמות בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שלא תזקק ליבם ולא תצטרך לחלוץ ליבמה, ושמענו מכאן שגם בימי משה עשו כן וממנו למד דוד. וזה יעבור לכם כל חלוץ, חלוץ הנעל עכ"ל. א"כ קשה איך ילפינן בגמ' קידושין די"ג ע"ב דמיתת הבעל מתיר מדכ' פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה, דלמא הא דמותר לינשא לאיש אחר הוא מכח הגט כריתות שהיה כותבין קודם שיצא למלחמה, אבל אם לא היה כותב גט כריתות, איסור א"א במקומה עומדת אף לאחר מיתת הבעל עש"ה.

ואמר ליישב בדרך נחמד, דבמהר"ם לובלין בתשובה סי' קכ"ג הקשה הלבוש במזכה גט לאשתו במקום יבום הוא משום דרחמא לה, א"כ הוא נותן גט מחמת אהבה, היא מצינו בתורה רמז שגט מחמת אהבה מהני. דהא פלוגתא היא סוף גיטין דב"ש אומרים לא

יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא ערות דבר, וב"ה אומרים אפילו הקדיחה תבשילו ושאר תנאים סברו ערוה או דבר, עכ"פ הוא מגרשה מחמת שנאה ומנ"ל דגם מחמת אהבה בלי שנאה יכול לגרשה, ותירץ הבית מאיר אה"ע קי"ט עפ"י דברי התוספ' תמורה דף ה' הנ"ל שכתבו אתקיש גירושין למיתה, ה"ה לענין זה אתקיש גירושין למיתה כמו דמיתה מתיר מחמת אהבה ה"ה גירושין מהני מחמת אהבה עש"ה.

ולפי"ז מיושב לנכון קו' העולם דכ"ז לבתר דמסיק הש"ס דילפינן מיתת בעלה מדאתקש גירושין למיתה דכתיב בפ' כי תצא שפיר מהני הגט מחמת אהבה מכח היקש הלז, משא"כ להו"א דלא ידעינן מהיקש הלז ומיתת הבעל אינו מתיר א"כ לא מהני הגט כלל כיון שהיא מחמת אהבה ולא מחמת שנאה כקו' מהר"ם לובלין דעיקר שהגט הלז מהני הוא מכח מיתת הבעל מתיר מכח ההיקש ה"ה דילפינן גירושין ממיתה אם נימא דמיתת הבעל אינו מתיר אז ל"מ הגט כלל, ודו"ק כי נכון הוא.

ולפי"ז מיושב לנכון קו' הנ"ל, האיך יכול מרע"ה להחזיר אשתו כיון דמצות כהונה עליו, ולפי"ז דמרע"ה לא גירש את אשתו מחמת שנאה רק שדן ק"ו בעצמו כמבואר בשבת פ"ז. ואז לא דרשו עוד דמיתת הבעל מתיר מכח ההיקש דכתיב בפ' דברים דאיתקש מיתה לגירושין דמסיק הש"ס לכך לא מהני הגט הלז, כיון שלא היה מחמת שנאה כקו' הלבוש הנ"ל ודו"ק היטב, ועיין בפנ"י קידושין י"ג שכתב דבב"נ מיתת הבעל אינו מתיר כיון דלא שייך בהו למילף מגירושין עש"ה.

ובעיקר קו' הלבוש הנ"ל דהיכן רמיזא בתורה דגט שלא מחמת שנאה מהני, שמעתי בילדותי מהגאון המגיד מבראדי בעהמ"ח שו"ת שערי דעה דאמר שיש רמז בתורה דכתיב ל"ת אשת ריעך, והקשה הרמב"ן הא בלא"ה אסור בה מכח א"א. ותירץ דל"ת דהיינו שיתן מעות להבעל שיגרש את אשתו דאע"ג שאין מגרשה מחמת שנאה אפי"ה מהני הגט, כך שמעתי ממנו והוא נכון.

וראיתי בגליון הש"ס שלי בשבת דף פ"ז ע"א דילפינן מקרא ואתה עמוד עמדי שהקב"ה הסכים ע"ז שפירש משה רבינו מאשתו, ועמד המהרש"א בחדו"א היכי דרש מיני' זאת נרשם בגליון מבני היקר הרב הגאון מו"ה דוד (שליט"א) ז"ל הי"ד, אבד"ק קרעניצא, בעהמ"ח חסדי דוד על או"ח וכעת הוא בלבוב מפליטי פולין יה"ר מן שמיא שאזכה לראותו במהרה עם ב"ב שיחיו. שהביא בשם הגאון מהר"י ענגעל ז"ל מקראקא שאמר לפרש דהא דאמר לו הקב"ה ואתה פה עמוד עמדי דהיינו שיהי' לו דין כמלאכים שאין להם ישיבה, כמבואר בירושלמי פ"ו דברכות דאין להם קפיצין, ובגמ' חגיגה ט"ז ע"א מבואר דבני אדם דומין בג' דברים כמלאכים וג' כבהמה, יש להם דעת כמלה"ש וכו',

ג' כבהמה, אוכלין ושותין כבהמה ופרים ורבים כבהמה ומוציאים רעי כבהמה עי"ש, וביומא ע"ה ע"ב דהא דלחם אבירים אכל איש לחם של מה"ש אוכלין אותו וכו', אלא לחם אבירים לחם שנבלע ברמ"ח אברים דאינו יוצא לחוץ עי"ש, וא"כ אם הי' הבני אדם חלוק ממלאכים רק באחד שפרים ורבים, דאוכלין ושותין כמה"ש וגם אין מוציא רעי, כשאמר הקב"ה דעמוד עמדי שיהי' לו דין כמלאכים ע"כ גם בזה שיפרוש מן האשה עכ"ד ודפח"ח.

יותר אין אתי להגיד, רק חו"ש וכט"ס כנפשו ונפש ידידו הנאמן הדושת"ה כה"י, המצפה לבשו"ט ולגאולה וישועה כללית בב"א. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד

סימן ו

בעזה"י אור ליום ד' לסדר מטו"מ תרצ"א לפ"ק, גראסווארדיין יצ"ו

החוה"ש וכט"ס לכבוד ידידי ה"ה הרה"ג החו"ב בחדר"ת המפורסם בתורתו וביראתו וכו' כש"ת מו"ה

ישראל וועלץ נ"י רב דחברה ש"ס ומ"מ בק"ק בודאפעסט יע"א.

אחדשת"ה, יקרת מכתבו השגתי לנכון, ומגודל טרדותי לא היה ביכולתי לעיין בדבריו עד כעת שלקחתי לי מעט פנאי להשיב למעכת"ה נ"י מה שעלה ברעיוני מדי עברי בין בתרי אמרותיו, והגם שלדינא אינני מסכים לדברי מעכת"ה נ"י להתיר עכ"ז נהנתי מתשובתו שפלפל בדברים נכונים. ע"ד שאלתו בדבר עשיית חומץ במדינתנו שע"פ רוב עושים החומץ מיי"ש (שפירטוסען) והיי"ש עצמו שורפים גם כן על פי רוב מסתם יינם שאין לו שער והוא בזול מאוד, אם החומץ יש לו דין סתם יינם, וכבר דשו בי' רבים, ומה גם שהחומץ הוא דבר שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו, אולי יש להקל, עד כאן תוכן השאלה.

ומעכת"ה נ"י צידד להתיר הגם שמבואר בש"ס (ע"ז כ"ט ע"ב) חומץ של עכו"ם שהיה תחילתו יין אסור בהנאה משום דאחמיץ לא פקע איסורא מיניה עיי"ש, ונראה מזה דגם הנעשה מסתם יינם אסור בהנאה, ובשו"ת הריב"ש (סימן רנ"ה) הובא בש"ע (יו"ד סי' קכ"ג סכ"ד) יי"ש שעושין מיי"נ אף על פי שאינו רק זיעה מן הנסך ואף על פי שהוא רק תערובות יין נסך, והיין שהיה אסור מתחלה נשתנה והיה למים והלך טעמו וריחו וממשו, עכ"ז הוא אסור בהנאה כיי"נ עצמו עיי"ש, ובכ"ז נראה לו להתיר לדידן דפסקינן דסתם יינם שלנו מותר בהנאה כמו שכ' הרמ"א (בסי' קכ"ג) ובכמה מקומות בהלכות יין נסך דסתם יינן מותר בהנאה וע"כ היכא דנשתנה כמו בנד"ד שעושין מיי"נ סתם יינם יי"ש ומיי"ש חומץ מותר לדידן, ועל פי זה הקשה על הרמ"א שפסק דסתם יינם

שלנו הוא מותר בהנאה, והביא דברי הריב"ש לפסק הלכה גם כן דיי"ש שעושים מן יי"נ הרי הוא כאיסור עצמו, הגם שי"ל דהרמ"א שהחמיר בנידון הריב"ש היינו משום דזיעת משקין הוי כמשקין עצמו, ולא מטעם שאסור בהנאה ואפרן אסור.

אולם בשו"ת משכנות יעקב (חיו"ד סימן ס"ו) מפרש דברי הריב"ש הנ"ל רק משום דאפרן אסור לכך אפילו בנשתנה אסור, מה שאין כן באיסורי אכילה כשנשתנה לפנים חדשות מותר עיי"ש, אם כן בנידון דידן נמי בחומץ הנעשה מיי"ש של סתם יינם ולא נרגש שזה טעם וריח יין כלל ונשתנה לגמרי בטעמו וריחו מיקרי שינוי גמור כמו כל דבר שנשתנה להיתר כגון בשר לדבש והכא יי"ש לחומץ כמש"כ החק יעקב (סי' תס"ז), וע"כ אף שמדברי הריב"ש הנ"ל וגם משו"ת צמח צדק (סימן ע"ה) מבואר דיי"ש הנעשה מחרצנים וזגים שהוא מעכו"ם אף שהוי רק זיעה בעלמא אסור כמו יי"ש הנעשה מיי"נ עש"ה, מ"מ יש לומר בנ"ד בחומץ שנעשה מיי"נ של סתם יינם שנשתנה לגמרי שאין בו שום חריפות מעין משקה שהי' וגם אינו ראוי' כלל לשתי' שרי, דדוקא גבי איסורי הנאה ל"מ שינוי דכל הנעשה ממנו הנאה, ולכן ביי"נ ממש שאסור בהנאה ל"מ שינוי, מה שאין כן סתם יינם שהוא מותר בהנאה, י"ל דמהני שינוי כשנשתנה מיי"ש לחומץ אף שהיי"ש מסתם יינם.

ונידון דידן דומה למה שכתב בשו"ת חת"ס (חיו"ד סימן קי"ד) שהתיר השמנים שעושין משקדים של חרצנים מיי"נ משום שנשתנו לדבר היתר ואם כן הכי נמי נשתנה מיי"ש של סתם יינם לחומץ, הגם שהחת"ס בנה טעמו היתרו משום שאין מרגישין בו טעם יין, הרי הכא נמי אין בו שום טעם וריח מעין משקה המשכר ונפסל לגמרי משתי' כמו שהוא בעין, ודמי להווייאנשטיין שהתירו משום שאין בו טעם יין, ולמה נחמיר בחומץ הנ"ל, וכפי השמועה מערבין בו ג"כ שאר מינים המותרים ששייך לומר גם כן זה וזה גורם ויש לצדד בזה להתירא, ועוד ששייך לומר בזה מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין שלא יקבלו האיסור עכת"ד בקיצור.

ולפי דעתי אין לצדד היתר בזה ואבא על סדר דבריו מה שכתב להתיר משום דהריב"ש לא אסר יי"ש העשוי מיי"נ, אלא משום דאסור בהנאה לכך לא מהני שינוי מה שאין כן לדידן דסתם יינם מותר בהנאה כשנשתנה לדבר המותר שפיר מותר, והביא כן בשם שו"ת משכנות יעקב, הנה ספר הלז אין לפני דלדבריו תקשה על הרמ"א מה שהק' מעכת"ה האיך פסק הרמ"א כדברי הריב"ש דיי"ש שנעשה מיי"נ אסור כאיסור עצמו הא הרמ"א פסק דסתם יינם מותר בהנאה אלא על כרחך דהריב"ש לא בנה יסודו משום שהוא אסור בהנאה ואפרן אסור לכך משקה היוצא מהם הוא אסור, אלא משום דזיעת

משקין הוי כמשקין עצמו כמו שהביא בתשובה ראיה לזה ממתניתין (דפ"ב מכשירין) דקתני מרחץ טמאה זיעתה טמאה וטהורה בכי יתן הבריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה וכן בפ"ה האשה שהיו ידיה טהורות ומגיסה בקדירה טמאה אם הזיעו ידי' טמאות הי' ידי' טמאות ומגיסה בקדרה טהורה אם הזיעו ידי' הקדרה טמאה, וכ"כ הרמב"ם (בפ"י מטומאת אוכלין) דכל העולה מן החמין משקה חשיב, וכן בחולין (דף ק"ט) בבריי' דטיפת חלב דקאמר רבי נראין דברי ר"י כשלא ניער ולא כסה, משמע דכל שכסה הקדירה הרי הוא כאלו נער אותה וזה מפני ההבל העולה מן הקדירה וכשהוא מכוסה ההבל מתפשט בכל החתיכות והטעם מערב בכולן כמו שאם ניער אותה ובלל כולן בתוך הרוטב.

ובנידון דידן נמי גם כן המים היוצאים מן היין כיין עצמו הן ואסורים בהנאה עש"ה בריב"ש, אם כן מוכח מהראיות שהביא הריב"ש דלאו דוקא לענין איסור הנאה אמרינן כן אלא אף בשאר איסורים נמי אמרינן הזיעת משקה הוי כמשקה ואף באיסור אכילה אמרינן כן. וכן כתב הריב"ש להדיא (בס"ס רנ"ו) דאין לתלות ההיתר בהמים האלו בהיתר סתם יינם אלא הי' סבורין כיון דנשתנה היין ונהי' למים הותר ולא הסכמו להלכה כפי מה שכתבתי, והיינו משום דזיעת משקין הוי כמשקין הוא נמי באיסור אכילה כש"כ לעיל עש"ה.

וכ"כ הרמ"א זה"ל יי"ש שעושין מי"נ אף על פי שאינו רק זיעה מן הנסך הרי הוא כאיסור עצמו והיינו מטעם שכתב הריב"ש דזיעת משקין הוי כמשקין וכן כתב הד"מ שם, א"כ אין נפ"מ בזה אם הוא איסור הנאה או איסור אכילה המשקין היוצא מהן הרי הוא כמוהו, וכ"כ בצ"צ בתשובה (סימן ע"ה) לאסור יי"ש הנעשה מחרצנים וזגים של עכו"ם דלא תימא כיון שאינו רק זיעה בעלמא משרי שרי קא משמע לן דאיסור גמור הוא דטעמו כעיקר, ואם כן אין חילוק בין הנעשה מיין או מחרצנים לעולם טעמו כעיקר, עיין שם היטב.

ואף שהצמח צדק נמי מתיר סתם יינם בהנאה כמו שכתבו הפוסקים, אפ"ה בזה מחמיר משום דטעמו הוא כעיקר וזיעת משקה הוי כמשקה עצמו ואף באיסורי כילה אמרינן כן דאף בייי"ש הנעשה מסתם יינם אוסר הצ"צ, ועיין בד"מ (בסי' קכ"ג אות ד') שכתב אחר דברי הריב"ש הנ"ל וכן לעיל (בס"ס צ"ב) איסור זיעה כעיקר האיסור.

ומה שכתב מעכת"ה עוד ראיה להתיר מדברי החת"ס שכתב להתיר השמנים שעושים משקדים של יי"נ משום דנשתנה לדבר ההיתר וה"נ נשתנה שנעשה חומץ מיי"ש מסתם יינם, וגם אין מרגישין בו שום טעם וריח ממשקה המשכר, הנה בשו"ת מהרש"ם (ח"א

סי' ט"ו) רצה ג"כ השואל להתיר יי"ש הנעשה משמרי יין נסך משום דנשתנה, והביא ראיה לזה מדברי החת"ס הנ"ל שהתיר השמן הנעשה משקדים של יין נסך משום דנשתנה ונעשה דבר אחר, ודחה המהרש"ם דבריו והעלה הגם די"ל דדוקא באיסורי הנאה ל"ח שינוי דמ"מ הא נהנה כמש"כ רש"י בע"א (דף מ"ו ע"ב ד"ה אי) דאין שינוי באיסור הנאה, עיין שם היטב, משא"כ בסתם יינם שלנו דמותר בהנאה מהני שינוי כשנשתנה, מ"מ זה דוקא בשמן הנעשה מחרצנים שא"ב שום חריפות מעין משקה המשכר, משא"כ יי"ש שהוא ג"כ מעין יין אין שום צד היתר זה אפי' לא נרגיש שום טעם וריח כלל אסור כמש"כ הריב"ש ובצ"צ הנ"ל אף שהוא זיעה בעלמא אסור. וא"ל דלדידהו דוקא ביי"ש הנעשה מיי"נ אסור משא"כ בנ"ד שנשתנה לחומץ ופנים חדשות באו לכאן יהיה מותר, זה אינו, כיון דהיי"ש הוא אסור אע"ג דאחמיץ אח"כ לא פקע איסורי מיניה כמו שאמר הש"ס בע"א הנ"ל משום דאחמיץ פקע איסורא מיני' עש"ה, וכן פסקינן בש"ע יו"ד (סי' קל"ד ס"ו וס"ז) דחומץ יין אסור אע"ג דאנן פסקינן דסתם יינם מותר בהנאה מ"מ לא פקע איסור שתי' בהחומץ ולא אמרינן דפנים חדשות הוא כיון דנשתנה. ועיין בשו"ת אמרי אש (חיו"ד סימן ל"ז) לענין חומץ שמערבין בו שאר מינים **ולכאורה** יש לדון בנ"ד כיון שהחומץ נעשה מן היי"ש והיי"ש נעשה מן יין של סתם יינם אם כן דמי לחלופי חליפין דמותרין בע"א כמבואר בע"א (דף נ"ב ע"ב) ובנדרים (דף מ"ז ע"ב) עש"ה, וכמו כן אמר הש"ס בנדרים (דף נ"ט ע"ב) גידולי תרומה תרומה גידולי גדולין הם חולין ה"נ יש לומר כן דהחומץ שנעשה מיי"ש הנעשה מיי"נ הוי כגדולי גדולין דמותרין, אך ז"א, דהא מבואר בש"ס שם (בדף ס') דהאי דגדולי גדולי מותרין דוקא בדבר שזרעו כלה, אמנם בדבר שאין זרעו כלה גידולי גדולין אסורין בין בתרומה ובין בטבל, אם כן ה"נ יש לחוש לאסור משום דהוי דבר שאין זרעו כלה דהכל נמשך מכח היי"נ וזיעת משקין הוי כמשקין.

אמנם יש לעורר בזה, הא מבואר בירושלמי (בפ"ע דתרומות) הובא בר"ש (משנה ו') דאף בטבל בדבר שאין זרעו כלה גדולי גדולין אסורין עד גורן הרביעית אסורה מכאן ואילך מותרין ואף גורן הרביעית שרי עש"ה, וכן פסק הרמב"ם (בפ"ו מהל' מעשר הלכה ו'), וכתב שם הטעם דאפשר דטעמא הוי דעד שלש גרנות כלה כח הזרע הראשון עש"ה, חזינן עד ד' יש לחוש לכח הראשון מה שאין כן אחר כך, א"כ ה"נ החומץ הוי שלישי וזה אינו ראוי לשתי' בפני עצמו רק ליתן למאכל אחר ובמאכל אחר יש לומר דנפסק כח הראשון ועיין בשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סי' קכ"ד) שכ' דאף דאמרינן באיסורי הנאה ל"מ שינוי מכל מקום שינוי דשינוי דהיינו כח כחו מותר נמי באיסורי הנאה, עיש"ה.

ועוד יש לעורר בזה ממה שמבואר בב"י ביו"ד (ס"ס קט"ו) בשם הירושלמי (פ"ב דערלה) חמצן של כותים מותר לאחר פסח של בעלי בתים אחר שלש שבתות של אפיה ושל נחתומין בכרכים לאחר שלשה ימים של נחתומין בכפרים לאחר ג' תנורים משום דמבטיל הוא עי"ש בשם רי"ו, וכ' הב"י שם ויש ללמוד מכאן במי שעבר והעמיד חלב בחלב חמץ של איסור ולקח חלב זו והעמיד בו חלב אחר ומהאחר אחר שמותר ליקח מחלב הג' זה ולהעמיד בו חלב אחר ומותר לאכלו דלאחר ג"פ כבר כלה חלב של איסור עש"ה, ובש"ך ובטו"ז שם (ס"ק ט"ו) עש"ה וכן פסק השיורי כנה"ג הובא בפ"ח (סוף סימן תמ"ד) לענין שמרים של שכר חיטים ושעורים שעבר עליו הפסח וכן שאור וכיוצא בו אם העמיד בהם עיסה אסורים דדבר המעמיד לא בטל, אמנם אם לקח זה והעמיד בו אחר ומאחר אחר שמותר ליקח מג' להעמיד בו ד' דלאחר ג"פ כבר כלה כחו של אסור כמ"ש הב"י הנ"ל עש"ה.

אם כן ה"נ יש לומר כן דהחומץ הוי ג' שבא מכח י"ש הנעשה מסתם יינם אף דבא מכח זיעה י"ל דבהג' נפסק כח הא', אמנם יש לדחות זאת לפימ"ש בשו"ת שבו"י (ח"ב סי' ט"ז) דאין לסמוך ע"ז באיסורים החמורים כמו חמץ משום דעיקר דין זה דשלש אפיות לא נזכר בש"ס דילן וכל גדולי ראשונים ואחרונים לא הביאו דין זה לפסק הלכה כי אם בפתם ובחלב שלהם דקליש איסורייהו והרבה הקילו בדברים האלו, ומתחלה רק מחמת ספק גזרו שמא נתערב בו דבר טמא ע"כ הקילו גם בזה, משא"כ לענין איסור חמץ דחמיר אין להקל מה שלא נמצא מפורש בש"ס ופוסקים. והביא ראיה לזה מדברי הראב"ן הובא במג"א (בסי' תמ"ד ס"ק ט') דבכה"ג אפי' החמישי אסור לקיימו בביתו הגם בשו"ת פמ"א ח"א (סי' ק"ו) השיג ע"ז דמג"פ ואילך מותר כמבואר בפוסקים הנ"ל, אין ראיה מזה עש"ה. ובשדי חמד (מערכת חו"מ סימן ה' אות כ"ו) עש"ה, אם כן נ"ד י"ל דתליא בפלוגתא הנ"ל אם יש להתיר מג' ואילך או לא ואולי נ"ד חמור טפי משום דאי אמרו זיעה כמשקין עצמו הוי הכל ככח הראשון דיש בו גופו של איסור ודו"ק.

ומ"ש מעכת"ה שלא יקבלו העולם זה ואפי' דבר שהוא איסור גמור אמרו מוטב שיהיה שוגגין ואל יהיו מזידין הגם דאמרינן כן בש"ס ביצה (דף ז' ע"א) מ"מ כתבו התוס' שבת (נ"ה) וב"ב (ס') ובע"א (ד') דדוקא היכי דידעינן בודאי שלא ישמעו אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין אמנם כשיש ספק אם יקבלו או לא לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין עש"ה, וה"נ אטו חשידי כ"ע שלא ישמעו כאשר יאמרו להם שהוא אסור דסתם ישראל בחזקת כשרות, ועיין בשו"ת הריב"ש הנ"ל (בסימן רנ"ו) בנידון הנ"ל שכתב אף כבר שנהגו היתר ביי"ש מסתם יינם צריך להודיעם שהוא אסור ולמחות להם

כי לא נחשד הצבור על כך עש"ה, מוכח מדבריו דלא חיישינן שלא ישמעו כשיודע להם שהוא אסור עש"ה, ורק גבי סחורה בסתם יינם אומרים סברא זו דמוטב שיהיו שוגגין ולא בשתיה.

ומה שהביא מן ווינשטיין לנ"ד שמתירין ווינשטיין מן סתם יינם הוא הדין בנ"ד, עיין בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רל"ד) שהאריך בזה והביא שו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' רצ"א) שמפורש יוצא שאין ללמוד מן ווינשטיין היתר למים הנשרפים הנעשים מיי"נ עש"ה החילוק שיש בזה, ואין ללמוד מזה לנ"ד.

ולכאורה הי' מקום לדין בנ"ד דהא הטעם דיי"ש הנעשה מסתם יינם אסור משום דזיעת משקין הוי משקין כמו שכתב הריב"ש והד"מ הנ"ל שמביא ראיה מיו"ד (ס"ס צ"ב), אם כן לפי מה שכתב הפמ"ג בפתיחה הכוללת לאו"ח בהנהגת או"ה סדר שני (אות ל"ד) שכתב דברמב"ם (פ"ד מטו"א דין ד') מבואר דדוקא בזיעת משקין כמוהו מה שאין כן בזיעת אוכלין עיי"ש הובא בפתחי תשובה (בס"ס צ"ב אות ג') עש"ה, אם כן יש לומר זה דוקא ביי"ש הנעשה מיין מה שאין כן ביי"ש הנעשה מחרצנים וזגים וכדומה, דהוי זיעת אוכלין ל"א משקין כמוהו אם כן בחומץ הנעשה מיי"ש הלז אינו נאסר. אמנם האחרונים חולקים על הפמ"ג בזה, עיין בדרכי תשובה בס"ס צ"ב (אות קס"ד) עש"ה, שמסיק אף בזיעת אוכלין אמרינן דזיעה כמוהו, גם משמע מהצ"צ הנ"ל דזיעת החרצנים וזגים אסור.

עוד היה מקום לצדד היתר, דהטור (בסי' קכ"ג) כתב חומץ של נכרי שהיה תחילתן יין אסור אף על פי שהחמיץ לא פקע איסוריה מיניה, וכתב הב"ח נראה דאיצטריך לזה לאשמעינן דלא תימא דלא גזרו חכמים אלא אסתם יינם משום בנותיהם בעודו יין, אבל אחומץ לא גזרו דליכא משום בנותיהם בחומץ קמ"ל דלא, אבל בחומץ דיי"נ דאסור מדאורייתא לא אצטריך דפשיטא דאסור אלא בחומץ בסתם יינם אצטריך עכ"ל. והקשו עליו הא בש"ס (ע"א כ"ט ע"ב) מיירי נמי בסתם יינם דחומץ שלהם אסורים אף על פי כן קאמר הש"ס פשיטא ש"מ דאף בחומץ בסתם יינם הי' להש"ס דבר פשוט שהיה פעם אחת יין אסור, ותי' הישועות יעקב (בסי' קכ"ג) דהא דגזרו על יינם איסור הנאה משום בנותיהם לא היה לנו לגזרו איסור הנאה רק איסור אכילה כמו בפת ושלקות של עכו"ם האסורים משום בנותיהם אפ"ה הוא אסור רק באכילה ולא בהנאה, והיינו משום גזירה דיי"נ דשמא נתנסך רק משום שמא נתנסך לחוד ל"ח משום חזקת היתר רק משום גזירה דבנותיהם הוא אסור בשתי' אזיל לי' חזקת היתר חששו נמי לאסור בהנאה כמש"כ הרשב"א, מ"מ מילתא דפשיטא כיון שכבר נאסר בעת היותו יין גמור משום חשש שמא נתנסך או משום בנותיהם אף שאחר שנתחמץ אזיל חשש בנותיהם לפי

שאין דרך לשתות חומץ, מ"מ החשש נסוך לא פקע, וממילא אסור, וע"כ קאמר הש"ס פשיטא והיינו בזמניהם שהיו מנסכים אבל בזמנינו שאין דרך לנסך והוי כתנוק שא"י בטוב ניסוך, וע"כ דעת הרבה פוסקים דסתם יינם מותר בהנאה עכ"פ יש מקום לומר כיון דבזה"ז ליכא גזירת יי"נ ולא נשאר רק חשש בנותיהם בחומץ מותר דל"ש גזירת בנותיהם בחומץ, השמיענו הטור דמכל מקום אסור, עכת"ד הישועות יעקב.

וצריך להבין דמ"מ אמאי אסור לדידן בחומץ יין כיון דליכא חשש ניסוך וחשש בנותיהם בחומץ ועכצ"ל הטעם כיון דכמה פוסקים אוסרים מגע עכו"ם אף בחומץ משום שאין אנו בקיאים איזה מקרי חומץ ואיזה מקרי יין כמש"כ הטור והב"י בתחלה שם, ע"כ אף שאנו מתירים מגע עכו"ם בחומץ גמור מ"מ זה דוקא שלא נאסר מקודם, משא"כ כשנאסר בעודו יין אף שנתחמץ אחר כך לא פקע איסורו משום שאין אנו בקיאים איזה מקרי חומץ ומשום ל"פ אסרו כל חומץ של יי"נ, וכ"ז החומץ שהוא מיין גמור מה שאין כן בחומץ שנעשה מיי"ש שנעשה מסתם יינם, דבייי"ש גמור הבא מיין ל"ש ניסוך כמש"כ בשו"ת שבו"י (ח"א ס"ס ס"ב) ומגע עכו"ם בהם מותר, עש"ה (ובסי' ס"ג) שם שכ' דגזירה זו הוא דוקא בחומץ לפי שדרך היין להקרים קצת ולהיות בו קיוהא מחמת עצמו כמו חומץ והוא עדיין יין גמור לכך גזרו בחומץ יין מגע עכו"ם, עש"ה, וכיון דל"ש גזירה זו בייי"ש הבא מסתם יין לאסור החומץ ממנו משום שאין אנו בקיאין בחימוץ, ול"ש בזה החומץ לא משום חשש יי"נ ולא משום בנותיהם, יש מקום לומר דהחומץ הלז מותר, אמנם לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקל.

ודברי הטור הנ"ל היה מקום ליישב דאשמעינן דחומץ אסור משום יי"נ, דלכאורה קשה מאי פריך הש"ס הנ"ל חומץ יי"נ פשיטא משום דאחמיץ לא פקע איסורי' מיני', אמאי לא, הא פס' בנשתנה לדבר מותר פקע איסורי' כמש"כ המג"א (בסי' רי"ו) לענין מוסק ובח"ס (סימן קי"ז) לענין שמן מיי"נ עש"ה, אך זה ניחא דבאיסורי הנאה ל"מ שינוי כמבואר בע"א (דף מ"ו) ואם כן כיון דיי"נ אסור בהנאה אפילו בסתם יינם בזמן הש"ס לכך שפיר פריך משום דאחמיץ לא פקע איסורו מה שאין כן לדידן דסתם יינם מותר בהנאה לכמה פוסקים הו"א דיהיה מותר, לכך אשמעינן הטור דאף בזמן הזה אסור.

ולפי"ז לפמ"ש בשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סימן קכ"ד) דאף דבאיסורי הנאה לא מהני שינוי מכל מקום בכח כחו מהני שינוי אף באיסורי הנאה עש"ה, אם כן ה"נ בנ"ד הוי כח כחו יי"ש הבא מכח סתם יינם וחומץ הבא מיי"ש להוי כנשתנה לדבר המותר אמנם לשיטת הריב"ש הנ"ל דזיעה הוי משקה עצמו, א"כ ל"ח כח כחו, ובעיקר הדבר אי חומץ מיי"נ הוי כנשתנה לדבר אחר יש לומר דתליא בפלוגתא דרבנן ורבי אי חומץ ויין שתי

מינים הם או מין אחד הוא, עיין ב"ב (דף פ"ד ע"ב) וברש"י ריש נדה (ב' ע"ב) ואנן פסקינן דמין אחד הם כרבנן ל"ח יין לחומץ נשתנה לד"א, ושפיר פריך הש"ס פשיטא משום דאחמיץ לא פקע איסורי' מיני' ודו"ק, ויש להאריך עוד בענין זה אמנם כעת מגודל טרדותי אקצר בקצירת האומר שוכט"ס כנפשו וכנפש ידידו הדושת"ה כה"י המצפה לגאולה וישועה בב"א. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דפה

סימן ז

ע"ד השאלה, בת רב גדול בישראל ממדינת טראנסילוואניא בראמעניען, שזה קרוב לששה שנים שבאה בקשר החיתון עם בחור אחד ממדינתנו מדינת אונגארן, אשר הי' אז עוד מדינה אחת, ואח"כ נתחלקו הגבולין ואין יוצא ואין בא מהתם להכא ומהכא להתם, ואחר כמה פעמים שכתבו מהתם להכא להתועד להנשא יחד ובשו"א לא הי' אפשר להתועדם יחד, ואח"ז נשתנה הדבר עוד לגרעותא, כי הבחור הנ"ל נלקח להצבא ונשלח לחוץ למדינה למקום המלחמה, וזה יותר משנה שלא נשמע ממנו שום ידיעה, והיותר אפשרות לטובה הוא שהלך בשבי.

לדעתי יש להתיר קשר החיתון, עפ"י המבואר בש"ע יו"ד סי' רל"ו סעי' ו' באיש ואשה שנשתדכו זל"ז וקבלו חרם להנשא לזמן קבוע, מי שעכב ועבר הזמן אסור להנשא לאחר והלה מותר ואינו צריך התרה, ומקורו בת' הר"ש משאנץ שבהגהת מרדכי דשבועות, ובת' מהרי"ו סי' קל"ז ומביאו הרמ"א, מבואר דאם הי' אונס זה שהעביר המועד זה שכנגדו חייב עדיין בשבועתו. אמנם הב"ח חולק על תשו' מהרי"ו אבל הטו"ז חולק על הב"ח וס"ל לחלק דבהגבלת זמן אין עיקר הזיוג תלוי בזמן ההוא. וע"כ אם לא קיים התנאי באונס לא בטלה השבועה. מ"מ הש"ך שם בנה"כ ובחו"מ סי' כ"א חולק על הטו"ז עפי"ד הירושלמי קידושין פ' האומר דאונס רחמנא חייבי' לא אמרינן, והאחרונים הסכימו להש"ך בזה. עי' חו"מ סי' ר"ז סק"ב, ובחת"ס חו"מ סי' א'. ואף דמחלק בין אם התנו הזמן בשעת התנאים או אחר כך, מ"מ בזמן גדול כזה סתמן כפירושן, ועי' כתובות דנ"ז ע"ב לענין הזמן שנותנין לבתולה, ולענין בוגרת, ובמהרי"ט סי' קל"א דהוא הדין בשידוכים עיי"ש, ואף דמשמע מדברי הש"ס שם דכ"ז לענין חיוב מזונות דוקא, ועי' בש"ע, א"ע סי' נ"ו סעי' ג' וב"ש ס"ק ד'.

אך אפשר לחלק בין קידושין לשידוכים, וכן באמת מוכח מת' מהרי"ט דבאם עבר הזמן שנתנו חכמים פטור משבועתו ונושא אשה אחרת, וכ"כ בחת"ס סי' רכ"ח. וכן מבואר בת' מהרש"ם ח"א סי' רכ"ב, דאפילו אם צד אחד עבר הזמן הנ"ל באונס אין חיוב על צד השני להתענן עיי"ש. ועוד יש ראי' לזה מד' הרמב"ן בתשו' הובא בב"י יו"ד סי' רכ"ח

וברמ"א סי' רל"ב וא"ע סי' נ' ס"ו, ועי' בכ"ז בחת"ס יו"ד סי' רכ"ח, וברמ"א סי' רל"ב ע"ש ובשו"ת הרי בשמים תניינא סי' פ"ג ע"ש, ועוד הארכת בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בזה.

הנני מסכים ג"כ להתיר קשר החיתון הנ"ל. וכן מבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין מהגאון המפורסם מבריסק ז"ל בסי' מ"ו, בהשאלה אב ובתו שעשו תנאים עם בחור ונלקח לאנ"ח ויברח מעל הגבול ועתה באתה הנערה וטענה אחר שא"י לבוא לפה א"א למלאות התנאים ועוד שאר טענות עיי"ש. והשיב דיש להתיר משום שנשתעבד לאנ"ח ואף שכבר נכנסה על הספק מ"מ יש לומר דהי' פשוט בעני' שאם יצא הגורל עליו לא יקחנה עיי"ש. מובן מאליו שמכ"ש יש להתיר בנ"ד.

סימן ח

בנדון היתר עסקא הכללי, הנה יש להוכיח דאומדנא עדיף מהא דאמרינן כל העושה על דעת הראשונה עושה. דהא בזה יש פלוגתא בש"ס מנחות דף ע"ז רב ושמואל אי אמרינן כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה. והרמב"ם פסק שם כשמואל. דל"א אמרינן ע"ד הראשונה הוא עושה. עיין בה' פסוהמ"ק פרק ט"ז, ובכ"מ ומל"מ שם, ואף דיש לחלק דשם הוא איסור דהוי פגול אי אמרינן ע"ד הראשונה הוא עושה. ולכן פליג שמואל. אבל היכא דליכא איסור ואדרבא הוא היתר לכ"ע אמרינן ע"ד הראשונה הוא עושה. כמו שאי' בש"ס דזבחים ד"ג ע"ב לכך לשם פסח וסתמא כשר משום דכל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה, משום דכשעושה ע"ד הראשונה הוא כשר לכך לכ"ע אמרינן ע"ד ראשונה הוא עושה אך הא בשבת (צ"א ע"א) מוכח דגם גבי איסור הוצאה אמרינן ע"ד הראשונה הוא עושה.

ואף שהגאון מבראד ז"ל הובא בקובץ בית ועד לחכמים שנה שביעית חוברת ב' סי' כ' כתב דלכך בשבת אמרינן ע"ד הראשונה הוא עושה, ול"א מכח חזקת כשרות לא עושה ע"ד הראשונה, משום דמיירי בשוגג שלא ידע שעושה איסור, קשה האיך מחייב חטאת הא אינו שב מידיעתו דהא אם ידע שהוא עושה איסור בהוצאה הי' מוציא ג"כ דאז אמרינן דבטלה מחשבתו מכח חזקת כשרות ואינו עובר. וא"ל דחשוב שפיר שב מידיעתו דאם ידע שהוא שבת לא הי' מוציא מכח דח"ש אסור ג"כ להוציא, הא מש"ס יומא דף פ' ע"א גבי אוכל חלב בזה"ז דאמרינן שם דל"ח שב מידיעתו, מוכח משם דל"ח שב מידיעתו מכח ח"ש עש"ה, ובקהלת יעקב אות ח"ש. וע"כ מוכח דאין חילוק בין איסור להיתר לענין כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה ואפי"ה שמואל פליג בזה,

משא"כ גבי אומדנא לכ"ע אמרינן אומדנא אדעתא דהכי לא הי' עושה כמבואר בב"ק דק"י ע"ב גבי יבמה לפני מוכה שחין, ובסנהדרין דס"ט ע"ב גבי איילונית.

ובזה יש להעיר בעיקר הנדון בדבר הה"צ מוה"ר אלטר עזריאל מאיר איגר להציל רבים ממכשול מאיסור רבית, לתקן שכל איש ישראל כשמתחיל לעסוק במו"מ יכתוב בכתב ידו אצל הרב דמתא שכל העסקים שיעשה בהמעות מקבל על עצמו שהוא על אופן היתר עיסקא עפ"י תקחז"ל. ומטעם דאמרינן כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה. והערות בזה לחלק בין דבר התולה בדעת עצמו לבד ובין דבר התולה ג"כ בדעת אחרים. ולהנ"ל צדקו דבריך, דאם באומדנא כתבו התוס' בכתובות דמ"ז ע"ב ד"ה שלא כתב לה דקשה אדם שקנה מחבירו שום דבר ונתקלקל יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה, ותרצו דהתם לא בלוקח לחודי' תלי' מילתא אלא כמו כן בדעת המוכר, ומוכר מקנה לי' אדעתא דהכי, משא"כ גבי מקדיש ונותן בדידי' קאי שפיר אמרינן אומדנא, א"כ חזינן דגם גבי אומדנא ל"מ רק היכא דתלוי בדעתו לבד משא"כ היכא דתלוי בדעת חבירו, מכ"ש די"ל כן לענין ע"ד הראשונה הוא עושה, ואין לומר בנד"ד דהוי אומדנא גדולה מכח חזקת היתר ובאומדנא גדולה כתב המל"מ בפ"ו מה' זכי' ומתנה בשם פ"מ דאמרינן אומדנא אף בדבר התלוי בדעת אחר, דא"כ לא הי' צריך לשטר עסקא, וע"כ דל"ה אומדנא גדולה דמוכח.

ובאמת יש להעיר אמאי לא אמרינן בשטר שיש בו ריבית, דכדי שלא יעבור באיסור ריבית אמרינן דחשוב כאלו התנה דיהי' בתורת עסקא כמו שאי' לענין הפקר בתוס' שבת די"ט ובב"מ ד"ל ע"ב, ומהרי"ט בתשובה סי' פ"ה ובמחנה אפרים ה' הפקר סי' א' דאנן סהדי דאפקר בלבו שלא יעשה איסור (הגהת השואל:

לא נמצא מסקנתו בזה, ולענ"ד נראה כיון דצריך לקבל עליו פלגא בהפסד בכה"ג לא אמרינן דכוונתו להיתר וכמ"ש בנובי"ק סוס"י נ"ד דלא אמרינן חזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות רק במקום שאין לו הפסד, כמו בקדשה ע"ת וכנסה סתם דכתובה לית לה ומסתמא לא כיוון לבעילת זנות בחנם, אבל היכא דאית לו הפסד לא אמרינן ע"כ, וכה"ג י"ל בנד"ד).

גם לדחות הראי' מדברי הרא"ש בת' כלל ל"ה שכתב כגון אמר בפני עדים אני רוצה ליתן גט לאשתי זאת בפניכם על תנאי זה ואח"כ נתן בפניהם סתם ולא הזכיר התנאי ודאי דע"ד הראשונה הוא עושה ואינו מוחל התנאי וכו' וכוונתו אף קודם התחלת המעשה, וכתבת דאין הנדון דומה לראי' דשם אמר התנאי בפני האשה הלז ובפני עדים ואח"כ גמר הדבר בסתם בפני אותן העדים שפיר אמרינן דלא מחל התנאי רק עושה ע"ד הראשונה

משא"כ היכא שלא גילה דעתו ולא דיבר מזה כלום לא בתחילתו ולא בסופו עם אותן העדים שעשה העסק ולא ידעו העדים מזה התנאי שעשה העסק עפ"י היתר עסקא.

הנה כי כן מבואר בת' הרדב"ז ח"ב סי' תקצ"ב שכ' על ראובן שכתב גט לאשתו ואמר לעדים שרוצה ליתן לה ע"מ כן ומיד הלכו עדי הגט ובאו עדים אחרים ונתנו לה סתם מאי, תשובה, הדבר ברור שאם היו עדים הראשונים שם ששמעו התנאי מפיו והם עדי מסירה אין ספק שהיא מגורשת ע"ת אעפ"י שמסרו לה סתם ודאי ע"ת ראשון סמך, וכן כתבו הראשונים ז"ל. אבל כיון שלא מסר הגט בפניהם אלא בפני אחרים שלא שמעו התנאי מגורשת בלא תנאי וכו' כיון שיודע שאין אלו העדים אשר שמעו התנאי ולא הוזכרו בשעת מסירת הגט אחלי' לתנאי', והשתא הדר בי' ואין שומעין אעפ"י שאומר אח"כ שסמך על תנאו עכ"ל. מבואר בפי' כחילוק שכתבת בדברי הרא"ש דאם הי' תנאי כבר בין איש לאשתו ובין מוכר ולוקח, ואח"כ נגמרה המכירה בפני אותן עדים שידעו מתנאי אף שנגמר סתם אמרינן ע"ד הראשונה נעשה. אבל כשהי' בפני עדים אחרים שלא ידעו התנאי אף שכבר נגמר בשטר בפני עדים אחרים, מ"מ בשעה שנגמר הענין לא ידעו העדים מהתנאי אמרינן אחלי' לתנאו ולא אמרינן ע"ד הראשונה הוא עושה וכ"כ בפירוש בשו"ת עין יעקב מהגאון מבריסק ז"ל בסי' ב' וכתב וזה ברור.

ולהעיר על הוכחתי מש"ס יומא דפ"א הנ"ל, דל"ח שב מידיעתו מכח ח"ש, וציינתי לד' הקהלת יעקב, דבאמת נראה מדברי הקהלת יעקב שם דחשוב שב מידיעתו מכח ח"ש, ואך דהגמ' אזיל שם כמ"ד דח"ש מותר מה"ת. וכן אי' בשו"ת בי"צ חאו"ח סי' נ"ד אות ב', ומ"מ במה שנוגע לח"ש במלאכות שבת אי אסור מה"ת תלי' בפלוגתת הפוסקים כנודע עכ"ת.

הנה באמת דברי הקה"י והבי"צ הנ"ל צ"ע מדברי ירושלמי ברפ"ו דתרומות דאמרינן שם, אמר אני פורש מכזית ואיני פורש מחצי זית, א"ר בון בר"ח נעשה כאוכל חצי זית בשוגג וחצי זית במזיד, ופי' הפ"מ משום דחצי זית השני לא מצטרף שהרי לא שב מידיעתו, הרי מוכח דח"ש אע"פ דאסור מה"ת חשוב לא שב מידיעתו, אע"ג דהירושלמי מפלפל שם אליבא דר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת האיך משכחת לחייב שוגג בכזית, מ"מ מפשט הירושלמי משמע דגם אליבא דר"י אמרינן כן עש"ה ופ"מ וברידב"ז שם. (הגהת השואל: לא הבנתי האיך מוכח כן, דאדרבה משמע דוקא משום דאמר בפירוש דאינו פורש מכחצי זית וע"כ ל"ח שב מידיעתו דהוי כאכל שני חצאי זיתים וחסר כל שהי, ואך לר"ל דח"ש מותר מה"ת רצה לומר דל"ח שב מידיעתו דהוי כאכל שני ח"ז וחסר כ"ש, וע"ז אמר דמודה ר"ל באיסור הנאה וכו').

והנה בעניני דחצי שיעור אמרתי לחדש דדוקא באכילה ס"ל לר"ל דח"ש מותר מה"ת ולא בשתי' לפימ"ש הבי"צ חאו"ח סי' ס"ד בטעם פלוגתתן של ר"י ור"ל דאזלי לשיטתן בסוף גה"נ גבי אוכל ח"ז והקיאו וחזר ואכלו דר"י סובר דחייב משום דהנאת גרונו אסרה תורה, ור"ל ס"ל דפטור, משום דהנאת מיעיו בעינן, וא"כ לר"י בכל האיסורים חזי לאצטרופי ע"י שיקיאו ויחזור ויאכל דחייב על הנאת גרונו, משא"כ לר"ל דס"ל דהנאת מיעיו בעינן א"כ ל"ש חזי לאצטרופי עי"ז לכך סובר דח"ש מותר ע"כ. ובשו"ת כת"ס או"ח קי"ז בשם החת"ס דאע"ג דסובר דהנאת מיעיו בעינן מ"מ בשתי' אף ר"ל מודה דחייב על הנאת גרונו, והביא ראי' לזה מדברי הש"ס סוכה דמ"ט כי שבע אינש חמרא מגרונו שבע עש"ה בפי' רש"י, לפי"ז כיון דבשתי' מודה ר"ל דחייב על הנאת גרון שפיר חזי לי' לאצטרופי ע"י שיקיאו ויחזור וישתה כמו לר"י לכך בשתי' לר"ל נמי ח"ש אסור מה"ת, לפי"ז שפיר י"ל הא דקתני בפ"ק דחלה התרומה אסור לזרים קאי נמי לר"ל דמיירי במשקה דתרומה ואגב תרומה נקט אסור בכולן ודו"ק היטב. (הערת השואל:
אמנם צ"ע מדברי תו"י יומא (פ"א) דבתרומה אינו חייב בהקיאו וחזר ובלעו משום דנתחללה בבליעתו ראשונה ע"ש).

ובדברי התוספתא סוף יומא דאי' שם טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, נבילה ותרומה מאכילין תרומה, והוא תמוה דהא נבילה קיל מתרומה, צדקו דבריך, ואפ"ל עפי"מ שהעלה הנובי"ק או"ח סי' ל"ו דטבל שלא ראה פני הבית קודם יוה"כ רק ביוה"כ נעשה טבל ובתרומה שנתרמה היום אין חל איסור טבל ותרומה על יוה"כ, ונבילה חל על יוה"כ. ולפי"ז מה ששנינו טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה שטבל חמור זה דוקא בטבל הטבול מאתמול.

והנה הנוב"י בהג"ה שם הרגיש דיש לומר דטבל מקרי איסור מוסיף לגבי יוה"כ, דהרי טבל אסור בהנאה של כילוי מה"ת. והמל"מ בפ"ב מה' תרומות הביא בשם הר"ש דטבל אסור בהנאה של כילוי מה"ת ובתרומה הוא דרבנן ע"כ. א"כ אף אם טבל חל על יוה"כ משום דהוי איסור מוסיף לגבי יוה"כ לענין הנאה של כילוי, מ"מ תרומה שנתרמה היום לא חל איסור יוה"כ כיון דבתרומה ליכא מוסיף, לפי"ז שפיר י"ל דהתוספתא מיירי בטבל ותרומה שנתרמה ביוה"כ, ואז נבילה קיל מטבל וחמיר מתרומה, וע"כ טבל ונבילה מאכילין נבילה, ונבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה.

וע"ד הקושיא במכות (כ"ב, ע"א) דפריך וניחשב נמי כגון דאמר שלא אחריש ביו"ט ומשני הא תנא איסור כולל לי"ל והרי ע"כ צ"ל תנא ושייר על פירכת הש"ס מעיקרא וכמ"ש בתוס' ד"ה מתקיף, א"כ י"ל תנא ושייר ג"כ לענין שבועה עכ"ק.

ונראה ליישב דתוס' שם הקשו דהרי קודם לזה קאמר אלא תני תנא שמונה ואת אמרת תנא ושייר ואמר הר"מ דלא דמי לעיל דקתני שמונה ומני יו"ט בחד ואם איתא דאיכא תו מלקות משום יו"ט הי' לו למנותן בשתים ע"ש ולפי"מ דאיתא בפסחים (מ"ז, ע"ב) דפריך אי אמרינן הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וראוי לכיסוי דם צפור, ומשני דמיירי במתונתא דאינו ראוי לכיסוי והטעם בתוס' בשם ריב"א דהיכא דחזי לכיסוי הוא משום עדל"ת וע"ז פריך הש"ס שפיר במכות וליחשב נמי שבועה שלא אחריש דמכח השבועה ל"ש עדל"ת, וממילא יהי' חייב ג"כ משום יו"ט על כל חרישה ולא בעפר תחוח דוקא, וא"כ נתרבו הלאוי דיו"ט מכח השבועה דחייב בכל החרישות לא שייך תני ושייר. ומיושב בזה ג"כ קו' המל"מ בפ"ד מה' שבועות בטוב טעם. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דפה (חבל על דאבדין ולא משתכחין כי חסר מתשובה זאת הסיום)

סימן ט

בדבר השאלה אי אריך לשנות המנהג שנהגו כשעולים לתורה מעבירים את כנף הטלית על האותיות ששם יתחילו לקרות ויש חשש של שפשוף ומחק האותיות, וביחוד חשש דל"ת אם ימחוק או ישפשף את השם

לדעתי אינו רשאי לשנות מנהג זה, ומנהג בני ישראל תורה הוא. וכן מבואר בפירוש בשערי אפרים (שער ד' אות ג') שכתב העולה לתורה הסגן או הקורא פותחין לו ומראין לו המקום שיתחיל לקרות משם כדי שידע על מה הוא מברך. ונוהגין שהעולה לוקח הטלית או המעיל של הס"ת ומעבירו על מקצת העמוד במקום שיש לו לקרות ונושק הטלית או המעיל והוא מנהג ותיקין. ובאות י"ז כתב, לענין העולה לקרות בתורה והראו לו המקום שצריך לקרות ובירך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל עדיין, ובתוך כך הזכירוהו שבפרשה אחרת צריך לקרות, יש בזה דעות שונות, והעולם נוהגין שאם הי' הטעות באותו עמוד שיש לו לקרות או למטה מזה, א"צ לחזור ולברך והקורא מתחיל ממקום הראוי וכו'. ואם הראו לו בעמוד אחר צריך לחזור ולברך אעפ"י שגם אותו העמוד הי' מגולה בשעה שפתח לקרות, מ"מ אין דעתו על עמוד אחר, כ"א על אותו עמוד שהראו לו, ואף שאינו מכוון על מקום קריאה ממש, ומזה יצא מה שנוהגין להעביר עם הטלית על אורך מקצת היריעה באות ומקום שמראים לו לקרות לנשקו נשיקה של חיבה כמש"ל, לפי שבזה מגלה דעתו שחביב עליו לקרות מכל הכתוב כאן, אבל לא עלה על דעתו שתהי' הקריאה בעמוד לפני זה או לאחר זה, אעפ"י שגם זה מחובת היום, ולכן צריכין לחזור ולברך שנית, עכת"ד עש"ה. ובאות כ"ב לענין לנשק הס"ת אחר גמר הברכה עיי"ש.

א"כ מבואר שמנהג הלז יש לו מקור עפ"י דין והוא מנהג ותיקין ואינו יכול לשנות. ועי' בשו"ת מהרי"ק שורש ט' ושורש נ"ד, שהביא ראי' שאפילו נגד ההלכה אזלינן בתר מנהגא ואפילו לענין איסור מיבמות ק"ב, ומנחות ל"ב, דאר"י אמר רב, אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל, אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל, וגם מתענית כ"ח דרב איקלע לבבל חזינהו דקא קראי הלל בר"ח סבר לאפסוקינהו, לבתר דשמעינהו דמדלגי ואזלי, אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם, מדקבעי לאפסוקינהו מעיקרא ש"מ דבאתרי' דרב לא היו רגילין לקרותו אפילו בדילוג ואפי"ה כיון דחזא דמנהג אבותיהם בידם לא רצה למחות בידם. ואע"ג דפשיטא שהי' מברכין עליו לפי מנהגנו שאנו מברכין אהלל דר"ח, ולפי דעתו של רב הי' באותו מנהג משום ברכה שאינה צריכה דעובר בל"ת כמבואר בברכות דף ל"ג, מ"מ סמך על מנהג אבותיהם ולא רצה לבטל קריאתה, אע"ג דפשיטא דרב גדול הדור הי' ופשיטא שהי' בידו למחות שלא יקראו כאשר דעתו נוטה, ואפי"ה לא רצה לשנות מנהג המקומות הנהוג עפ"י אבות הקדמונים דפשיטא שהיו בני תורה וקבעו מנהגא עפ"י התורה והמצוה עש"ה. ובירושלמי ב"מ ר"פ השוכר את הפועלים, וביבמות פרק מצות חליצה הל' א' אמרינן מנהג מבטל הלכה עייש"ה, מכש"כ הכא שיש רק חשש ל"ת בשפשוף הטלית שמא ימחוק אות, מכח חשש רחוק כזה אין לבטל מנהג ותיקין כמ"ש השערי אפרים הנ"ל, רק צריך להזהיר שלא ישפשפו בחוזק את הטלית ביריעה רק בנחת, ודו"ק.

סימן י

ב"ה, גראסווארדיין יצ"ו, יום ה' פ' תו"מ עדר"ת לפ"ק שוכט"ס לכבוד הרב המאוה"ג החו"ב בחדר"ת וכו' כש"ת מו"ה **ישראל וועלץ** נ"י רב בק"ק טיניע יע"א.

אחדש"ת את מכתבו השגתי לנכון בשבוע העל"ט, ומחמת טרדותי הרבים העוטרים אותי מכל צד לא הי' הזמן גרמא לעיין בדבריו, וכעת קחתי פנאי ואחיש בזה להשיבהו בס"ד. ע"ד שאלתו באשה מינקת א' שהי' בחדש ד' אחר לידה מבנות הכפרים, הראה כתם למורה א' והמורה הי' מסתפק אם הי' בו כשיעור הכתם כפימ"ש בס' לחו"ש בסי' ק"צ גם הי' ספק אם לא בא הכתם ע"י חיכוך שהאשה אמרה שבלילה היתה גוררת בידה בחוזק רגלה ואח"כ מיד מצאה הכתם רק דם לא ראתה אך על רגלה, וביום מחר ראתה כשני טיפי דם יבשים כחודה של מחט באותו מקום ברגלה, והכתם הי' למטה לגמרי כמעט על שפת חלוקה, מ"מ מחמת חומר האיסור טימא המורה את הכתם מספק, אבל בכ"ז פסק שיכולה להפסיק בטהרה מיד ולספור ז"נ בלי המתנת ה' ימים והמורה אמר שלא הי' בעלה בעיר, ומעכ"ת נ"י דעתו שלא טוב הורה יען שגם בכתם אין חילוק בין

שימשה או לא שימשה, הגם שהש"ך מפקפק בזה מ"מ מסקנת האחרונים הוא להחמיר בכתם אפי' בלא שימשה עכת"ד וביקש לידע חוו"ד בזה.

הנה בעיקר הדין הצדק הוא עם מעכ"ת שיש להחמיר בכתם ג"כ שצריכה להמתין ה' ימים קודם ספירת ז' נקיים אפי' בלא שימשה וכן נוהגין כל בעלי הוראה, אך יש להצדיק המורה שפסק שא"צ להמתין ה' ימים בזה שסמך בנ"ד יען שלא הי' בעלה בעיר, כי דעת הב"ח הובא בש"ך סי' קצ"ו סק"כ כשאין בעלה בעיר אפי' ראתה שא"צ להמתין ה' ימים ויכולה להפסיק בטהרה מיד, ואף שהש"ך חולק עליו כ"ז ברואה ממש, משא"כ בכתם יש להקל, וכ"כ בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ע"ז, וכתב דלכך השמיט הרמ"א הא דאין בעלה בעיר לפי שכתב המנהג לאסור אפי' במציאת הכתם ולא שימשה, לא רצה להחמיר כולי האי ואולי אף באין בעלה בעיר בכתם כי בכתמים שומעין להקל עש"ה, אך כ"ז בכתם הנמצא על חלוקה אמנם אם ע"י בדיקה מצאה הכתם הלז אין להקל אפי' באין בעלה בעיר כי מסקנת גדולי האחרונים דע"י בדיקה חמיר טפי, וכ"כ החת"ס בכמה תשובות ע"ש בסי' ק"נ.

והנה לכאורה איכא לעיוני בנ"ד שהי' בחדש ד' אחר לידה והיא בימי הנקה ואם היא בחזקת מסולקת בדמים כמבואר בסי' קפ"ט סל"ד ע"ש, א"כ יש להקל בה בכתם הנמצא, וכ"כ בתשו' פמ"א ח"א סי' י"ב דבאשה זקינה יש להקל בכתם הנמצא עש"ה ה"ה במניקה. אך ז"א, דהרי מבואר בסי' ק"צ סנ"ב דגם במעוברת וזקינה ומניקה טמא משום כתם ע"ש, וכבר השיג על הפמ"א הנ"ל בפת"ש סי' קצ"א אות ב' ע"ש, ועי' בתשו' מרי"א הלוי ח"א סי' ס' שמיישב היטב דברי הפמ"א מהשגת הפת"ש והעלה שלא עלה ע"ד הפמ"א לומר שכתם טהור בזקינה שהוא נגד דברי הש"ס והפוסקים ע"ש, הגם שלכאורה יש להעיר דאמאי באמת גזרו במעוברת ומניקה וזקינה משום כתם הרי הקשו הפוסקים אמאי גזרו משום כתם הרי הוי ס"ס ספק אם יצא ממנה או מעלמא, ואת"ל ממנה אימור נאי מן המקור אתי, כמו שמצינו בסי' קפ"ז ס"ט ותי' הטו"ז ברס"י ק"צ כיון שרוב דם היוצא מן האשה הוא מן המקור לא נחשב זה לספק ע"ש, וכ"ז באשה דעלמא, משא"כ בהני שהם בחזקת מסולקת מן הדמים מהיכי תיתי לומר שדם בא ממקור יותר מעלי', כיון דזה נמי לא שכיח שיבוא דם ממקור ונוכל לתלות שבא מן העלי' או מעלמא והוי שפיר ס"ס כקו' הנ"ל.

אך באמת בנוב"י מהדו"ק חיו"ד סי' נ"ב מיישב הא דכתם טמא ולא מטהרינן מכח ס"ס כיון דקי"ל מקור מקומו טמא ומטמא הבגד שנמצא בו הכתם משום מגע ולגבי הבגד הוי ספק דאורייתא לכך האשה ג"כ טמאה מדרבנן, ועפי"ז העלה דזה הטעם שלא גזרו

בכתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה ע"ש, ולפי סברתי הה"ד בזקינה ומעוברת ומניקה יש לטמא משום כתם. א"כ לפי"ז בנ"ד שהי' עיקר ספק על מציאת הכתם על גופה ברגלה הי' מקום להקל במניקה יען שהיא בחזקת מסולקת מן הדמים.

אבל בגוף קו' הפוסקים הנ"ל אמאי לא מועיל ס"ס בנדה בכתם, נלפענ"ד דבר חדש, דלכאורה קשה אמאי יועיל ס"ס בנדה הא הוי ס"ס ברה"י וברה"י קי"ל דאפי' ס"ס טמא, יעי' ב"ק י"א גבי שליא ובתוס' שם, וכבר העיר בזה בתשו' זכרון יוסף הובא בסדרי טהרה סי' קצ"ו אות כ"ג ע"ש שהקשה הס"ט ע"ז, לפי"ז יהרסו כל דיני ס"ס בהלכות אלו שאנן מטהרינן לבעלה מכח ס"ס וכמש"כ הרמ"א סי' קפ"ז וכן קשה מנדה נ"ט דר"פ האשה דמטהר התם מכח ס"ס עש"ה.

ונלפענ"ד ליישב לפימש"כ המבי"ט בקרית ספר פי"ח מאה"ט דהא דס"ס טמא ברה"י הוא רק מדרבנן ולא מה"ת יע"ש, ובפמ"ג יו"ד סי' ק"י דיני ס"ס אות כ"ה, וכן משמע שי' רש"י ורשב"ם ב"ב נ"ה ע"ב, והכי מוכח מירושלמי רפ"י דתרומות ועי' בתשו' בית אפרים אה"ע סי' י"א ובגו"ר כלל ג' וכדומה, וכבר כתבו בתוס' כתובות נ"א ע"ב בד"ה אונס דשרי רחמנא דבשביל איסור דרבנן אין מוציאין אשה ואוקמי' אדאורייתא יע"ש, ובפנ"י כתובות ט' בסוגי' דפ"פ בתד"ה ל"צ באשת כהן ובבדה"ב על משה"ב להרא"ה ד' קט"ז ע"א, ופמ"ג בדיני ס"ס שם סקי"א, וכה"ג מבואר בגיטין פ"ד ע"א משום גזירה לא מפקינן אשה מבעלה יע"ש.

א"כ ה"נ לענין רואה דם מ"ת וכדומה שאנן דנין אם האשה אסורה לבעלה לעולם או לא מתירין מכח ס"ס גם ברה"י דכיון דאסור מדרבנן להוציא אשה לבעלה אוקמי' אדאורייתא, וא"כ גבי כתם וכדומה כשאנו דנין אם היא טמאה וצריכה לישב ז' נקיים לא נוכל לטהר מכח ס"ס כיון שהוא ס"ס ברה"י ול"מ אלא מדרבנן, ומיושב קו' הזכרון יוסף הנ"ל.

[**אמר** המעתיק הנה לכאורה יש להעיר על ד' מר גאון אבא שליט"א דאכתי תיקשי מהא דנדה נ"ט ע"ב דמבואר שם דגם ר"מ דמטמא בחדא ספיקא אבל בס"ס מטהר יעש"ה, וא"כ תקשי כיון דהתם ג"כ דנין לטהרה או לטומאה א"כ שוב גם ס"ס לא יהני כיון דהוי רה"י, אבל באמת י"ל דהתם בלא"ה ניחא דהרי מבואר בנדה י"ד ע"ב דר"מ לא מטמא בחדא ספיקא רק משום כתמים יע"ש, וכיון דבחדא ספיקא הוא רק טומאה דרבנן, ע"כ בדאיכא עוד ספק הוי ספק דרבנן דמבואר בפסחים ע"ז גבי ספק משקין לטמא אחרים ובנדה ד' ע"ב דגבי טומאה דרבנן בספיקו טהור גם ברה"י יע"ש ובכ"מ פכ"ד מטו"מ ה"ח, וברע"ב פ"ג דמקוואות מ"ז, ובתשו' הארכתי בזה והבאתי גם מטהרות פי"א משנה

ח' וא"כ ה"נ הרי ספק א' דמטמא ר"מ הוא משום כתמים והוי טומאה דרבנן ע"כ בדאיכא עוד ספק טהור גם בנדה אע"ג דהוי רה"י וז"פ וברור.

ובלא"ה כיון דחדא ספיקא דמטמא ר"מ הוא רק משום כתם והרי מבואר בתוס' נדה נ"ו ע"ב בד"ה מבין דלהכי כתמי עכו"ם טהורין כיון דכל עיקר טומאת עכו"ם הוא רק דרבנן ע"כ בטומאת כתמים דהוא דרבנן ל"ג טומאה דרבנן יע"ש וכ"ה ברש"י ב"ק ל"ח ע"ב, ובגליון שם הבאתי מתמורה כ"ז ע"ב דרבנן אקילו בדרבנן, ומנחות נ"ד ע"א בדרבנן לא עביד דרבנן, ועי' כה"ג בתוס' ביצה ט"ו ע"א ד"ה אלא, ובקונטרסי הארוך על נס חנוכה הארכתי בזה. וא"כ ה"נ בחד ספק דהוא טומאת כתם דרבנן אקילו בס"ס ברה"י דגם בטומאה דאורייתא הוא רק מדרבנן וכמו שנודע מד' המבי"ט הובא בדברי גאון אבא שליט"א, והבן היטב.

ובגליון נדה נ"ט ע"ב הבאתי מירושלמי פסחים פ"ק ה"ו ר"מ מחמיר בדבריהם כמו בד"ת כמו בכתמים יעש"ה, ובציון ירושלים שם וי"ל עפ"י הנ"ל דהירושלמי סובר דר"מ גם בס"ס מטמא וכמו דסובר ר"ל בש"ס דילן והיינו משום דהוי ס"ס ברה"י אע"ג דהוי טומאה דרבנן והי' ראוי לטהר ברה"י וע"כ דר"מ מחמיר בדבריהן כמו בד"ת והבן.

אמנם בעיקר קו' הזכרון יוסף הנ"ל יעי' בסי' ק"כ בתשו' נוב"י מה"ת יו"ד דהעיר מדעתי' דנפשי' דנימא באיסורי נדה לבעלה דיהי' חילוק בין רה"י או רה"ר וגם בנבילה דג"כ מטמאה נימא ג"כ דיהי' חילוק גם לענין איסור בין רה"י או רה"ר, וע"כ כתב דבדבר השייך לאיסור והיתר אמרי' ספק איסור לחומרא ואין חילוק לענין צד האיסור שבו בין רה"י לרה"ר אף שלענין טומאות יש חילוק דצד איסור לבעלה שזה לא שייך לטומאה וטהרה אין מקום לחילוקים הללו של טומאה וטהרה, ועי' בשב שמעתא א' פי"ח דכתב ג"כ הכי, וה"ר מתוס' ב"ק י"א, ומתורץ קו' זכרון יוסף בזה יע"ש.

אמנם אנכי אשתקד בתשובה א' פלפלתי בדבריו הרבה והבאתי מירושלמי נזיר פ"ו ה"א דבר שיש בו איסור וטומאה מקום שבטלה טומאתו בטלה איסורו ועוד מכמ"ק ואכמ"ל. ועי' בנוב"י שם שהעיר דהרי גם סוטה לבעלה דבר איסור הוא, וכתב משום שאיסור סוטה לבעלה לא נאמרה בלשון איסור רק בלשון טומאה ותלה האיסור בטומאה יע"ש, וכ"כ בש"ש שם יל"ע בזה מתוס' יבמות ג' ע"ב בד"ה לפי, וי"א ע"א בד"ה צרת סוטה יעש"ה, ואקצר]. המעתיק, דוד הקטן. ומכאן ואילך דברי גאון אבא שליט"א.

ועפי"ז יש ליישב דברי הש"ך בסי' קפ"ז שכתב אע"ג דמטהרינן ברואה דם מחמת תשמיש מכח ס"ס זהו לענין שלא להוציא אשה מבעלה, מ"מ ז' נקיים צריכה,

והאחרונים השיגו עליו עי' בפת"ש בסי' קפ"ז אות כ"ו עש"ה, ועפ"י הנ"ל מובן היטב החילוק דלענין שלא להוציא מבעלה סמכי' אס"ס ולא לענין ספירת ז"נ ודו"ק.

[א"ה. לפענ"ד י"ל לפימש"כ בנוב"ק יו"ד סי' נ"ג דע"י טבילה מקרי דשיל"מ יע"ש וא"כ שפיר י"ל דלגבי ספירת ז"נ הוי דשיל"מ ובדשיל"מ הרי לא מהני ס"ס, משא"כ לגבי הוצאת אשה לבעלה דל"ה דשיל"מ כמובן סמכי' אס"ס. אך אכתי יל"ע בזה אי במקום מצוה אמרי' ג"כ דשיל"מ והבן היטב כי קצרתי].

ועפי"ז יש ליישב קו' השטמ"ק בכתובות ד' ט' בסוגי' דפ"פ שהקשה בהא דפריך הש"ס שם הא הוי ס"ס וקשה הרי הוי ס"ס ברה"י ועפי"ז ניחא לענין שלא לאוסרה עליו מהני ס"ס ברה"י כנ"ל, ויש להאריך בזה הרבה, אולם כעת הנני טרוד מאוד, ואי"ה אאריך בזה.

ומה שבקש מעכ"ת להודיעו מה שהשבתי על האסתפקתא ששאל אותי ידידי הרב הגדול החו"ב מו"ה יוסף שלעזינגער נ"י מפעסט, דהיינו אם הישראל יכול להיות ערב בעד החמץ שקונה העכו"ם בפסח או לא. הנה כשהי' אצלי ושאל אותי זאת פלפלתי עמו הרבה בענין זה וגם בני היקר הרה"ג שליט"א פלפל בזה, ואח"כ מצאתי שנחלקו בזה גדולי האחרונים, כי דעת הרב בש"ע התניא בדיני מכירת חמץ שהישראל אחר צריך להיות ערב קבלן בעד המעות שנשאר העכו"ם חייב בעד החמץ שקנה ע"ש, ובתשו' שואל ומשיב תנינא ח"ב סי' י' השיג עליו יען שהערב הזה הוא רוצה בקיומו של חמץ שאם יאבד החמץ ולא ישלם הנכרי ישלם הוא ואם יהי' בעין יוכל להחזיר החמץ או למכרו ולשלם עש"ה, וכ"כ בתשו' אורי וישעי סי' קכ"א ע"ש, ובשדי חמד מערכת חומ"צ, סי' ט' אות י' יע"ש, א"כ הרי שנחלקו בזה גדולי אחרונים, ומגודל טרדותי בעיר הגדולה לאלקים אי אפשר לי להאריך בזה יותר, ופה תהי' שביתת קולמסי כעת. והנני ידידו הדוש"ת. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים ראב"ד דפה

סימן יא

ב"ה, אור ליום ו' עש"ק בראשית תרפ"ט לפ"ק. החוה"ש וכט"ס לכבוד ידידי הרב הגדול החו"ב בחדר"ת בנש"ק וכו' כש"ת מו"ה

יוסף שווארטץ נ"י רו"מ דחברת מחזיקי תורה בעירנו יע"א.

אחד"ש מעכת"ה נ"י, הגם שאנכי טרוד בכמה עניינים, עכ"ז למען כבודו לקחתי לי מעט פנאי להשיב על קו', לפי דעתי ל"ק, בשלמא שם באיסור נדה התורה אמרה שאשה נאמנת לבעלה מקרא וספרה לה, משא"כ הכא בסומא לא ידע שהיא אשתו וחיישינן שמא בא על אשה אחרת שהיא ערוה עליו, האיך יכול לומר שהיא נאמנת שהיא אשתו, הלא יש כמה פרוצות בעולם כמ"ש הש"ס בכתובות ג' ע"ב איכא צנועות ואיכא פרוצות,

הכ"נ חיישינן שמא היא פרוצה ומשקרת שהיא אשתו, וכמו כן כתבו התוס' בשבועות דף מ"ו ע"ב ובב"מ דף קט"ז ד"ה והא, דהא דאמרינן דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקי', זה דוקא כשאנו דנין על אדם פרטי, משא"כ על הכלל לא נוכל לומר דבר זה דכמה גנבים איכא בעלמא עש"ה, הכ"נ כן היא כשאנו דנין על אשתו אם היא נאמנת אמרינן דאוקמ' בחזקת כשרות ונאמנת שהיא טהורה, משא"כ בסומא חיישינן שמא בא על איזה אשה אחרת מעלמא שהיא אסורה עליו, האיך יכולי' לאוקמא כ"ע בחזקת כשרות, הלא יש כמה פרוצות בעולם ודו"ק.

ואגב, הנה בימי חורפי כשהי' בקרעניץ הרב הגאון המפורסם מו"ה זוסמאן סופר זל"ה (בעהמ"ח ספר המקנה, ועט סופר), אצל כאדמו"ר הגה"ק משינעווא זצ"ל, הקשה אותי, מאי קאמר הש"ס איך סומא מותר באשתו דשם החשש הוא רק שמא בא על א"א או מחמת קרבה אסורה עליו, משא"כ שארי נשים אינם אסורים עליו מה"ת למה לא פריך יותר איך סומית מותרת לבעלה כיון דחיישינן שאינה בעלה כ"ע אסורה עליו מכח איסור א"א, והוא דקדוק עצום, ותומ"י השבתי תירוץ נכון ע"ז, דכבר הקשו מאי קאמר הש"ס איך סומא מותר באשתו הא לר"י סומא פטור מכל המצות ופטור נמי מלאוין ומעונש כמ"ש הראשונים מאי חשש יש בסומא דשמא בא על אשה אחרת, וכבר הרגיש בזה בשו"ת בשמים ראש (סי' ע"ג) בהגהות כסא דהרסנא, (ועיין לקמן סימן ע"ה, בד"ה והנה), ותירץ דנהי דפטור מעונש עכ"פ איסור יש עליו ומוזהר על הלאו עיי"ש, ויש להביא ראי' לזה מקידושין דף ס"ו ע"א מהיא סמיא דאמר לו ע"א שאשתו זינתה ואפקה עש"ה לכך שפיר קאמר הש"ס איך סומא מותר באשתי, דנהי דפטור מעונש עכ"פ איסור יש לו כשבא על אשה אחרת, וכ"ז בסומא, אמנם בסומיות אין חשש בזה, דהא הש"ס בקידושין דף ל"ה קאמר ל"ת מנ"ל דאשה חייבת ומשני השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ופירש"י עונשי' מלקות עש"ה, וכתב הפרמ"ג באו"ח בפתיחה הכוללת בח"ב אות י"ד דמדברי רש"י הנ"ל ומיבמות פ"ד נשמע דוקא בלאו שיש בו מעשה דאיכא עונש מלקות או כרת, אבל בלאו שאין בו מעשה דליכא מלקות לא השוה אשה לאיש עש"ה. **וכן** נראה מדברי רש"י בפסחים דמ"ג ע"ב בד"ה לכל עונשי' מכאן שנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה, שהרי עונשן מלקות ע"ש, וכ"כ המרי"ט בחי' לקידושין דף ל"ה גבי מעקה דבלאו הניתק לעשה כיון דאין לוקין עליו אין האשה מוזהרת עיי"ש. ובלימודי ה' לימוד מ"ע, ובמנחת חינוך מצוה ר' עש"ה.

לפי"ז בסומית אינה מוזהרת על שום לאו כלל דל"ש לומר בה השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה כיון דלגביה איש סומא אין עליו שום עונש רק איסור גרידא,

ממילא לגבה אין שום איסור כמו שאשה אינה מוזהרת על ל"ת שאין עליו עונש לכך שפיר לא פריך הש"ס מסומית רק מסומא איך מותר באשתו, ונראה בעיניו תירוץ זה ואמר קילוס.

ויש להאריך עוד בעניינים האלו בעזה"י אולם מגודל טרדותי אקצר בקצירת האומר, שוכט"ס כנפשו וכנפש ידידו הדושת"ה כה"י המצפה לגאולה וישועה בב"א. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראש ב"ד דפק"ק גראסווארדיין יצ"ו

סימן יב

בדבר קושית הת"ח סנהדרין ע"א לר"א דס"ל כל עיר שיש בה מזוזה אינה נעשית עיר הנידחת, אמאי לא אמרי' דעשה דשרפת בעיר את כל שללה, ודחי לל"ת דלא תעשון כן לד' אלקיכם, ושמע לתרץ בפשיטות כיון דכל הקושיא היא רק לר"א והוא מתלמידי ב"ש דלית להו עשה דוחה לא תעשה, זה אינו, מלבד מה דמבואר בנזיר דמ"א ע"ב ור"א דאתי עשה ודחי ל"ת מנלי', דיליף מכלאים בציצית עש"ה, א"כ חזינן דר"א סובר עדל"ת, ושפיר הקשה התו"ח. עוד זאת מ"ש דב"ש לית להו עדל"ת, ע"כ כוונתו היא כיון דסדין בציצית ב"ש פוטרין ופרש"י במנחות דף מ' ובכמה דוכתא דלא דרשו סמוכין להתיר כלאים בציצית, וממילא לית להו עדל"ת, כיון דעדל"ת ילפינן מכלאים בציצית, הגם שהפנ"י בביצה ז' כתב כן, מ"מ בחידושי הוכחתי דב"ש סברו עדל"ת, דהתוס' הקשו על פרש"י שכתב הטעם דב"ש משום דלא דרשו סמוכין להתיר כלאים בציצית, דהרי במשנה תורה לכ"ע דרשינן סמוכין, ותירצתי דהתוס' ביבמות ד' הקשו דנדרש סמוכין לאיסור דאפי' במקום גדולים ל"ת שעטנז, ותי' דא"כ ישתוק קרא מיני', וממילא ידעינן דלא דחי עיי"ש, וע"כ כוונתם כיון דעיקר עדל"ת ילפינן רק מכלאים בציצית, א"כ לאיסור ל"צ קרא, וכל זה אם לא ידעינן מקרא אחר דעדל"ת אמנם אם יכולין ללמוד מקרא אחר דעדל"ת, שפיר יכולין לומר דסמוכין בא לאסור כקו' התוס' הנ"ל.

ובש"ס יבמות ה' רצו למילף דעדל"ת מראשו דנזיר מצורע, דעשה דגילוח מצורע דוחה ל"ת דנזיר, וקאמר הש"ס מנזיר לא יכול למילף עדל"ת, דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה עש"ה, ובנזיר דף ט' ע"א קאמר דב"ש דסברי אין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות ע"ש, א"כ לב"ש יכולין למילף מנזיר דעדל"ת, שפיר יכולין לומר דסמוכין אתי לאסור כלאים בציצית. וזה קאמר רש"י, דלא דרשו סמוכין להתיר כלאים בציצית, דהם דרשו סמוכין לא להתיר רק לאסור כלאים בציצית, ומיושב לנכון קושית התוס' הנ"ל על רש"י, ומצאתי אח"כ במלחמות בשבת דכ"ה שכ"כ בהא דסדין בציצית ב"ש פוטרין, וטעמייהו דב"ש דלית להו סמוכין למשרא כלאים בציצית, ואדתשאל והלא לכ"ע במשנה תורה

דרשי' סמוכין כדאמ' פ"ק דיבמות תשובתך לדברי ב"ש, דאדרבה לא בא הכתוב אלא להזהיר על כלאים בציצית, שלא תאמר יבא עשה וידחה ל"ת, עכ"ד.

ולכאורה אינו מובן דלאסור לישתוק קרא מיני', וממילא ידעי' דלא דחי כמ"ש התוס' ביבמות הנ"ל, וע"כ כוונתו הוא כיון דלב"ש דסובר אין שאלה בנזירות יכולין למילך עדל"ת מראשו דנזיר ושפיר יכול לומר אליבא דב"ש דסמוכין אתי לאסור דלא נימא עדל"ת כנ"ל, ודו"ק היטב.

ולפי"ז צריך להבין דברי הש"ס בנזיר הנ"ל דקאמר דר"א יליף עדל"ת מגדילים כיון דר"א סובר נמי כב"ש דאין שאלה בהקדש כמבואר בערכין (דף כ"ג ע"א) ה"ה דאין שאלה בנזירות א"כ יכולין לומר דסמוכין אתו לאסור ולא להתיר, ועדל"ת ילפי' מראשו דנזיר כמו לב"ש, אך זה ניחא דכבר הוכיח הטורי אבן בחגיגה (דף יו"ד) דר"א לא סובר כב"ש בזה דאין שאלה בנזירות וסובר בנזירות יש שאלה דהא ר"א יליף שם מכי יפליא להיתר נזירות וכן מוכח מנזיר (דף ל"ב) דר"א סובר יש שאלה בנזירות עש"ה, ובהגהות אמרי ברוך על הטו"א בחגיגה שם ושפיר יליף ר"א עדל"ת מכלאים בציצית, ודו"ק היטב, ועיין במהרי"ט אלגאזי בפ"ה דבכורות סוף אות מ"ב שהביא בשם הרגמ"ה ז"ל גירסא בש"ס ערכין הנ"ל דר"א סובר כב"ה דיש שאלה בהקדש עש"ה, לפי גירסא זו נכון כיון דר"א סובר יש שאלה בהקדש ה"ה בנזירות שפיר יכול למילף עדל"ת מכלאים בציצית.

ועפי"ז מיושב לנכון קו' הש"ך בחו"מ סי' רנ"ה, ובתוס' יו"ט בפסחים בסוגי' דהואיל אמאי סובר ר"י גבי חלה הואיל ואי בעי מיתשל עלה הא כיון דר"א סבר אין שאלה בהקדש ה"ה דאין שאלה בחלה ותרומה עש"ה, לפי גירסא הלז דר"א סובר כב"ה דיש שאלה בהקדש ניחא, וכן נראה מדברי התוס' בעירובין דף ל' ע"ב דר"א סובר יש שאלה בהקדש שהעירו בהא דקאמר ר"א שם דאין מערבין בהקדשות הא אפשר לאתשולי ענה עש"ה.

נחזור לענייננו דמבואר בש"ס נזיר הנ"ל דר"א יליף מגדילים דעדל"ת, ושפיר הקשה התו"ח הנ"ל, ועיין בעירובין דף ק' ע"א כתב רש"י שם דלכך סובר ר"א במתן א' שנתערב במתן ד' ינתנו במתן ד' אע"ג דאיכא בל תוסיף משום דעדל"ת עש"ה, א"כ חזינן דר"א סובר עדל"ת, אפי' עשה הבא ע"י פשיעה דהא הכא הוא עשה הבא ע"י פשיעה כמ"ש התוס' שם ושפיר הקשה התו"ח הנ"ל דיבא עשה ושרפת ולדחי ל"ת דל"ת כן אע"ג דעשה דושרפת בא ע"י פשיעה כיון דר"א סובר אפי' עשה הבא ע"י פשיעה עדל"ת, ושפיר הקשה התו"ח אליבי' דיבא עשה ולדחי ל"ת, ודו"ק.

סימן יג

נשאלתי מהצענטראלי האורטהודכסית בבודפסט אודות הגזירה שיצאה כעת שיהודים מוכרחים לפתוח חנותם ביום ש"ק ר"ל, ואם לאו יענשו שלא יפתחו חנותם גם בימי החול, אם מחויבים למסור נפשם ולבזבז כל ממונם אודות זה או לא? גם אם יש למצוא איזה היתר שיהי' ביכלתם לפתוח חנותם בשעת הדחק גדול והפסד מרובה כזה.

השאלה הלזו היא חמורה מאוד איסור חילול שבת בפרהסיא לפתוח החנות ביום ש"ק וקשה להתיר, לכאורה יש לצדד להתיר עפ"י מה דמבואר בש"ע סי' רמ"ד ס"ו:

יהודי הקונה מכס ומשכיר ועי' בהגהות לבושי שרד שכתב דהלשון אינו מדוייק כי הכוונה היא ששוכר את הנכרי ולא הוו"ל למיכתב משכיר עיי"ש) לו עכו"ם לקבל מכס בשבת מותר אם הוא בתקבולת, באומר לו לכשתגבה ק' דינרים אתן לך כך וכך, וכן יוכל להשכיר המכס מכל השבתות לעכו"ם והעכו"ם יקח ריווח השבתות לעצמו, ול"ח שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה דבמקום פסידא כה"ג לא חששו, וכן ישראל הממונה על מטבע של מלך דינו כדין הממונה על המכס וכו' ויזהר שלא ישב ישראל אצל עכו"ם בשבת כשעושה מלאכתו במטבע או בקבלת המכס עכ"ל.

והטעם מבואר בפוסקים אעפ"י שהישראל קובע לו מלאכתו בשבת מ"מ אין בזה איסור, לפי שקבלת המכס אינו אלא משום שבות ואמירה לעכו"ם ג"כ שבות והרי שבות דשבות יש מתירין במקום הפסד, ואף שיש אוסרין שבות דשבות, רק במקום מצוה מתירין, כאן הוי כדבר מצוה שאם לא יטול המכס בשבת ישתקע בידי עכו"ם ועושה מצוה שמציל מידם הממון, אפילו אם המכס הוא באופן שצריכין לעשות מלאכה דאורייתא, כגון לכתוב אעפ"כ מותר לשכור נכרי על אופן הנ"ל, כי אדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו יבוא לידי איסור דאורייתא, עי' בטו"ז שם שכתב, דמה שכתב הרמ"א שיזהר הישראל שלא ישב אצל עכו"ם כשעוסק במטבע או בקבלת המכס, דוקא כשיושב שם להקיל חשבון ליום מחר אבל אינו יושב רק כדי לשמור את העכו"ם שלא יגנוב מותר. וכן נוהגים מחזיקי הרחיים מהשר להושיב ישראל אפילו בשבת רק יזהרו שלא ידברו מהעסק כלל, עש"ה.

ועיין בשע"ת שם שהביא בשם הנוב"י מהדו"ת או"ח סי' כ"ט, שלמד מדין הלז ג"כ לענין מי שיש לו חרות מהמלכות למכור איזה דבר בחנות ואם יהיה סגור בשבת יפסיד החרות, יש היתר שחוץ משכירות יהי' בקבלנות, דהיינו שיתן איזה סכום מכל מאה או אלף שמכר עיין שו"ת החת"ס או"ח סי' קי"ג באמצע התשובה דע"י קבלנות שרי במקום הפסד גדול, עש"ה.

א"כ לכאורה הוי מקום לומר בנ"ד, שיש הפסד גדול אם אינו פותח חנותו ומוכר בשבת כנ"ל שיקחו ממנו הזכות למכור בחנות, שכאו"א יקח בחנותו איזה נכרי או נכרית בקבולת שיתן לו כך וכך מכל מאה ומאה שימכור ואז העכו"ם אדעתי' דנפשי' קעביד, ועוד דבנ"ד ליכא נמי שום חשדא ומראית עין כמ"ש המ"א סי' רמ"ד ס"ק ח' דברבים ליכא חשדא וה"נ כיון שנוגע לכמה מאות יהודים וכל אחד עושה כן ליכא נמי שום חשדא כמ"ש סברא זו החת"ס סי' ס"ה עש"ה.

אך יש לדחות זאת דאינו דומה נ"ד לנידון המכס ולנידון פתיחת החנות בשבת המבואר בנוב"י הנ"ל, דשם מיירי שהנכרי בקי בלקיחת המכס, וכן בחנות המבואר בנוב"י הנ"ל שהנכרי עוסק בחנות הלז כל השבוע ושפיר הותר להשכיר לו בקבולת המכירה בחנות שבקי במסחרו וכאן שאינו בקי במחסרו יהי' מוכרח כאו"א לסייע לנכרי במסחרו שיאמר לו עשה כך ומדוד כך, וזהו מקח וממכר גמור שאסור לעשות ע"י נכרי כמובן. אך יש לומר לפי הטעם שהביאו הפוסקים להתיר גבי מכס אמירה לנכרי מדאמר הש"ס בשבת דף קנ"ג, גבי מי שהחשיך לו בדרך ליתן כיסו לנכרי משום דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית לי' אתו לאתויי ד"א ברה"ר, ה"נ במקבלי מכס שייך אסור דאורייתא כיון דצריך לכתוב, אם לא נתיר לו ע"י עכו"ם אתי הוא למיכתב, עיין בטו"ז אות ו', וה"נ אם לא נתיר לו ע"י עכו"ם וימכור הישראל בעצמו ואתי למיכתב, כי כעת החוק שכאו"א מה שמוכר בחנותו צריך ליתן בכתב להקונה בעד כמה מכר כידוע משא"כ כשיעשה ע"י עכו"ם אף שאינו בקי כ"כ במסחרו עכ"פ הכתב מכירה יכול לעשות ע"י עכו"ם ועיין בשו"ת חת"ס או"ח סי' נ"ח, שפלפל בזה והיכי דיש חשש דאתי למיכתב יש להתיר במקום פסידא לפתוח החנות למכור ע"י עכו"ם בקבלנות, עש"ה.

אך לשיטת הסוברים דכתב תגלחת שלהם אינו רק איסור דרבנן כמבואר ברמ"א סי' ט"ו סי"א, וכ"כ הנוב"י הנ"ל בתשובה כ"ט, הגם שהחת"ס בחו"מ סי' קצ"ה העלה דכתב תגלחת שלהם הוא איסור דאורייתא עש"ה, מ"מ בספר מנחת פתים על או"ח הביא בשם האו"ז דכתב עכו"ם ליכא איסור דאורייתא רק מדרבנן, א"כ לא חיישינן, שמא אי לא שרית לי' ע"י עכו"ם, יעשה ישראל בעצמו וימכור ויכתוב, דאז נמי ליכא איסור דאורייתא, לפי"ז נסתר ג"כ ההיתר הנ"ל דא"י לפתוח החנות ולמכור ע"י עכו"ם בקבולת כנ"ל, ואין לדמות נידון דידן לנידון של מכס ולנידון של הנוב"י והחת"ס כמו שחלקתי לעיל, ועיין במג"א סי' של"ד אות ג' ובמחה"ש שם.

ומעתה נבוא לבאר אם אין ביכלתו למכור ע"י עכו"ם, אם יענש שאם לא ימכור בשבת לא ימכור אף בחול ויאבד כל זכותו בזה, אם מחוייבים לבזבז כל ממונם ויהי' מחוסר

פרנסה מכח זה דמבואר בשו"ע או"ח סי' תרנ"ו וביו"ד סי' קנ"ד, כדי שלא יעבור על לא תעשה צריך לבזבז כל ממונו ושלא יעבור על איסור דרבנן, עיין בפתחי תשובה ביו"ד סי' קנ"ז סק"ד ובדרכי תשובה שם אות י"ח עש"ה שהביא שיטות בזה אם באיסור דרבנן צריך לבזבז כל ממונו עש"ה, ואם נאמר כשיטת הסוברים דעל איסור דרבנן אין צריך לבזבז כל ממונו א"כ במקח וממכר בשבת ליכא רק איסור דרבנן גזירה שמא יכתוב כמבואר בביצה דף ל"ד, וברש"י שם, א"כ יכול לפתוח חנותו בשבת ולמכור ע"י עכו"ם ויכתוב ע"י עכו"ם וליכא רק איסור דרבנן וא"צ לבזבז כל ממונו.

ועוד אפילו לשיטת הסוברים דעל ל"ת דרבנן צריך נמי לבזבז כל ממונו הוא מטעם דאיסור דרבנן הוא בכלל לא תסור ומבואר בפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח דבתרי דרבנן ליכא לאו דלא תסור עש"ה, וכ"כ בית שמואל באבן העזר סי' כ"ח דמקדש בחמץ דרבנן ובשעות דרבנן מקודשת, דחשוב אין לו עיקר מן התורה, עיי"ש, א"כ הכא נמי במקח וממכר בשבת יש בו תרי דרבנן, דאיסור מקח וממכר בשבת הוא משום גזירה שמא יכתוב ובכתב תגלחת שלהם הוא נמי דרבנן, אפילו כשישראל כותב כנ"ל, ובפרט אם יהי' צריך לכתוב יצוה לעכו"ם לכתוב וליכא בזה משום לאו דלא תסור ואינו מחויב לבזבז כל ממונו מכח זה, כן הי' מקום לכאורה לומר, ועיין בפרי בגדים בפתיחה כוללת או"ח ח"ד אות י', שכתב גם כן לחלק באיסור שבת לעבור על תרי דרבנן שרי במקום הפסד עיין שם שהניח בצריך עיון.

אמנם זה אינו, דהא מבואר בחתם סופר סי' קצ"ה, דהא דמקח וממכר בשבת הוא דרבנן רק באקראי, אמנם הפותח חנותו בשבת בקביעות הרי הוא מחלל שבת בפרהסיא דעובר על עשה דשבתון שהוא מדאורייתא, והביא כן בשם הרמב"ן פרשת אמור והאריך בזה ומסיים בזה שאסור לשום אדם לפתוח חנותו בשבת, ואם לא ציית לזה הרי הוא מובדל ומופרש מעדת ישראל ואין לו דת כלל ופסול לעדות ולשבועה ולכל דבר ושחיטתו אסורה וכל מאכליו ומשקיו בחזקת איסור כי איבד נאמנות שלו, ואין חילוק בין פותח חנותו מקצתו או כולו או חלונותיו וכדומה עיי"ש, שדבריו בוערים כאש על מי שפותח חנותו בשבת. וכיון דעובר על עשה דשבתון בפותח חנותו בשבת ועל איסור עשה שלא יעבור בקום ועשה בוודאי מחויב לבזבז כל ממונו, כמו שהוכיח בשו"ת עמודי אש סי' ד' בקונטרס לכללי התורה דף כ"ט ודף ל' עיי"ש.

ואולי יש לחלק דוקא היכא שהוא בעצמו עוסק כל היום בקביעות בחנותו הוא עובר על עשה דשבתון, משא"כ היכא שהוא בעצמו אינו עובד בחנותו רק ע"י עכו"ם אינו עובר בעשה דשבתון אף שהוא ג"כ בחנותו כמו שכתב בבית מאיר באבן העזר סי' ה' ליישב

קושית הפני יהושע אמאי אמרינן אמירה לעכו"ם שבות, לשיטת הסוברים דיש שליחות לעכו"ם לחומרא והיכא דלאו בר חיובא חייב שולחו, תיפוק לי' משום שליחות. ותירץ דלענין שבת לא שייך שליחות דהמלאכה בעצם אינו אסורה והתורה הקפידה על מנוחת הגוף דאע"ג דעכו"ם עושה מלאכה מ"מ הוא שובת עיי"ש, כן כתב בשו"ת חת"ס סי' פ"ד עיי"ש.

וכאן דליכא עשה דשבתון כשהגוי עובד מלאכה ע"י אמירתו שוב יש לעיין אם מחויב לבזבז כל ממונו ולא יפתח חנותו ולמכור סחורתו ע"י עכו"ם, וצ"ע בזה. ועיין בשו"ע או"ח סי' שכ"ט ס"ו וס"ד במג"א שם ובש"ע מהתניא שם ס"ג שכתב, יחיד שבא עליו עכו"ם ליקח ממונו יניח להם ליטול כל ממונו ולא יחלל שבת אפי' באיסור דברי סופרים אלא על דרך שנתבאר בשלחן ערוך עיין שם.

במקום אחר הבאתי ראי' לסברת הב"מ בנ"ל דבשבת לא שייך לומר דשלוחו של אדם כמותו באמירה לעכו"ם, דמ"מ גופו שובת, בזה יישבתי קושית השעה"מ בפ"ח מהלכות עכו"ם שהקשה דלמ"ד דמילה כשרה בעכו"ם אמאי מילה דוחה שבת למהלי' ע"י עכו"ם, עיין שם.

אמנם לפי"ז ניחא דהא שיטת הרא"ש בפרק כיסוי הדם הובא בש"ך חו"מ סי' שפ"ב, דאם הוא יכול למול אסור לכבד לאחר, והקשה עליו התבו"ש מש"ס קל"ג גבי מילה בצרעת דפריך ואי איכא אחר ליעבד אחר משמע דמותר למול ע"י אחר. ותירץ הפלתי בסי' כ"ח ע"י כיבוד אסור, אמנם ע"י שליח מותר כיון דשלוחו של אדם כמותו, חשוב כאילו הוא מוהל עיי"ש. לפי"ז מיושב קושית השעה"מ אמאי מילה דוחה שבת למהלי' ע"י עכו"ם ואמירה לעכו"ם היא שבות, הא קשה אמאי אמירה לעכו"ם שבות, הא יש שליחות לעכו"ם לחומרא ויתחייב שולחו, עכצ"ל כתירוץ הנ"ל של"ש שליחות בשבת דמ"מ גופו שובת, וכיון דל"ש לומר שלוחו כמותו בשבת א"י למהלו ע"י עכו"ם דאז אינו מקיים המצוה ממ"נ אם שלוחו של אדם כמותו גבי מילה מחייב שולחו וא"א למול ע"י עכו"ם בשבת ודו"ק.

ועיין בשו"ת חו"י סי' קפ"ג דהביא בשם גדול אחד שמחלק שאינו מחויב להציל עצמו בממון רק כשהגוי אומר תן לי מעות או עבור שיתן מעות ואין לו היתר שיסרב מזה ומזה עד כי יבוא לידי הכאות וסכנת אבר וכה"ג גם זה אסור, משא"כ אם הגוי לא זכר כסף רק ביקש לאונסו על דת, רשאי לסרב ואם יבוא לידי סכנה יעבור ואינו מחויב לפדות העבירה בממון, והוא חולק עליו דגם זה אסור רק מחוייב לפדות עצמו בכל ממונו ולא יעבור, גם לא יביא עצמו לידי סכנה אפי' האיסור בכלל כגון שהטיל עליו השר לחפור

עם בעלי מלאכות ריקם לחיזוק העיר יום יום ובכלל גם שבת, וצ"ע בטלטול והולכת אבנים ועוד דהו"ל משאצ"ל וקשה להקל דמ"מ עובר על לאו דלא תסור ועוד פרהסיא, ולולי דהגוי מכוון להנאתו הי' בכלל יהרג ואל יעבור, ועוד צ"ע די"ל דנהי דלא מקרי מכוון להעבירו מ"מ לא מקרי להנאתו, לכן יש להחמיר עכ"ל, נראה מדבריו דהיכא דכופין לעבור על איסור שבת באיסור דרבנן, מ"מ אם יכול לפדות עצמו בכל ממונו לא יעבור אע"ג דהוי משאצ"ל.

מ"מ מדברי הראש יוסף מבעל פמ"ג על שבת דף ע"ב לא משמע כן שהביא בשם הפנ"י שם שחולק על התוס' שם שכתבו דעובד בשבת מחמת יסורים חייב והפנ"י חולק ע"ז דמיראת יסורים וכדומה הוי משאצ"ל והביא כן בשם מהרש"א ב"ב קמ"ט שכתב לגבי מקושש לשם שמים נתכוון הוי מלשאצ"ל עיי"ש, וכתב הראש יוסף שם שאלה מי שאונסין אותו לעבור על מצות ד' או לעבור על מלאכת שבת או לאכל מאכל איסור נבלה וכדומה איזה יבחר, והעלה דיבחר לחלל שבת שהרי הוא באונס ומלאכה שאצ"ל הוה ופטור אבל אסיר כר"ש ורק מדרבנן, משא"כ אוכל נבילות דמ"מ נהנה ועובר עבירה ד"ת ומסתפק שם אי שרי לעבור על ל"ת דרבנן בהפסד ממון עש"ה, וכתב באורחות חיים בהל' שבת סי' רע"ה בהגהות מהרש"ם שם מדברי הראש יוסף הנ"ל יש למצא זכות ליהודים אנשי המלחמה שעשו מלאכה בשבת כיון שהוא מחמת אונס חשוב משאצ"ל ופטור והביא כן מדברי המרי"ק שורש קל"ז שכתב בהאי דיבמות קכ"ב ע"ב, דא"ל נכרי לי ליקטלי לך כדקטלי לפלניא, דא"ל בשל קדירה בשבת דל"ה רק איסור דרבנן בבישול הלז כיון דעשה כן בשביל שלא ימיתנו העכו"ם הו"ל משאצ"ל וכן כתב שם מהא דאמר הש"ס סנהדרין דף ע"ד דקטל אספתא ושדי לחיותא דהוי משאצ"ל עיי"ש, ובשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ל"ד אות י' עיי"ש, ומה שהאריך אמאי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופא.

אמנם קשה על סברא זו דמחלל שבת מחמת אונס חשוב משאצ"ל מירושלמי חגיגה פ"ב הלכה א' דמבואר שם דגזרו על היהודים לחלל שבת והיו האויבים מטעינים עליהם משאות בשבת והיו ישראליים מכוונים שיהי' שנים נושאין משא אחד כדי שלא יעברו על איסור שבת, דשנים שעשו מלאכה בשבת פטורין עיי"ש, אע"ג דקיי"ל דשנים שעשו פטורין אבל אסור מדרבנן, כמבואר בשבת דף ג' ודף צ"ד עיי"ש, מ"מ עשו כן כדי שלא יעברו על איסור דאורייתא כמ"ש הפ"מ וק"ע שם, ואם נאמר דהיכי שעשה מלאכה מחמת אונס חשוב משאצ"ל, א"כ אמאי הי' צריכים לישא המשא בשנים, אפילו נושא

משא בעצמו נמי פטור, כיון שהיא משאצ"ל, דגם גבי הוצאה פטור משאצ"ל כמבואר בשבת דף צ"ד עיי"ש, ובתוס' שם, וא"כ קשה מהירושלמי על סברא הנ"ל.

אך יש ליישב זאת בדרך נכון, דלכך הוציאו המשא בשנים (ולא בעצמו) דבזה היו יוצאין לכל הדעות, דבמלאכה שאינה צריכה לגופא פלוגתא דר"י ור"ש, דר"ש פוטר ור"י מחייב ובשנים שעשו מלאכה בזה יכול וזה יכול ר"מ מחייב ור"י פוטר כמבואר במתני' שבת דף צ"ב, ולפי"ז לר"מ דסובר שנים שעשו מלאכה חייב, א"כ בלא"ה פטור כיון דר"מ סובר מלאכה שאצ"ל פטור כר"ש, כמו שהוכיח העטרת חכמים בחולין דף י"ד עיי"ש, ולר"י דסובר משאצ"ל חייב, הא איהו סובר דשנים שעשו מלאכה פטור ולכך הוציאו בשנים והי' יוצאים אליבא דכ"ע, בין למ"ד משאצ"ל חייב ובין למ"ד פטור, ודו"ק כי נכון הוא.

אמנם זה קשה על הירושלמי הלז, לפימ"ש המהרי"ק בתשובה הנ"ל סי' קל"ז דאע"ג כשישראל עשה מלאכה בשבת ע"י אונס כדי להציל ממיתה פטור ומותר לר"ש דסב"ל משאצ"ל פטור וליכא בזה מידת חסידות, מ"מ במכוון להעבירו על הדת איכא חלול השם, אז יהרג ואל יעבור עיי"ש, א"כ לפימ"ש הפ"מ על הירושלמי הלז דהי' גזירת שמד, א"כ מה הועילו במה שהוציאו שנים, למ"ד דשנים שעשו מלאכה חייבים אע"ג דהוי משאצ"ל, מ"מ בזה אמרינן יהרג ואל יעבור כשיטת מהרי"ק, וע"כ צ"ל דלא הי' גזירת שמד רק היו מתכוונים להנאתם ולא להעביר על דת, ולכן לא מסרו נפשם על זה, והוציאו המשא בשנים ואח"כ משמיחו שלא להוציא ע"י שנים, כמבואר בירושלמי שם הוציאו ביחידות אפ"ה פטור, משום שעשו באונס וה"ל משאצ"ל ופטור כנ"ל.

ועיין בסנהדרין דף ע"ד ע"ב, אמר רבא עכו"ם דאמר לישראל קטול אספתא בשבת ושדי לחיותא ואי לא קטלינא לך ליקטל אספתא ולא ליקטלי, שדי לנהרא ליקטלי' ולא ליקטל, מ"ט לעבורי מילתא קבעי עיי"ש, א"כ מבואר כשיטת מהרי"ק הנ"ל דיש חילוק בין מתכוון להעבירו על דת מחויב למסור עצמו ולהנאת עצמו פטור משום דהוי משאצ"ל. אך יש לומר אפילו אם נאמר שהי' גזירת שמד כמ"ש הפ"מ וק"ע הנ"ל, אפ"ה לא היו מוסרים נפשם על זה לפימ"ש רש"י ושטמ"ק בביצה דף ח' ע"א, דבתרי דרבנן שרי לכתחילה במקום צורך עיי"ש, הובא בפמ"ג או"ח ס"ס של"ב בא"א שם, ולכך כשהוציאו המשא בשנים היו תרי דרבנן דקי"ל שנים שהוציאו בשבת פטורים והוי נמי משאצ"ל כנ"ל נמי פטור, גם כשמיחו אח"כ להוציא בשנים הוציאו ביחידות דרך כרמלית כמבואר בירושלמי שם, הוי נמי תרי דרבנן, כרמלית ומשאצ"ל.

ומיושב לנכון שתי קו' הנ"ל, דחדא מתורצת בחברתה, דלכך הוציאו בשנים ולא ביחידות אע"ג דמשאצ"ל פטור דהא כשמתכוון להעביר על דת אף במשאצ"ל מחויב למסור נפשו כמבואר במהרי"ק והש"ס סנהדרין הנ"ל, לכך הוציאו בשנים כדי דלהוי תרי דרבנן ותרי דרבנן שרי במקום צורך כנ"ל ודו"ק היטב כי נכון הוא.

אם כן בנדון דידן יש לומר, אם אינם מתכוונים להעבירו על דת במה שגזרו לפתוח החנויות בשבת, רק להנאת עצמם, כדי שיהי' ביכלתם לקנות בחנות מה שהם צריכים אולי אין מחוייבים למסור נפשם ומאודם במי שכל מחיתו הוא רק מהחנות ויהי' מחוסר לחם מכח זה ויכול למכור ולכתוב על ידי נכרי, ומי שיש ביכלתו לפרנס עצמו אף שיקחו ממנו הזכות מהחנות, לזה אסור למכור אף על ידי נכרי כנזכר לעיל.

אמנם אכתי יש לעיין בזה אם יכולין להתיר בכלל, דיהי' מותר לפתוח החנות ולמכור ע"י עכו"ם דצריך לחשוש דכשתתבטל הגזירה קלי הדעת לא יסגרו החנות אח"כ ג"כ, כמבואר בש"ס כתובות דף ג' ע"ב, דאמרינן שם ומסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים, מאי סכנה א"ר דאמרו בתולה נישאת ביום הרביעי תבעל להגמון תחלה, האי סכנה אונס הוא, משום דאיכא צניעות דמסרי נפשייהו לקטלא ואתיין לידי סכנה, ולידרוש להו דאונס שרי, איכא פריצות ואיכא נמי כהנות, וליעקרא, גזרה עבידא דבטלו ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן עיי"ש.

א"כ חזינן דתקנתא דרבנן חמורה כ"כ ולא דרשינן להו דאונס שרי משום דאיכא פרוצות דיעשו ברצון ולא דרשינן דרך כלל דאונס שרי אע"ג דיש חשש סכנה אצל צנועות וגם אין עוקרין תקנתא דרבנן מכח דזימנין איכא סכנה משום דגזירה עבידא דבטלי ותקנתא דרבנן מקמי' גזירה לא עקרינן. א"כ מכ"ש בנ"ד האיך יכולין להתיר איסור דרבנן לפתוח חנות בשבת מכח אונס דהא איכא פרוצים ויעשו ברצון וימכרו בשבת בעצמן או אפילו ע"י עכו"ם, אפילו שאין להם אונס שיש ביכלתם לפרנס עצמם מעסק אחר וכדומה אף לא יהי' להם חנות, וגם חזינן דתקנתא דרבנן לא עקרינן מכח גזירה, משום דגזירה עבידא דבטלה, מכש"כ שאין יכולין להתיר איסור דרבנן מכח גזירה משום טעם זה ושמא כשתהי' הגזירה בטלה יעשו גם כן ויהי' החנות פתוחה כמקדם (ועיין במג"א בס"ס ש"ו בשם הב"ח מה שהביא ראי' מש"ס הנ"ל לענין אונס חילול שבת עייש"ה).

ובפרט בדור פרוץ כזה שחילול שבת קיל בין הרבה אנשים צריך לגדור גדר שלא יפרצו עוד כשיעשו באונס יעשו אח"כ גם ברצון וכמו שמצינן בש"ס גיטין דף ה' דלא חלקו משום גזירה שמא יחזור הדבר לקלקולו עיי"ש, ובעירובין דף מ"א ע"א וכן מצינן חשש זה בסוכה דף מ"א וב"ה דף ל' משחרב בהמ"ק התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף

כולו אסור משום מהרה יבנה בית המקדש בב"א ויאמרו אשתקד מי לא היינו אוכלין משהאיר המזרח השתא נמי ניכול ולא ידעו לחלק בין זמן דאיכא עומר או לא, לכך גזרינן שיהא יום הנף כולו אסור עיי"ש. ה"נ יש לחשוש במהרה תתבטל הגזירה דחילול שבת כמו שאמר הש"ס גזירה עבידא דבטלה ואעפי"כ לא יסגרו חנותם בשבת ולא ידעו לחלק דאז הי' באונס התירו לפתוח החנות, מה שאין כן השתא דבטלה הגזירה חוזר הדבר לאיסורו.

ואף אם ימצא איזה היתר בשעת הגזירה לפתוח חנותו בשבת ולמכור ע"י נכרי בקבלנות, צריך לעשות בזה תקנה גדולה שכאו"א יתן תקיעת כף בחלק לעולם הבא לפני רב או בי"ד שלא ימכור בעצמו רק ע"י נכרי ושכר שבת אסור לו להנות ממנו אפילו פרוטה אחת וכאשר תתבטל הגזירה יחזור לאיסור ויהי' סגור ומסוגר כמקודם, אז יכולין להתירו, וצריך להתיישב הרבה ולהוועץ עם גדולי הדור, אם יש מקום להתיר או לא, ויהי' בשוא"ת ולא יאמרו לא איסור ולא היתר אף מי שאונס בדבר הזה כנ"ל, ויעשה כרצונו ולא עפ"י היתר הוראת בי"ד, שוא"ת עדיף, וצריך לעשות בזה הוראה כללית לכל המדינה הן לאיסור והן להיתר שלא יהיו מקצתן מורין כן ומקצתן כן, וליתן כאו"א היתר הוראה כרצונו רק כאשר יסכימו הגדולים בזה כן יעשו, כן נראה לענ"ד.

עוד יש לעורר בענין זה כעת בשעת הגזירה שגזרו שמוכרח לפתוח החנויות ולמכור בשבת, אפילו אם נאמר דיש למצוא איזה היתר לפתוח החנות ולמכור ע"י עכו"ם בקבלנות היכא דאונס הוא עפ"י חוקי המלוכה, דאם לא ימכור בשבת אז יקחו ממנו זכותו דלא יהי' רשאי למכור אף בחול, ולדמות דבר זה למטבע ולמכס במתירין בקבולת ע"י עכו"ם במקום הפסד גדול, תינח מי שיש לו חנות מכבר ויש לו מחיתו מזה, משא"כ איש אחד שרוצה לעשות מסחר ולמכור בחנות וידוע שצריך בהכרח לפתוח חנותו בשבת ולמכור, אם מותר לעשות כן לכתחילה כעת, והיא הערה שראוי לעורר עליה.

הנה בהך דינא דמתירין בקבלנות במקום הפסד, מסופק הב"י בס"ס רמ"ד דזה דוקא במי שכבר קנה המכס וצריך לעשות תקנה שלא יפסיד ממונו, א"נ במי שחייב לו השר מעות וקנה המכס כדי להציל ממונו בידו, אבל לקנות המכס להדיא לא שרינן לי' משום הרווחה. ומיהו אפשר דבשעת קני' שרי דהא לא עביד איסורא ולכי מטי שבת כיון דכבר קנוי הוא שרי להשכיר לעכו"ם בקבולת לקבל המכס משום פסידא עכ"ל. ראינו שהוא מסופק בזה. ה"נ בנ"ד יש להסתפק ג"כ אם רשאי כעת בשעת הגזירה לעשות מסחר לכתחילה בחנות ולהתירו אח"כ למכור ע"י עכו"ם יען שהוא הפסד גדול, דלכאורה מוכח דדוקא בדיעבד, דמקור דין זה הוא מהמרדכי הביאו הב"י שמביא רא"י להתיר

במכס מדברי הש"ס שבת בר"פ מי שהחשיך שמותר ליתן כיסו לנכרי במקום הפסד דא לא שרית לי' אתי לאתויי בעצמו ויעביר ד"א ברה"ר משום דאדם בהול על ממונו ושם מיירי בדיעבד, אבל לכתחילה בוודאי אין לו להכניס עצמו בזה ולהתיר לו אח"כ, ה"נ בדין מכס ומטבע אין לו לשכור לכתחילה אם ידע אח"כ שיצטרך להתיר לו מכח הפסד.

ראי' לזה מתוס' מנחות דף מ"ח ע"א דאמרינן שם חטא בחטאת זו דוקא היכא שכבר שחט, אבל מתחלה אין מתירין לו לשחוט שיצטרך לומר אח"כ חטא בחטאת עיי"ש, וכן יש ראי' מתוס' שבת דף ד' ותוס' עירובין דף ל"ב ומגיטין מ"א שכתבו דהא דאמרינן ניחא לו לחבר דליעבד איסורא זוטא כדי שלא ליעבד ע"ה איסורא רבא, אמאי לא אמרינן בשבת חטא בשביל שיזכה חברך, ותרצו דדוקא היכא שלא פשע מתחילה אמרינן חטא, אבל הכא בשבת שפשע בתחלה במה שהדביק פת סמוך לחשיכה, אין אומרין חטא בשביל שיזכה חברך, עיי"ש.

ולפי"ז ה"נ גבי מטבע ומכס י"ל כן, דהא דמתירין מכח הפסד גדול זה דוקא בדיעבד שכבר שכר ולא ידע מזה או שהי' לו חוב על זה, כמש"כ הב"י, בזה מתירין לו אח"כ בשביל הפסד, אבל היכא דידע מתחילה מזה ולא הי' לו לשכור מתחלה על כך ושכר מתחילה על כך שיותר לו אח"כ מכח הפסד, זה הוי כמו פושע במה שהכניס עצמו בתחילה ע"ז, ובזה אין מתירין לו אח"כ משום הפסד, וה"ה שאר דברים שמתירין מכח הפסד, הוא נמי בדיעבד, אבל מתחילה היכא דידע מזה ל"מ. וא"כ בנ"ד נמי ידע מזה מתחילה שיצטרך אח"כ להתיר לו בשבת, אין מתירין לו, כך הי' נראה בעיני, ומלשון הש"ע גבי יהודי הקונה מכס אינו מבואר דעת ב"י אם סובר דמותר לכתחילה או רק בדיעבד כי המחבר מביא הלשון שכתב המרדכי ושם מיירי בדיעבד כמש"כ הב"י.

אך מצאתי בהגהת רע"א על הש"ע שכתב גבי הך דינא יהודי וז"ל:

ואפשר דשרי לקנות לכתחילה מכס דבשעת קנין אין עושה עוד איסור וכי מטא שבת כיון דכבר קנה שרי לי' מכח הפסד, עכ"ל. וזה מבואר בב"י הך ספק ולא הכריע בזה, ולפענ"ד נראה לי בזה דבר חדש, דהך ספיקא תליא בפלוגתא הרז"ה והרמב"ן מובא בר"ן פרק ר"א דמילה, בהאי ינוקא דאשתפיך חמימי לפני המילה, דעת הרמב"ן שם דאף דאמרינן מכשירי מילה אינו דוחה את השבת ואם ימול אותו יצטרך לדחות אח"כ את השבת והאיך מתירין לכתחילה בדבר שידעינן שיצטרך לדחות אח"כ את השבת, דמ"מ דעת הרמב"ן דמותר למולו כיון דעתה בהיתר עושה, דמילה דוחה את השבת ואי דאח"כ יצטרך לדחות את השבת מכח המכשירין, הלא אז אחר המילה הפקוח נפש דוחה ולא מכשירין, והרז"ה חולק עליו בזה דאין מתירין לכתחילה למול אם ידעינן אח"כ שיצטרך

לדחות את השבת מפני פ"נ, ומביא ראי' לזה מספ"ק דביצה דסברי ב"ה לא ישחוט חי' ועוף לכתחילה היכא שא"י לכסות, ומודים שאם שחט שיחפור בדבר ויכסה, אמאי אין מתירין לכתחילה לשחוט דבהיתר שחט ואח"כ הכסוי ידחה אותו, אע"כ שאין מתירין לכתחילה בדבר שצריך אח"כ לדחות השבת, עיי"ש.

ועפי"ז ספקו של הב"י הנ"ל תליא בפלוגתא זו, לדעת הרמב"ן שרי לכתחילה לקנות המכס והמטבע אע"ג שיצטרך אח"כ לדחות את השבת מכח הפסד, מ"מ עתה בהיתר קנה, ואח"כ ההפסד דוחה, להרז"ה אין מתירין לקנות לכתחילה כיון דידעינן דאח"כ צריך לדחות את השבת מכח הפסד גדול וזה הערה חדשה לפענ"ד.

אך נראה לי בנידון המכס והמטבע אף הרמב"ן מודה לזה שאין מתירין לכתחילה לקנות המכס, אם ידעינן שיצטרך אח"כ לדחות את השבת מכח הפסד גדול, עפימ"ש הר"ן שם ליישב ראיות הרז"ה נגד הרמב"ן משחיטה ביו"ט דאין מתירין לכתחילה לשחוט חי' ועוף היכא שאינו יכול לכסות, אע"ג דבדיעבד אם שחט הכיסוי דוחה, ותירץ הר"ן דשחיטה ביו"ט אין מצוה, לכך לא שרינן לכתחילה לשחוט בהיתר כשיבוא אח"כ לדחות הכיסוי דהוי כדחינן בידים משא"כ במילה שהיא מצוה קבועה, עיי"ש.

א"כ ה"נ גבי מכס ומטבע לא שרינן לכתחילה לקנות כשידעינן שיצטרך אח"כ לדחות את השבת מכח הפסד גדול דהוי כדחינן בידים כמו בשחיטה, וא"ל דוקא גבי איסור דאורייתא אמרינן סברא זו, ז"א, דהא חזינן משחיטה ביו"ט דלא שרינן לכתחילה לשחוט אעפ"י שיש לו דקר נעוץ, ול"ה רק איסור דרבנן מכח גומא כמבואר בביצה ד"ה, ובש"ע או"ח סי' תצ"ח שם ס"ק כ"ה עיי"ש דמבואר בזה דאף באיסור דרבנן אמרינן סברא זו, א"כ ה"ה י"ל כן באיסור מראית עין דאמירה לעכו"ם דלא שרינן לכתחילה לקנות ולהתיר אח"כ מכח הפסד גדול דהוי כדחינן בידים, וגם לפי"מ דמבואר בשו"ת הרשב"א סי' רנ"ג מובא בפר"ח ביו"ד סי' ל"ע, דהא דאמרינן מכח הפסד גדול שרינן, מקורו הוא בש"ס נדה דף ו', דכדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק עיי"ש, א"כ האיך ידעינן מזה לכתחילה ל"ה הפסד ולא הי' שעת הדחק.

ולפי"ז צריך עיון גדול לדינא לפענ"ד, אם מתירין לכתחילה לקנות או לשכור דבר ולהתיר אח"כ בשבת ע"י עכו"ם מכח הפסד גדול כמו במכס ובמטבע ושאר דברים דמתירין מכח הפסד גדול, אם מתירין היכא שידע מתחלה ועשה ע"ז שיתיר לו אח"כ מכח הפסד דאין לו להכניס עצמו לזה ואין מתירין לו, דדוקא היכא שהוא בדיעבד יש לומר כן, וא"כ בנ"ד אפילו יש הפסד גדול כיון דידע מזה מתחלה דבשבת הוא מוכרח למכור ע"י עכו"ם ואם כן עשה מתחילה שיתיר לו אחר כך מכח הפסד כזה אין מתירין לו, וצ"ע

ועיין בש"ע או"ח סי' רמ"ה ובמגן אברהם אות כ' ובמחצית השקל וביד אפרים שם, דבהליכת שיירא אם נודע שאח"כ יבוא לידי איסור חילול שבת, אסור עש"ה. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דפה

שלשה תשובות בהלכות פסח

סימן יד

יום ב' ג' ניסן תרח"ם לפ"ק, לבוב יצ"ו. מהרב הגאון המפורסם **מהרי"א הלוי עטטינגער** אבדק"ק לבוב יצ"ו

בין גאולה לגאולה, יעמוד ריוח והצלה, לכבוד ידידי הרב המאוה"ג החריף ובקי משנתו קב ינקי, אור הברק, ירא ד' מרבים, כש"ת מו"ה פנחס צימעטבוים נ"י. מכתבו הגיעני, בי הראני את גדלו בתורה אשר פלפל בחכמה בדברי הרא"ש ובדברי השג"א סי' ק' אם בעינן במרור כזית מה"ת, ואנכי בעוה"ר חליש כח מאוד ולמען כבודו אשר גדול בעיני באתי במלין קצרים להשיב מפני הכבוד את אשר ישים ד' בפי:

במה שהקשה מעכ"ת בפסחים דף קט"ו דאתי מרור דרבנן, ומבטל למצה דאורייתא דמשמע דעכ"פ ידי מרור יצא והרי כיון דלא יצא ידי מצה א"כ הוי מצה רשות ואתיא מצה דרשות ומבטל למרור דרבנן, לפענ"ד נראה ליישב לפי מה דמשמע מדברי התוס' שם ד"ה אתי וד"ה ידי דהא דמבטל אחד את חבירו היינו דווקא אם המבטל רבה על הבטל, וכן משמע בגמ' זבחים דף ע"ח וברש"י שם ד"ה א"א ע"ש ודו"ק. וא"כ הא דאמרו בגמ' דמרור דרבנן מבטל למצה דאורייתא הוא מספק דשמא המרור מרובה, וגם מ"ש התוס' שם דאם אוכל תחילה מצה לבד ואח"כ מצה ומרור בכריכה אתי מצה דרשות ומבטל למרור דרבנן הוא ג"כ מספק שמא המצה מרובה.

ומעתה מיישב היטב קושי' מעכת"ה דממנ"פ יוצא ידי מרור דאם המרור מרובה ואז המרור דרבנן המרובה מבטל מצה דאורייתא, והמצה דרשות המועט אינו יכול לבטל המרור המרובה מטעם שכתבתי, ואם נאמר דהמצה הוא מרובה אז פשיטא דיוצא ידי שניהם דהמצה אינה מבטלת את המרור כיון דמצה הוא מה"ת כמבואר בגמ' שם, והמרור אינו מבטל את המצה כיון דהמצה הוא מרובה, אלא דמ"מ ידי מצה לא יצא משום דשמא מרור מרובה, אבל ידי מרור יצא ממנ"פ ודו"ק היטב.

והנה גם אם נאמר דבמרור לא כתיב אכילה דיאכלוהו דכתיב בקרא אפסח קאי מ"מ יש לעיין מנ"ל דסגי במרור פחות מכזית, והרי בהקטרת שאור מצריך לאביי ריבוי לפחות מכזית כמבואר במנחות דף נ"ח אף דלא כתיב בי' אכילה ועיין בתוס' נזיר דף ל"ב ע"א ד"ה אה"נ, ואם נאמר דבחולין שנ"ב לא כתב אכילה, עיין בתוס' פסחים דף כ"ד ע"ב ד"ה

הכל, מיושב מ"ש התוס' פסחים דף כ"ב ע"א ד"ה חולין בהא דמשני דסובר כדי לחנכו במצות דחולין בעזרה לאו דאורייתא ואי לענין איסור אכולה הוי דאורייתא אכתי קשה האיך הקרבן נאכל ע"ש בתוס', ולכאורה קשה הא לר"ל קיימינן דח"ש מותר מה"ת וא"כ יכול לאכול פחות מכשיעור, אמנם אם נאמר דבחולין בעזרה נא כתיבא אכילה א"כ גם לר"ל חייב בפחות מכשיעור.

ובאמת דפשטת סוגיית הגמ' פסחים דף קי"ד ע"ב משמע כדברי הרא"ש דאל"כ בלא"ה לא נפק בטיבול ראשון ידי מרור כיון דטיבול ראשון לא בעי כזית ועיין בתוס' שם ד"ה מתקיף, וגם אין נפקותא לדינא מזה דהרי עכ"פ מדרבנן ודאי מחויב לאכול כזית, ואם אינו יכול לאכול או שאין לי שיעור שלם מחייב עכ"פ לאכול חצי זית לפי הסכמת האחרונים גם בשאר אכילה של מצוה הדין כן, ולרב חולשתי וידי מרתתן אנכי מוכרח לקצר, יחוג וישמח בחג הקדוש הבא לקראתנו לשלום בהכשר ושמחה של מצוה כעתירת ידידו ואוהבו לנצח הדוש"ת בלב ונפש. הק' יצחק אהרן הלוי עטטינגער אב"ד לבוב יצ"ו

סימן טו

הנה זה איזה שנים נתחדש בהרבה מקומות שעושים מצות במכונה המונהגת ע"י כח האלקטרי או ע"י כח הגאז המגלגל אותה ולא ע"י כח האנשים המעגלים בגלגלי המכונה כמו שהי' נהוג עד עכשיו, רק הולכת מעצמה ע"י מכונה האלקטרית, דהיינו שכח האלקטרי או כח הגאז מעגל גלגלי המכונה כל היום ע"י רצועה של עור המחוברת בגלגל מכונת הלישה ומכונת העריכה. ואשתקד גם אקרו"ט דקהלתינו נ"י בנו בית לאפית המצות עפ"י האופן הלז, וכאשר ראיתי בעירנו הוא באופן הזה, דהתחלת הלישה עושה הישראל ואח"כ נותן העיסה לבין תוך הגלגלים אשר במכונת הלישה, והמכונה עושה את גמר הלישה ואח"כ נותן העיסה לתוך הגלגל לים של מכונת העריכה, והמכונה עורכת וחותכת ומנקבת המצות ע"י כלים מיוחדים לזה והם מחוברים בתוך מכונת העריכה, והכלל הוא שהאדם אינו עושה במצות הללו רק התחלת הלישה, אבל גמר הלישה והעריכה וחיתוך וניקוב המצות הכל נעשה במכונה מאליה ההולכת ע"י כח האלקטרי המעגל בגלגל את המכונה כל היום, והאדם אינו עושה בזה שום פעולה רק מה שעומד שם ונותן העיסה לתוך הגלגלים ולוקח ממנה מצה שנגמרה ונותן לתוך התנור. **כאשר** ראיתי זאת אמרתי הגם שהם מצות כשרות אם הוא עפ"י התקנות והשגחה יתרה שתקנו בזה הב"ד דפה באופן שלא יהי' בו שום חשש חימוץ, עכ"ז אין אדם יוצא בזה יד"ח במצה זו בלילה הראשונה ושני' בפסח מחמת שהיא נעשית ונגמרת מאליה שלא

ע"י כח הישראלי ואינה נקראת מצת מצוה. והצעתי הדברים לפני כבוד מרן הרב הגאון דקהלתנו שלי"טא ולפני שאר גאוני הדור שליט"א והסכימו עמי שא"י בזה יד"ח מצה מחמת שהיא נעשית מאליה, ע"כ התקינו בעירנו לעשות מצות מיוחדות לב' לילות הראשונים ע"י מכונה שאינה הולכת בכח האלקטרי רק ע"י כח הישראלים המעגלים בגלגלי המכונה של לישה ושל עריכה, כמו שהי' עד עכשיו וכל מי שלוקח מצות נותנים לו ממצות מיוחדות הללו לשני לילות הראשונים לצאת בהן ידי חובת מצה, ולאשר ידעתי שבשאר מקומות שעושים מצות במכונה ההולכת ע"י כח אלקטרי או על ידי כח גאז, אינם נזהרים בזה, אמרתי להציע טעמי ונימוקי בזה.

הנה פסקינן בש"ע או"ח סי' ת"ס אין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י עכו"ם ולא ע"י חש"ו עיי"ש במג"א סק"א שהביא בשם מהרי"ל דאל יסייע עכו"ם וחש"ו לא בלישה ולא בעריכה ולא באפי', והמהרי"ל כתב וכן בכל התיקונים אסור דבעי שימור לשם מצוה, משמע דאפילו ניקוב שמנקבין את המצות, והב"י שם הביא תשובת הרשב"א, דאפילו ישראל עומד ע"ג ל"מ בעכו"ם ובחש"ו עיי"ש, והטעם בזה כתב הרשב"א בסי' כ"ו ובסי' תקצ"ג כיון דאמרינן בפסחים (דף מ' ע"א) דא"ל רבא להנהו דמהפכו כיפי הפוכו לשם מצה, וכן אמרינן שם (דף ל"ח, ע"ב) גבי חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אינו יוצא בהן, למכור בשוק יוצא בהן. ואמרינן עלה בגמרא, מאי טעמא א"ר אמר קרא ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשום מצה, יצאה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח. ומעתה עכ"ח אין אדם יוצא במצה שלשה נכרי ואפילו ישראל עומד ע"ג ומזהירו שיכוון לשם מצה, לפי שאין הגוי עושה אלא על דעת עצמו ולא על דעתנו אבל בחשו"ק יש לדון להקל ולהחמיר בכל דבר שצריך כונה, אם כוונתם כוונה אפילו בישראל עע"ג, והאריך אי מצת מצוה דמיא לגט דמהני בחשו"ק בגדול עע"ג, או דמי לשחיטה למ"ד דבעי כוונה לשחיטה ל"מ שחיטת חשו"ק אפילו באחרים עע"ג, ומסיק דבמצת מצוה חשו"ק פסולין לה ול"מ אף בישראל עע"ג ומזהירו שיכוון השימור לשם מצה, משום דבגט איכא הוכחה שאומרים לו כתוב לשם פלונית וכתוב לשמה וכן בלשמו רמי אנפשי' ומכוון לשמה, ובשחיטה דליכא הוכחה כלל אף כשאחרים עע"ג, ל"מ למ"ד בעי כוונה לשחיטה דלא רמי אנפשי' וה"ה במצה כן דהא ליכא הוכחה וכשחיטה הוא דליכא הוכחה כלל והלכך אף כשאחרים עע"ג אין יוצאין בה. עכתו"ד שם. והובא בקיצור בב"י, ועי' בשו"ת מהר"ח או"ז סי' ל"ה וסי' קמ"ג שנסתפקו ג"כ דבמצה ל"מ כוונת העע"ג, ועי' שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקפ"א.

נמצא לפי"ז במצת מצוה אין יוצאין רק היכא דאיכא הוכחה כשעושה המצה מכוון השימור לשם מצות מצה ובשימור לחוד ל"מ, ולפי"ז במצה הנעשית מאלי' שלא ע"י כח האדם כגון מצה הנעשית במכונה ההולכת ע"י אלקטרי אין בה הוכחה שנעשית לשם מצה מצות, ואע"ג שישראל העע"ג שנותן העיסה לתוך הגלגלים מכוון השימור לשם מצו' מצה ל"מ כוונ' אחרים בזה כמו במעשה של חש"ו דל"מ כוונת אחרים משום דבעי העושה המצוה הוא יכוון השימור לשם מצה, דאם נאמר דמצה שנעשית מאלי' שלא ע"י כח האדם חשוב משומר לשם מצה, ה"ה דצריך להיות נקרא משומר בשנעשית ע"י חשו"ק ואחרים עע"ג דהא מעשיהם חשובי כדבר הנעשית מאליה כמבואר במעילה (דף כ"א, ע"א) ובתוס' שם ד"ה אמר ר"א עשאם כמעטן של זיתים דשלח ביד חשו"ק הוי כממילא כיון שאינן בני שליחות, עיי"ש.

אמנם לכאורה יש לעיין בזה דהא המנחת חינוך במצוה יו"ד הקשה אמאי ל"מ בחשו"ק לעשות מצה ע"י אחרים עע"ג דהא בשלמא בגט כתיב וכתב לה דרשינן דמעשה הכתיבה יהי' לשמה ע"כ אם חשו"ק כותבין לשיטות דמהני באחרים עע"ג ומלמד שיכוון כי הוא צריך לכוון, וכן בזבחים ילפינן מקראי דהשחיטה והקבלה צריכין כוונה, א"כ צריך לכוון העושה מעשה, א"כ כשעושה מעשה זה אינו בר כוונה צריכין לבוא לאלו הענינים אם עע"ג אי מהני, אבל כאן וכי מבואר בתורה דאיזה מעשה אם הלישה או הקצירה צריך לשמה, רק מבואר דהשימור צריך לשמה, א"כ עיקר הוא השימור א"כ אפילו אם לש גוי או חש"ו וישראל עומד ומשמר לשמה למה ל"מ, ואפילו הם אינם מכוונים כיון דישראל שומר והוא מכוון לשמה, ואינו דומה לחלות תודה דעומדים לתודה, אבל בכל המצוות העיקר הוא השימור והשומר מכוון לשמה. ובכל הראשונים הנ"ל מבואר דגם כאן עיקר העושה איזה מעשה במצה צריך שיכוון, וא"י מהיכן נלמד זה כמו גבי גט גלתה התורה דמעשה הכתיבה צריך לשמה ה"נ גלתה התורה דהשימור צריך שיהי' לשמה, א"כ הכל תלוי בשומר מה נ"מ מי הלש או הקוצר, ילוש מי שירצה והישראל העומד הוא השומר והוא מכוון לשמה, א"כ למה זה פשוט בהראשונים דהלש והאופה צריך שיהי' בר דעת ובר כוונה. ותי' כמו דאמרינן בחגיגה דף כ"ו ע"א דל"מ שימור דידי' בידי' דחברי' משום דחזקה דאין אדם משמר מה שביד חבירו, עיי"ש, כן בכל הדברים הצריכין שימור, בפרט בחמץ דצריך שימור הרבה כיון שאמרה תורה ושמרתם את המצות, א"כ ל"מ שימור של אחר אלא מי שעושה המעשה ובידו החטים או העיסה שלש או שאר מעשה הוא צריך לשמור והשימור יהי' לשמה ול"מ כוונה של אחר שיעמוד ע"ג לשמור לשמה, עכת"ד המנחת חינוך.

וכ"כ סברא זו בהגהות חת"ס או"ח סי' ת"ס, ועי' בשו"ת חת"ס או"ח סי' קכ"ח עיי"ש, ולפי"ז י"ל דכ"ז שייך בשעכו"ם או חש"ו עושים את המצה ל"מ שמירה של אחר דאין אדם משמר מה שביד חבירו אבל במצה הנעשית מאליה או ע"י מכונה ואינו ביד אחר כמו בנ"ד שהמצות הם בתוך הגלגלים ואדם יושב ומשמר והוא שולט בו, א"כ מהני שמירת העומד על גבו שיכוון השומר למצות מצה, כן נראה לכאורה.

אבל אליבא דאמת אי אפשר לומר כן, דהא דברי המנ"ח לא הבנתי לפענ"ד דאם הטעם הוא דל"מ ע"י עכו"ם וחש"ו דאין אדם משמר מה שבידי חבירו אמאי כתבו כל הפוסקים דאין עושין מצת מצוה ע"י עכו"ם וע"י חש"ו משמע דבשאר מצות אין לחוש כמבואר בחק יעקב שם ובסי' תנ"ג אות ט"ו עיי"ש, ובהדיא אמרינן בש"ס פסחים דף מ' דבציקות של נכרים ממלא אדם כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה עיי"ש, וכ"כ בס' המנהיג ה"פ אות מ"ב עיש"ה שכ' וז"ל וצריכים לעשות ע"י ישראל אותן של מצוה שנאמר ושמרתם את המצות וא"י לאו בני שימור נינהו ולא עבדים וישמעאלים, ובשאר מצות אין לחוש ובלבד שיהי' ישראל עומד עליהם ושמרם מחמץ עכ"ל. ואי אמרינן דאין אדם משמר מה שביד חבירו וע"כ הטעם דא"י לשמור כראוי מחימוץ, א"כ אף בשאר מצות יש לחוש לזה, אע"כ דהכא לא שייך לומר דאין אדם משמר מה שביד חבירו דהא רש"י בחגיגה דף כ' ע"א ד"ה טמאה, מפרש הטעם דא"א משמר מה שביד חבירו משום דהוא לא שמרה ביד חבירו וגם זה שנתנה לו לא הי' חושש לשמרו דמימר אמר כיון דאמר תנה לי והיא אינה יודעת אם טמא אני אם טהור לא חש לטהרתו ויש כאן היסח הדעת ולמחמירי בטהרות הוי היסח הדעת טומאה עכ"ל.

וכ"ז בטהרות אבל במצה אינו נפסל בהיסח הדעת ועיקר השימור הוא מחימוץ לשם מצה, וא"כ כשנותן העיסה ליד חשו"ק ויודע שהם א"י לשמור כראוי בוודאי האחרים העומדין ע"ג הם משמרים כראוי שיהי' השימור לשם מצה ולמה ל"מ בחש"ו ע"י אחרים העע"ג שישמרו לשמה, ועוד דאפילו בטהרות גופי' דכתיב בהו שמירה מהני שמירה ע"י חש"ו כמבואר בירושלמי פ"א דתרומות הל' א' דתני אמר ר"י מעשה בבניו של ר"י ב"ג שהיו כולן חרשין והי' כל הטהרות שבירושלים נעשין על גביהן, אמרו לו מפני שטהרות אינן צריכות מחשבה ונעשית ע"ג חשו"ק, אבל תרומות ומעשרות צריכות מחשבה ואינן נפסלות בהיסח הדעת, ר"י בשם רבי, לא אין כתיב בהן מחשבה שמירה כתיב בי' עיי"ש נמצא דדבר דלא תליא במחשבה רק בשמירה לחוד מהני אפילו בטהרות שמירה ע"י חשו"ק, וא"כ ה"נ במצה אמאי ל"מ שמירה של חשו"ק ובפרט כשאחרים עוע"ג ומכוונים לשמה כיון דל"ש בהו אין אדם משמר מה שביד חבירו כמבואר בירושלמי הנ"ל.

אע"כ הטעם דל"מ במצות מצוה לעשות ע"י חשו"ק אפי' בשאחרים עע"ג ומכוונים לשמה משום דבמצות איכא ב' שמירות, א' הוא שימור מחימוץ סתם שלא יחמיץ וזה שייך בכל המצות וגם זה צריך משעת קצירה או משעת טחינה לשיטת הפוסקים המחולקים בזה כמבואר בסי' תנ"ג, ובזה מהני ע"י עכו"ם וחשו"ק כשישראל עע"ג ומשמרם, ואחד הוא שימור מחימוץ לשם מצת מצוה, וזה צריך שיכווין לשם מצה והוא מתחיל מלישה ואילך, ולא מטעם חימוץ אלא שיכווין לשם מצה כמ"ש הטו"ז בסי' ת"ס סק"ח עש"ה, והיינו כמו למ"ד מצות צריכות כוונה צריך לכווין ה"ה במצה לכ"ע ילפינן מושמרתם את המצות דצריך לכווין השימור לשמה לשם מצה, וכ"כ רש"י בפסחים (דף מ', ע"א) גבי בציקות של נכרי ד"ה שיאכל כזית מצה באחרונה דבהא לא נפיק יד"ח מצה משום דל"ה לה שימור לשם מצה, ואעפ"י שאנו רואין שאין כאן חמץ ומיהו למצה של מצוה שימור לשמה בעינן עיי"ש, וכן מבואר בחולין דף ד', ובגיטין ד"י ע"א מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה יד"ח בפסח וכו' פשיטא מהו דתימא לא בקיאי בשימור קמ"ל ופרש"י אדם יוצא בה יד"ח בפסח משום חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת דכתיב בערב תאכלו מצות ואפי' ידעינן דלא החמיצה לא נפיק בה, אא"כ עביד לה שימור לשם חובת מצות דכתיב ושמרתם את המצות עכ"ל.

הרי מבואר בפירוש דבמצות מצוה אין אדם יוצא יד"ח מצה אא"כ אפאה לשם חובת מצה, וכ"כ האו"ז הלכ' פסחים אות רמ"ט ע"ש, ועיי' ברש"י פסחים דף ל"ח ע"ב ד"ה שאינה נאכלת כל שבעה שכ' דר"י סובר דאי נמי איכוין לה לשימור של מצות מצוה למיפק בה משום תודה ומשום מצה לא נפיק דבעינן שימור לשם מצה כל שבעה, ע"ש, א"כ מבואר דבמצות מצוה שמירה לחודא לא סגיא אלא דבעינן כוונה מיוחדת לשם מצות מצוה, ועיין בפ"ח סי' ת"ס שכ' דשימור של מצות מצוה הוא מה"ת, ואף בדיעבד אינו יוצא בה אם אינו משומר לשם מצות מצוה עיי"ש, ובפרמ"ג שם בשפ"ד ובמ"ז שכ' דכן מבואר בשו"ת הרשב"א ע"ש, וכיון שהוכחנו דבמצות מצוה בעי' כוונה מיוחדת שיכוין השימור לשם מצה, ולכך שפיר ל"מ ע"י חשו"ק אפי' באחרים עע"ג ומשמרים כראוי כיון דהם לאו בני כוונה נינהו ל"מ באחרים עע"ג כמו בשחיטה למאן דבעי כוונה דל"מ באחרים עע"ג כמבואר בחולין דף י"ב ע"ב כמש"כ בתשו' הרשב"א הנ"ל.

ויש לדמות זה למ"ש הרא"ש בנדרים דף ע"ב לכך גבי הפרה ל"מ שמיעת האפוטרופוס כשמיעת הבעל אעפ"י שעשאו שליח להפר דבמידי דממילא ל"ש מנוי שליחות עיי"ש, וכ"כ הב"ח באו"ח סי' תל"ז דבביטול חמץ ל"מ לעשות שליח לבטל משום דל"ש לומר שלוחו של אדם כמותו בדבר התלוי במחשבת הלב עיי"ש. וה"ה נמי גבי דבר הצריך

כוונה בלב לכוון למצו' ל"מ כוונת האחר שהוא יכוון לשם מצוה רק מי שעושה הוא בעצמו צריך לכוון, וא"ל ע"ז מחולין דף ל"א ע"ב דאמרינן שם בנדה שנאנסה וטבלה אילימא דאנסה חברתה וטבלה כוונה דחברתה כוונה מעלייתא היא עיי"ש, משמע דמהני כוונה של אחר אע"ג דמצוות צריכות כוונה, עי' בהגהת אשרי בר"ה דף כ"ח עיש"ה, אך זה ניחא דמבואר בחי' הר"ן בחולין שם דהא פלוגתא דרב ור"י בנדה שנאנסה וטבלה לא שייכא במצות צריכות כוונה או א"צ כוונה דאיפלגו בה תנאי ואמוראי בפסחים ובר"ה דהכא טבילה ושחיטה לא מצות נינהו אלא מכשירין, בהני איפלגו רב ור"י דלמר מכשירין קילי ממצות ולמר חמירי, אבל במצות גופייהו אי בעי כוונה אי לא לא מעיילי נפשייהו בהכי רב ור"י כלל עיי"ש, א"כ אין ראי' משם דמהני גבי מצוות כוונת אחר די"ל דל"מ.

ועפי"ז יש לפלפל על דבר הטו"א בר"ה דף כ"ט שהקשה דל"ל הטעם דחש"ו אין מוציאין את הרבים בתקיעת שופר משום דאינם מחוייבים בדבר, ת"ל דלאו בני כוונה נינהו כדאמרינן בחולין די"ב ומצות צר"כ שיכוון השומע והמשמיע, ותי' הטו"א די"ל דמיירי באחרים עע"ג ומלמדים אותם לשמה בני כוונה נינהו דמה"ט מכשירין כתיבת חשו"ק בגט בגדול עע"ג אע"ג דבעי כתיבה לשמה, כמ"ש שם בתוס' וקמ"ל מתני' דבאחרים עע"ג נמי אין מוציאין מה"ט דאין מחויב בדבר עיש"ה, (וכ"כ הטו"א סברא זו במגילה דף י"ט ע"ב עש"ה, ולפמ"ש דבמצות צריכות כוונה ל"מ כוונת אחר נדחה זה והא דמהני בגט בגדול עע"ג משום דשם איכא הוכחה שכתב לשמה כמש"כ בשו"ת הרשב"א סי' כ"ו הנ"ל.

ועפי"ז יש ליישב קושית התוס' בחולין (די"ב ע"ב) ד"ה ותיבעי' לי' מעשה שהקשו אמאי לא יועיל בתרומת חשו"ק בגדול עע"ג כמו גבי גט דמהני בגדול עומד על גבו עיי"ש במהרש"א ובמהר"ם שם. ולפי"ז ניחא כיון דבתרומה כתיב בה מחשבה והם ל"ל מחשבה כמבואר בירושלמי הנ"ל ומחשבת של אחר ל"מ דבעי שהתורם יהי' החושב כמ"ש התוס' שם בשם הירושלמי עיי"ש ודו"ק. ולפי"ז בנ"ד נמי כיון דבעינן במצות מצה כוונת שימור לשם מצת מצוה כנ"ל, ל"מ נמי המצה הנעשית ע"י מכונה מאליה שלא ע"י כח האדם, כיון דליכא במצה זו כוונה לשם מצה ומחשבת האדם שעע"ג ומשמרה ל"מ כמו גבי חשו"ק דל"מ במצת מצוה אע"ג דאדם העומד ע"ג מכוון משום דאין מחשבה הולכת אלא אחר העובד כנ"ל.

אמנם אכתי יש לעיין בזה הא אמרי' בזבחים (דף ב' ע"ב) דאע"ג דבקדשים בעינן מחשבה לשם קדשים מ"מ סתמא אע"ג דלא מחשב בה מידי מהני משום דסתמן לשמה קאי

וכתבו התוס' שם בד"ה זבחים ובחולין די"ב ע"ב בד"ה קטן דאע"ג דבקדשים סתמן לשמה קאי מ"מ שחיטת חשו"ק פסולין משום דגרועין מסתמא עיי"ש, וכ"כ הטו"א בר"ה דף כ"ע ובמגילה דף י"ט ע"ב דמעשיהן של חשו"ק כמתעסק דיינינן לי' וגרועים מסתמא עיש"ה, וה"ה בנ"ד י"ל דמצות הנעשות מאליהן כשרות למצות מצוה אע"ג דלכתחילה צריך לכוון לשם מצוה, מ"מ סתמא אמרינן דלשמה קאי ואין ראי' מהא דל"מ ע"י חשו"ק במצות מצוה היינו משום דמעשיהם גרועים מסתמא, וכ"כ החמד משה או"ח סי' ת"ס דבמצה אמרי' דסתמא הוי כלשמו כמו גבי קדשים, והביא ראי' לזה דאל"כ למה כתבו הפוסקים אזהרה זו שלא ללוש לשם מצת מצוה ע"י עכו"ם וחשו"ק הא אפילו בישראל גדול בן דעת כל שלא איכוון לשם מצת מצוה לא יצא בה יד"ח, אע"כ דדוקא גבי חלות תודה אינו יוצא יד"ח דאיכוון לשם מצוה אחרת, אבל אי לא"ה כל שעשאה סתם אפילו דלא איכוון לשם מצת מצוה יוצא בה יד"ח, וה"ז דומה לשחיטת חטאת ופסח, דאם שחטו שלא לשמו דהיינו לשם זבח אחר פסולין, הא אם שחטו סתם כשרין, כמבואר בריש זבחים, וה"נ אף דהאי ושמרתם עיכובא הוא כמו ועשית פסח דלמדין מינה שתהא כל עשיותיו לשם פסח, ה"נ אמרינן שתהא כל שמירותיו לשם מצה וסתמא כלשמו דמי, נהי דלכתחילה בעינן שתהא מחשבתו לשם מצת מצוה כמו התם בדיעבד מיהו יוצא בה, אף אם לא היתה מחשבתו לכך, וכן משמע קצת לישנא דרבא דאמר יצאה זו שאינה משתמרת לשם מצה, אע"כ דזה אינו עיכובא אלא עיקר העיכוב הוא במה שחשב לשום זבח ופירש"י אפשר ג"כ לכוון לזה, דכל דבריו לכתחילה וזה וודאי הוא כן כמש"כ, אבל בדיעבד אין עיכוב כ"א אם חשב לשם מצה אחרת, וכן הדין בפסח וחטאת ששחט לשם חולין כשר דאין החולין פוסלין את הקדשים וה"נ דכוותיה והעלה עפי"ז דבדיעבד כשר כשעשה חשו"ק, עיש"ה.

ולפי דברי החמד משה בסתמא שלא חשב לשם מצה אחרת כשר במצה ויוצא בה יד"ח, ה"ה בנ"ד נמי יוצא בה יד"ח בפסח במצה שנעשית מאליה ע"י מכונה אע"ג דלא היה בה כוונה לשם מצות מצוה כיון דסתמא נמי כשר, אך ז"א, חדא דאף החמד משה כתב דסתמא לשמה קאי זה דווקא בדיעבד אבל לכתחילה הוא נמי מודה דצריך לכוון כמו בקדשים אע"ג דסתמא לשמה קאי, מ"מ זה נמי הוא בדיעבד, ועוד הא הפ"ח בסי' ת"ס כתב דבמצה אמרינן סתמא לאו לשמא קאי והביא ראי' ממצת כותי דמותרת ואדם יוצא בה יד"ח בפסח, ופריך הש"ס פשיטא כיון דמותרת יוצא בה יד"ח, ותי' מה דתימא לא בקיאי בשימור קמ"ל, ופרש"י אף דאינו חמץ מ"מ לא נשתמר לשם מצת מצוה ואינו יוצא, קמ"ל, ואי אמרינן סתמא כשר ויוצאין מה איכפת דאין בקיאין בשימור אע"כ

דסתמא לא מהני, ע"ש שהביא עוד ראיות, וכ"כ המגן אלף הל' פסח סי' ת"ס וכ"כ המנ"ח מצוה יו"ד דבמצה כיון שצריך לשמה דוקא במפרש אבל בסתמא לאו לשמה קאי, כי כ"פ אדם אוכל מצה בלא פסח וגם לשאר ימי הפסח צריך למצות ע"כ וודאי בלא עיסת מצה סתמא ל"ה לשמה עיי"ש.

ועיין בשאלתות פ' צו אות ע"ו בהעמק שאלה שם שדחה כל דברי החמד משה הנ"ל והעלה דבמצה סתמא לאו לשמה קאי ואם עבד לשם חול אף בדיעבד אינו יוצא עיי"ש, וכ"כ הטו"א בר"ה כ"ט ובדף ל"ב דבמצה לא אמרינן סתמא לשמה קאי והוי כמו גט אשה דאמרינן בזבחים ב' דסתמא פסול משום דסתם אשה לאו לגירושין קיימא, ופי' התוס' דאפילו זנתה מ"מ לא להתגרש בגט זה עומדת, דהא אפשר להתגרש בגט אחר, וה"נ אינה עומדת לצאת דווקא במצה זו דדוקא מצוה המיוחדת לגופו אמרי' סתמן לשמן עומדים עיי"ה, שכתב עוד דדוקא דבר שעשאן שלא לשמן בטלה מצותן לגמרי כגון קדשים ומילה התם אמרינן סתמן לשמן עומדים, משא"כ בשאר מצות, במצה שופר ולולב עשאן שלא כמצותן יש להם תקנה לחזור ולעשות כמצותן אין סתמן עומדת לשמן עש"ה, וכ"כ האור זרוע הל' פסחים סי' רמ"ט וז"ל מיהו יכולין לפרש ולומר דה"מ דבעינן שיאפה לשם חובת מצה ה"מ עכו"ם וכותי אבל ישראל סתמא כלשמה דמי דהא גבי קדשים בעינן שחיטה לשמה וקיי"ל סתמא כלשמה, מיהו לכאורה לא משמע הכי מדמייתי רבא סייעתא ממילתא דרב הונא, עיין פסחים (דף מ' ע"א) וכו', ע"כ נראה בעיני שאין אדם יוצא יד"ח אלא דווקא באותם שלש לשם חובת מצה עיי"ה.

ונראה לפענ"ד דאם במצה אמרינן סתמא לשמה קאי או לא תלי' בפלוגתא דרבה ור"י בפסחים ל"ח, דרבה מפרש הטעם דאינו יוצא בחלות תודה ורקיקי נזיר משום דא"ק ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח ור"י אמר א"ק שבעת ימים תאכל מצות, מצה הנאכלת לשבעת ימים, יצתה זו שאינה נאכלת לז' ימים אלא ליום ולילה ופרש"י בד"ה שאינה נאכלת לשבעה דר"י אית לי' דרשא דרבה דבעינן שימור לשם מצוה ואההוא קרא סמוך, ובהא פליגי דאי נמי איכוין לה נמי לשם שימור מצת מצוה למיפק בה משום תודה ומשום מצה לא נפיק דבעינן שימור לשם מצה כל שבעה עיי"ה.

מבואר מדבריו דלרבה אי חשב לשם מצת מצוה ולשם זבח שפיר דמי אף דגזה"כ הוא דבעי לשמה, וזה הוי לשמה ושלא לשמה ג"כ אינו מזיק, וכ"כ המנ"ח במצוה י' וכתב דכן נראה מלשון דאמר קרא ושמרתם יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח, מבואר בעיקר הקפידא שאינה משתמרת לשם מצה כלל רק לשם זבח, וכן משמע

בברייתא דת"כ דרבה, אבל אם משתמרת לשם שניהם שפיר דמי, והעיר ע"ז הא אמרי' בפסחים דף ס' דשני מחשבות בקדשים לשמה ושלא לשמה או להיפך דפסול עיי"ש, וא"כ אמאי כשר לרבה בלשם מצה ולשם תודה או להיפך עיי"ש.

ונראה לענ"ד דבהא פליגי דאמרינן בפסחים (דף ס' ע"ב) אמר רבא פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמה ושלא לשמה כשר דהא סתמא לשמו קאי ואפ"ה כי שחיט לה שלא לשמו כשר, אלמא אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו וכו', עיי"ש בתוס' ד"ה ה"נ, נמצא לפי"ז היכא דחזינן דשלא לשמו מפיק מסתמא הכי נמי בלשמו ושלא לשמו דאתי שלא לשמו ומפיק לי' מידי דלשמו, ה"ה הכא סובר ר' יוסף דאמרינן סברא לענין פסול לשם מצה ולשם תודה, דהא סתם מצות קודם פסח סתמא למצה קאי כמבואר בירושלמי סוכה הובא בתוס' שם דף ט' ע"א ד"ה מצה ישינה דתוך ל' סתמא לשמה קאי עיי"ש, ואפ"ה כי עשה לשם תודה אתי שלא לשמו ומפיק לי' מידי דלשמו ואינו יוצא, הכ"נ כי איכווין לשם מצה ולשם תודה אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו ואינו יוצא, ודמי לקדשים דפסולין שלא לשמה כ"ז סובר ר"י, אבל רבה סובר דבמצה אמרינן סתמא לאו לשמה קיימא, א"כ דמי להא דאמרינן בש"ס פסחים הנ"ל לכך בשחט הפסח לאכליו ושלא לאכליו כשר אע"ג דשלא לאכליו לחוד פסול משום דכיון דסתמא לאו לאלו אוכלין קאי דאי בעי מימשכי הני ואתי אחרינא ומימני עלוי' הלכך לא אלים סתמא דלאכליו אע"ג דאתי מחשבת שלא לאכליו ומפיק לי' מסתמא מ"מ באמר לאכליו שלא לאכליו כשר, עיי"ש ברש"י ותוס', ה"ה הכא אמרינן כן במצה אע"ג כי עשאה שלא לשמו לא מהני, מ"מ אם עשאה לשמו ושלא לשמו יוצא דהא במצה נמי יוכל למימשך מזו המצה ויכול לאכול מצה אחרת ודמי לאכליו ושלא לאכליו דסתמא לאו לשמו קאי ודו"ק.

ואם כנים דברי בזה יש ליישב קושי' גדולה מה שהק' מנ"ח הנ"ל על ירושלמי פ' כל שעה ה"ז וסוכה פ"א הובא בתוס' סוכה הנ"ל ד"ה סוכה ישינה ב"ה מכשירין דבמצה ישינה פלוגתא ב"ש וב"ה ואם לא עשאה לשם פסח דבר ברור הוא שלא דקדק בה וכו' עש"ה, א"כ נראה שאם דקדק בה אז אזלא הפלוגתא וסובר ב"ה דכשר, ותמוה מאוד האיך מצה ישינה תליא בפלוגתתן דב"ה מכשירין כמו סוכה דאם עשאה סתמא בתוך ל' דכשר ה"ה נמי במצה הרי טעמא בסוכה משום דלא בעיא לשמה, אבל במצה מבואר בהדיא בש"ס דילן דצריך שימור לשמה מה"ת, וא"כ האיך מכשירין ב"ה מצה ישינה בסתמא אפי' אם דקדק בה דהא בעינן לשמה מה"ת וישינה ל"ה לשמה, עיי"ש שסיים בתמי' גדולה על הירושלמי.

ולפימ"ש לעיל נראה דהירושלמי לשיטתו דבירושלמי פסחים פ"ב הלכ' ד' מבואר דלכך אינו יוצא בחלות תודה כטעם רב יוסף משום דאינה משתמרת לשם מצה כל שבעה ולא הביא כלל דברי רבה כמו בש"ס דילן עש"ה, א"כ ע"כ סובר הירושלמי להלכה כדברי ר"י דבמצה אמרינן סתמא לשמה קאי כמו בקדשים וא"צ שיכווין בפירוש לשם מצה רק אם מכוין לשם מצה ולשם תודה ל"מ ולכך שפיר קאמר הירושלמי דבמצה ישינה הוא פלוגתא דב"ש וב"ה כמו דפליגי בסוכה ישינה ודו"ק היטב. אבל לדידן דקיי"ל כרבה דהטעם דל"מ משום דאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח כמ"ש הרמב"ם בפ"ו מהל' חו"מ עש"ה, א"כ ממילא אמרינן דבמצה סתמא לאו לשמה קאי.

ויש להביא ראי' דבמצה לא אמרינן סתמא לשמה קאי דאמרינן בזבחים (דף ג' ע"א) דלכך בשוחט חטאת לשם עולה פסול ולשם חולין כשר משום דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה, ובחולין אמרינן דל חולין מינייהו הו"ל סתמא וסתמא כשרים עיש"ה. (ועי' בר"ן ר"ה דף ל"ב גבי משך ראשונה כשניים שכ' עפ"י דברי הש"ס הלזו לענין מצ"כ אם מכוון לשם דבר חול לא מזיק הכוונה רק אם מתכווין לשם מצוה אחרת עיש"ה). ואם נאמר דבמצה נמי אמרינן סתמא לשמה קאי כמו בקדשים א"כ אמאי אמרינן דלכך בחלות תודה א"י משום דאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח דהא לא מצינו בשום מקום דבחלות תודה צריך שיכוון לעשות לשם תודה, ועי' ברמב"ם פ"ט ממעה"ק הל' י"ז ובהל' פסה"מ פי"ב וי"ג וי"ד וט"ו שחשב שם הני שפסול במחשבה, וכן שצריך לשמה ולא כתב כלום מזה בחלות תודה שצריך לחשוב בה לשם תודה עיש"ה בדברי הרמב"ם פי"ב הל' י"ד ובדברי הראב"ד שם דמוכח דא"צ לעשות הלחם לשם תודה עיש"ה (ועפי"ז מיושב קושית המנ"ח במצוה יו"ד שהקשה אמאי בחלות תודה עשאה למכור בשוק יוצא בה, נימא אין ברירה עיש"ה, ולפי"ז ניחא דיכול לכוון במצה זו שעשאה למכור בשוק הכל לשם מצה ואפי"ה יוצא במצה זו לשם תודה ודו"ק).

ואמרינן במנחות (דף מ"ח ע"ב) דלחמי תודה אינם קדושים אלא בשחיטת הזבח ואם שחט שלא לשמן לא קדש הלחם עש"ה, וא"כ קשה אמאי אמרינן בחלות תודה א"י יד"ח מצה משום דבעינן מצה המשתמרת לשם מצה ולא לשם תודה כיון דהכא מיירי ע"כ בחלות תודה שלא נשחט עליהן הזבח ולא הקדשו דאי הקדשו בלא"ה א"י משום דל"ה מצתכם כמ"ש התוס' בדף ל"א ד"ה חלות תודה ורקיקי נזיר עיש"ה, וא"כ מאי איכפת לן דהי' במחשבתו במצה זו לשם תודה כיון דהי' לשם חולין ודל חולין מיני' הו"ל סתמא וסתמא נמי כשר, כמו בחטאת ששחטה לשם חולין דכשר, אע"כ דבמצה לא אמרינן סברא זו דסתמא לשמה קאי והיא ראי' ברורה לפענ"ד, וכיון שהוכחנו דבמצה אמרינן

סתמא לאו לשמה קאי וצריך העושה המלאכה שיכוון לשם מצות מצוה ואי לא לא יצא יד"ח, א"כ בנ"ד המכונה עושה מצה מאיליו בלא כח גברא, א"כ נעשית בסתמא ול"מ במצת מצוה ודו"ק.

ומראש צורים אראה בתחלה כשנתחדשה המכונה לאפית מצה, אסר הרב הגאון ר"ש קלוגער זצ"ל משום דמעשה מכונה לא עדיף ממעשה קטן דאין לו דעת ולפי משמעות הפוסקים בעינן שמצות מצוה, מתחילת הלישה עד האפי', יהי' הכל ע"י ישראל גדול ע"כ אסר שאר מצות ג"כ משום גזירה אטו מצות מצוה. ובשו"ת מנחת משה קונטרס חוקת הפסח דין א' הביא ג"כ תשובה מהג' מהר"ם זאב אטינגא ז"ל, שכ' ג"כ לאסור מטעם א' מלאכות המיוחדות בפת שצריכין לישה לשמה במצות מצוה עכ"פ דהיינו לישה ועריכה ואפי' שהם העיקרים בזה כמ"ש המהרי"ו וע"י מכונה אין כאן עריכה כי במעשה האיש המסבב הגלגל לא נערכה העיסה אם מכח כחו וכח כח כחו וגם אם יחשב לשמה, מי יודע הזה יוכשר אחרי אש בכה"ג לא נחשב מעשה אדם כמבואר באו"ח סי' קנ"ט וביו"ד סי' ו' עיין בכנה"ג שם ובאחרונים ועל מה זה יחול כוונתו לשמה.

ומבלידי זאת העמל והיגיעה בעשיית המצות יש להם מקום יסודו בהררי קודש כנודע עיי"ש, הגם שאחרונים שהתירו לעשות מצות ע"י מכונה דחו זה משום דפעולת המכונה הנעשית בגרמת וסיבת כח האדם העושה לשם מצוה אינו דומה למעשה חשו"ק דהמה אדעתי' דנפשי' קעבדי משא"כ הנעשה ע"י בר דעת באמצעות המכונה שהוא רק כלי ומשרת הבן דעת וגם כי העריכה לבדה נעשית ע"י מכונה, והביאו ראי' לזה משחיטה דהשוחט במוכני שחיטתו כשרה אף למאן דסובר דבעינן כוונה לשחיטה וע"כ דפעולת המוכני הנעשית בכח האדם העושה לשם מצוה אינה דומה להנעשית ע"י חשו"ק כמבואר כל זה בשדי חמד מערכת חו"מ סי' י"ג שהביא שם כל מה שכתבו אז הגאונים בענין מצות ע"י מכונה, וכ"ז במכונה שהולכת בכח אדם המגלגל אותו אבל בנד"ד המאשין שהולך מאליו ע"י כח האלקטריציטי ואינו כח האדם ודמיא לסרנא דמיא דכיון דאינו הולך מכח האדם רק מכח המים שחיטתו פסולה כמבואר חולין ט"ו וכ"כ השד"ח בשם גדול א' שם, דאם היתה מכונה קיטורית או אלקטרית אשר רק ההתחלה נעשית בידי אדם, ואח"כ הולכת מעצמה ודמיא לסרנא דמיא דל"מ עיש"ה, א"כ בנ"ד ל"מ לעשות מצות מצוה ע"י המכונה הלזו.

ויש לדמות זאת למכונה לטווית ציצית המסובבת ע"י מים שאסרו הגאונים משום דאף אם נאמר דלאו משום חסרון מעשה נפסל, מ"מ אחרי אשר למדנו משחיטה דמסיבוב ואילך פסק כח האדם, וא"כ בנטווה מכאן ואילך אינו לשמה ואם סתמא לאו לשמה

קיימא ראוי לפסול, עיין בשו"ת אמרי אש או"ח סי' א' עייש"ה, ובשו"ת דברי חיים ח"ב סי' א' עייש"ה, ועי' במג"א ריש סי' ת"ס דמדמה עשיית מצות לשמה לעשיית ציצית עייש"ה, ולכאורה הי' מקום לומר דכיון דכח האלקטרי הולך ע"י מה שהוא פותח את האלקטרי ומכח זה מגלגל כל היום חשיב הכל בידי אדם כמו דפסקינן באו"ח סי' קנ"ט ס"ו דאם הטה חבית מלאה מים והלך וישב לו והחבית שופכת מים כל היום מחמת הטייתו ונטל ידיו ממנה הוי כח גברא, ועי' במג"א שם ס"ק כ"א שכתב דגם בסרנא דפחרא אפילו בסביבה שני' מקרי כח גברא אע"ג דאינו מגלגל בכל עת כיון שהכל הוא מכחו ה"ה הכא י"ל כן, אך ז"א, בשלמא התם הכל בא מכחו, ע"כ מה שעושה בכל עת כחו גורם, אבל הכא לא עשה מתחילה כלום רק שהסגר האלקטרי מונע מלילך והוא פותח ולא עשה שום כח בזה רק במה שפותח יצא כח האלקטרי ודמיא לברזא ולסרנא דמיא דל"ה כחו כלל, עייש"ה במג"א שמחלק בין עשה מעשה בגוף הדבר מקרי כח גברא, משא"כ בברזא דלא עשה מעשה בגוף המים רק להסיר הברזא המונעת לצאת, לא מקרי כח גברא, ה"ה הכא לא מקרי כח גברא במה שפותח הסגר האלקטרי ודו"ק.

וחכם אחד רצה לומר דיש לומר אם הישראל נותן העיסה לתוך הגלגלים אע"ג דאח"כ נגמרת מאליה, מ"מ מקרי מעשה ידי אדם וחשיב מלאכת ישראל, ואמרתי לו דז"א, דהא המג"א בסי' רנ"ב סק"כ העלה דאם ישראל נותן בשבת חטים לרחים דמים ליכא חיוב חטאת עד שיטחון ברחים של יד, עייש"ה במחה"ש, ולפי דברי המג"א הללו אם הישראל נותן העיסה לתוך הגלגלים בשבת ג"כ אינו חייב חטאת דל"ה מלאכה כמו שנותן חטים לרחים דמים דאינו אסור מה"ת, ואף שהאבן העוזר בסי' שכ"ח חולק עליו והעלה דהנותן חטים בשבת לרחים דמים חייב חטאת, היינו משום דבשבת אף גרמא אסור מה"ת ומלאכת מחשבת אסרה תורה, דהוי כזורה ורוח מסייעתו דחייב עיי"ש, אבל לקולא בוודאי מודה דלא חשיב מלאכה (ועיין בשו"ת בית אפרים חאו"ח סי' כ' וחיו"ד ס"ס ס"ב מה שמפלפל על דבר המג"א ואהע"ז הללו עש"ה), וכיון דלא חשיב מלאכה לא חשיב כח גברא במה שנתן העיסה לתוך הגלגלים כיון דאין שם מלאכה עליה ל"ח המצה מעשה ידי אדם, ועי' בתוס' ביצה דף ג' ע"א ד"ה גזירה שמא יעלה ויתלוש שמביאו מהירושלמי גבי שמירה של מצות בעי השימור בדבר שהוא מלאכה עייש"ה, ובפמ"ג בפתיחה להל' יו"ט, ובמנחת חינוך מצוה יו"ד עייש"ה ודו"ק היטב, ולאחר שבארנו את כל זאת, תבנא לדינא, דאין אדם יוצא יד"ח במצה זו בלילה הראשון והשני בפסח רק במצה שנעשית ונגמרת ע"י כח אדם מישראל.

ואין להביא ראי' מטחינה לשיטת הפוסקים דבעי שימור משעת קצירה ול"מ קצירה וטחינה ע"י עכו"ם חש"ו ואפ"ה מהני טחינה ע"י רחיים של מים למצות מצוה אע"ג דטחינה נעשית מאליה ע"י כח המים וחזינן דחשיב משומר בנעשית מאליה, ה"ה י"ל דחשיב משומר כשנעשית הלישה ועריכה ע"י כח האלקטרי אע"ג דנעשית מאליה, ז"א, חדא דכבר כ' הטו"ז בר"ס ת"ס לחלק דשימור קצירה וטחינה למצת מצוה הוא משום חשש חימוץ ממילא אם ישראל עע"ג ושומר החימוץ אין איסור, משא"כ בלישה ואפי' דלאו מטעם חימוץ הוא אלא שיכוין לשם מצה בזה ל"מ בעכו"ם וחש"ו אף בישראל עע"ג ושמרה כיון דליכא במעשה זו כוונה ל"מ כוונת האחר.

ולפי"ד הטו"ז בוודאי צדקו דברי דל"מ כוונת השימור העומד על גביו שיכוון לשם מצה כשנעשית הלישה ועריכה מאלי' ע"י כח העלעקטרי כמו דל"מ כוונת האחרים העע"ג בחש"ו, ואף שהישועות יעקב שם חולק על הטו"ז וכתב דמדברי שו"ת הרשב"א סי' כ"ו מוכח לשיטות דבעי שימור משעת קצירה ל"מ בעכו"ם בישראל ע"ג ומחלק חילוק אחר דבקצירה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מהני, משא"כ בלישה ואפי' דכיון דגם בשאר מצות צריך שימור מחימוץ ל"ח מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו עיי"ש, ולפי חלוקו נמי יש לחלק הא דמהני בטחינה שמירת ישראל עע"ג ולא בלישה ועריכה, ועיין עוד במקו"ח ה"פ סי' ת"ס ובמגן אלף שם שכ' ג"כ לחלק בין טחינה דמהני ישראל עע"ג ללישה עפימ"ש הרא"ש בהל' ס"ת דלכך מהני בעיבוד העור של תפילין בעכו"ם וישראל עע"ג משום דדוקא גבי גט שצריך לכתוב כל תורף הגט לשמה בזו אמרינן אדעתי' דנפשי' עביד אבל בעיבוד שא"צ רק רגע אחד שפיר מהני בנכרי וישראל עע"ג, וא"כ ממילא במצת מצוה שכל הלישה צריך לשם מצה ל"מ בנכרי.

ולפי"ז בטחינה ברחיים מה שהנכרי נותן החיטים לתוך האפרכס הוא ג"כ רגע א' שפיר י"ל דמיקרי לשמה בישראל עע"ג ואפשר שלכך כתב הטו"ז בריחיים ביד יש חשש אבל בריחיים דמים ליכא חשש אף שנותן העכו"ם לתוך האפרכס, מיהו נראה לפי"ז גם בריחיים של יד לא איכפת לן לסברת הרא"ש דמה לי שהמים טוחנין או שהנכרי טוחן כיון שהדבר אינו נעשה ע"י ישראל והעושה ל"ש בי' כוונה א"כ עיקר הדבר הוא מה שנותן לתוך הרחיים וזה דמי שפיר לעיבוד שאין כאן רק רגע א' עכ"ל ולפי דבריו נמי מובן החילוק מה שיש בין טחינה ללישה דבטחינה מהני בישראל ע"ג, וגם מדבריו שכתב דבדבר הצריך כוונה אין חילוק בין שהמים עושה או שהנכרי עושה כיון שהדבר אינו נעשה ע"י ישראל והעושה ל"ש ב' כוונה יש ראי' למ"ש דבדבר הצריך כוונה לשם מצה דהיינו בלישה ועריכה ל"מ כשנעשית מאלי' ע"י כח המים או ע"י כח העלעקטרי.

והמעיין בס' מודעא לבית ישראל ובביטול מודעה שנדפס בשנת תרי"ט מה שפלפלו הגאונים ז"ל אז לענין מאשין מצות אם יוצא בהם יד"ח בפסח אם דמי למעשה חש"ו או לא שיש מן הגאונים שאסרו ויש מן הגאונים שהתירו יראה בפירוש דהגאונים שהתירו מאשין מצות היינו שהולכת בכח בני אדם המגלגל אותה אמנם מאשין מצות ההולכת מעצמה לכ"ע אינו יוצא בהו יד"ח מצה דדמי למעשה חש"ו עיי"ש, וכן מצאתי שנדפס כעת שו"ת מהרש"ם ח"ב שכ' בס"ס ט"ז דהא שהתירו הגאונים לעשות מצות ע"י מאשין ול"ד למעשה חשו"ק היינו שהולכת בכח בנ"א המגלגל ולא נפסק כח האדם ולא במאשין שהולכת מעצמה בכח עלעקטרי עש"ה, ע"כ הפלפול עוד בזה הוא למותר.

ובשנה אשתקד ערכתי תשו' הלז לפני הרב הגאון המפורסם שר התורה וכו' אבדק"ק ברעזאן שליט"א ולפני הרב הגאון המפורסם ארי שבחבורה וכו' אבדק"ק סטאניסלאב (בעהמח"ס שו"ת הרי בשמים) שליט"א והסכימו עמי בזה וכתבו שדברי נכונים לדינא בעזה"י

ואגב. נשאלתי מבני הבחור החו"ב מר אהרן נ"י במי שיש לו חמץ במקום אחד ששם כבר הגיע זמן ביעורו והוא, בעל החמץ, נמצא במקום מרחק רב, שעדיין לא הגיע זמן ביעורו בתר מי אזלינן, אם אחרי בעל החמץ או אחרי המקום שהחמץ נמצא שם. והראיתי לו בשו"ת חסד לאברהם ח"א סי' ל"ח שעלה ונסתפק בזה, והעלה דאזלינן בתר מקום שבעל החמץ נמצא שם בין לקולא ובין לחומרא, והארכתי הרבה בענין זה בתשובתי לבני נ"י שערך לפני והעיר מכמה ספרי שו"ת שמדברים מזה והנאתי מדבריו. הק' פנחס סג"ל צמעטבוים, ראב"ד דפה

סימן טז

ע"ד התנור עגול שקורין רונד-אויפין שנתחדש זה שנים לאפות המצות, ושלחו אותי אקרו"ט דקהלתנו נ"י לראות את מעשה תנור הלז אם יכולין לאפות בהם מצות בלי שום חשש כלל, ונסעתי לעיר פעסט (בודאפעסט) והייתי בכמה מקומות שאופין בתנורים הללו. ומעשהו הוא כך שבתוך החומה שנבנה סביב יש באמצע כמה חתיכות טסין של מתכות מחוברין והיא עגול וכח עלעקטרי מסבב המתכת הלז ומבחוץ מסיקין תחתיו ואין שלהבת עולה כלל תחת טסין של מתכות רק חום האש עולה תחת הנקב שבה מלמטה וע"י כח החום נאפות המצה כי נתחמם עפ"י הגראד שיש ע"ז והוא פחות מצד אחד ונותנין המצה על המתכות מצד זה והולך סביב ובא שוב לאותו מקום שנתן מתחלה ובכך היא נאפית ונוטל משם וכן אופין כל המצות כסדר הזה וכמ"פ מזדמן שאין המצות נאפות כראוי, עכ"ז מוכרח ליקח המצה משם בין שנאפות כראוי או לא.

ובאיזה מקומות ראיתי שיש קצת למעלה בצידו שיקרמו קצת פניה מלמעלה מ"מ עיקר האפיה בא מכח החום האש שלמטה, וכאשר ראיתי זאת אמרתי שיש לי חשש גדול עפ"י דין על המצות שאופין בתנורים כאלו. והצעתי אז הדבר לפני כבוד מרן הגאון הצדיק המפורסים האבד"ק זצל"ה וגם הוא ראה אותן אח"כ והסכים לזה שאין יכולין לאפות המצות בתנורים כאלו ולא הניח לעשות רונד-אייבין בקהלתנו ואופין פה בתנור כבימי קדם עצהיו"ט. וכה שמעתי כי באיזה ארטה. קהילות התחילו לאפות מצות על הרונד-אייבין כאלו, מצאתי א"ע כמחוייב בדבר להודיע החששות גדולות שיש לי עליהם עפ"י דין, וכמו שאבאר בעזה"י.

בש"ס פסחים (דף ל"ז, ע"א) פליגי ר"י ור"ל במצה שנאפית באילפס אי קרוי לחם, אי לא קרוי לחם רק הנאפת בתנור דאע"ג דהש"ס מסיק דבהרתיח ולבסוף הדביק לכו"ע קרוי לחם מ"מ הרי"ף שם הביא בשם פוסקים דפסקו כר"ל דל"מ באילפס ואפי' כשהרתיח ולבסוף הדביק וכר' יהודא דאין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד עש"ה. ועיין במרדכי שם שכתב בהאפוי בדפוס ברזל הוי כמו מעשה אלפס עש"ה. הגם שאנן פסקינן דיוצאין במצה שנאפית באילפס בהסיק ולבסוף הדביק כמבואר בשו"ע סימן תס"א. [עיין בהגהות הגר"א על ש"ע שציין המקור לדין זה מפלוגתא דר"י ור"ל במצה שנעשית באילפס מוכרח דפליגי נמי באילפס סתם ולאו דוקא בחליטה. וכן נראה מדברי השאלתות סוף פ' צו עיי"ש בהעמק שאלה], מ"מ הא מבואר בירושלמי בפ"ק דחלה הלכה ד' הובא בתוס' פסחים ל"ז ע"ב בד"ה דכו"ע מעשה אילפס פטורין דמעשה אילפס הוא דוקא כשהאור מהלך תחתיו ממש דר"י סובר כל שהאור מהלך תחתיו אעפ"י שאינו נאפה בתנור אלא במחבת והאור מהלך תחתיו הוא חייב בחלה ויוצא בו יד"ח בפסח ור"ל סובר אעפ"י שהאור מהלך תחתיו כיון שאין האור מהלך מן הצד ממש כמעשה תנור אינו חשוב לחם ואין יוצאין בהם יד"ח בפסח עש"ה בק"ע ובמ"פ שם דזהו מעשה אילפס דפליגי נמי בבבלי הנ"ל, עכ"פ לכו"ע באילפס בעי עכ"פ האור מהלך תחתיו ממש. ועיין במהרש"א בד"ה הדבוק עש"ה.

והטור בסי' תס"א כתב בטפקא של חרס ל"ש הסיקה בפנים או בחוץ מותר כיון שהאור שולט תחתיה אפי' אין שלהבת עולה ע"ג מירתח רתח והפת נאפית מיד ואינו בא לידי חימוץ. וכתב הב"ח ומ"ש ועל גבה אין גחלים ושלהבת יראה דכתב כן לפי שבפרק כל שעה איתא גבי מעשה אילפס הדביק בפנים ואבוקה כנגדה חייב בחלה משום דרוב עניים עושין כן, ופרש"י ואבוקה כנגדה מלמעלה וחום האש לוהט באילפס וממהר אפייתו רוב עניים שאין להם עצים, ובכך הוא ממהר אפייתו עכ"ל, ועיין בב"י שם. ומ"ש

אבל חדש ל"ש הסיקו בפנים או בחוץ מותר וכו' כלומר לא תימא מאי אריא טפקא שאופין בה כל השנה דאסורה הא אפי' חדשה נמי אסורה דכיון שהסיקה מבחוץ אין החום שולט בה כראוי וקודם שתאפה המצה היא נחמצת דליתא כיון שהאור שולט תחתיה אפי' אין שלהבת עולה ע"ג מרתח רתח והפת נאפה מיד ואינו בא לידי חימוץ עכ"ל.

ועיין עוד בב"י שהביא בשם הסמ"ק שכתב לאפות המצות תחת הטרפא נראה דאסור ואעפ"י שמשים גחלים לוחשות על הטרפא משום שאין האש שע"ג טרפא שולט מיד בעליונה של מצה ואתי לידי חימוץ וכו' עש"ה. חזינן דבעי עכ"פ שיהי' האור מהלך תחתיו ממש או האש מצדו ובנ"ד אין האור מהלך תחתיו ממש רק היא נאפית מכח ההבל של האש שתחתיו ואפי' כשנותן אש מצידו אין לו כח לאפות בלא החום מתחתיו כידוע, והוי כמו מצה שנאפית בברוט-רעהער שלנו דאסור. ועוד מי יימר שאין נחמצת קודם שתאפה כיון שאין האש שולט תחתיה כמש"כ הב"י הנ"ל גבי טפקא.

וא"ל דאין חילוק בין האור מהלך תחתיו או שנאפית ע"י ההבל של החום כפי הגראד. ז"א, כיון דבעי האור מהלך תחתיו ל"מ הבל של החום רק אש ממש. ועיין בר"ן בשבת פרק כירה בסוגיא דאלפס דמבואר דלא מקרי כלי ראשון כי אם הוא על האש ממש והיינו בדוד שהאור מהלך תחתיו אבל קדירות העומדות אצל האש כעין שינו מבשלין הקדירות לא מקרי כלי ראשון עש"ה. ועיין בש"ך יו"ד סי' ס"ח ס"ק ל"ג שהביא בשם פוסקים דכלי נחושת אינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו עש"ה, ועיין בציון ירושלים פ"א דמעשרות שהוכיח כן מירושלמי. וכתב הפמ"ג באו"ח ס"ס תנ"א במ"ז שיש אומרים שגם בכלי מתכות הוא כן שאינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו עש"ה. ועיין בפמ"ג יו"ד סי' ו' במ"ז סק"ו שהביא בשם הפ"ח דבר חדש דברזל כל זמן שאין האור מהלך תחתיו אינו בולע יותר מכ"ק עש"ה. ובהגהות יד שאול על הפמ"ג וכיון שאינו בולע כ"א ע"י האש ה"ה דאין יכול לאפות בה מצה ע"י ההבל החום מכח חשש חימוץ קודם שתאפה כמו שאינו נבלע בו חום כ"כ רק ע"י אור ממש ה"ה דאינו יכול לאפות בו מכח החום רק ע"י האור ושלהבת ממש ודלמא מתחמצת קודם האפי' אע"ג דחזינן שנאפית במהרה מ"מ במקום החום השיעור חימוץ הוא מיד כמבואר בשו"ע סי' תנ"ט ובטו"ז סי' תס"א וכמו דאין אופין בחמה מה"ע כמבואר בתוספתא פ"ב דפסחים ובש"ג על הרי"ף בפסחים דף ל"ז ע"ב עש"ה ודו"ק. ועי' בחק יעקב בסי' תס"א או"ח שכ' במצה שאופה תחת השמש אפי' בידוע לנו בבירור שלא נתחמצה מ"מ א"י משום דל"ה מעשה תנור,

ולפי"ז בנ"ד נמי יש ב' חששות, א' דל"ה לחם בכה"ג כיון דל"ח מעשה תנור ועוד יש חשש חמץ כנ"ל.

ב) **עוד** יש לחשוש באייבין הנ"ל הא הא"ר בסי' תס"א [הובא במחה"ש בסק"ד] כתב מצאתי כתוב דבמקום שעמדה מצה בתנור והוציאו או דחפוה למק"א אין לתת שם לתנור לאותו מקום מצה אחרת שכבר נצטנן אותו מקום ע"י אפיית מצה ראשונה ומתחמץ השנייה טרם שתאפה. ואייתי ראי' מחומץ שחלטו פעם אחת אין לחלוט בו פעם שנית שכבר הוחלט כח החומץ וכמש"כ ביו"ד סי' ס"ז עש"ה. ובספר אורחות חיים בסי' תס"א בהגהות הגאון מהרש"ם מבערזאן ז"ל כתב ע"ז ואני מצאתי דבר זה בחידושי מהר"ל מפראג על העור יו"ד סי' ס"ז וצ"ע שאין המנהג כן, ונראה דכיון שהאש בוער בתוך התנור בשעת אפיי' בצד אחד אינו מצטנן כלל, והם מיירי כשגרפו כל האש מן התנור בשעת אפיי' עכ"ד.

ועיין בפמ"ג בסי' רנ"ט בא"ח אות ד' שכתב ובלבוב ראיתי מנהג יפה בענין עשיית המצות וגם א"א הרב ז"ל הי' למ"ץ שם ומ"מ תיקן תיקון יפה לעשות המצות על דפין חלקים וכמש"ל והתנור בוער כל היום כי הוא רחב ופעם בוער בצד זה ואופה בצד הב' ואח"כ מניח האש בצד שאופה ואופה כאן. ועיין בא"ר בסי' תס"א שאין לאפות במקום שנאפה פעם אחת ואף שאי אפשר להזהר בזה מ"מ כפי מה שעושין כמשכ"ל עדיף טפי וכו' עש"ה.

עכ"פ חזינן דבעי שיהי' המצה נאפית מכח האש שבוער בתוך התנור דכשנאפית רק מכח החום אין יכול ליתן אח"כ מצה באותו מקום שעמדה המצה ראשונה כנ"ל, ואין לומר דהכא אין חשש זה כיון שהחום נמדד ע"י הגראד ומודדין שיהי' הגראד של החום שוה לכל המצות אין לחוש שמא נצטנן אותו מקום ממצה ראשונה ז"א, דהא ראיתי בעצמי שאין כל המצות נאפות בשוה מקצתן הם נאפות לגמרי ומקצתן לא, ואין מראיתן הכל שוה, א"כ חזינן שאין נאפות הכל במעמד אחד, ושוב יש חשש הנ"ל כיון שאינו נאפות מכח האש שבתנור כנ"ל ודמי למ"ש האחרונים שאין להגעיל בדאמפף ובמים שהרתיח ע"י זיעת הדאמפף אעפ"י שחזינן שהוא חם ביותר מ"מ אינו כח האש ממש.

ובני היקר החריף הגדול כמר דוד שליט"א הביא ראי' לזה דיש חילוק בין חום שע"י אש ממש או חום הבא מכח האש מד' הירושלמי בפ"ר דתרומות ה"ג דאמרינן שם לענין גילוי הכל מודים במים שהוחמו דאסור מה בין פת דשרי מה בין חמים דאסור, ומשני כאן האור שולט וכאן אין האור שולט, כאן הכלי מפסיק וכאן אין הכלי מפסיק עש"ה,

וחזינן דדבר שנאפה בתנור בלי הפסק איזה דבר האור שולט בו יותר משיש הפסק איזה דבר בינו לבין האור דא"י לחמם כ"כ כמו האור ממש ודו"ק.

ונלענ"ד דאפי' יש באיזה מקום ברונד אייבין שנותנים הרבה אש בצדו שיכול לאפות מכח האש מלמעלה שלא יהי' חשש הנ"ל מ"מ כיון דסתם רונד-אייבין הם נעשית לאפות באופן שכתבתי הוי בכלל מה שאמר הש"ס בפסחים ל"ז ע"א יאמרו כל הסריקין אסורין וסרוקי בייתות מותרין ואמרין בזה לא פלוג ודו"ק.

ג') **יש** עוד חשש גדול לדינא בהמצות שנאפות בהאייבין הנ"ל, דהא זהו ידוע ולא ימלט שבתוך כל זמן אפיית המצות שלא יתחמץ איזה מצה פעם אחת בתוך תנור הלז כגון שלא נאפית כראוי וכדומה ואם יתחמצה איזה מצה אפי' פעם אחת בתוך תנור הלז אז כל המצות שנאפות אח"כ בתוך התנור הנ"ל אסורים כמו שאבאר אי"ה. דהמג"א בסי' תנ"א ס"ק ל"ז כתב בשם פוסקים דאם רדו ברתח מצה חמוצה ראשונה אסור כדי נטילה ואחרות צריכות קליפה אפי' אין בו שמנונית דאנן קיי"ל ביו"ד סי' ק"ה דאיסור בליעה יוצא מהכלי בלא רוטב וא"כ אם נתערבו בטילות דל"ה דבר שבמנין כיון שאין איסור מחמת עצמו ודוקא בע"פ אבל בפסח לא בטיל, וכ"כ הא"ר שנ"ד עש"ה. והפרמ"ג בא"א שם כתב דאם רדו מצה חמוצה במקום אחד ואח"כ מצה על המרדה במקום אחר מהמרדה, עיין ביו"ד צ"ב טיפת חלב בישל במקצת כלי וכו' ואם הפכו המרדה כדי נטילה נבלע במרדה ואוסר מצד הב' ג"כ עש"ה.

ועפי"ז נראה בתנור של מתכות כיון דלכמה פוסקים אמרינן חם מקצתו חם כולו אע"ג דאנן פסקינן דל"א חם מקצתו חם כולו כמבואר ביו"ד סימן צ"ד ובסי' קכ"א, מ"מ כתב המג"א בסי' תנ"א ס"ק נ"ד דהיינו שאינו מפליט מכולו אבל עכ"פ מוליך הבליעה בכולו עש"ה, ואף שמדברי הש"ך ביו"ד קכ"א סקי"ז מוכח דלא אמרינן חם מקצתו חם כולו אף לבלוע זה דוקא כשנתחמם ע"י בישול אבל בכלי מתכות שנתחממה ע"י האור מוליך ומפליט בלועתו בכולו עש"ה.

ועיין בשו"ת פנמ"א ח"א סי' פ"ג שהעלה דהיכא שכל הכלי הוא חם שהיד סולדת בו אמרינן שפיר דמפעפע בכל הכלי ואם תחב צד השני שלא הכשיר לתבשיל נאסר כולו עש"ה. וכ"כ הפמ"ג ביו"ד סי' צ"ד במ"ז סק"א עש"ה, ובפמ"ג בפתיחה לאו"ח בהנהגות השואל סדר ב' אות י"ד עש"ה, וכ"כ החו"ד ביו"ד סי' צ"ב, ובמקור חיים בסי' תנ"א דהיכא דכל הכלי חם נבלע בכל הכלי עש"ה, ומבואר בשו"ת הרדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים שי"ח שכתב דבמקום דאמרינן חם מקצתו חם כולו במתכות הוא אפי' בכלים העשוים

משני חתיכות ומחובר במסמרים כגון הכלים שיש להם בית יד ארוך ואין הבית יד מגוף הכלי אלא שהוא מחובר במסמרים עש"ה ובחת"ס או"ח סי' ק"ל.

ולפי"ז נראה כיון דקיי"ל אם נתחמצה מצה בתנור צריך אותו מקום הכשר ליבון כמבואר בח"י בסי' תס"א סק"ד ובפמ"ג שם במ"ז סק"ד עיי"ש ובפ"ח. ובשו"ע התניא סי' תמז, א"כ אם נתחמצה איזה מצה בתנור של מתכות נאסר כל התנור משום חם מקצתו חם כולו וצריך כל התנור ליבון כדינא דהיינו שיתלבן כ"כ עד שיהי' ניצוצות נתזין ממנה כמבואר בסי' תנ"א ס"ד עש"ה, וזהו ידוע שתנור הנ"ל אינו חם כ"כ אפי' כליבון קל כמו שבחנתי זאת, והחוש מעיד ע"ז וא"כ כשנתחמצה פ"א איזה מצה בתנור נאסר כל התנור וכיון שאופין בה תמיד בלי שום ליבון כדינא כל המצות שנאפות בה אח"כ אסורות, ודבר שא"א שלא יזדמן בתוך זמן אפיית המצות איזה מצה שנתחמצה בתנור וכדומה, ובתנורים שלנו אין חשש זה כמבואר בפמ"ג בסי' תס"א במ"ז אות ד' עש"ה, ועוד הא האש בוער בתנור תמיד.

ועוד יש חילוק בין סתם תנור לתנור של מתכת, דבחידושי רע"א על ש"ע יו"ד סימן צ"ב העיר אמאי אם אפו חמץ עם מצה בתנור לא אסרה אא"כ נגעה בחמץ אמאי לא נימא גם בלא נגעה הא התנור בולע במקום החמץ מהחמץ ומתפשטת עם המקום מהמצה ויוצא הבלוע מאותו מקום למצה דהא מהכלי לאוכל אוסר בלא רוטב, אע"כ דהבלוע א"י להתפשט ממקום למקום בלא רוטב עש"ה מש"כ דהבלוע אינו מתפשט בכלי ממקום למקום בלא רוטב מדברי הנ"ל שכתוב שאם רדו מצה חמוצה במקום אחד ואח"כ מצה על המרדה במקום דאסור מוכרח דבלוע מתפשטת בכלי ממקום למקום בלא רוטב, וקושיתו אמאי בלא נגעה נמי נאסר מכח הבלוע ל"ק לפמ"ש החת"ס בחו"מ סימן ר"ו דסתם תנור הנעשה בלבנים וכל לבינה היא בפ"ע אע"פ שמחובר בטיט הוו כמו שני כלים דא"י בלא רוטב עש"ה, ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קי"ב. ולפי"ז בתנור של מתכות דאפי' כשמחובר במסמרים כתב הרדב"ז הנ"ל דאמרינן חם מקצתו חם כולו והוי ככלי אחד אמרינן בזה דבלוע מתפשטת ממקום למקום בלא רוטב וכן נראה מדברי הפמ"ג בסי' תס"ז בא"א אות ל"ו מש"כ ודו"ק.

ולכאורה יש להקשות על דברינו שכתבנו בתנור של מתכות אם אפו בה מצה שנתחמצה נאסר כל התנור והמצות משום חם מקצתו חם כלו, הא פסקינן בסי' תס"א ס"ה אם אפו חמץ עם מצה בתנור לא נאסרה המצה אא"כ נגעה בחמץ והשאר מותר, ומקור דבר זה הוא מהמרדכי הובא בב"י שהביא ראי' לזה מלחמי תודה שהיו חמץ נאפות עם המצה ביחד עש"ה. וא"כ קשה האיך יכול לאפות בתנור לחמי תודה חמץ ומצה ביחד הא כיון

שאותו מקום שנאפה שם חמץ צריך ליבון כמש"כ הח"י באות י"ד ובפ"ט שם ולחמי תודה הי' אופין בתנור של מתכות כמש"כ רש"י בפסחים (דף ל"ז, ע"א) בד"ה בתנור חם בכל יום תמיד הי' מסיקין תנור של מקדש לאפיית מנחות ולחמי תודה ושל מתכות הי' כדאמר בזבחים צ"ז עש"ה.

ועיין במהרש"א בדף ל"ו בתד"ה במקום זריזין, ובמהרש"א דף ל"ה ע"ב בגמרא שנילוש במקום זריזין עש"ה. ובמחנה ראובן שם וכיון שלחמי תודה הי' נאפות בתנור של מתכות האיך יכול לאפות חמץ ומצה ביחד הא אמרינן חם מקצתו חם כלו ונאסרו המצות מבליעת החמץ וצ"ע לכאורה. אולם יש ליישב לפימ"ש הפנים יפות עה"ת (בפרשת צו) עה"פ כל אשר יגע בבשרה, הא דבלוע כחוש יוצא מהכלי בלא רוטב הוא רק מדרבנן ולא מה"ת עש"ה, א"כ שפיר יש לומר דבמקדש לא גזרו ואוקמא אדאורייתא כמש"כ התוס' בחולין קי"ב בד"ה הלכתא ובזבחים צ"ז ע"א עש"ה, ואין שבות במקדש דה"ה לכל אסורין אמרינן כן כמש"כ המרדכי ה' מקואות סי' ש"נ ובפמ"ג באו"ח סי' תרס"ח עש"ה. ואין לומר דא"כ האיך מביא המרדכי ראי' מלחמי תודה דנאפות חמץ ומצה בתנור אחד דל"ש ריחא בפת, הא י"ל לכתחלה אסור מ"מ במקדש לא גזרינן משום דאין שבות במקדש כמש"כ לדחות ראי' זאת הפ"ח בסי' תס"א, ועיין בפמ"ג שם בא"א אות ט', אך זה ניחא לפימש"כ האבן העוזר בעירובין ל"ה ובשו"ת רע"א סי' קנ"ט דהא דאמרינן דשבות ל"ג במקדש זהו דוקא בחד שבות אבל בשני שבותים גזרו עש"ה.

ובחת"ס חיו"ד סי' רי"ד שהעלה דהיכא דבאו בב"א גזרו בשני שבותין, וא"כ ה"נ איכא שני שבותין משום בליעת איסור חמץ מכח חם מקצתו חם כולו, ועוד דאיכא איסור ריח וגזרו אף במקדש, אע"כ דיש ראי' דבפת ליכא ריחא. ועוד יש לומר דהמרדכי ס"ל כשיטת הרמב"ם בפ"ט ממעה"ק הלכה כ"ד שכתב דלחמי תודה הי' נאפות חוץ לעזרה עש"ה, והוא דלא כרש"י הנ"ל וכיון שהי' נאפות חוץ לעזרה ל"ש אין שבות במקדש כמבואר בסוף עירובין ק"ג ע"א ובפסחים ס"ה. ועיין ביד מלאכי שהביא בשם עץ חיים דל"ש אין שבות במקדש רק במה שנעשה בעזרה אבל לא במה שנעשה חוץ לעזרה אפי' הוי לצורך פנים עש"ה. ושפיר הבי' המרדכי ראי' מלחמי תודה דריחא לאו מילתא. ול"ק קו' הנ"ל הא במתכות אמרינן חם מקצתו חם כולו ונאסרה המצה מבליעת החמץ, ז"א, דדוקא תנור של מקדש בפנים שהי' כלי שרת הי' של מתכות בזבחים צ"ה ע"א משא"כ בחוץ לא הי' של מתכות וכיון דלשיטת הרמב"ם הי' נאפות בחוץ לא הי' נאפות בתנור של מתכות רק בשאר תנור שהיא של חרס

ועיין בתוס' מנחות דף ס"ג ע"א בד"ה וכשירות אבית פאגי שכתבו דבזבחים דף צ"ד מוכח דל"ה במקדש אלא חד תנור של מתכות שהי' לשתי לחם ולחה"פ ולמנחות עש"ה ובמנחות דף נ"א בתד"ה אפו לה עש"ה ובצ"ק בזבחים צ"ז עש"ה. ועיין בפ"ה דכלים בר"ש וברע"ב שם דסתם תנור דכתיב בקרא הוא של חרס עש"ה, וברש"י ב"ב דף י"ז ע"א ד"ה מאת התנור, וברש"י שבת קכ"ה ע"א בד"ה נתנו עש"ה. ולשי' רש"י הנ"ל דלחמי תודה הי' נאפות בפנים בתנור של מתכות ע"כ לא הי' אופן חמץ ומצה ביחד כמו שאבאר בעזה"י.

בבה"ז במנחות דף ע"ו הביא ראי' לשיטת הרמב"ם דלחמי תודה נאפות בחוץ ולא בפנים מנדה דף ו' דאמרינן שפחתו של ר"ג אופות תרומות לחמי תודה וע"כ בחוץ לעזרה נעשי' דאי בעזרה הא אשה בעזרה מנין כדאי' בקידושין דף כ"ב ע"ב ואפי' לפי' התוס' שם אין דרך ליכנס בעזרה ומכש"כ שפחה אלא ש"מ דמעשיהן בחוץ, ועוד ראי' מדתנן בפ' התודה (דף ע"ח, ע"ב) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש כו' ומפרש ר' יוחנן חוץ לחומת בית פאגי אבל היכא דהוי לפנים מחומת בית פאגי אף שהוא חוץ לעזרה והלחם בתנור שקרמו פניה איירי כדאי' התם, ואי הוי אפייתי בפנים הי' פסול ביוצא, אלא ש"מ דגם אפייתן הי' חוץ לעזרה כשיטת הרמב"ם.

ומה שהקשה ע"ז הבה"ז מלקמן (דף פ"ח, ע"ב) דקאמר שם יתיב רבי וקא קשי' לי' חצי לוג למה נמשח אי דתודה לחמי תודה בשחיטת תודה הוא דקדשי וכו' והא דלא פריך בתודה ובנזיר חוץ הוא דהא סלת בללן כדאי' לעיל (דף ע"ה ע"א), ולהרמב"ם הי' מעשה אפייתן בחוץ ולא קדשו. וצ"ע להתיישב בזה דנראה לכאורה מכאן דלא כהרמב"ם עש"ה, ועיין בשו"ת בית אפרים חאו"ח שכתב ליישב לפימש"כ התוס' במנחות דף ט' ודף נ"ה דלא מפסל ביוצא ע"י קדושת כלי רק ע"י שחיטת הזבח ולכן קשי' לי' דרביעית וחצי לוג למה נתקדשו כיון דאין מפסלין ביוצא, וא"ל בשביל פסול לינה ז"א, כיון שהם תלוים בזבח, א"כ כל כמה שלא נשחט הזבח אין לפסלו משום לינה כלל, ולכן מסיק הש"ס דקידוש רביעית וחצי לוג הוא בשביל ד"א, וא"כ כיון דאין כאן פסול יוצא שפיר כתב הרמב"ם שמעשיהן בחוץ עש"ה. ועיין במרכבת המשנה שכתב ליישב ג"כ דכיון דלחמי תודה בשחיטת זבח הוא דקדשו ולא בתנור לכך צ"ל פנים עש"ה.

ולפענ"ד נראה ליישב דראיתי בצ"ק במנחות דף פ"ח שהקשה על הבה"ז הנ"ל שרוצה להוכיח מדברי הרמב"ם בפ"ט ממעשה הק' הלכה כ"ד במה שכתב ומעשה הלחם של שניהם תודה ונזיר חוץ לעזרה, היינו אפי' אפייה חוץ לעזרה, והקשה עליו הא הרמב"ם כתב בפי"ב מהלכות מעה"ק דלישתן ועריכתן ואפייתן של כל המנחות בפנים בעזרה

וע"כ ס"ל דתנור מקדשן ולא הי' במקדש רק תנור אחד של מתכות, אע"כ דכוונת הרמב"ם במה שכתב מעשה הלחם של שניהם בחוץ היינו לישתן ועריכתן כמ"ש בלה"פ בפ"ה מהלכות חו"מ ובשתי הלחם בפ"ח שם, אבל אפייתן מודה דבפנים הי' כמו לחה"פ ושתי הלחם והתנור מקדישו עכת"ד הצ"ק.

ולפענ"ד צ"ע על דבריו במה שמדמה לחמי תודה לשתי לחם ולח"פ דהא כתבו התוס' במנחות צ"ה ע"ב הובא בלח"מ בפ"ה מהלכות חו"מ הלכה ז' מ"ש גבי שתי לחם ולחה"פ דלישתן ועריכתן בחוץ משום דשתי הלחם ולחם הפנים אינם טעונות שמן, אבל למנחות הטעונות שמן בעינן בפנים דומי' דחביתי כ"ג ומתני' דנקט חביתי כ"ג לאו דוקא דה"ה שאר מנחות הטעונות שמן דלישתן ועריכתן בפנים והכריח הדבר שם מהתוספתא עש"ה, וכיון דלחמי תודה צריכין שמן אם הי' צריכין פנים אף הלישה ועריכה הי' צריכה פנים כשאר מנחות וכיון דלישה ועריכה לא הי' צריכה פנים אף אפייה ל"צ פנים.

ומ"ש הצ"ק דהרמב"ם ס"ל דתנור מקדש עיין בבה"ז בס"פ ר"י במנחות ע"ב שהוכיח מדברי הרמב"ם דס"ל דאין תנור מקדש, ואפייתן בפנים גבי שתי הלחם מצד הכתוב דמועדי ה' דלא אפו בתנור של חול כמש"כ התוס' במנחות נ"א ד"ה אפו לה ואפ"ה לא מפסלי בלינה כמו לרבי דדחי שבת מלימוד זה דס"ל בעלמא תנור מקדש עש"ה. ולפי"ז מיושב לנכון קו' הבה"ז הנ"ל ממנחות דף פ"ח דלא קאמר אי דלחמי תודה הא חוץ הוא, דלפי"ז ניחא דהא שם רבי הוא דקא קשי' לי' ורבי לשיטתו דסובר במנחות ע"ב דתנור מקדש ודחי את השבת עש"ה, א"כ גם לחמי תודה התנור מקדשו וצריך לאפות בפנים כמש"כ הצ"ק הנ"ל, משא"כ לדידן דס"ל דתנור אין מקדש והא דצריך לאפות השתי הלחם בפנים הוא משום דכתיב מועדי ה' שצריך להיות אפיה במקום קדוש, ממילא בלחמי תודה דלא כתיב כן שפיר הי' נאפות בחוץ ודו"ק.

ועיין בבה"ז הנ"ל שכתב לפימש"כ הרמב"ם פ"ט מהלכות מעה"ק דין כ"ד דאפיית לחמי תודה הי' בחוץ, והבאתי ראי' לדבריו לקמן ס"פ אלו מנחות אין ראי' דס"ל דתנור מקדש, די"ל דס"ל שאין התנור מקדש ואפייתן מבפנים הוא מצד מועדי ה' שאפייתן בקודש כמו לרבי דדחי שבת מלימוד זה דס"ל בעלמא דתנור מקדש עש"ה שהקשה אח"כ ע"ז ממנחות צ"ה ע"ב, דפריך הש"ס ואפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואין דוחות את השבת איפסלה בלינה אמר רבא הקשה אדם קשה כברזל ומני רב ששת אמר ר"א מאי קושי' דלמא מאי בפנים במקום זריזין ע"ש. אמאי לא מתרץ לה דס"ל דאין התנור מקדש, והא שהאפייתן בפנים הוא מצד הכתוב דמועדי השם דלא אפו בתנור חול ואפ"ה לא מפסל בלינה עש"ה.

ולפענ"ד ל"ק דלכך לא משני הש"ס כן דתינח בשתי לחם דכתיב בי' מועדי ה' משא"כ לחה"פ דלא כתיב בי' מועדי ה' רק גבי שתי הלחם כמבואר במנחות ע"ב ובפסחים ע"ז ובתוס' מנחות נ"א ע"א ד"ה אפו לה עש"ה. וא"כ אכתי תקשה קו' הש"ס גבי לחה"פ לכך הוצרך לשנוי' הש"ס אמר ר"א מאי בפנים במקום זריזין, וארוחנא בזה ליישב קו' עצומה אשר עמדו בזה המפרשים בהא דקמשני הש"ס מאי בפנים במקום זריזין, ופרש"י שהי' זריזין לשמור מחמוץ והקשו כלם תינח בלחה"פ שהוא מצה אבל שתי הלחם שהוא חמץ מאי איכא למימר, ועיין בשו"ת נו"ב קמא חאו"ח סט"ו ובשו"ת ח"ס חאו"ח סי' קכ"ה עש"ה, ולפי"ז ניחא מאוד דעל שתי הלחם דכתיב בי' מועדי ה' לא התחיל הש"ס להקשות כלל כקו' הבה"ז הנ"ל ורק עיקר הקושי' הי' על לחה"פ וע"ז שפיר משני מאי בפנים במקום זריזין ודו"ק היטב.

וא"ל לפי"ז מנ"ל לדידן דלחה"פ הי' נאפות בפנים כיון דלא כתיב בי' מועדי ה' וגם אין התנור מקדשו, אך זה ניחא דכיון דשתי הלחם וסל המנחות נאפות בפנים גם לחה"פ הי' נאפות בפנים כדי שלא לחלק בין מנחה למנחה כמש"כ הנוב"י סט"ו הנ"ל, וכן מבואר בר"ם פ"ה מתו"מ, ובפרט דשתי הלחם ולחה"פ דמי להדדי שאין מהם לאישים כמבואר במנחות דף ע"ה ע"ב בתוד"ה איזהו דבר עש"ה. ובכנה"ג חאו"ח סי' תס"א עש"ה, וכיון דשתי הלחם נאפות בפנים ה"ה לחה"פ והא דלא משני הש"ס כן במנחות צ"ה ע"ב מיישב עפי"ד התוס' במנחות דף נ"ה ע"ב בד"ה כל המנחות נילוש בפושרין עיי"ש היטב, וגם ביפה עינים בפסחים דף ל"ו ע"א ודו"ק, ובלח"מ בפ"ה מתו"מ עש"ה.

אמנם לפי"ז אכתי קשה קו' הצ"ק הנ"ל כיון דחזינן דשתי הלחם ולחה"פ אפייתן בפנים אמאי ל"א כן בלחמי תודה דנאפות בפנים משום שלא תחלק בין מנחה למנחה, ונראה לי לדידן לא הי' יכול לאפות לחמי תודה בפנים דכבר הקשיתי לעיל על שיטת רש"י דלחמי תודה נאפות בפנים בתנור של מתכות ולכן סובר רבי במנחות פ"ח ע"ב דלחמי תודה נאפות בפנים האיך יכול לאפות חמץ ומצה יחד כיון דאותו מקום שנאפה החמץ נאסר מבליעת חמץ ונאסרו אח"כ המצות מכח חם מקצתו חם כולו, וא"ל כמשכ"ל כיון הא דבלוע מהכלי יוצא בלא רוטב הוא רק מדרבנן ובמקדש לא גזרו דהא אכתי קשה דזהו דוקא בבלוע כחוש הוא מדרבנן אבל בבלוע שמן הוא מה"ת כמבואר בפנים יפות הנ"ל, א"כ בלחמי תודה הי' ג"כ רביעית שמן ומתחלקות לכמה חלות כמבואר בפסחים צ"ח ע"ב, ולחד תירוץ של המהרש"א שם מוכח דגם בעשרה חלות של חמץ נותנין שמן וא"כ נבלע בתנור מהשמן ואוסר אח"כ המצה מה"ת, הגם שמדברי הש"ס במנחות פ"ט ובהרמב"ם בפ"ג ממעה"ק מבואר דרק לשלשים של מצות הי' נותנין שמן ולא לתוך

עשרה של חמץ עש"ה. מ"מ הא יש כאן שמן מעשה פיטום ונותן טעם בחמץ וחמץ במצה דאזל ההיתר ומפטם לאיסור כמש"כ הפלתי בסי' ק"ח עש"ה. ועיין בברכות (דף נ"ג, ע"ב) שמן זכינו לריחו מוכח דשמן נותן ריח כמש"כ המנחת יעקב כלל ל"ו אות י"א עש"ה. ועיין בפמ"ג בסי' תמ"ז בא"א שהביא ראי' דשמן מפעפע מפסחים ע"ו סכו בשמן של תרומה דליתסר כולה, והעלה דחלה נוגע בלחמים משוחים בשמן בתנור מפעפע בשולה דהיתר מפטם עש"ה.

ושוב קשה קי' הנ"ל האיך יכול לאפות הלחמי תודה בתנור של מתכות חמץ ומצה ביחד הא חם מקצתו חם כולו כנ"ל. ונראה לי מכח זה הוכיח הרמב"ם דלחמי תודה לא הי' יכול לאפות בפנים בתנור של מתכות רק בחוץ ובחוץ הי' תנור של חרס כסתם תנור האמור בתורה. והא דסובר רבי דנאפות בפנים ניחא דלדידי' לא הי' אופין בעודה חמץ ומצה ביחד כמו שאבאר אי"ה, דהנה הכנה"ג באו"ח סי' תס"א כתב לדחות ראיו' המרדכי שהביא ראי' דאין לאסור משום ריחא בחמץ ומצה שנאפו בתנור אחד מלחמי תודה שהי' נאפות ביחד מדאמרי' בריש פ' שתי הלחם במנחות צ"ז דשתי הלחם נילוש' אחת אחת ונאפות אחת לחה"פ נילושות אחת אחת ונאפות שתים ובגמ' שם אמרי' ומנין שאפיתם שתים שתים ת"ל ושמת אותם יכול אף שתי הלחם כן ת"ל אותם, עש"ה. ומדלא פריך ואימא אותם ללחמי תודה ש"מ דלחמי תודה נאפין ביחד, עכ"ד המרדכי וכ' הכנה"ג דיש לדחות ראי' זו דכיון דשתי הלחם ולחה"פ שוין שאין מהם לאישים מוקמינן קרא דאותם לשתי הלחם ולא ללחמי תודה כיון דבי' משתעי' קרא אין סברא לאוקמי מיעוט דאותם ללחמי תודה ולא לשתי לחם, אבל לחמי תודה מהכתוב אין הוכחה דאפשר דנאפין ביחד ואפשר דאין נאפין ביחד, והרמב"ם פוסק בפי"ג מהלכות מעה"ק דלחמי תודה אחת אחת הי' נעשי' וכן הכ"מ נראה טעמא דילפינן מלחה"פ. ולפי דעתו י"ל דה"ה ללחמי תודה ילפינן מלחה"פ שאין נאפין אלא אחד אחד אנא שהקשה למה לא ביאר הרמב"ם דגם האפי' הי' אחת אחת כמו בלישה (ועיין במל"מ בפי"ג מהל' מעה"ק).

באופן באחר אפשר לדחות ראיות המרדכי, דלעולם לחמי תודה אינם נאפי' שתים שתים והא דלא פרכינן בגמרא ואימא למעט לחמי תודה הוא משום דלמעט לחמי תודה לא אצטריך קרא, דבלא"ה אין לאפותם יחד מטעם איסור חמץ ומצה חבל בשתי לחם שהם באות חמץ אימא דנאפין שתים שתים בא הכתוב ומיעט אותם ולא שתי הלחם וכו' עכ"ד הכנה"ג. ועיין במל"מ בפי"ג מהל' מעה"ק עש"ה. ועיין בפ"ח בסי' תס"א שדחה ג"כ ראי' המרדכי הנ"ל דאימא לאחר שאפו כל החלות של מצה הי' אופין העשר של

חמץ או אפי' תימא שהי' אופין העשר של חמץ מקודם הי' מסיקין התנור ואח"כ הי' אופין השלשים של מצה ולעולם בתנור אחד הי' נאפות וההיא ראי' דאייתי המרדכי מריש שתי הלחם מדלא קאמר איתם למעט לחמי תודה אינה כלום דדלמא להאי לא אצטריך קרא דממילא מיתסר מכח ריחא וכו' עש"ה.

ונראה לי ליישב דאין לומר דלמעט לחמי תודה לא אצטריך קרא דבלא"ה א"א לאפותם ביחד משום ריחא דהא ריחא מלתא היא רק מדרבנן לדידן כמש"כ הפלתי בסי' ק"ח ובפמ"ג שם בשפתי דעת אות י"ג עש"ה ובפרט בתנור גדול שהי' מחזיק כ' עשרונים בודאי ל"ה רק מדרבנן כמש"כ הפ"ח שם ושפיר הוכיח המרדכי דלחמי תודה נאפות הכל ביחד וכ"ז לדידן משא"כ למ"ד מב"מ לא בטיל ריחא אסור מה"ת מכח משהו כמש"כ הרי"ף דזהו טעמא דרב דאסור ריחא משום דמב"מ לדידי' לא בטיל. ועיין בפלתי ק"ח שהוכיח דהיכא דאסור במשהו ל"מ אף בתנור גדול עש"ה. א"כ לא אצטריך קרא למעט גבי לחמי תודה שאינו נאפית ביחד דבלא"ה א"א לאפותם ביחד מכח ריחא כמש"כ הכנה"ג והפ"ח הנ"ל. וכיון שאינו נאפות ביחד למ"ד מב"מ לא בטיל שפיר יכול לאפות בפנים בתנור של מתכות דלחמי תודה ככל המנחות, ועיין בפלתי סי' ק"ח למ"ד מב"מ לא בטיל לא הי' יכול לאפות ביחד עש"ה, וכיון דרבי דסובר מב"מ לא בטיל כמבואר בחולין ק"ט שפיר קאמר הש"ס אליבי' במנחות פ"ח אי דלחמי תודה בשחיטת זבח מקדשו, ומיושב לנכון קו' הבה"ז הנ"ל.

ומיושב נמי שיטת רש"י בפסחים שכתב דלחמי תודה נאפית בעזרה בתנור של מתכות דהא רש"י בחולין דף ק"ט פוסק כרבי דמב"מ לא בטיל שפיר יכול לאפות בתנור של מתכות כיון דלא הי' אופין חמץ ומצה ביחד, משא"כ לדידן דקיי"ל מב"מ בטיל וריחא לאו מילתא מה"ת א"כ מוכח דנאפה כולם ביחד כהוכחת המרדכי הנ"ל, א"כ א"א לאפות בפנים בתנור של מתכות ככל המנחות משום דגבי מתכות אמרינן חם מקצתו חם כולו ונאסרו המצות מבליעת חמץ כנ"ל. ומיושב לנכון שיטת הרמב"ם ודו"ק היטב.

וכן יש ראי' לשיטת הרמב"ם שלחמי תודה לא הי' נאפית רק מבחוץ מפסחים ל"ח ע"ב דאמרינן שם דחלות תודה שעשאן למכור בשוק יוצא בהם יד"ח בפסח עש"ה, והאיך הי' יכול לאפות בעזרה בשעשאו למכור בשוק הא הוי חולין בעזרה כמבואר במנחות דף פ' ע"ב וכי מכניסין חולין בעזרה עש"ה בתוס' שם ובחולין דף ק"ל ע"ב בד"ה אי אגוואי שהוכיחו מש"ס הלז דהכנסת חב"ע הוא דאורייתא עש"ה, אע"כ דהי' נאפים בחוץ לעזרה כשיטת הרמב"ם.

ויש להביא ראי' לזה דבתנור של מתכות אמרינן חם מקצתו חם כולו ואין לאפות איסור והיתר ביחד. דהפלתי בסי' ק"ח הוכיח כדעת התוס' בע"א דהיכא דאסור במשהו כגון בחמץ ל"מ אף תנור גדול משתי לחם דאינה דוחה יו"ט הא לפמש"כ התוס' בפסחים מ"ו ע"א גבי חלה טמאה דאיירי בנתבשלה ע"ג גחלים דאי בנתבשלה בתנור הא הפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא פת, א"כ קשה שתי הלחם למה אינם דוחים יו"ט יאפו שתי' ושלש פת לצורך יו"ט ויאפו שתי הלחם עמו ופת נאפה יפה ומותר משום יו"ט ושתי הלחם נאפות בזמנו ואין שתי הלחם אוסרות שאר הפת כיון דאין התנור מקדש, דאל"כ יפסל בלינה כמש"כ התוס' אע"כ צ"ל דהא דשתי הלחם אין התנור מקדש להו יש להם פדיון כמש"כ התוס' בפסחים מ"ו ע"ב בד"ה הואיל וא"כ אוסר במשהו דהו"ל דשיל"מ בשאלה ובפדיון וא"כ אוסר הנאפה עמה מחמת ריחא דמשהו מיהא איכא, ושתי לחם קדשה קדושת דמים ולא חזי לאכלה ביו"ט ואסור לאפותם, עכת"ד

ודברי הפלתי צ"ע דאכתי קשה לדידן דקיי"ל דתנור מקדש ול"מ פדיון ול"ה דשיל"מ אמאי לא דחי שתי הלחם יו"ט יאפו עם שאר פת וא"ל דלמ"ד תנור מקדש הי' נאפה בפנים כמבואר במנחות צ"ה ע"ב א"כ אסור להכניס חב"ע הא חולין בעזרה לדידן הוא רק מדרבנן כמש"כ המל"מ בפ"ב מהל' שחיטה, והיכא שהוא לצורך קרבן מותר להכניס חב"ע כמש"כ התוס' במנחות דף פ"א עש"ה, ובשעה"מ בפ"ג מהל' יו"ט עש"ה. וה"נ הוא לצורך קרבן דיכול לאפות השתי הלחם ביו"ט ולהקריב הקרבן הבא עמה בזמנו וא"ל דכיון דתנור מקדשו אין יכול לאפות בפנים פת חולין משום איסור מעילה דהא ימעול כשנהנה מתנור של הקדש כדאמר הש"ס בעירובין דף כ"א דכי דר בה במעילה קאי הא אמרינן במעילה י"ד אמר שמואל דבונין בחול ואח"כ מקדישין וא"כ בעזרה אף בתלוש ולבסוף חברו ליכא מעילה מה"ת ורק מדרבנן והיכא דהוא לצורך קרבן ליכא מעילה כמש"כ התוס' בפסחים ס"ו עש"ה. ועיין בפ"ה דכלים משנה י"א דתנור של מתכות טהור דכל המחובר לקרקע טהור עש"ה. ובתוס' ב"ב ס"ה ע"א בד"ה לא מכר עש"ה. וכיון דבמקדש בפנים הי' תנור של מתכות ליכא בי' מעילה מה"ת.

ובפרט דאכתי קשה לשיטת המרדכי שפוסק דאף בחמץ בפסח ומצה ביחד ליכא איסור ריחא אף שהוא במשהו משום דבפת ל"ש ריחא כלל הדרא קו' הפלתי לדוכתא אמאי לא יאפו השתי לחם ביו"ט עם שאר פת משום הפת נאפה יפה, לפי"ז ניחא, דכיון דשתי לחם נאפה בפנים בתנור של מתכות כמבואר בזבחים צ"ז ובמתכות אמרינן חם מקצתו חם כולו יאסר שאר הפת מבליעת קודש של שתי הלחם. אולם אכתי קשה הא לפימש"כ הפי"פ הנ"ל דבליעה כחוש היוצא מהכלי הוא רק מדרבנן אמאי לא אמרינן דבמקדש

ל"ג ואין שבות במקדש כנ"ל, אבל ז"א, דגזה"כ הוא מלכם ולא לגבוה דאינו דוחה יו"ט כמש"כ הרמב"ם בפ"ח מהלכות חו"מ הלכה ח' כמש"כ השעה"מ בפ"ג מהלכות יו"ט.
ועפי"ז מיושב לנכון קו' שהביא הטה"מ שם על הרמב"ם אמאי בשתי הלחם כתב הרא"ם דאינו דוחה יו"ט מקרא דלכם ולא לגבוה ובפ"ח מקודם גבי לחה"פ כתב סתם דאין אפי' דוחה יו"ט בלא שום קרא. לפי"ז ניחא, דבשלמא גבי שתי הלחם קשה דיאפו עם שאר פת כנ"ל הוצרך לומר הטעם דגזה"כ הוא דלא דחי, משא"כ גבי לחה"פ ל"ק דיאפו עם שאר פת דשם איכא שני איסורים, חדא דשאר פת נאסר מכח בליעת קודש מכח חם מקצתו חם כולו ועוד נאסר המצות של לחה"פ מכח הפת חמץ דחם מקצתו חם כולו כיון דגם לחה"פ נאפה בפנים בתנור של מתכות כמש"פ הרמב"ם בפי"ז ממעשה"ק ובזבחים צ"ו ובשני שבותין גזרו אף במקדש כנ"ל. לכך לא הוצרך הרמב"ם להביא גבי לחה"פ דאינו דוחה יו"ט מקרא, וא"ל הא יכול לאפות לחה"פ עם שאר מצות ולא עם של חמץ, חדא הא זהו לחם עוני ולא פת של שמחת יו"ט כמבואר בש"ס פסחים ל"ו גבי מצות מעשר שני, ועוד הא הש"ס ל"ק רק ממלא כל התנור כולה פת והפת נאפה יפה משמע דוקא בפת ולא בשאר דברים.
ולפי"ז יש ראי' לדינא דבתנור של מתכות כשנאסר פ"א מכח חמץ כל המצות אסורות מכח חם מקצתו חם כולו כנ"ל ואינו יכול לאפות מצות בתנורים של מתכות ועיין בשו"ת ח"ס חו"מ סי' קצ"ו מש"כ על מצות שנאפות באילפס אשר הסיקו מבחוץ עש"ה, מדבריו הקדושים יש ללמוד לנ"ד דחדש אסור מה"ת בכ"מ, והנלע"ד כתבתי והצעתי הדבר כעת לפני איזה גדולי הדור נ"י וקבלתי תשובתם שהסכימו עמי לדינא. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דפה

סימן יז

נשאלתי לבאר מה משפט הנקרא גערבן, שנתחדש כעת שקורין "לופטהעפע", ומעשהו כך הוא שזב דבר לח הנקרא "מייש" לתוך הגיגית גדולה שמחזקת יותר ממאה העקטאליטער, ולאחר שיש שם לערך עשרים הקטאליטער מייש נותן לתוך הגיגית שמרים הנקרא "מוטער", "העפע" כדי שיתחמץ המייש והלופט מערב אותה, וכשזב לתוך הגיגית לערך ארבעים או חמשים הקטאליטער מייש עולה השוים מהמייש למעלה על כל גדותיו מכח חוזק הלופט, וכדי שלא יצא השוים לחוץ מוכרח ליתן לתוכה איזה כפות שומן, ומכח זה יורד השוים למטה ולאו בכל פעם שווים, לפעמים צריך ליתן לתוכה הרבה שומן ולפעמים מעט כי כל זה תלוי בחוזק הלופט והמייש, אם הולך כל הלופט צריך ליתן לתוכה הרבה שומן שירד השוים למטה ואם אינו הולך כל הלופט

רק חצי לופט כגון שסוגר סילון של הלופט אז ירד למטה עם מעט שומן, וכמעט בכל שעה ושעה מתעורר השוים שוב לצאת לחוץ וצריך ליתן בכל עת שומן שירד למטה, וזה מזדמן לפעמים עשרה פעמים ועוד יותר שעולה השוים למעלה על כל גדותיו ולאו בכל עת שוים כי זה תלוי ג"כ בחוזק הלופט והמייש, סך הכל צריך ליתן ג' או ד' קילו שומן לתוך הגיגית גדולה שמחזיק לבסוף לערך מאה העקטאליטער מייש עד שאין להסתפק שיש בתוך הגיגית בכל עת שנותן לתוכה השומן יש כ"פ ששים נגד השומן, ולאחר ששהה בתוך הגיגית לערך י"ב שעות כדי שהלופט יערב אותה היטב אז מקלחין הכל לתוך גיגית אחר כדי להקר ושם נפרד ונפרש השמרים מהמים, והשמרים יורדים למטה, וכ"פ ראו אח"כ ששומן הרבה צף על פני המים, אמנם לאו בכל עת הוא כן רק זה תלוי איזה שומן שנותן, אם הוא טוב ומשומן אז מתערב היטב בתוך הלופט ואינו ניכר אח"כ, אך אם הוא שומן קל כגון שומן אגוז אז ראו אח"כ כ"פ כשנותנין שומן הרבה לתוך הגיגית ששומן צף אח"כ ע"פ המים ושהה שם להקר לערך עשרים שעות או יותר, ואח"כ מלקחין המים מן השמרים למקום אחר, ומזה המים עושין אחר כך יין שרף שפיריטוס, ע"כ תוכן הדבר כפי מה שראינו כמה פעמים בהפאבריק בעירנו כי הלכתי כמה פעמים כדי לידע היטב את כל הענין שנעשה בזה.

וכעת נבוא לבאר חוות דעתי עפ"י דתוה"ק, ומקודם אקדים שזה נתברר היטב שאין שום ספק לנו שהאנשים שאין להם נאמנות באיסורין עפ"י דתוה"ק שוודאי משמשין בשומן של איסור, מחמת ששומן של איסור הוי זול הרבה משומן של היתר כגון שומן כשר של אגוז, וחוץ לזה בררנו שהפעולה שעושה שומן של היתר כשנותנים הרבה עושה שומן של איסור במעט, וההפרש בין זה לזה הוא הרבה מאוד ויש להם ריווח גדול כשמשתמשין בשומן של איסור וא"כ אין שום ספק איסור ביטול לכתחילה, אלא וודאי ביטול איסור לכתחילה.

הנה בנ"ד מצד דבר המעמיד אין איסור אף שהב"י ביו"ד סי' קל"ד והמג"א בסי' תמ"ב הביא בשם הרשב"א בתשובה דכל שתחילת תיקונו לכך אינו בטל עיי"ש, מ"מ זה דווקא היכא שבא לתקן הטעם הוי כדבר המעמיד ולא בטל כמש"כ המחצית השקל בסוס"י תמ"ז, משא"כ הכא בנ"ד שאין נותנין השומן לשום תכלית רק כדי שירד השוים למטה וזה לא נקרא מעמיד כמובן. ועיין בנוב"י מהד"ת חיו"ד סי' נ"ו עייש"ה. ורק דעיקר החשש הוא מצד אין מבטלין איסור לכתחילה, ואף דהכא אין כוונתו לבטל האיסור רק שירד השוים למטה והיכי דאין כוונתו לבטל האיסור כדי לאכלו ולהנות ממנו רק לתקן ולהכשיר התערובות שרי כמש"כ הרשב"א בתשובה והר"ן בע"א דף ל"ג, והריב"ש

סי' שמ"ט, וב"י או"ח סי' תנ"ג, וביו"ד סי' קט"ו ע"ש, מ"מ העלה הנוב"י בתשו' מדו"ק חיו"ד סי' כ"ו, ובמדו"ת סי' נ"ו, דאף להפוסקים בשאין כוונתו לבטל שרי זה שכבר הוא מעורב רק שלא נתבטל כראוי אז מותר לערב כשאין כוונתו לבטל אבל לערב לכתחילה גם כשאין כוונתו לבטל אסור עיי"ש. ובמדו"ת סי' מ"ו, וכ"כ בשו"ת רע"א סי' ע"ו דבאין כוונתו לבטל לחוד ל"מ להתיר עיי"ש, ועיין במנחת יעקב סי' ס' סק"א שכתב דאין כוונתו לבטל הוא דווקא שאינו חפץ כלל באיסור וטעמו, אבל כשנותן הדבר בתוכו חפץ להיות בתוכו מקרי שפיר ביטול איסור לכתחילה עיי"ש. ועוד הא כתב הטו"ז ביו"ד סי' צ"ט סק"ז ובסי' קל"ז סק"ד דדווקא היכא שא"א בענין אחר אז בשאין כוונתו לבטל שרי, אבל היכא שאפשר לתקן הדבר בלי ביטול איסור אסור עיי"ש, וה"נ בנידון דידן אפשר לתקן הדבר בשומן של היתר, ועיין בשעה"מ פט"ו מהל' מ"א הכ"א שכתב דמתוס' והר"ן בפסחים דף ז' מוכח דגם כשאין כוונתו לבטל האיסור אסור עיי"ש, ובב"ח סי' תנ"ג ובפ"ח שם שכתבו דכמה פוסקים סברו דגם כשאין כוונתו לבטל אסור עיי"ש.

וכיון שהוכחנו דבנ"ד הוי איסור ביטול לכתחילה אליבא דכו"ע ולדידהו אסור אפילו בדיעבד כדין המבטל איסור לכתחילה נבוא לבאר אם מותרים אנו לקנות מהם לכתחילה, דהא פסקינן ביו"ד סי' צ"ט דהמבטל איסור במזיד אסור למבטל עצמו או למי שנתבטל בשבילו אבל לאחרים מותר, אע"ג דפס' הרמ"א דאסורים ג"כ למכרו לישראל אחר שלא יהנו ממה שביטלו מ"מ כתב הש"ך בסקי"ב דזה דווקא כשהישראל לוקח ביוקר מהעכו"ם אסור דאי לא"ה אין טעם לאסרו לישראל עיי"ש ובפ"ח שם. וא"כ בנ"ד נמי שהישראל אינו לוקח ביוקר השמרים מהעכו"ם יש לומר נמי דשרי לקנות מהם לכתחילה, אמנם יש לומר דהא דאמרינן דהמבטל איסור לכתחילה מותר למכור לישראל זה דוקא היכא שלא ביטל ע"מ למכור, אלא כוונתו הי' לבטלו ולאכלו וכיון שלא נתקיימה מחשבתו דהא לא שרינן לי' לאכלו שרי למכור לישראל, כמש"כ הפ"ח שם, אבל היכא דביטל ע"מ למכור הוי כמו שנתבטל בשביל ישראל ואסור דהא אהני מעשיו ונתקיימה מחשבתו בזה דביטל ע"מ למכור.

אך יש לומר כיון דרובא דעלמא הלוקחים הם עכו"ם א"כ ל"ה כמו שנתבטל בשביל ישראל אלא בשביל רובא דעלמא ולא עשה בזה ביטול איסור לכתחילה מה שמבטל איסור בשביל רובא דעלמא שהם עכו"ם, דהא מותר לבטל בשבילם וממילא יכול ישראל ג"כ לקנות מהם ול"ש בזה קנסא כמו דאמרינן בשו"ע או"ח סי' רע"ו ס"ב דישראל ועכו"ם שהסיבו יחד והדליק עכו"ם נר אם רוב עכו"ם מותר להשתמש לאורו עיי"ש, משום דלא עשה ביחוד בשביל ישראל, וכן פסקינן שם בסו"ס שכ"ו לענין מרחץ דאזלינן בתר רוב

עכו"ם עיי"ש, ובסי' תקי"ז לענין קמח שנטחן ביו"ט דבעיר שרובה עכו"ם מותר ליקח ממנו דאדעתי דעכו"ם טחנו לי' וה"ה לענין פת שנאפה בשבת ויו"ט ע"ש, וה"ה לענין ביטול איסור לכתחילה יש לומר כן דהיכא דביטול איסור סתם למכור לעכו"ם ולישראל אזלינן בתר רוב דאם רוב הקונים הם עכו"ם שרי נמי למכור לישראל כיון שלא עשה איסור בזה במה שביטול איסור בשביל עכו"ם.

(**והרב** החו"ב גדול בתורה וכו' מוה"ר ישעי' פאללאק נ"י רב דש"ס חברה פה יצ"ו, כתב דהכא ל"ש לומר דאזלינן בת"ר עכו"ם הקונים, דזה דווקא דומיא דהתם דהעכו"ם עושה מעצמו שהדליק נר למסיבה בלי ציווי ישראל אמרינן מסתמא ע"ד הרוב הוא עושה, אבל בנ"ד הישראל הוא מבקש ממנו ע"י מכתב הגערם, אף שרוב הלוקחים הם עכו"ם האיך נוכל לומר דאינו עושה ע"ד ישראל אף שעושה ג"כ לדעת עכו"ם הוי כעושה לצורך שניהם, ומבואר בסמ"ג הובא במג"א סי' תקט"ו סקכ"ג דאסור ע"ש. והחילוק הזאת מוכח ברבינו ירוחם שהביא הרמ"א או"ח סי' שכ"ה ס"ד עיי"ש, ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קכ"ג ע"ש. וא"ל דהטעם דאסור למי שנתבשל בשבילו הוא משום גזירה דלמא אתי למימר לעכום שיבטלנו כמ"ש הש"ך בסי' צ"ט והכא ל"ש גזירה זו דמה איכפת להקונה אם עושה "הגערם" באמצעות שומן הלא יכולים לעשות הגערם בלי שומן והשומן שנותן בו העושה הוא רק לטובתו כידוע למי שראה הפאבריקאציאן, ז"א, דאם נתיר למי שנתבטל בשבילו א"כ יש חשש שהישראל העושה גערם יאמר לעכו"ם שיבטל ומכח זו הגזירה אסור לכל מי שנתבטל בשבילו, עכת"ד הרב הנ"ל).

אמנם מצאתי הדבר מבואר להדיא לאיסור בשו"ת הריב"ש סי' תצ"ה שכתב שם באמצע התשובה לענין מי שלא בדק הריאה וז"ל:

ואעפ"י שכתבו קצת המפרשים ז"ל דכי אמרינן במזיד לא יעלו היינו לאסרן למי שבטלן אבל לאחרים מותר היינו לאחרים שלא נתבטל בשבילן אבל למי שנתבטל בשבילו אסור לו כמו למי שבטלו, וכאן הרי הוא כשנתבטל בשביל כל הקהל למי שירצה לקנות אעפ"י שלא נעשה בשביל אדם מיוחד אלא על הסתם בשביל מי שירצה לקנות הרי הוא כמו שנעשה בשבילם ביחוד, כדאמרינן גבי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר דאם בא בשביל למכור גם לישראלים שירצו לקנות מהם הרי הוא כבא להם ביחוד כדאמרינן במס' עירובין בפרק בכל מערבין (דף מ', ע"א) גבי ההוא ליפתא דאתא למחוזא כיון דחזי דמפשי ומייתו אסור להו, אמר וודאי בשביל ישראל אתא, עכ"ל, ודברי הריב"ש הובא בקיצור בחידושי רע"א ביו"ד.

א"כ מבואר בפירוש בדברי הריב"ש דהיכי דמפשי בשביל ישראלים אסור אע"ג דרוב הם עכו"ם והוי כמי שנתבטל להם ביחוד ובשו"ע או"ח סי' קט"ו ס"ו פסקינן נמי בעיר שרובה עכו"ם מן הסתם כל המביא לצורך הרוב מביא, ובמג"י שם ס"ק כ"ב כתב דאם יש לחוש שמרבין בשביל ישראל אסור כדאמרינן בההיא ליפתא, וזה דוקא כשרואין שמרבים להביא, אבל מסתם אין חוששין וכמ"ש בסי' תקי"ז, ומיהו בעכו"ם המוכר דגים אם אנו מתירין ליקח ממנו יש לחוש שירבה להביא בשביל ישראל וצריך להתיישב בדבר עכ"ל. וביאר המחה"ש שם אפשר דווקא דברים אחרים דאין כ"א מישראל קונה הדבר ההוא מסתמא לא הביא לצורך ישראל כ"א אדעתא דגוי אם הם הרוב, אבל דגים דרך בני ישראל לקנות כ"א דגים לא מהני רוב עכו"ם, ע"ש שכתב דגם שאר דברים שיש רגלים לדבר שמרבים בשביל ישראל אסור,

וא"כ בשמרים נמי דכ"א מישראל מוכרח לקנות שמרים לפי"ז לא מהני רוב עכו"ם וגם בשמרים ידעינן נמי דמרבים בשביל ישראל דהא חזינן דבימי הפסח אינם עושים כ"כ שמרים כמו בשאר ימות השנה, וביו"ט אחרון של פסח עושים יותר עבור צרכי בנ"י לאחה"פ, וגם כשיגיעו ימים טובים לישראל עושים יותר מכפי הרגיל כידוע, א"כ ידעינן בפירוש דמפשי בשביל ישראלים הקונים והיכא דמפשי בשביל ישראל הוי כמו שנתבטל בשביל ישראל ביחוד כמש"כ הריב"ש הנ"ל.

(**וכן** ראי' שגם הרשב"ץ סובר בזה כהריב"ש דל"מ בנ"ד רוב עכו"ם עיין בראש אפרים בפרי תבואה בסי' ל"ט ס"ק ד' שהביא בשם הרשב"ץ בספר יבין שמועה שכתב דהטעם דהמבטל בשבילו אסור דיליף לה מהבא חוץ לתחום שאסור לישראל שבא בשבילו ה"ה המבטל אסור בשבילו עיי"ש, וא"כ כמו בהבא מחוץ לתחום אסור כשמרבים בשביל ישראל ה"ה בהמבטל איסור היכי שמרבים בשביל ישראל אסור, ועיין בפרי תבואה שם פט"ו עייש"ה ודו"ק).

ועיין במהרשד"ם סי' נ"ב שכתב וז"ל וכתב הרשב"א ז"ל וכי אסרי' במבטלו לכתחילה דוקא למי שעבר ובטלן וכן למי שנתבטל בעבורו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים אבל לשאר כל אדם מותר דקנסא לחוד הוא, הרי שצריך לקנסו שלא יהנו לו מעשיו הרעים אפי' למי שבטל בעבורו ואפי' שהמבטל אינו מתהנה ממנו וכ"ש שאסור שיגיעו לו ממנו הנאה למבטלו, עוד אני אומר שכל זה שדברי הפוסקים מיירי שמערבו המערב לאכול הוא בעצמו או לשיאכל חבירו ואפ"ה גזרינן וקנסינן שלא יאכל הוא ולא חבירו ולא יתקיים מחשבתו, א"כ גם זה שעירב זה איסור כדי למכרו לישראל קנסינן לי' שלא יתקיים מחשבתו ולא ימכור לישראל, עוד אני אומר לרווחא דמלתא דכפי הסברא הי'

אפשר לומר דבמערב מגונה ומכוער כזה כ"ע יודו שראוי לקונסו דעד כאן לא קאמר אלא למי שהי' לו איסור דרבנן וכדי שלא להפסידו התירו לו לערבו אפי' לכתחילה (באיסור דרבנן) אבל לקנות כדי לערבו זה לא עלה על דעת בן אדם עכ"ל.

מכ"ש שראוי לקנוס שלא יתקיים מחשבתו למי שקנה שומן של איסור כדי לערבו לכתחילה, ואע"ג דבנידון מהרשד"ם מיירו שמערב איסור בשביל ישראל, מ"מ יש ללמוד נמי לנ"ד דהא מדברי הריב"ש הנ"ל מוכח דאין חילוק דהיכא דמפשי בשביל ישראלים הוי כמו שנתבטל בשבילם ביחוד, ועיין במג"א סי' תקט"ו סקכ"ו ובמחה"ש עיי"ש. ועיין בחולין דף ו' ע"א דאמרינן שם דאי אמר לה עשו לי משליכי כמאן דערוב בידים דמי עיי"ש, וכתב התשב"ץ בתשו' חלק ג' סי' יו"ד לשיטת הרמב"ם דאע"ג דאינו אומר בפירוש כן אלא כל שידוע שעושה כן תדיר וזה אומנתו בכך וכשלוקח ממנו חשיב כאומר לו בפירוש כן עיש"ה. ואע"ג דמדברי הרשב"א הובא בר"ן בחולין, מבואר דצריך שיאמר לו בפירוש כן וכן פסקינן ביו"ד סי' קכ"ב ס"ו, מ"מ כתב בשו"ת הרשב"ש סי' תק"ס דאם מוסיפים בשביל ישראלים אף הרשב"א מודה דכשקונים מהם הו"ל כאומר לו בפירוש בשל לי, והביא ראי' לזה מדברי הש"ס עירובין הנ"ל גבי ההוא לפתא עיש"ה, שמבואר להדיא לאיסור מה שנסתפק הלבושי שרד שהובא בפ"ת סי' קכ"ב אות ה', ולפי"ז בנ"ד נמי כיון דידעינן שמוסיפים בשביל ישראלים הקונים הו"ל כאומר לו בפירוש שיבטל בשבילו כשקונה ממנו ודו"ק.

ועיין באו"ה סוף כלל נ"ז שכתב דבעל נפש יחמיר לעצמו שלא יאכל דבר שנתבטל בס', ואף דבסולת למנחה כלל ע"ו ד"ח הובא בפ"ת סי' קט"ז סק"י חולק ע"ז עיש"ה, זה דוקא דבר שנעשה באקראי דאיסור נפל בתוך היתר בשוגג ונתבטל בס', אבל לקנות תמיד דבר שנתבטל בס' במזיד בוודאי יש לבעל נפש להחמיר, (ולפי הסבר בספר בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ב' שמסביר הדבר בדרך נסתר לענין איסור שנפל ונתבטל בס' עיי"ש מובן היטב החילוק בין אקראי לתמידות). ועיין בשו"ע סי' קכ"ב ס"ו דפסקינן דבעל נפש יחוש לעצמו שלא לקנות מעכו"ם דבר שיש לחוש שנתבטל בכלי שאב"י שדברים אלו מביאים לידי טהרה ונקיות עיי"ש, ומקורו מדברי הרשב"א, ואע"ג דהרשב"א סובר הטעם דקדירה שאב"י מותר מטעם ביטול כמבואר בהשגתו על בדה"ב בית ד' שער א' וע"כ דלקנות לכתחילה יש לבעל נפש להחמיר בדבר שיש בו חשש ביטול, ובפרט בנ"ד שכתבתי לעיל דמפורש יוצא מדברי הריב"ש שיש איסור עפ"י דין בנ"ד לקנות דבר שנתבטל בו איסור דהוי כמו שנתבטל בשביל ישראל ביחוד כנ"ל,

(ואפילו בספק אי מבטל לצורך ישראל נמי ג"כ אסור ומכ"ש היכא דידוע דמבטל לצורך שניהם דאסור כמו דפסקינן בסי' קט"ו ס"ו עיין בטו"ז שם).

ולכאורה יש מקום לעורר כיון דחזינן אח"כ דבעת שנפרש ונפרד השמרים מהמים צף ונוקפה השומן למעלה ע"פ המים, א"כ לא בלע השמרים מהשומן אע"ג דהלופט מערב אותה היטב מ"מ הוא צונן בכל עת כידוע וצונן לא בלע כלל, ומבואר בהרמב"ם סוף הלכות תרומות שומן איסור ע"ג יין יקפה השומן וע"ג ציר כ"ק והשאר מותר עיי"ש, ומכ"ש הכא שהמים עם השומן הצף למעלה נפרש לגמרי מהשמרים אולי אין חשש איסור ביטול לכתחילה לענין השמרים כיון דצונן לא בלע, ועיין בטו"ז סי' צ"ח סק"ז, ובש"ך שם ס"ק ט"ז שהביאו בשם הב"ח דבנבלע החלב ע"י בישול מהני מים צוננים להקפות החלב אפי' בלא ס', ואע"ג דהש"ך והטו"ז השיגו עליו היינו משום דעכ"פ הטעם יצא ע"י בישול אבל בצונן מהני לכו"ע כמבואר בהרמב"ם הנ"ל, וא"כ יש לומר דבצונן לא הוי איסור בישול לכתחילה היכי דיכול להקפות השומן אח"כ.

אמנם ז"א, דכבר כתבתי לעיל דלאו בכל עת הוא כן רק כשנותנים שומן הרבה אז ראו שהשומן צף ע"פ המים, אבל כשהשומן הוא טוב בעצם כגון שומן של איסור ודי במעט אז מערב הלופט היטב ואינו ניכר אח"כ כלל, ועוד הא חזינן דגם היכא ששומן צף ע"פ המים מ"מ נשאר בין הדפנות ונדבק שם השומן וזה מתערב עם השמרים אח"כ ועוד כיון דהמים עם השומן הצף ביחד מבשלין אח"כ ומהזיעה עושים יי"ש שפירטוס א"כ שוב הוי ביטול איסור לכתחילה לענין היי"ש, ובלא"ה ל"ש לומר כן, כיון דכ"פ שוהה השומן בהמיי"ש מתחילתו ועד סופו יותר מכ"ד שעה א"כ הוי כבוש כמבושל בשהה מעל"ע ול"מ צינון כמבואר במג"א סי' צ"ח סק"ז שם ואפי' ספק כבוש אסור נמי בזה כמש"כ הפמ"ג בסי' ס"ד במ"ז סק"א עש"ה.

והצעתי דבר זה לפני מרן כבוד הרב הגאון המפורסם (אב"ד דקהלתנו שליט"א) והסכים עמי בזה דכעת שנתברר שיש להם ריווח גדול בשומן של איסור משישתמשו בשומן היתר יש איסור עפ"י דין וצריך השגחה יתירה שישתמשו רק בשומן היתר.

וזה העתק מהמכתב אשר כתב אלי:

ב"ה, יום א' לס' בלק תרס"ב לפ"ק. **שלום** לכבוד ידידי הרב המאוה"ג החריף ובקי עצום מו"ה

פנחס נ"י רב"ד דקהלתינו יצ"ו.

דברי מעכת"ה בענין הלופטהעפע אשר נתחדש זה איזה שבועות ראיתי וכולם נכוח"י, ולע"ד אין הענין סובל אריכות ואם כי בריש הו"א דאין לדון אלא משום ספק מבטל

איסור לכתחילה ולי הי' נראה בעיני לאסור בדיעבד, וכן השבתי לכל השואלים אותי דרך לנפש היפה ראוי למנוע כי עכ"פ חשש קרוב הוא, מ"מ כעת לאחר שנודע לנו בבירור דמעת אשר נותנים לתוך הגיגית השומן הכשר כאשר רוצה המייש לעלות על כל גדותיו של הגיגית צריכים יותר ג"פ מאשר הוכרחו ליתן מהשומן אגוז אשר הי' בספק לנו קרוב לודאי דאותו שומן מחמת שנתערב בו שומן איסור אנימאלישעס פעטט, אפי' המעט הי' ביכולתו לפעול מה שהשומן האגוז הכשר לא יכול לפעול

וגם נתברר לנו בירור גמור שיש בזה נגיעת ממון רב לבעלים בין אם נותנים לתוך המייש שומן כשר או שומן קאקוס אשר אינו כשר בבירור, ובמשך שנה נפקא מיני' בין שומן כשר לשומן קאקוס אשר אינו מבורר שהוא כשר כמה וכמה מאות זהובים, לכן אני מסכים לאסור אפי' בדיעבד להקונים ככל אשר מבואר בדבריו דהוי כמו שנתבטל בשבילו ואסור כדי שלא יהנה ממעשיו, וכפי אשר דברנו פא"פ, זולת בהשגחה הראוי' אשר נדע בבירור שלא נתערב שום שומן של איסור, וכ"ז פשוט לע"ד. ידידו הנאמן הדוש"ת. הק' משה הרש פוקס, אב"ד

ע"כ ההעתק תשו' הג' אבדק"ק מאדע יצ"ו. ושם בשולי היריעה נדפס מכתב בענין הלזה מאת המח' הראב"ד גרוו"ד זצ"ל.

גרוו"ד, יום ה' דעשי"ת תרס"ג לפ"ק. גמר חתימה טובה לכבוד אהו' ידי"נ היקר ה"ה הרב החריף ובקי בנש"ק וכו' כש"ת מו"ה

יוסף הכהן שווארטץ נ"י המו"ל וילקט יוסף.

אחדשה"ט את מכתבו קבלתי לנכון ומה שכתב לי כי קיבל עוד השגות מאיזה כותבים אחרים על דברי, הנני להודיע למעכת"ה שדרכי מעולם הי' שלא אשיב בענין א' הרבה פעמים רק אם אני רואה ראיות חדשות, אבל לפלפל רק בענין א' הוא אך למותר, כי אין קץ לדברים הללו ומה איכפת לי, מי שרוצה לדחוק ולהראות דווקא שהצדק אתו, ואני סומך בזה בכל עת על המעיין, שהמעיין היטב בדברי יבין הדברים לאשורן ויראה עם מי הצדק (ומודים דרבנן היינו שבחייהו), ולדינא אין נפ"מ עוד כי קבלתי מכתבים מכמה גאונים מפורסמים וכולם שבחו והודו לדברי ב"ה, ומגודל האריכות אין ביכולתי להעתיק כל דבריהם, ואעתיק רק מקצת מהן.

א) **מכבוד** הרב הגאון המובהק המפורסם בעולם בחיבוריו היקרים ארי שבחבורה וכו' האבדק"ק סטרי שליט"א, בעהמח"ס שו"ת הרי בשמים ח"א וח"ב וז"ל:

בעזה"י סטרי ער"ח אלול תרס"ב, רב שלום וברכת כוח"ט לכבוד ידידי הרב הג' חריף ובקי בחדר"ת כש"מ פנחס צימעטבוים נ"י ראבדק"ק גרוו"ד יצ"ו.

מכתבו הגיעני זה עתה והנה עברתי בין בתרי אמרותיו בעסק השמרים (לופטהעפע) חדשים מקרוב באו שמערבין שומן איסור, ורואה אני דבריך טובים ונכחים נאמרים בהשכל במועצות ודעת, אין בהם נפתול ומגרעת, ויישר כחו וחילו לגדור גדר בישראל שחלילה לנו לגבב קולות בימינו אלה שבעוה"ר הפרוץ מרובה ה' ירחם, עכת"ד היקרים.

ב) **מכבוד** הרב הגאון האדיר המפורסם בעולם בחיבוריו היקרים שר התורה וכו' האבדק"ק בערזאן שליט"א וז"ל:

ב"ה גמח"ט לכבוד הרב הג' החריף ובקי מו"ה פנחס צימעטבוים נ"י ראבדק"ק גר"וו, מאז הגיעני מכתביו וחכיתי למצוא מרגוע ולהשיב לו באריכות, אולם מכמה סיבות וטרדות שונות לא עלתה בידי, וביני ביני באו ימי המועדים לכן אשיב בקצרה כי עברתי על כל מכתבו, וגם לדעתי צדקו דבריו לאסור השמרים לבל יקנה אותם ישראל בלי השגחת ממונה מיד ב"ד וכו' עכת"ד היקרים. וכיון שהסכימו עמי ב"ה ב"ד הגדול ע"כ האריכות בזה אך למותר.

והיום הגיעני מכתב עם פלפול בד"ת מהרב הגאון אבדק"ק מאדע שליט"א, וכתב בתחלה ובסוף לאחר שבארתי שלא על דרך כלל כתבתי במכתב הראשון ע"כ גם הוא מסכים לזה שצריך להזהיר לבעלי חניות לחקור ולדרוש אצל הפאבריק שקונים השמרים שנתחדש כעת אם הוא תחת השגחה. וגם הוא במקומו מזהיר בזה, וכל הפלפול שהוא כותב הוא לא להלכה עכת"ד.

ע"כ אין עוד שום נפ"מ לדינא להדפיס הדברים מה שאני אשיב לו לעצמו על הפלפול שלו, וגם להשיב לכאו"א לפי אומדנות שלו אין הכרח כי זה תלוי לפי ראות העין בהפאבריק באיזה אופן הוא נעשית הלופטהעפע ואינו דומה שמיעה לראי', כי לא יוכל לצייר הכל בכתב, ומי שרוצה לעמוד על בוריו צריך לראות בעצמו ולילך כ"פ להפאבריק שעושים הלופט-העפע כמו שאנחנו עושים כאן אז יבינו שצדקו דברינו מה שכתבנו בזה, יותר אין אתי להגיד רק חו"ש מאת ידידו ואוהבו הדוש"ת בלונ"ח כה"י והמברכו בברכת גמח"ט ובשמחת החג הבעל"ט.

עתה באתי לביתי ממרחץ קריניצא, וראיתי בוילקט יוסף (סימן קפ"ט) תשובה מהרב הגאון וכו' האבדק"ק ה' מאד שליט"א ובו השיג על דברי שכתבתי שם (בסימן קפ"א) ובסוף דבריו מבקש שאבאר את דברי, ע"כ אני עושה מיד רצון כהדר"ג נ"י והנני לתשובתו, טרם כל שיח תמה אני על כהדר"ג נ"י כי מכותלי מכתבו ניכר שהבין כאלו אסרנו איסור לכ"י דרך כלל כל הגערם רק לקנות גערם מיעוט שניים של הפאבריקען העומדים תחת השגחה, האיך עלה ע"ד כן והאיך ראה זאת בתוך דברינו, וכי יכולין לדון

על שאר פאבריקען שלא ידענא היכי הם עושים ובאיזה אופן הם עושים ואם יש חשש איסור עליהם וזה אין שייך לנו כלל רק כל מה שכתבנו הוא בנה רק על הפאבריקען שבעירנו שראינו בעינינו את כל הנעשה בזה, וגם בכאן עשינו הכל במתינות גדול כדרכינו ב"ה בזה.

ואציע לפניו את כל הענין מתחלתו ועד סופו היות עוד בחוה"מ פסח העבר יצא קול בעירנו שיש כאן ב' פאבריקען שנותנים שומן איסור לתוך הגערם ולאחר חקירה ודרישה ראינו שהקול הוא אמת, ע"כ שאלנו את הפאבריקאנט והודה בעצמו שהן אמת שבהעת שלמד מעשה אומנות הלז לופט העפע ראה אצל הפאב-ריקאנט שנותן שמן איסור של חלב ושאר איסורים לתוך המייש שלא יצא השוים לחוץ אבל אינו מוכרח ליתן דוקא שמן איסור כי יכול לפעול זאת בשומן היתר כגון קאקוס וזה איזה חדשים שעושה הלופט-העפע הוא נותן לתוכה בכל עת שומן קאקוס. ותומ"י לאחר ששמענו זאת הלכנו להפאבריק לראות אם אין בו חשש מכח דבר המעמיד וכיון שראינו שאין בו איסור מצד דבר המעמיד החרשנו וכל מי ששאל אותנו השבנו שאין יכול לאסור רק לנפש היפה יש חשש, כי חשבנו שאולי הוא ספק איסור ביטול לכתחלה דלמא נותנים לתוכה שומן היתר וגם הקאקוס שנותנים אולי אין איסור ודאי הגם שאין להם נאמנות באיסורין עפ"י דתוה"ק עכ"ז אם השומן של היתר הוא מצוי ועושה פעולה כמו שומן איסור לא חשידי שיקחו בידים וליתן שומן איסור אם אינם נהנים יותר מהאיסור. ולאחר חג השבועות בקשו הם בעצמם שנעמיד להם משגיחים מחמת שראו שהיו איזה אנשים שמקפידים ע"ז ואינם מאמינים אותם גלל זה בקשו שניתן להם משגיחים והם בעצמם יקחו שומן אגוז כשר בהכשר גמור כדי שלא יהי' שום חשש על הגערם שלהם, ועשינו רצונם בזה והעמדנו להם משגיחים ולאחר שהמשגיחים לקחו שומן כשר של אגוז ראינו שהי' צריכים יותר ליתן לתוך המיש כפל כפלים מאשר הי' נותנים עד עכשיו שומן קאקוס והפאבריקאנט חשבו כל טצדיקי לקנות כל מיני שומן אגוז מהפאבריקאנטען שיהי' להם בזול ולא יהי' צריכים כ"כ ולא הועילו. וראינו שיש בזה נגיעת ממון רב לבעלים והפרש בין שומן איסור לשומן היתר הוא הרבה מאוד ועי"ז נתברר שהשומן קאקוס שהשתמשו בה עד עתה לכך הי' די במעט מחמת שנתערב בו שומן איסור, א"כ ממילא הם חשודים שיקחו שומן איסור ודאי כיון דזולא ליה ושכיחא ליה ואין שום צד ספק שבלי השגחה לוקחים שומן איסור כמו שהודה בעצמו שראה שלוקחים זאת ועי"ז אסרנו אפי' בדיעבד זולת בהשגחה כמו שנתבאר בדברינו.

והרווחנו מכח זה דיש כאן עוד ב' פאבריקען שעושים עוד באומנות ישינה ולאחר שראו שהחרשנו אז מלאסור אמרי מדשתקי רבנן ש"מ ניחא להו ובי דינא שרי תרבא והיו רוצים ג"כ לעשות מעשה אומנות החדשה לופט-העפע כי יש להם ריוח גדול בזה ולאחר שאסרנו מושכין את ידיהם מלעשות לעת עתה, ולאחר שהצעתי את כל זאת לפני כהדר"ג נ"י תבענא לדינא ליישב את אשר ירו חצי השגותיו עלי.

מ"ש ה"ג נ"י יען שראיתי עתה בדברי וכי' ראיתי דנקט חומרי חומרי דמתני' בספרי שו"ת אחרונ' ולא הזכיר בדברים ללמד איזה זכות משארית דברי הפוסקים וכו' הלא דבר גדול הוא לאסור איסור לכ"י מהלחם אשר הוא אוכל וכו' והוא כמעט אשר אין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, עכת"ד. ראשית אני תמה וכי דברינו על אדני אחרונים הוטבעו הלא יסודתם על הררי קודש ה"ה הריב"ץ והרשב"ש וטו"ז ושאר גדולי הפוסקים, וכי מפני שהבאתי דברי הגאונים הנוב"י ורע"א ומנחת יעקב הלא הם גדולי אחרונים אשר מימיהם אנו שותים בכל יום ומי יקל נגדם, ומ"ש שהוא כמעט אין רוב הציבור יכולין לעמוד בה הלא יכולין לעמוד בה דהא יש כמה פאבריקען שאינם עושים לופט-העפע רק באומנות ישינה, וגם יש שעומדים תחת השגחה שלא יתערב בו שומן איסור ובסתם נמי מותר ליקח מכולן דהא פסקינן בסימן קי"ד ס"י בהג"ה דאם ידוע שיש אחד בעיר שאינו מערב אעפ"י ששאר דרכן לערב מותר ליקח מכולן כ"ז שלא ידוע כן בודאי שעירבו בו דתלינן לקולא שמא לא ערבו בו, וכן כל כיוצא בזה באיסור דרבנן עיי"ש.

ומקור דין זה הוא מדברי המרדכי שלמד ד"ז מכתובות דף כ"ו דמחבואה אחת מצלת על כל הכהנות ואף דהטו"ז כתב שאם יש בית א' שהוא ודאי מערבין ל"מ הך קולא, מ"מ מדברי החדושי הגרשוני בגליון השו"ע משמע דאף שיש ודאי שמערבין מותר ליקח מהשאר, ועיין בנוב"י שהביא הפ"ת שם וה"נ אינו רק איסור דרבנן דהא אין מבטלין איסור לכתחילה הוא דרבנן כמש"כ הש"ך בסימן צ"ט ואפי' לשיטת הפוסקים שהוא מה"ת מ"מ האיסור למי שנתבטל בשבילו הוא רק מדרבנן (ומדברי הרמ"א בתשובה סימן נ"ג נ"ד לענין שומן חזיר מוכח דגם באיסור דאורייתא סמכינן אהך קולא דאם יש מחבואה מצלת וסותר לדברי' בשו"ע והרגיש בזה הבאר יעקב בסימן ק"ג עיי"ש), א"כ מותר ליקח סתם מחנווני שמרים היכי שאין אנו יודעין אם הוא לופט-העפע ושנתערב בו שומן איסור ורק עיקר החשש הוא על החנווני שהוא לוקח ממקום קביעתן בהפאבריק מחוייב לחקור ע"ז דהו"ל קבוע ול"מ רוב כמו שפסק הרמ"א שם, ובש"ך סקי"ט עיי"ש, אבל האנשים שלוקחין לחם מהחנווני א"צ לחשוש ע"ז, וא"כ אף האנשים שמשמרים נפשם מחשש איסור יכולים ליקח סתם לחם ושמרים בלי שום חשש רק היכי שידוע

בודאי שהחנווני הזה קונה השמרים בהפאבריק שמערבין בו שומן איסור, אבל מסתם אין לחוש (ועיין בנתיבות סימן רל"ד בביאורים אות ג' ודו"ק) ואפי' נפש היפה א"צ לחשוש ע"ז רק החייב הוא על החנווני לחקור על זה (עיין בשו"ת דברי חיים מהגה"ק מצאנז זצ"ל ח"ב חיו"ד סימן נ' וסימן נ"ג עיי"ש שיש ללמוד משם מה שיש להחמיר מסתמא בנ"ד).

ומ"ש הגנ"י על דברי נוב"י שהבאתי דבנחלת צבי סימן פ"ד הביא ראיות וחבילות שו"ת אחרונים שחולקים על סברת הנוב"י, הגם שיש לדחות כל הראיות שהביא שם, דמה שהביא ראי' מדברי הר"ן בע"א מיושב עפימ"ש הנוב"י מדו"ת סימן מ"ו ליישב דברי הריב"ש שהוא נגד סברתו מיושב נמי זה, אבל לא אאריך בזה כי לא על סברת הנוב"י בלחוד סמכתי, הלא הבאתי שם דברי המנ"י וגם דברי הטו"ז שהעלה באפשר לתקן ל"מ אין כוונתו לבטל וע"ז לא מצינו שום חולק וה"נ בנ"ד אפשר לתקן ל"מ אין כוונתו לבטל.

מ"ש הגנ"י דבנ"ד דומה למ"ש המג"א בסימן של"ה דהיכא דאינה למען שיאכל האיסור בתערובות רק להציל ההיתר מותר לבטל לכ"ע. לפענ"ד נ"ד אינו דומה לדברי המג"א דהא בדיעבד דהיכי שא"א בענין אחר מותר לבטל כשאין כוונתו לבטל ושם הוי דיעבד שהיין זב בשבת וא"א להציל היין רק באופן זה דהא ליתן הכלי תחת הדלף נמי אסור לכתחלה לכך מותר בשאין כוונתו לבטל האיסור רק להציל היין, אבל הכא בנ"ד הוי לכתחלה דהא עושה כן לכתחלה ע"מ להציל השוים אח"כ בשומן איסור וזה ל"מ וגם יכול להציל בשומן היתר א"כ ל"מ להתיר לכתחלה שיתן שומן איסור והוי ביטול איסור לכתחלה, ובלא"ה כתב הפמ"ג שם והמחצית השקל ובשו"ע התניא דמג"א לא מתיר זה רק לענין טלטול ולא לשתותו ביומו עיי"ש.

ומ"ש הגנ"י ועוד דאפי' לדברי הנוב"י ותשובות רע"א לא אדע אם לענין דיעבד ג"כ ס"ל הכי לקנוס ולאסור כיון דאין כוונתם לכך, יותר דומה לשוגג ממזיד לפענ"ד הוא פשוט דאם באין כוונתו לבטל אסור לבטל הו"ל דין מזיד ואסור אפי' בדיעבד כדין המבטל איסור לכתחלה דהא באיסור שנפל בשוגג לתוך היתר דאסור להוסיף עלי' כדי לבטלו ואם עבר וביטל במזיד אסור אפילו בדיעבד כמו דפסקינן בסימן צ"ט ושם נמי אין כוונתו לבטל למען שיאכל האיסור רק למען להציל ההיתר אעפי"כ אסור בדיעבד וקנסינן וה"ה הכא (ומזה נמי ראי' דהמג"א הנ"ל לא מתיר רק בטלטול ולא באכילה), ומ"ש להוכיח כן מדברי הרמ"א בסימן קל"ז שכתב אם עבר והוציא דרך הנקב כל היין הוא מותר דבטל בס', ולמה כתב לשון עבר ול"כ סתמא ואם בדיעבד הוציא אלא ש"מ דקמש"ל, אם כי אסור משום מבטל איסור לכתחלה מ"מ אפילו עבר דהיינו מזיד לא קנסינן דלאסור

בדיעבד מהני הך אין כוונתו לבטל, לפענ"ד אין ראי' משם מ"ש הרמ"א ואם עבר אינו מיירי במזיד רק הך ואם עבר הוי פירושי כמו אם עבר דקתני בסימן צ"ט עבר וביטלו שפירוש שם הטו"ז בסק"ז דה"ק שעבר במזיד אלא שחשב שדבר זה מותר הוי שוגג וה"ה הכא שפיר יש לומר כן (ועיין בשבת דף ל"ח בתוס' ד"ה עבר ושהה, ובמהרש"א ובהר"ן שם עש"ה), וזהו קמ"ל דאפי' באומר מותר הוי שוגג ומותר בדיעבד וע"ז מציין שפיר הרמ"א וע"ל סימן צ"ט, דכוונתו דשם מבואר דיש חילוק בין שוגג למזיד ה"ה הכא אמרינן כן, דאל"כ אין הבנה, דמה שציין להתם אם הכא אינה דומה להתם, וראי' לזה דאסור נמי בדיעבד בשאין כוונתו לבטל מדברי הפרישה שהביא הש"ך בסימן קל"ב סקכ"א שפירוש דברי הרמ"א שם ואפילו לכתחלה דהיינו שמתחלה עשה במזיד כדי שיתבטל העכבת יין ויהא מותר לו בדיעבד, לכך אפילו דיעבד נמי אסור כדלעיל בסימן צ"ט כל האיסורים שרבה עליהם במזיד אסורים והש"ך הקשה עלי' הא אין כוונתו לבטל העכבת היין, וכתב בחידושי בית מאיר בגליון שם דהפרישה סובר דוקא משהו הבליע מהני אין כוונתו לבטל ולא משהו בעין כמש"כ הרשב"א בתשובה עיי"ש, א"כ מבואר להדיא דהיכי שאין כוונתו לבטל אסור לבטל אם ביטל במזיד אסור אפילו דיעבד, וכן ראי' מדברי הריב"ש בסימן שמ"ט שהביא הפ"ח בסימן ס"ד שמביא ראי' דהיכא שאין כוונתו לבטל שרי מגעולי מדין דאינו אסור בדיעבד עיי"ש בפ"ח שם, ובנוב"י סימן מ"ו (ובלא"ה א"י לדקדק כ"כ מלשון הרמ"א דנקט לשון עבר דמיירי במזיד. הגם דתוס' שבת ל"ח ד"ה עבר ובתוס' שם מ"ג ע"א ד"ה טבל, ובמרדכי רפ"ג דסוכה כתבו דלשון עבר מיירי דוקא במזיד מ"מ כתב הרא"ש בפ"ב דפסחים סימן ל"א דעבר מיירי בשוגג וכ"נ מדברי הבה"ג שהביא הדברי חמודות בחולין בפרק או"ב אות יו"ד עש"ה).

מ"ש הגנ"י דבנ"ד יש לצרף דעת הרשב"א דכלי שמשתמשין כשפע ולעולם יש בתערובות די ביטול אין בו משום מבטל א"ל וא"כ בנ"ד נמי יש בו תמיד כ"פ ששים במייש יש לצרף דעת הרשב"א להתירא כמו שצירף הנוב"י דעת הרשב"א הלז לענין הויזענבלאזען. לפענ"ד אין יכול לצרף דעת הרשב"א לנ"ד דהא אפי' בבלוע בכלי לא פסקינן בזה כהרשב"א כמ"ש הטו"ז והש"ך בס"ס צ"ט וגם הפמ"ג כתב דאפי' לשיטת הרשב"א זה דוקא בבלוע ולא באיסור בעין, וכ"כ להדיא בשו"ת הרשב"א סימן רכ"ב הביא הפ"ח בסימן קכ"ב דבאיסור משהו בעין דחשוב באיסור דאורייתא ל"מ להתיר אפילו שדרכו להשתמש בשפע עיי"ש. וא"כ הכא בנ"ד דהוא איסור חשוב בעין והוא איסור דאורייתא ל"מ אף לשיטת הרשב"א להתיר והנוב"י שהביא סניף זה מדברי הרשב"א לנידון הויזענבלאזען שם היא איסור דרבנן וגם הגוף אינו נמחה ואינו ראוי

בפ"ע ורק האיסור הוא מהטעם היוצא כמש"כ הנוב"י, א"כ דמי שפיר לבלוע בכלי דמותר לבטל טעם היוצא ממנו ושפיר צירף דעת הרשב"א הלז לסניף, וגם שם הי' עוד הרבה צדדים להתיר צירף ג"כ את זה, אבל בנ"ד דהאיסור בעצמו נמחה ונשאר שם והוא איסור דאורייתא ואיסור בעין האיך יכול לצרף דעת הרשב"א הנ"ל אפילו לסניף.

מ"ש הגנ"י עפמ"ש לחלק דאפילו לדעת הש"ך והפ"ח שמתירין להמבטל א"ל למכור לישראל אחר אם אינה מוכר ביוקר ילשראל מעכו"ם זה דוקא אם ביטל לאכול הוא בעצמו דאז לא נתקיים מחשבתו במ"ש למכור אבל אם מבטל ע"מ למכור ממילא אסור נמי המכירה כדי שלא יתקיים מחשבתו. והבאתי בזה דברי הריב"ש לענין בדיקת הריאה שכתב דהיכא דמפשי בשביל ישראל הוי כביטל בשבילם ביחוד. וע"ז כתב הגנ"י דבלבושי שרד סימן ל"ד מתיר להדיא אפילו בשוחט ע"מ למכור לשראל כמו לעכו"ם ובודאי לא נעלם ממנו דברי הריב"ש, וע"ז כתב לחלק דהריב"ש מיירי בשוחט שהעמיד הקהל דהוי כמבטל בשבילם אבל אם הקצב מוכר בשר והאביד הריאה במזיד או לא בדק הריאה הוא ראוי לקנוס, אבל לאחרים שרי כדברי הל"ש, וא"כ בנידון הגערם נמי דומה לזה עכת"ד. הנה מ"ש הגנ"י דבודאי לא נעלם מהלבו"ש דברי הריב"ש, עיין בהגהות יד אברהם על יו"ד ד', שתמה על הלבו"ש דנעלם ממנו דברי הריב"ש וכ"כ התבו"ש בסימן ט"ז ס"ט דשוחט או"ב למכור לאחרים יש לקנוס דלא ימכור דבמאי דאכוין קנסינן ליה שלא יהנו לו מעשיו, ובתבו"ש שם מביא ראי' לזה מדברי הש"ס בכורות דף ל' עיש"ה, ועיין בראש אפרים סימן ל"ט ס"ד שהביא כן בשם הרשב"ש בספר יבין שמועה שכתב דאם הטבח הוציא ריאה במזיד קודם בדיקה וא"א לבדוק אותה והוא טבח שמוכר לאחרים כמו שהבהמה אסורה לו אסורה ג"כ לאחרים כמו המבטל איסור במזיד דאסורה לו ולמי שנתבטל בשבילו עיש"ה, דמיירי בסתם קצב שלא הועמד מפי הקהל דאם האביד בידים אסור נמי לאחרים. (ובפרט דיש לומר דבנ"ד לענין המבטל איסור לכתחלה אף הלבו"ש מודה דאסור דדוקא לענין בדיקת הריאה דאינו חמור כ"כ כמו מבטל א"ל כמש"כ הלבו"ש שם לכך מיקל בזה). ועיין בפרי תבואה ס"ג דאסור למכור לאחרים אפילו בדמי טריפה ובראש אפרים שם ביאר דברי הריב"ש כיון דהוי כמבטל בשבילם אסור למכור להם אפילו בדמי טריפה עיש"ה, ועיין עוד בפרי תבואה שם סט"ו שפסק דאפילו אם שחט מתחלה ולא הי' שם מי שיבדוק ע"ד להאכיל לעכו"ם, ועתה אירע איזה סיבה שאין העכו"ם אוכלים בשר אין להתיר להאכיל לישראל מחמת שיהי' לו הפסד גדול עיי"ש בר"א שם פוק חזו דכל האחרונים חלקו על הלבו"ש בזה, והגנ"י הביא לפסק הלכה דברי הלבו"ש ולא ידעתי מפני מה?

ועיין בראש אפרים סימן ל"ט סק"ד שכתב דהמבטל איסור במזיד הוא חמור יותר מהאביד הריאה במזיד וכ"כ הלבו"ש והישועות יעקב בסק"ב, א"כ כמו דפסקינן דבהאביד הריאה במזיד אסור למכור לאחרים ה"ה המבטל איסור לכתחלה כדי למכור לאחרים דאסור למכור לישראל וכן מוכח בדברי מהרשד"ם שהבאתי במכתבי דהיכי דביטל איסור ע"מ למכור קנסינן ליה ולא ימכור לישראל כלל אע"ג דהם לא ניח' להי בביטולו והאיך נקנוס אותם אע"כ במה שאסרינן ליה למכור לישראל בזה קונסין אותו כדי שלא יתקיים מחשבתו ולא יהנו לו מעשיו הרעים.

מ"ש הגנ"י לתמוה עלי מדוע לא הבאתי דברי מהרש"ל שהביא הטו"ז דאם הוא בלא ידיעתו ולא ניחא ליה שרי, וא"כ בנידון הגערם נמי לא ני"ח להו. נפלאתי מאוד על הגנ"י מאי שייך דברי המהרש"ל לנ"ד, דמהרש"ל מיירי שראובן ביטול איסור בהיתר של שמעון וזה לא ידע ולא ניחא ליה מותר כמבואר בדבריו בפג"ה סימן נ"ט משום דכיון דהוא לא נתכוין לכך הוי כשוגג עיש"ה, וזה נכון דאיך נוכל לאסור ממון של חבירו שלא בידיעתו דהא אף אם הוא עושה בעצמו בשוגג הוא מותר מכ"ש כשאחר עושה לו והוא שוגג בדבר מהיכי תיתי דנקנוס אותו בשלו, ועיין בפרי תואר בסימן צ"ט עיי"ש, אבל היכא דביטול איסור בשלו ע"מ למכור לאחרים אסור לאחרים לקנות ממנו כדי שלא יתהנה ממעשיו הרעים כמש"כ הרמ"א דאסור למכור לישראל כדי שלא יהנה אע"ג דישראל אחר לא ידע ולא ינחא ליה אפ"ה אסור למכרו כדי שלא יתקיים מחשבתו של המבטל ולא יהנה מהביטול. בזה אני ג"כ תמה על הרע"א בהגהות שכתב דדברי הריב"ש הם נגד מהרש"ל הנ"ל, ולפענ"ד דברי הריב"ש אינם ענין לדברי מהרש"ל דהא הריב"ש מיירי בביטול איסור שלו ע"מ למכור לאחרים בזה קנסינן לו שלא יהנו ממעשיו ולא ימכור לאחרים דאם מתירין למכור לאחרים במאי קנסינן ליה דהא נתקיים מחשבתו וזה ברור לפענ"ד. וכן משמע מדברי המג"א בסימן תקט"ו סקכ"ו ובמחה"ש שם דאף דהוא לא ידע ולא ניח' ליה אפ"ה קנסוהו שלא יתקיים מחשבת המבטל במה שביטל איסור שלו עבור אחרים עיש"ה, וכן משמע מדברי המרשד"ם שהבאתי במכתבי שאסור למכור לישראל היכא שישראל ביטל איסור ע"מ למכור הא שם ג"כ לא ידעו ולא ניחא להו ואפ"ה קנסינן שלא יהנו מעשיו כמבואר בתשובתו עיש"ה, וא"כ בנידון הגערם נמי דמי לזה שביטול איסור בשלו ע"מ למכור לאחרים בזה קנסינן ליה שלא ימכור ולא יתקיים מחשבתו.

ומ"ש הגנ"י להשיג עמ"ש להוכיח מדברי הריב"ש לענין ביטול איסור לכתחלה למ' אפילו רוב עכו"ם היכא שמפשי בשביל ישראל מכ"ש כשיש הוכחה שעושה לצורך

שניהם דאסור כמו שהביא הריב"ש ראי' לזה מהבא חוץ לתחום א"כ דמי להתם. וע"ז השיג דאין לדמות גזירות וקנסות להדדי, ורצה לחלק דהריב"ש לא מייתי ראי' מהתם רק דל"ב מיוחד וסתמא הוי כמיוחד עכת"ד. ע"ז אין מן הצורך להשיב דכ"ז כתב הגנ"י טרם שהבאתי דברי הרשב"ם אבל כעת שהבאתי דבריו שכתב להדיא לדינא דמקור דין זה דהמבטל איסור בשביל אחרים דאסור לאחרים היינו דיליף לה מהבא חוץ לתחום שהוא אסור לאותו ישראל שבא בשבילו עיישי"ה, א"כ בוודאי דיניהם שוה, ואעתיק את לשונו הזהב מה שראיתי בספרו יבין שמועה סוף פרק ד' שפלפל שם לענין ביטול איסור לכתחלה כתב בסוף דבריו והרמב"ם פרק ט"ז ממ"א כתב שכל דבר שנאסר משום קנס אינו נאסר אלא לו לבדו אבל לאחרים מותר, וכן נראה ממה שאמרו במבשל בשבת וכו' וכן הוא דעת הראב"ד בספר איסור משהו אבל הוא ז"ל כתב שאם עושה כן אדעתא להאכיל לאחרים נאסר אפילו לאחרים ויליף לה מהבא חוץ לתחום שהוא אסור לאותו ישראל שבא בשבילו, וכן אם זה שהוציא הריאה הוא טבח מוכר לאחרים כמו שהבהמה היא אסורה לו כך היא אסורה לאחרים עכ"ל

ועיין בראש אפרים סל"ט סק"ד שהעתיק ג"כ לשונו וכתב שדבריו מסכימים לדברי הריב"ש והביא הכ"מ שכתב בשם הרשב"א שגם הרמב"ם אינו מתיר רק לאחרים שלא נתבטל בשבילם עיישי"ה, וכיון שרבינו הריב"ש והרשב"ם שהוקבע דבריהם בש"ע בכ"מ ולא מצינו מי שחולק עליהם בזה האיך יכולין להקל נגדם ולומר שאין לדמות להתם. ועפי"ז נדחה נמי מה שרצה חכם אחד לחלק בנ"ד בין הך הבא חוץ לתחום דאסור אפילו ברוב עכו"ם היכא דמפשי' בשביל ישראל או בעושה לצורך שניהם דשם בהך ליפתא כ"א הוא בפ"ע א"כ ניכר להדי' אותו דבר דמפשי בשביל ישראל לכך הוי כמו שבא בשביל ישראל ביוחד ול"מ רוב עכו"ם אבל הכא בנ"ד לענין מבטל א"ל אע"ג דיש הוכחה או דמפשי בשביל ישראל מ"מ אותו מיעוט אינו ניכר בפ"ע והוא לעולם בתוך רוב עכו"ם לכך ל"ה שהוא בשביל ישראל ביוחד ואזלינן בת"ר, עכת"ד.

אמנם מדברי הריב"ש והרשב"ש הנ"ל לא משמע כן דהא הם למדו מהתם לענין בדיקת הריאה ומשמע דאף בבדיקת הריאה היא כן דאם הטבח האביד הריאה במזיד אע"ג דרוב הלוקחים בשר אצלו הם עכו"ם ומיעוט ישראלים אם עי"ז שהישראלים לוקחים אצלו הוא מוכרח לשחוט יותר אסור ישראל לקנות ממנו משום ביטול איסור לכתחלה (עיין בפרי תבואה סט"ו שהבאתי לעיל ובר"א שם עיישי"ה), אע"ג בשחיטות הבהמה הוא מעשה חדא ולא ניכר בפ"ע שמרבה בשביל ישראל והישראלים הם בתוך הרוב אפ"ה אסור משום אין מבטלין איסור לכתחלה. ועוד ראי' מפורשת שאין חולק בזה

דהא פסקינן בסימן רע"ו ס"ב ישראל ועכו"ם שהסיבו יחד והדליק עכו"ם נר אם רוב עכו"ם מותר להשתמש לאורה ואם רוב ישראלים או אפילו מחצה ע"מ אסור, וכתב המג"א בסק"ו דאם עשה לצורך שניהם אסור כמבואר בסימן תקט"ו ס"ו לענין הבא מחוץ לתחום עיי"ש, ומשמע דה"ה ברוב עכו"ם אם יש הוכחה דעושה לצורך שניהם אסור כמו דאמרינן התם אע"ג בנר אינו ניכר הדבר בפ"ע שעושה לצורך שניהם אסור כמו דאמרינן התם אע"ג בנר אינו ניכר הדבר בפ"ע שעושה לצורך ישראל דהא נר לאחד נר למאה והנאות ישראל הוא בתוך רוב עכו"ם אפ"ה אסור, אע"כ דהיכא דמפישי או יש הוכחה שעושה לצורך ישראל אע"ג שאינו ניכר להדיא בפ"ע אפ"ה אסור וה"ה בנ"ד.

ומ"ש הג' נ"י ע"מ שהבאתי בשם התשב"ץ שכתב לדעת הרמב"ם דאע"ג דאינו אומר בפירוש בשל לי הוי כמבטל בידים כל שיודיע שעושה כן ואומנתו בכך כשלוקח ממנו הוה כמו שאמר לו בפירוש וע"ז כתב הא לא פסקינן בזה כהרמב"ם לענין חמאה לא אוכל להבין כוונתו בזה, הא אני בעצמי הבאתי שאנן לא פסקינן בזה כהרמב"ם אלא כהרשב"א, דצריך שיאמר לו בפירוש בשל לי כמו דפסקינן בסימן קכ"ב ס"ו מ"מ הבאתי דברי הרשב"ש שכתב לדינא דהיכא שמוסיפים בשביל ישראל אף הרשב"א מודה דכשקונין מהם הו"ל כאומר לו בפירוש בשל לי, א"כ צדקו דברי שכתבתי שם כמו דאמרינן בחולין ד"ו גבי תערובת דמאי דל"ג על תערובת דמאי אפ"ה כיון דאמר לה עשי לי משליכי כמאן דערוב בידים דמי ופרש"י דהוה כמו שלקחן הימנה קודם תערובתן ואח"כ צרפו דהא ע"פ עשתה ונעשית שלוחו עיי"ש, אע"ג דהוא לא ניחא ליה בביטול אפ"ה כיון שידוע שדרכן בכך הו"ל כשלוחו ה"ה הכא בנ"ד י"ל כן כיון דידוע שהם מערבין איסור בתוכן כשמבקשים ממנו שישלח להם גערם הו"ל כאומר להם שיערוב בשבילם כמש"כ התשב"ץ והרשב"ש הנ"ל (מ"ש מדברי הש"ך מוכח דאף מוסיף בשביל האוסר ל"ה כבשל לי, עיין בשו"ת מהרלנ"ח סימן קכ"א עיש"ה).

ומ"ש הגנ"י שלא הבין כוונת מרן הגאון אבדפק"ק שליט"א במה שכתב דמתחלה לא רצה לאסור בדיעבד דחשוב לספיקא רק לאחר הנסיון שנתברר דלעת הזאת צריכים יותר ויותר שומן א"כ הוכיח סופו על תחלתו מחמת שהשומן קאקוס שהי' משתמשין בו עתה הי' קרוב לודאי מפני תערובת שומן איסור הי' די' במעט, וע"ז כתב דאינו מבין דאם הקאקוס אינו ברור שכשר ודאי החשש מפני תערובות איסור. מ"מ אכתי ספיקו היא וגם בתערובות הנוב"י מודה דמהני אין כוונתו לבטל עכת"ד. תמהני, הלא שפתי מרן נ"י ברור מללו דמתחלה חשיב לספיקא דדילמא לא חשידי לוקח בידים שומן איסור אם יכול לפעול זאת בשומן היתר כמו שאמרו כיון שאינם נהנים בחליפין אבל כעת

שנתברר שש הפרש רב בין שומן איסור לשומן כשר, ויש בזה נגיעת ממון רב לבעלים א"כ הוכיח סופו על תחלתו דאפי' הקאקוס שהשתמשו בה עד עתה לפי דבריהם הוא משום שנתערב בו שומן איסור לכך הי' די במעט וממילא הם חשודים שיקחו שומן ודאי איסור ועבור הנאות ממון הם חשודים לעבור על כל איסורין שבתורה ושומן איסור זילא ליה ושכיחא ליה ולכך אסרנו, ומ"ש הגנ"י הלא בתערובות הנוב"י מודה לא ירדתי לסוף דעתו הא הנוב"י מיירי כשאיסור הוא בתוך התערובות היתר מהני אין כוונתו לבטל אב לבספק איסור דאסרינן מכח ספק הקרוב לודאי חשוב כודאי איסור אסור לערב לכתחלה גם כשאין כוונתו לבטל, וכ"כ הנוב"י שם בתשובה ד"ה ועכ"פ עייש"ה (והארכתי בזה יען שהוא נפ"מ גדולה לדינא דאסור לישראל לבטל איסור ולמכור לנכרים ולישראלים היכא שיש הוכחה שעושה לצורך שניהם או דמפשי בשביל ישראל כמש"כ הריב"ש והרשב"ץ הנ"ל).

ולאחר שביארנו את כל זאת נחזור להראשונות הנה להרב הגאון אב"ד דק"ק ה' מאד שליט"א אני אומר יישר כחו וחילו דכח דהתירא עדיף ליה שחפש צדדי צדדים להקל בזה, אבל אני תמה ושואל, מי הכריחנו למשכינו נפשין לגבב קילי קילות להתיר בדיעבד ולמסור הדבר הפקר בידם ויעשו כרצונם כיון דאם לא יאסרו לא יקבלו עול השגחה עליהם כעת ויעשו בלי השגחה ויתנו בתוכה שומן איסור, הלא ראינו בזמנינו יש כמה וכמה דברים שהחזקנו בה להיתר וכעת יש חשש איסור עליהם וכיון דראינו כעת דגם על פת לחם יפשע גבר בודאי ראוי לגדור גדר שלא יפרצו יותר כדמצינו בגמ' רב בקעה מצא וגדר בה (עיין ברש"י חולין דף ק"י ובעירובין דף ו') ועוד מי יודע אפשר ברבות הימים יעשו הלופט-העפע בגיגות קטנות ויהי' בו חשש אם יש בו ס' ומי ערב בזה והאיך יכול להתיר זאת דרך כלל בפומבי (ועיין בר"ן ע"א דף ל"ה שהביא בשם הראב"ד דלכך אסרו גבינות עכו"ם אע"ג דליכא טעמא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרן אותן לעולם כדי שלא יפרצו עייש"ה) מאי צורך גדול יש בה לדחוק ולהתיר, וכבר ביארנו שיכולין לעמוד בה, ע"כ אנו לפי ראות עינינו על משמרנו עומדים כמו שכתבנו.

ועתה נבוא ליישב שאר השגות שהשיגו על דברינו כפי מה שראיתי במכתבם, (אשר נדפס כעת לעיל בסימן קצ"ט) מ"ש הרה"ג דשרימם נ"י שהוא דבר שאין יכולין לעמוד בה, כבר ביארתי דיכולין לעמוד בה דבסתם היכא שאין ידוע בודאי שמערבין בו שומן איסור מותר ליקח מהחנווני שהוא במקום קביעתן מחויב לחקור ע"ז, ומ"ש דיש חילוק בזה בין ישראל המבטל איסור לעכו"ם המבטל איסור גם דעתינו הוא כן דהא כל דברינו הם בנוים דהאיסור הוא משום דהוי כמו שנתבטל בשבילם וזה שייך בישראל המבטל

איסור אבל בעכו"ם המבטל איסור בוודאי ל"ש כלל חשש זה. ומ"ש שהוא ספיקא דילמא משתמשין בשומן כשר כבר ביארנו שזה אין ספק כלל דבמקום שמשתמשין בודאי משתמשין בשומן איסור משום דזילא לי' ושכיחא לי'. ומ"ש שיש לסמוך על סברת אם יש שם מחבואה אחת מצלת לכך מותר ליקח מסתם שמרים היכא שאין ידוע. גם דעתינו הוא כן דהלא כל דברינו הם כתובים רק היכא שידוע בודאי שמשתמשין בו שומן איסור אז אסור לקנות מהם דהוי כמו שנתבטל בשבילם.

ומ"ש הרה"ג דסט' מיקלאש נ"י על מה שהבאתי דברי או"ה דבעל נפש יחוש לעצמו שלא לאכול דבר שנתבטל בס' בשם הגאון ר' יוסף שאול זצ"ל דאין שום פגם בנפש דהרי האיסור נהפך להיות היתר, במח"כ ז"א השגה, דהא גם אני הבאתי שם דחולקים או"ה בזה, מ"מ חלקתי דזה דוקא באקראי אבל בקביעות לא כמו שהבאתי דברי הרשב"א שהובא בשו"ע סימן קכ"ב דבעל נפש יחוש לעצמו שלא לקנות דבר שיש בו חשש שנתבשל בכלי שאב"י אע"ג שנתבטל לשיטת הרשב"א וגם הוא נו"ט לפגם ואפי"ה בקביעות צריך בעל נפש לחוש לעצמו.

ומ"ש לחלק על דברי המנ"י שהבאתי דהכא הוי כוונתו לבטל כיון שחפץ להיות בתוכה וע"כ כתב לחלק דשם חפץ שישאר שם ליתן טעם או חזותא משא"כ כאן דאינו נותן השומן רק לפי שעה שלא יעלה השוים אבל לא שיתקיים בו השומן לשום תיקון עכת"ד. ז"א חילוק, דהא המעיין במנ"י יראה בפירוש דעיקר החילוק שלו הוא לא מטעם חזותא רק ששם גבי דבש אינו חפץ כלל בתולע וטעמו ואיני חפץ כלל שיהי' בתוכם והכא בנ"ד חפץ שיהי' בתוכה דהא נותן אותה שומן לשם תכלית זה שיהי' בתוכה וירד השוים למטה. ועיין בספר בעי חיי מבעל כנה"ג חיו"ד סימן קכ"ו וקל"ז שכתב דדוקא גבי דבש מהני הך אין כוונתו לבטל ולא בשאר משקים עיש"ה, ומה שהביא ראי' מהציקאריע שהגאונים אסרו מחמת שלא הי' בו ששים או משום דבר המעמיד משמע בל"ז לא הי' אוסרים, א"כ אמאי אסרנו הגערבן, לא אוכל להולמו דבריו בזה אם הם הי' מתירין בנידון דהתם שפיר הי' יכול להביא ראי' לנ"ד אבל הם אסרו משום שהי' להם טעמים שלא יהי' בו ששים או משום דבר המעמיד דזה דבר פשוט לאסור מכח זה, ומנ"ל למידק דבלא זה לא הי' אוסרים, ועוד מנ"ל למידק משם דלמא התם הי' הפאבריקאנט עכו"ם ול"ש בזה איסור ביטול איסור לכתחלה לכך דנו לאסור משום מעמיד ושלא הי' בו ס' ומ"ש להתיר בנ"ד עפמ"ש הש"ך בסימן קי"ז סקכ"א להתיר הכרכום זהו ראי' היכא שאין ידוע אם מערבין בו שומן איסור אבל דברינו הם בנוים היכא שידוע בודאי שמערבין בו שומן איסור ל"ש כל התירים שכתב הש"ך שם.

ומעתה נבוא לדברי הרב הה"ג האב"ד דק"ק הידאל-מאש נ"י מ"ש שהוא גזירה שאין יכולין לעמוד בה, כבר כתבתי שיכולין לעמוד בה דמסתמא מותר ליקח דמחבואה אחת מצלת, רק דברינו הם נאמרים רק במקום שידוע בודאי שמערבין שומן איסור אז אסור ליקח ממנו דהוה כמו שנתבטל בעבורו וזהו אסור עפ"י דין ולא מטעם גזירה כמו שביארנו שם. ומה שהביא ראי' מהציגאריע שלא אסרו אם הי' בה די ביטול, מזה אין ראי' דלמא התם מיירי שהפאבריקאנט הי' עכו"ם ול"א בהו ביטול איסור לכתחלה לקנוס מלקנות ממנו ועוד דשם לא הי' הוכחה בפירוש שעושין לצורך ישראל נמי וגם שם לא הי' ידוע בבירור איזה שמערבין שומן איסור ודאי לכך לא אסרו מסתמא לקנות מהם אבל דברינו הם נאמרים במקום שראינו בבירור שמערבין שומן איסור בודאי וגם הם ישראלים ויש הוכחה שעושין נמי לצורך ישראל ומפשי בשביל ישראל הוה כמבטל בשביל ישראל ואסור להם כמו שביארנו שם.

ומ"ש דהמבטל איסור לכתחלה ליכא איסור רק אקרקפתא דגברא ועל המאכל ליכא איסור עיין בתוב"ש סימן ל"ט סק"ב שכתב בפירוש דהמבטל איסור לכתחלה האיסור היא על החפץ, וכתב שגם הכלים שנתבשל מזה אסורים עיש"ה, ומה שהביא ראי' מהמבשל בשבת דאינו אסור רק לו לבדו אבל לאחרים שרי:

עיין במג"א סימן שי"ח סק"ב שכתב סברא לחלק דמבשל בשבת ל"ש לאסור למי שנתבשל בשבילו משא"כ במבטל איסור עיש"ה.

ומה שהביא ראי' דאין האיסור חל על הקונים ממה דאמרינן במבטל איסור לכתחלה דלאחרים שרי. תמהני הלא אני בעצמי הבאתי זאת במכתבי וחלקתי דשם מיירי במבטל ע"מ לאכלו כיון דלא נתקיימה מחשבתו בזה במה שמתירין לו למכור וליתן לאחר לכך שרי, משא"כ במבטל ע"מ למכור ממילא אסור נמי המכירה דהוה כמו שנתבטל בעבורם כמו שהבאתי בשם הריב"ש והרשב"ץ והר"א ומהרשד"ם שכתבו בפירוש כן דאסור לקנות ממנו במבטל איסור לכתחלה דאם מתירין לקנות ממנו במה קנסינן אותו כיון דנתקיימא מחשבתו במה שביטול למכור להם.

ומ"ש דבעירובין דף מ' גבי ההוא ליפתא מיירי שהישראל אמר לו או גילה דעתו בכך. מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן, רק כשיש אומדנא דמפשי בשביל ישראל אפילו לא אמר לו נמי, ועיין במג"א סימן תקט"ו ס"ק כ"ב ובמחה"ש שם. ואין מן הצורך להאריך בזה, כיון דהריב"ש והרשב"ץ מביאין ראי' משם לענין בדיקת הריאה דאם האביד הראיה במזיד אסור לאחרים לקנות ממנו מבואר דלא ס"ל חילוק הלז, וגם משו"ת הרשב"ש סימן תק"ס שהבאתי במכתבי שמביא ראי' משם דהיכא דמפשי בשביל ישראל הוי כאומר

בשל לי עיי"ש, מבואר נמי דלא ס"ל כן. ובלא"ה כיון דקי"ל במבטל א"ל בשלו ע"מ למכור לאחרים אסור לאחרים אפילו לא ידע ולא ניחא ליה דהוי כמבטל בשבילם כמש"כ לעיל דנ"ד אינו דומה לדברי מהרש"ל שהביא הטו"ז נסתר כ"ז, ומ"ש דעל עיקר היסוד שכתבתי דהוא ודאי איסור ביטול לכתחלה, וע"ז כתב דאינו ודאי, דהא יש פאבריקען שאינם מערבים. תמהני הלא דברינו הם כתובים במקום שידוע בודאי שמערבין אסור לקנות מהם, אבל מסתם לא אסרנו כלל.

כללו של דבר דכל מה שכתבו הרבנים ה"ג נ"י בזה אין אני רואה שום השגה כלל על דברינו והם שפלפלו בזה היינו לפי דעתם שחשבו שאנו אסרנו דרך סתם על כל הגערם (ובאמת הוא לפלא בעיני האיך יכול לטעות בזה הלא דברינו נאמרים בפירוש במקום שידוע שמערבין ולא על דרך סתם) אבל לפי"מ שביארתי דמעולם לא עלה על דעתינו לאסור דרך כלל רק במקום שידוע בודאי שמערבין נסתר כל בנינם בזה, וכל מה שכתבנו בזה הם ברורים לפענ"ד כיש יש לנו עמודים גדולים לסמוך עליהם.

סיומא דפסקא דכל מה שכתבנו בענין זה הוא סובב והולך רק על הפאבריקען שבעירנו יען שראינו בעינינו את כל הנעשה בזה, הגם שהם כעת תחת השגחה מ"מ הוא נפק"מ להתלמד למקו"א אבל מעולם לא עלה על דעתינו לדון בזה איסור דרך סתם ועל שאר פאבריקען לא באנו לדון כלל כי זה שייך להרבנים הג' הסמוכים לשם שיחקרו ע"ז. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראבד"ק גרוו"ד

סימן יח

נשאלתי איש אחד מעירנו שהי' לו מזוזות מהודרות בפתחיו וכאשר נסע מדירתו למק"א שאל למי שנכנס לדור במקומו שישלם ולא רצה לשלם לו המחיר כמו שנתן הוא, וחוץ מזה א"א להשיג מזוזות מהודרים כאלה והם חביבים לו שכתבן סופר מומחה ויר"ש, ע"ז שאל אותי אם יכול ליטלן מביתו ולקבוע אחרים תחתיהן. והשבתי שמותר לעשות כן כיון שחביבין לו לקבוע אחרים, מיד שמעתי שחכם א' פקפק בזה מחמת שמבואר בשו"ע יו"ד סס"י רצ"א בפ"ת סק"ו בשם בר"י דאף אם מיד שיצא מבית זה יבוא רעהו לדור בו זה נכנס וזה יוצא ושניהם נכונים זה להוציא המזוזה משם וזה להכניס את שלו תיכף כניסה ויציאה אע"ג דל"ש הנהו טעמים דאיתאמרו בה אפ"ה אין רשאין ליעול המזוזות מביתו ויען כי הוא דבר המצוי בכל עת, ונפ"מ גדולה לדינא אמרתי להציע טעמי ונימוקי ויראה שהוראתי נכונה בעזה"י.

א) **גרסינן** במס' שבת כ"ב ע"א רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר מדליקין, רב א' אין מתירין ציצית מבגד לבגד ושמואל אמר מתירין, רב אמר אין הלכה כר"ש

בגרירה ושמואל אמר הלכה כר"ש בגרירה, אמר אביי וכו' ובתוס' ד"ה רב א' אין מתירין מבגד לבגד כתבו לא מיבעי אי חובת טלית הוא אסור אלא אפי' חובת גברא הוא נמי אסור כדאשכחן במזוזה דנענש אותו שנטלה בב"מ ס"פ השואל אע"ג דחובת הדר הוא, ושמואל אמר מתירין אע"ג דשמואל גופי' סבר דחובת טלית הוא, אפ"ה מתירין כיון שעושהו לצורך בגד אחר וגבי מזוזה שנענש שמא לא הי' בדעתו להניח בבית אחר, א"נ מזוזה שאני שעשוי להציל מן המזיקים.

ובמנחות דף מ"א ע"ב ד"ה רב, כ' ג"כ דרב סובר אין מתירין כמו במזוזה ושמואל או' מתירין כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת טוב שיתן באותה שהוא חפץ בה להתעטף ול"ד למזוזה עש"ה. וכ' השו"מ שם דלכך ל"ד למזוזה לפי שהוא לשמור מן המזיקים, ואם נטלה מן הבית כיון שישראל גר בה הו"ל כמזיק את חבירו דלמא לא ימצא אחרת מיד עש"ה. נמצא דהתם בשבת נסתפקו בזה אם יכול ליטול המזוזה מבית זה ולקבעה בבית אחר, דלתי' הא' אינו אסור ליטלה רק אם לא קבעה בבית אחר, ולתירוץ הב' ל"מ אף בקבעו בבית אחר, ולד' השו"מ גם תוס' דמנחות סברו כתי' הב'.

ועיין בל"ח על הרא"ש בהל' קטנות אות נ"ג שכתב דמדברי התוס' במנחות מוכח דהיכי דקבעו בבית אחר ליכא איסור ולפי שט"מ הנ"ל מוכח להיפך, וכן מד' תוס' ב"מ ק"א ע"ב ד"ה לא יטלנה ויצא מוכח דאיכא איסור אפי' קבעו בבית אחר שכ' דאפילו לשמואל דסובר דמטילין מבגד לבגד גבי מזוזה אסור לפי שמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה כשנוטלו דאולי מזיק אותן שידורו בבית.

אולם בשאילתות פ' בשלח הובא בנמוק"י סוף ה' מזוזה כ' דהא דאסור ליטל המזוזה דוקא בלא קבעו לאלתר בבית אחר, אבל בקבעו לאלתר בבית אחר מותר ליטלה כדאמרינן מתירין ציצית מבגד לבגד עש"ה בנמוק"י שהניח בצ"ע, ועיין במג"א באו"ח סי' ט"ו סק"ב שהביא ג"כ דברי השאילתות הלז וכ' אבל התוס' אוסרים במזוזה, ועיין במחהש"ק שם שכ' שכיוון לד' התוס' בשבת הנ"ל דלתירוץ הב' אפי' קבעו בבית אחר אסור עש"ה, ומצאתי באשכול הל' מזוזה שהביא בשם הגאון והשאילתות דאם יצטרך היוצא אותה מזוזה למקום אחר יכול ליטול כמו דאמרינן מתירין ציצית מבגד לבגד עש"ה. וכן הריטב"א בב"מ דף ק"א הביא ג"כ בשם ר"ה גאון דמותר ליטול המזוזה ולקבוע בבית אחר.

הנך רואה דהוא פלוגתת הפוסקים בזה, ובשו"ע ס"ס רצ"א פסקינן בסתם, דכשיוצא לא יטלנה משם ולא חילק בין קבעה בבית אחר או לא משמע דאסור בכל ענין וכ"כ הפמ"ג באו"ח סי ט"ו סעי' ב' בא"א, וכתב הפמ"ג ומיהו אם אין לו כ"א מזוזה אחד ואין מצוי

בעיר יותר לקנות ודאי שרי ליטול משם למקום שהוא ריצה לדור בו עש"ה, וכ"כ הבר"י הובא בפ"ת רצ"א סק"ח דאם הוא במקום שאינו מוצא מזוזה לביתו שהוא רוצה לדור בו והוא רחוק ממנו שיבוא לידו כדאי הם ר"ה גאון ור"א שאמרו דאם קבעה מיד בבית אחר ל"ל בה עש"ה.

נמצא לפי"ז הא דכ' הבר"י אח"כ דאפילו מיד כשיבוא רעהו לדור בו ויקבע מזוזה אפ"ה אסור ליטלה משום לא פלוג, היינו שיכול לקנות ולמצוא מזוזה שיהי' מהודר וכשר כמו אותו מזוזה שהניח דאם אינו מצוי לקנות כמו זו יכול ליטול כמ"ש הפמ"ג והבר"י גופא דאם אינו מוצא מזוזה לביתו, והוא רחוק ממנו שיבוא לידו יכול ליטלה, ה"ה דאם אינו מוצא מזוזה שיהי' מהודרת כמו זו דיכיל ליטלה כיון שהוא מקפיד על מזוזה שלי מחמת ההידור שכתבו סופר מומחה ויר"ש,

ואין לומר דדיוקא כשאינו מצוי לקנות אחרת אז יכול ליטול בשעת הדחק אבל כשמצוי לקנות מזוזות כשרות ורק הוא רוצה מזוזה שיהי' מן המובחר משים זה לא חשיב אינו מצוי, אחוי לך דוגמא לזה דזה נמי חשיב אינו מצוי מחמת שהוא רוצה לעשות מצוה מן המובחר דמבואר במל"מ בפט"ז מהל' מעה"ק, דמי שקנה אתרוג בדמים יקרים מפני חשיבותו ובא אחר וגנבו ממנו ופסלו אי מצי גנב פטור נפשי' בנתינת אתרוג אחר כשר אף שאינו חשוב כמו אחר, משום דאמר לי' אתרוג זה אי לאו משום מצוה אינו שוה כ"א זוז וכיון שכל חיובי' הוא משום דבעית לקיימי' מצות ולקחתם לכם כיון שאף באתרוג זה אתה מקיים המצוה כבר נפטרתי מחיובי, או אם מצי אמר לי' אנא בעינא למיעבד מצוה מן המובחר, עש"ה שהעלה דמצי א"ל אנא בעינא למיעבד מצוה מן המובחר, ועיין בחכ"צ סי' ק"כ וה"ה הכא נמי כיון דהוא רוצה לעשות מצוה מן המובחר ואינו יכול לקנות כמו זה חשיב נמי אינו מצוי לקנות.

(**ולפי** ד' המל"מ הנ"ל הי' נראה דגבי מזוזה נמי דקיי"ל דצריך השוכר השני לשלם דמיו בעד המזוזה לא מצי א"ל דישלם לו רק סתם בעד מזוזה כשרה דמה שהוציא הוא בעד החשיבות אין מחויב לשלם לו כיון שהיא אינו מקפיד ע"ז, רק צריך לשלם לו ג"כ בעד החשיבות, ואולי יש לחלק לשם כיון דבכאן אינו גורם להפסיד לו והוא מסכים שיטול המזוזות המהודרים והוא יקבע אחרים שהם כשרים רק מחמת עפ"י דין אסור ליטול משו"ה אינו מחויב לשלם לו בעד ההידור וצ"ע לדינא). ובפרט כשהוא נוטל המזוזות וקובע מיד מזוזות אחרים כשרים אינו מזיק לו בנטילת המזוזות אפי' לשיטת התוס' מותר דהכא ל"ש לא פלוג כמובן.

ומצאתי כעת בדעת קדושים בס"ס רצ"א שכתב הגם שאין להוציא מזוזה כשיוצא מ"מ אין חשש להחליפה ולהניח שם מזוזה שאינה מסופר מובהק כ"כ ולתת שאינה חשובה כ"כ במקום החשובה אין חשש לכ"ע, ובפרט שיכול לומר שמוציא כדי לבודקה ואח"כ משים מזוזה אחרת שאינה פסולה עכ"ל, וב"ה שכוונתי לדעתו הקדושה.

ב) **וכאשר** עיינתי בזה עלתה במצודי ליישב ש"ס הנ"ל בשבת להמשיך הני ג' מימרות דרב בהדדי וכבר עמד רש"י ז"ל בזה. ולענ"ד ליישב בדה"פ לנכון דהא בהא תליא דכיון דרב סובר דאין מדליקין מנר לנר הוצרך לומר דאין מתירין ציצית מבלב"ג ואין הלכה כר"ש בגרירה, דמבואר לעיל דרב סובר דפתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול דכבתה אינו זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, והק' הפנ"י הא בכלל הני שמנים נמי שמן שריפה דאסור בהנאה לישראל, ותירץ כיון דמצות לאו ליהנות נתנו וקיי"ל דנ"ח אסור בהנאה מש"ה שרי בשאין לו שמן אחר כמבואר בירושלמי, הקשיתי מכבר ע"ז דהתוס' שבועות מ"ד ע"ב הק' אמאי המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע תקיעה של מצוה והמודר הנאה ממעין מותר לטבול טבילה של מצוה הא נהנה פרוטה דר"י ותירץ דיכול לכווין לתקוע וליטבול במקום שלא יבוא שם עני באותה שעה עש"ה.

ולפי"ז קשה לפימ"ש במפרשים דאף בעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא כמש"כ הישועות יעקב בסי' תקפ"ו ובערוך לנר סוכה כ"ה, א"כ שוב קשה אמאי מותר להדליק בשמן שריפה הא אסור בהנאה לישראל, ואין לומר דמצות לאו להנות נתנו, הא נהנה פרוטה דר' יוסף, ואין לומר דיכול להדליק במקום שלא יבוא שם עני באותו שעה הא נר חנוכה צריך להדליק מבחוץ במקום שבנ"א מצוים שם א"כ שכיח שיבוא שם עני באותה שעה.

אולם אמרתי ליישב לפי"מ דקיי"ל הדלקה עושה מצוה, א"כ בהדלקה לחוד מקיים המצוה א"כ שפיר יכול לומר ה"נ דיכול לכוין להדליק באותו רגע שאין עני הולך, אך אכתי קשה על רב דרב בעצמו סובר דאין מדליקין מנר לנר ומבואר בש"ס לקמן דסובר הנחה עושה מצוה דמאן דסבר הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר, כמבואר ברש"י ובראש"ש ובק"נ דרב ע"כ סובר הנחה עושה מצוה עיש"ה, ועיין בשו"ע או"ח סי' תרע"ג ובהגהות חכמת שלמה דהוכיח מד' המחבר שם דאי הדלקה עושה מצוה בהדלקה לבד קיים כל המצוה אך אם הנחה עושה מצוה הוא כל זמן הנחתו וצריך להשגיח שלא יכבה קודם שעבר זמנה, דאל"כ לא קיים המצוה עש"ה, א"כ שוב קשה לרב אמאי סובר דמותר

להדליק בשמן שריפה בחנוכה הא נהנה פרוטה דר"י דפטור מליתן כל זמן הדלקה כיון דעוסק במצוה,

אך נראה לפענ"ד ליישב בדרך נכון ועפי"ז יתיישב נמי קו' המל"מ בפ"ב מהל' תרומה שהקשה דאי אמרינן דלכך מותר להדליק בשמן שריפה בחנוכה משום דמצוה ללה"נ א"כ מאי מחלק הירושלמי בין יש לו שמן חולין דאסור להדליק בשמן שריפה הא אי מכח מצללה"נ יש להתיר אף בשיש לו שמן אחר עש"ה.

ונראה לי ליישב דכבר הק' המפרשים דמאי הקשה התוס' בשבועות הנ"ל הא נהנה פרוטה דר' יוסף הא לשיטת הרשב"א בנדרים דט"ו אף בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצללה"נ עיין בטעה"מ בפ"ח מהל' לולב. ונלפענ"ד ליישב דכבר עמדו המפרשים על דברי התוס' דמאי הקשו דווקא על הנך תרתי המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, וכן המודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים הא נהנה פרוטה דר"י, אמאי לא הקשו התוס' על כל הני דאמרינן שם בר"ה כ"ח מקודם דמללה"נ כמו במודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה וכן בשופר של ע"א ושופר של עולה ושלמים דאמרינן בכל הני דיצא מכח מלל"נ הא נהנה פרוטה דר"י, ועיין בישוי"ע סי' תקפ"ו שכתב דגבי שופר של עולה ל"ש נמי תי' התוס' דיכול לתקוע במקום שלא יבוא שם עני באותו שעה כיון דבמעילה מיירי בשוגג ולא ידע שיש איסור לא ילך במקום שלא יבוא שם עני עש"ה.

ולפי"ז ניחא דחדא קושי' מתורצת באידך, דשעה"מ בפ"ח מהל' לולב הקשה על הרשב"א בנדרים דף ט"ז שכתב דלכך באומר הנאת תשמישך עלי לא אמרינן מצללה"נ משום דאפשר לקיים מצוה פו"ר באחרת ואמאי במודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה הא אפשר לשמוע מאיש אחר, ועוד הקשה אמאי אמרינן המודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה כיון דשרי הנאת הגוף בהדי המצוה אמאי אסור בימות החמה, ותירץ האבני מילואים באה"ע סי' כ"ח סק"ס ובתשו' סי' כ"א דדוקא היכי דליכא בהנאת הגוף בהדי המצוה ודאי מותר לכתחילה מכח מצוה ללה"נ אע"ג דאפשר ע"י אחר, אלא היכי דאיכא הנאת הגוף בהדי המצוה כמו בהאי דתשמישי עליך ואגב מצותו אנו מתירין הנאת גופו ובזה כיון דאפשר לעשות מצוה באחר בודאי אסור הנאת הגוף, ומשו"ה משום מצות פ"ו אינו מותר בהנאת גופו אגב מצותו כיון דאפשר לעשות מצותו באחרת ומשו"ה המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה אע"ג דאפשר באחר כיון דליכא הנאת גופו רק הנאת מצוה לחוד

מתירין מכח מללה"נ אע"ג דאפשר באחר, וכן בהנודר הנאה מן המעיין כיון דאיכא בהדי הנאת גופו ואפשר במי מערה מש"ה אסור הנאת גופו בהדי מצותו עכת"ד האב"מ.
ולפי"ז שפיר הקשו התוס' דוקא על הני תרתי הא נהנה פרוטה דר"י, ואין לומר הא הנאת הגוף בהדי מצוה מותר דהא אפשר בהיתר דהמודר הנאה מחבירו שאחר יתקע לו והמודר הנאה ממעיין שיטבול במי מערה והיכי דאפשר באחר לא אמרינן מללה"נ בדאיכא הנאת הגוף, משא"כ בכל הני דאמרינן שם מקודם אי אפשר בהיתר כיון דמיירי בשאין לו שופר אחר כמ"ש המפרשים ודו"ק.
ועפי"ז מיושב קושייתי הנ"ל כיון דמיירי בשאין לו שמן אחר כמבואר בירושלמי וכמ"ש הפנ"י שפיר מותר להדליק בשמן שריפה מכח מללה"נ אע"ג דאיכא הנאת הגוף דנהנה מפרוטה דר"י דהיכי דאי אפשר באחר שרינן אף הנאת הגוף בהדי המצוה, ומיושב נמי קושי' המל"מ הנ"ל דאמאי מחלק הירושלמי בין היכי שיש לו שמן אחר או אין לו שמן אחר כיון דמללה"נ לפי"ז ניחא דהיכי שיש לו שמן אחר ל"ש מללה"נ כיון דאיכא הנאת הגוף דנהנה פרוטה דר' יוסף ודו"ק.
נמצא לפי"ז דרב דסובר אין מדליקין מנר לנר דהנחה עושה מצוה, א"כ סובר דאי אמרינן מללה"נ אף הנאת הגוף בהדי מצוה מותר כשיטת הרשב"א, והנה בשו"ת ברית אברהם חאו"ח סי' ב' הקשה לשיטת הרשב"א דסובר דאף בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מללה"נ האיך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית, הא בכלאים אינו אסור רק לבישה דאית בה הנאה כמבואר ביבמות דף ד', וא"כ כשמקיים מצות ציצית איכא הנאת מצוה, ויש לומר דתו לא נחשב הנאת הגוף דבעל בהדי מצוה לשיטת הרשב"א והוי כמו שאינו נהנה, וממילא ליכא עבירה ואיך נילוף מזה בכ"מ דעדל"ת, הא בכ"מ גם שמקיים המ"ע מ"מ עבר נמי על הל"ת והספק מי נדחה מפני מי, משא"כ בכלאים עיקר האיסור תליא בהנאה וכיון דמקיים המצוה ליכא הנאת איסור, עש"ה שהאריך בזה, וכן הרגיש בזה החת"ס ביו"ד סי' ס"ט עש"ה.
ונראה ליישב קושי' הבר"א דהתוס' ביבמות דף צ' ד"ה כלהו שב וא"ת, כתבו דבכלאים עיקר האיסור הוא בשעת לבישה שלובש באיסור משא"כ בציצית עיקר מצותו הוא לאחר שנתעטף בה עש"ה, והקשה השג"א בסי' כ"ט א"כ האיך אתי עשה דציצית ודוחה ל"ת דכלאים, הא אינו בעידנא דעל איסור כלאים הוא עובר תיכף בעשת הלבישה והמצוה אינו מקיים עד אחר שמעוטף בה, וראיתי בים התלמוד בסופו בתשובת מפרשי הים שתירץ עפ"י פסקי התוס' זבחים צ"ו היכי שא"א בשום אופן לקיים העשה זולת ע"י דחיית הלאו אף שאינו בעידנא אעפי"כ אמרינן עדל"ת עיי"ש, ובמל"מ בפ"י מהל'

ק"פ, ומעתה ניחא כיון דא"א בשום אופן בסדין בציצית בלתי כלאים דהא תכלת עמרא הוא וכמש"כ התוס' דלא אפשר בטלית אחר, וכיון שכן ממילא ל"ב בעידנא ולכך שפיר עדל"ת עש"ה.

ולפי"ז מיושב היטב קושי' הבר"א הנ"ל דהא אי לאו מטעם עדל"ת לא היינו מתירין כלאים בציצית מכח מללה"נ דהא בשעת לבישה עדיין איננו מקיים מצות ציצית ואיכא איסור כלאים ויש לו הנאה מכלאים בלי המצוה, אע"כ דעדל"ת ומותר אף מקודם המצוה כיון דא"א בענין אחר לא בעינן בעידנא וכ"כ בשו"ת בר ליוואי חאה"ע סי' ס"ט. והנה הג' מהר"ם בנעט בתשובתו לבעלי מפרשי הים הנ"ל כתב דהא דאמרינן דכלאים בציצית ל"ח בעידנא זה דוקא למאן דס"ל ציצית חובת גברא אבל למאן דס"ל ציצית חובת מנא, א"כ הוה לעולם בעידנא דמיעקר לאו מקיים העשה עיי"ש.

נמצא לפי"ז לרב דסובר דהנאת גופו בהדי המצוה מותר, ע"כ סובר דציצית חובת גברא דאי חובת מנא א"כ שוב קשה אליבי' האיך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית כנ"ל, ועיין במנחות דף מ"ג ע"ב דיש פלוגתא בזה ר"נ ור' חסדא אי רב סובר ציצית חובת גברא או חובת מנא, ויש להוכיח מדברי רב דסובר דאין מתירין ציצית מבגד לבגד דסובר דציצית חובת גברא הוא דכבר עמדו התוס' לבאר טעם פלוגתתן דרב ושמואל הוא אי ציצית דמי למזוזה או לא דרב סובר דציצית דמי למזוזה ושמואל סבר דאינו דומה. ובמנחות דף מ"א ע"ב כתבו דטעמא דשמואל הוא אע"ג דקסבר עלית חובת מנא הוא דמחייב לעיל כלי קופסא מ"מ כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת טוב שיתן באותה שהוא חפץ להתעטף בה ול"ד למזוזה עש"ה.

וזה צריך הסבר אמאי ציצית ל"ד למזוזה, וכבר עמד בזה הטה"ק. ולפענ"ד ליישב דלשמואל לשיטתו דסובר דציצית חובת טלית שפיר ציצית לא דמי למזוזה דהא היכא שמצויין לו ציצית אחרות אף שמואל מודה דאין להתיר מבגד לבגד ורק הכא מיירי שאין לו ציצית רק לטלית אחת והוא רוצה להתיר מטלית זה וליתן בעלית אחר שהוי רוצה ללבשו כמש"כ התוס' במנחות הנ"ל, ועיין בפמ"ג באו"ח סי' ט"ו שכ"כ עש"ה. וא"כ לשמואל בלא"ה הוא עבר בשעה שמונח טלית אחת בלא ציצית ע"כ סובר שמואל שמוטב להטיל בזה הטלית שרוצה ללבוש שיהא בגופו, ול"ד למזוזה דשם מיירי שיש לו מזוזה אחר לקבוע בבית אחר, אבל רב סובר דציצית חובת גברא הוא ואין עובר כשמונח העלית האחר בלי ציצית לכך סובר דאין לדחות זו ולהניח בזה וכ"כ הפמ"ג באו"ח סי' ט"ו בא"א שם עש"ה. נמצא לפי"ז דרב דסובר אין מתירין ציצית מבגד לבגד

סובר דציצית חובת גברא, וא"כ כלאים בציצית מקרי שלא בעידנא ולכן שפיר ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית ול"ק קושי' הבר"א הנ"ל.

אמנם אכתי קשה קושי' הברי"א ואין לומר דכלאים בציצית מקרי שלא בעידנא משום דעל איסור כלאים עובר בתחילת לבישה ומצות ציצית אינו מקיים עד לאחר שנתעטף הא הכשר מצוה מקרי בעידנא כיון דא"א בלי תחילת לבישה כמ"ש הנמוק"י בב"מ דף ל' בשם הרנב"ר דהיכי דא"א לגמור המצוה בלתי ההתחלה הוי מתעסק במצות עשה, ומביא ראי' ממילה בצרעת דחשיב בעידנא הא לא נגמר עד דפרע דקיי"ל מל ולא פרע כאלו לא מל עש"ה, וכתב בנוב"י מה"ת חאה"ע סי' מ"א דלשי' הרבנ"ר גם כלאים בציצית מקרי בעידנא דמיעקר הלאו מקיים העשה דהא א"א לקיים מצות ציצית אם לא שיתעטף מקודם והוי מתעסק במצוה דבשעת לבישה מתחיל המצוה עש"ה, אך זה ניחא דהא הנמוק"י הביא בשם הר' יוסף הלוי שדחה דברי הרנב"ר וסובר דמילה חשיב שפיר בעידנא עש"ה. וכתבו המפרשים דפלוגתתן תליא בפלוגתא אי מקלקל בחבורה חייב, דלמ"ד דחייב מוכח ממילה בשבת כשי' הרנב"ר דהכשר מצוה חשיב בעידנא דמל ולא פרע כאלו לא מל, משא"כ למ"ד מקלקל בחבורה פטור רק מכח תיקון מצוה חשוב מתוקן כמבואר בשבת ק"ו ע"א א"כ כל זמן שלא גמר המצוה הו"ל מקלקל ול"ה איסור כלל ושפיר חשיב בעידנא עש"ה.

ורש"י ז"ל בשבת דף ק"ו ע"א בד"ה מתני ר"י, כתב דהא דמקלקל בחבורה פטור או חייב תליא בפלוגתא אי מלאשצל"ג חייב או פטור, דלר"ש דסבר מלאשצל"ג פטור סובר דמקלקל בחבורה חייב, ור"י דסובר משאצל"ג חייב סובר מקלקל בחבורה פטור עש"ה, ומבואר בהה"מ בפ"א מהל' שבת ה"ז דרב דסובר דדשא"מ אסור מכש"כ דסובר דמלאשצל"ג חייב עש"ה, ובמל"מ שם ובתוס' שבת דף מ"ב ע"י ובכתובות דף ו' ע"א וכיון דרב סובר משאצל"ג חייב א"כ סובר מקלקל בחבורה פטור והא דמחייב במילה משום תיקון מצוה, א"כ מילה חשיב שפיר בעידנא ואין ראיה ממילה דהכשר מצוה חשוב בעידנא, וא"כ כלאים בציצית ל"ח בעידנא ושפיר ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית ול"ק קושי' הבר"א הנ"ל.

ולפנינו נבוא לחבר שלשה מימרות דרב אהדדי כיון דרב סובר אין מדליקין מנר לנר דהנחה עושה מצוה, א"כ קשה על רב אמאי סובר לעיל דמותר להדליק בשמן שריפה הא אסור בהנאה ול"ש מללה"נ הא נהנה פרועה דר"י, ועכצ"ל דסובר דגם הנאת הגוף בהדי מצוה מותר כשיטת הרשב"א, אמנם לשיטה זו קשה קושי' הבר"א האיך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית הא בכלאים בציצית ליכא איסור כלל דהנאת הגוף בהדי המצוה

מותר, ועכצ"ל דשפיר ילפינן מכלאים בציצית משום דלא חשיב בעידנא כלל כנ"ל, אך אכתי קשה דהא זה נכון אי ציצית חובת גברא, אמנם אי ציצית חובת טלית כלאים בציצית מקרי שפיר בעידנא, וע"ז מביא מימרא דרב דסובר דאין מתירין ציצית מבגד לבגד ע"כ סובר דציצית חובת גברא כנ"ל, אך אכתי קשה דהאיך נימא דכלאים בציצית ל"ח בעידנא הא מוכח ממילה בשבת דהכשר מצוה חשוב בעידנא ושוב קשה קוש' הבר"א, וע"ז הביא עוד מימרא דרב דאמר דאין הלכה כר"ש בגרירה ודשא"מ אסור, ע"כ סובר דמלאשצל"ג חייב, א"כ סובר דמקלקל בחבורה פטור ומילה חשיב שפיר בעידנא והכשר מצוה לא חשיב בעידנא ושפיר הוי כלאים בציצית שלא בעידנא ושפיר ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית ודו"ק היטב כי הוא דבר נחמד ב"ה.

סימן יט

ראיתי בוילקט יוסף (סי' ס"ג) תשובה מהרב הגאון וכו' האבדק"ק ה' מאד שליט"א, ובו יצא לדון דרך כלל שהדלקת או כיבוי של העלעקטערישע בעלייכטונג בשבת אין בו איסור מלאכה מדאורייתא רק מדרבנן עיי"ש. יען שמבואר בהה"מ פ"א מהל' אישות הל' ד' דאיסורא דרבנן כולהו אינשי לא זהירי בי' עיי"ש. ובפרט בדור הזה ילמד מדבריו להקל. ולפי דעתי הוא דבר ברור שהוא מלאכה דאורייתא כמו שאר מלאכת הדלקה וכיבוי ואין שום חילוק בזה מבזה כמו שאבאר אי"ה. ע"כ מצאתי ע"ע מחויב בדבר לבאר שדבריו אינם מוסכמים להלכה מחמת שאינו בקי היטב בענין הלז.

הנה עיקר יסודו הוא שחשב שכל החוטין במאירים בתוך זכוכית העלעקטריע המה חוטין של ברזל שקורין דראהט ומקבלין כח האש ממקום הפאבריק וע"י פתיחה ונעילה של השרויפין הוא מדליק ומכבה והמכבה גחלת של מתכת בשבת פטור כמבואר בשבת (דף מ"ב ע"א) ולענין מבעיר של המתכת כלומר הדראהט שבו מאיר פשיטא דל"ש בו מלאכת מבעיר דהא במחמם מתכת בשבת עד שיהי' גחלת האיסור הוא משום צירוף או משום מבשל דמרפי רפוי כמש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת והכא ל"ש זה דאם הי' החמימות כ"כ עד דמרפי רפוי את החוט הנ"ל לא הי' מעמיד א"ע אפי' שני ימים, דהא אנו רואים עשת של ברזל שהוא בא בחמימות האש עד שנעשה כגחלת אם יבערו בו אפי' יום א' ימס כמים וחוט זה עומד במתכונתה ימים רבים, וגם בהזכוכית שסביב הלהב של העלעקטעריא אפי' חמימות אין בו כפושרין וא"כ ע"כ אין כאן כח האש כאש דעלמא שהוא שורף, אך ורק זהורית בעלמא שמאיר ואין בו לדון משום מלאכת מבעיר ומבשל כלל רק משום מוליד אש כמבואר בביצה דף ל"ג אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים, ומפרש בגמ' משום דמוליד ביו"ט וזה בודאי אינו רק מדרבנן

כיון שאין כאן משום איזה מלאכה, וא"כ מי שפותח את השרויף להדליק העלעקטער אינו רק מוליד אש בחוטי ברזל, עכת"ד הרה"ג ממאדע נ"י.

קודם כל דבר אודיע שחקרתי אצל האומן מומחה בעוסק בעלעקטערישע פאבריק בעירנו ואמר לי בבירור שרובא דרובא החוט המאיר הוא מגחלת של עץ רק בשני קצותיו הוא מתכת הנקרא פלאטינע וזה נותן כח חמימות להחוט המקיף של עץ שיאיר כמו בבאגענליכט נראה לעינים שהפחמים מאירים שמחבר השטראום העלעקטעריע עם הפחמים ומכח זה הוא מאיר רק בגליהנליכט יש בו ג"כ גחלת רק מעץ שמאיר ומיעוטא דמיעוטא נמצאים מגחלת של מתכת משום שגחלת של מתכות הוא ביוקר גדול מגחלת של עץ, וגם אין יכול לעמוד ימים רבים כמו גחלת של עץ.

וגם אמר לי בבירור שיש בו חמימות רב שיכול לשרוף דבר הנוגע בשלהבת ואם האור גדול יכול לבשל מחמימות העלעקטעריע. ולפי"ז אזדא ממילא כל הפלפול שלו מה שמפלפל לענין מבעיר ומכבה גחלת של מתכת כיון דרובא דרובא הוא מגחלת של עץ, ובגחלת של עץ פסק הרמב"ם ריש פ"ב מהל' שבת דהמבעיר או המכבה גחלת של עץ אפי' כל שהוא חייב עיי"ש, ושו"ת בית יצחק ח"ב מחיו"ד סי' ל"א שהביא הרה"ג ממאדע נ"י שמפלפל שם במכבה לעקטעריא גליהנליכט אם הוא מדאורייתא או לא כמו במכבה גחלת של מתכת, כתב בעצמו במפתחות שם שנודע לו אח"כ בבירור שגם בגליהנליכט רק בשני צדדיו יש חוט ממתכת אבל באמצע במקום הדולק עושין חוטין מבאמבוס מין צמח או מחוטי צמר גפן מטובל בחומץ גפרית שוועפעלזוירע, וא"כ גם בגליהנליכט יש בו משום כיבוי דאורייתא עיי"ש. ותמהני על הרה"ג ממאדע נ"י מחמת שחשב שהכל הוא ממתכת ויצא להקל באיסור דאורייתא דרך כלל שאין בו רק איסור דרבנן בלי דרישה וחקירה היטב בענין זה.

ונראה לי בחוט של מתכת כשמוציא אור עלעקטעריא בשבת ע"י פתיחת השרויפען יש בו משום מבעיר דאורייתא ואינה דומה להמחמם מתכת עד שיהי' גחלת דחייב משום מבשל או צירוף כיון דבשעת מלאכה מחשבת אסרה תורה, א"כ אנו דנין בכל עת לאיזה תכלית מלאכה הוא מתכוין דשם הוא מתכוין לצרף או לבשל חייב משום צירוף או משום מבשל והכא מתכוין להוציא אור ע"י חוטי של מתכת להאיר, א"כ נתקיים מחשבתו במלאכת הדלקה וחייב משום מבעיר ואינה דומה להא דאמרינן בביצה דף ל"ג דהמוציא אור ע"י עצים ואבנים הוא רק מדרבנן דמוליד אור ביו"ט דזה דוקא ביו"ט דהתורה התירה להבעיר אש לצורך לכך אמרינן כשמוליד אור ביו"ט הוא רק מדרבנן אסור משום הכנה, אבל כשמוציא אור בשבת ע"י עצים ואבנים פשיטא דהוא חייב

משום מלאכת מבעיר כי לא מצינן בשום מקום בש"ס ופוסקים שמותר מה"ת להוציא אור בשבת ע"י עצים ואבנים.

הגם שהדבר ברור, עכ"ז אביא ראי' לזה דאסור מה"ת להוציא אור בשבת ע"י עצים ואבנים דמבואר בפסחים דף נ"ד ע"א דאור היוצא מהעצים והאבנים מברכין עליו במוצאי שבת בורא מאורי האש וכן פסקינן בשו"ע או"ח סי' רצ"ח עיי"ש ובשו"ת הרשב"א סימן קנ"ט נשאל מה ראו חכמים לברך על האור במוצאי שבת מטעם שהי' מתחלת ברייתו יותר משאר בריאות זה ביום פלוני וזה ביום פלוני ואולי לפי שבריית האש היתה ע"י אדם ויבא אדם ויברך עליו, משא"כ בשאר הבריות. תשובה, יש טעם טוב מזה לפי שנאסר בשבת וכל מוצאי שבת חזר להתירו וכאלו נתחדש עתה ומשום כך מברכין עליו אף במוצאי יום הכיפורים מפני שביום נאסר ועתה הותר, וכאלו נתחדש עתה, עכ"ל. והובא בקיצור במג"א ריש סימן רצ"ח עיי"ש.

נמצא לפי"ז הטעם דמברכין על האש במו"ש משום דנאסר בשבת ובמו"ש חזרה להתירה ואם נאמר דהאור היוצא מעצים ואבנים מותר להוציא בשבת, א"כ אמאי מברך עליו במו"ש לטעם הרשב"א הנ"ל, וא"ל כיון דמדרבנן אסור להוציא אור ע"י עצים ואבנים בשבת לכך מברכין עליו במ"ש, ז"א, דהא הטעם דאין מברכין על הנר במוצאי יו"ט הוא משום דביו"ט מותר להדליק נר כמש"כ הפוסקים באו"ח סי' תצ"א עיי"ש. א"כ מטעם זה הי' ראוי לברך במוצאי יו"ט על האור היוצא מעצים ואבניו כיון דמדרבנן אסור נמי להוציא אור ע"י עצים ואבנים ביו"ט, אע"כ דבשבת אסור להוציא אור מה"ת ע"י עצים ואבנים לכך מברכין עליו במו"ש, משא"כ ביו"ט שאינו רק מדרבנן לכך אין מברכין עליו במוצאי יו"ט ועיין בצל"ח ברכות דף כ"ג ע"ב עיי"ש א"כ מבואר להוציא אור ע"י עצים ואבנים בשבת אסור מה"ת.

ועוד דגם ביו"ט שיטת הרמב"ם שהיא מלאכה דאורייתא דכתב בריש פ"ד מהל' יו"ט אין מוצאין את האש לא מן העצים לא מן האבנים ולא מן המתכת וכו' כל זה אסור להוציא ביו"ט שלא הותר ביו"ט אלא להבעיר מאש מצוייה אבל להמציא אש אסור שהרי אפשר להמציא אותה מבערב עכ"ל. מדכתב שלא הותר ביו"ט וכו' משמע דלא הותר בקרא רק מאש מצוייה אבל להמציא אש אסור מה"ת, וכ"כ בשו"ת כתב סופר חלק או"ח סימן ס"ז דלהרמב"ם להמציא אש ביו"ט הוא מלאכה דאורייתא והביא שגם בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה ו' ובביצה פ"ה הלכה ה' מבואר כדברי הרמב"ם דלהמציא אש ביו"ט הוא מלאכה דאורייתא דאמרינן שם על מתניתין דאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד תנן בשם ר"י אף מכשירי אוכל נפש התירו בגיהוץ, ר"ח אמר לחדד ראשו של שפוד

בגיהוץ, ר"ח בריה דר"א הוציא אש מן האבנים בגיהוץ הרי מפורש דס"ל דהוצאת אש מאבנים הוא משום מלאכה והוא מכשירי או"נ, ותלי בפלוגתא דר"י ורבנן במכשירים כדברי הרמב"ם עיי"ש.

וכ"כ בציון ירושלים על הירושלמי שם שמכאן ראי' ברורה לשיטת הרמב"ם דהוציא אש מן העצים והאבנים הטעם משום מכשירי אוכל נפש דלא כהראב"ד דמפרש טעם משום הכנה עיי"ש, וכ"כ הטו"ז או"ח סימן תק"ב דמה"ת אסור להמציא אש ביו"ט, עיי"ש בפמ"ג המ"ז שם שכתב דאף לפימ"ש הרע"ב דדמי למלאכה שבורא אש ביו"ט משמע שהוא דרבנן היינו דלכך ל"ה מלאכה גמורה דמוקי בברזל על אבן וכדומה ויוצאין ניצוצי אש לאו מלאכה הבערה והדלקה הוא רק נראה וכו' אבל בהבערה והדלקה אפשר מה"ת אסור עיש"ה, הגם שלפי"ז צ"ע אמאי אין מברכין על האור היוצא מן העצים והאבנים במוצאי יו"ט כמו במוצאי שבת כיון שאסור מה"ת לפי טעם הרשב"א הנ"ל, וע"כ נ"ל דלהרשב"א אינו אסור רק מדרבנן ביו"ט וכ"ז ביו"ט אבל בשבת לכ"ע הוא מלאכה דאורייתא להמציא אור כמש"כ לעיל.

ומצאתי באחרונים שהביאו בשם שו"ת לב חיים ח"ג סי' ס"ח שנשאל במי שהדליק בשבת ע"י זכוכית כשמשים אותו בחמה הוא נדלק מאליו אם יש בזה איסור לא תבערו, והשיב כשעשאו בשבת עבר אמימרא דרחמנא דלא תבערו אש עיי"ש. ואין לפני הספר לעיין, ה"ה במוציא אור ע"י עלעקטעריע אפי' שהחוט הוא של מתכת עובר על לאו דלא תבערו, ואפילו אם נאמר שהוא רק גורם שיהי' אור ע"י שפותח השרויפען נעשה אור בתוך הזכוכית ע"י כח עלעקטערעציטעט מ"מ הא אמרינן בב"ק דף ס' ע"א זורה ורוח מסייעתו חייב בשבת משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה אע"ג שהוא רק גרמא בעלמא עיי"ש בהרא"ש שם.

ועפי"ז העלה האבן העוזר באו"ח סי' שכ"ח לחלוק על המג"א בסי' רנ"ב דאסור מה"ת ליתן חיטים ברחיים של מים בשבת אעפ"י שהוא אינו עושה כלום רק המים טוחנין אותה מ"מ חייב בגרמא משום מלאכה עיש"ה, ובשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ב, ואע"ג דאמרינן בשבת דף ק"כ ע"ב לכך שרי בשבת גרם כיבוי משום דבשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה עשוי' הוא דאסור גרמא שרי עיי"ש, משמע דגרמא בשבת אינו אסור מה"ת מחלק היטב בשו"ת זרע אמת ח"א סי' ס"ד דדווקא היכא דלא עביד מעשה בשעת מלאכה רק לאח"ז ע"י אותו מעשה גורם שתעשה המלא' מיקרי גרמא ושרי אבל בשעושה מלאכה לפעולתו אעפ"י שנעשה בסיוע דבר אחר הוא דומיא דזורה ורוח

מסייעתו וחייב עש"ה, ה"ה הכא המלאכה נעשית מיד כשפותח השרויפען ע"י סיוע דבר אחר הלעקטעריציטעט חייב.

ועיין מג"א סי' רנ"ט סקי"ב שכתב דכשיש בתנור גחלים לוחשות אסור לפתוח התנור או לסתום משום דהרוח מבעיר ומכבה כמבואר בסי' רע"ז ס"ב וכן מבואר ברש"י ביצה דף ל"ד ע"א ד"ה כולן חייבין שכתב מביא את האור משום מבעיר את הגחלת כשהוא מוליכה היא מתלבנה מרוח הליכתו עיי"ש, חזינן דגרמא עם סיוע דבר אחר חייב בשבת משום מבעיר ה"ה בנ"ד שהוא מסייע במה שפותח השרויפען שיתחבר כח העלעקטרעציטע לתוך הזכוכית ומכח זה הוא מבעיר ואסור מה"ת בין החוטים הם משל עץ או משל מתכת, ומצינו נמי גרמא ממילא בלא שום פעולה דאסור בשבת עיין במעשה רוקח עה"ת פרשת מטות שהביא בשם נחלת בנימין מצוה קי"א דבשבת הי' אסור לשאול באורים ותומים כיון דאותיות הי' מצטרפות כדאי' ביומא דף ע"ג א"כ הוי ככותב בשבת עיש"ה, א"כ חזינן גרמא ממילא אסור בשבת מכש"כ גרמא בידים בודאי אסור מה"ת.

ולאחר שנתבאר דלעניין מלאכת הבערה בעלעקטערישע בעלייכטונג אין חילוק בין חוטין של עץ לשל מתכות, נבוא לבאר אם יש איסור מה"ת במכבה כשהחוטין הן של מתכות. הנה בשו"ת בית יצחק הנ"ל העלה דגם בחוטין של מתכת הוא מכבה מה"ת משום דמבואר בירושלמי פ"ג דיומא דמכבה גחלת של מתכת הוא דאורייתא דתולדת האש הוא כאש, וחקר שם למ"ד מלשאצל"ג פטור ואינו חייב רק בכיבוי לעשות פחמין א"כ בכיבוי זה אינו מתכוין לעשות פחמין אם הוא כיבוי דאורייתא עיי"ש.

ולפענ"ד נראה לא מיבעיא להרמב"ם דפסק בפ"א מהלכות שבת ה"ז דמלאשצל"ג חייב בודאי חייב כמש"כ הבית יצחק שם, ואף לשיטת הטור שפוסק דמלאכה שאצל"ג פטור כמבואר בסי' רע"ח עיי"ש, ובמג"א שם שכתב דהטור מספקא לי' אם מלאשצל"ג חייב או לא עיי"ש, ובס"ס של"ד מובא בשו"ע ב' דיעות בזה, מ"מ נ"ל דיש איסור תורה לפי"מ שהעלה הפנ"י בשבת דף מ"ו ע"ב דאפילו למ"ד מלאשצל"ג פטור היינו דפטור מחטאת וסקילה אבל מ"מ מודה ר"ש דאסור מה"ת עיי"ש. וכן חקר הפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח באגרת השני' אות ה' ע"ש, א"כ לא נפ"מ לדידן כיון דבלא"ה אסור מה"ת אף לר"ש, ואף שהפנ"י הקשה שם ע"ז מדברי הש"ס לעיל דף מ"ב דאמרינן לר"ש דסובר משאצל"ג פטור מותר לכבות גחלת של עץ בשביל נזק הרבים משמע דמלאשצל"ג הוא רק איסור דרבנן עיי"ש, מ"מ לפימ"ש הרשב"א והר"ן שם בשם בה"ג ור"ח ור"ה גאון דאוסרין לכבות גחלת של מתכת מה"ת מ"מ משום הזיקא דרבים מתירין ג"כ איסור

דאורייתא עיי"ש א"כ אין ראי' מזה דלר"ש משאצל"ג הוא דרבנן הא יש לומר שהוא דאורייתא מ"מ בשביל הזיקא דרבים מתירין ג"כ איסור דאורייתא, והפנ"י שדחה זה הוא משום דלשיטתו אזיל שחולק לעיל נמי על הרשב"א והר"ן וכתב דבשביל הזיקא דרבים אין להתיר איסור דאורייתא עיי"ש, אבל להרשב"א והר"ן אין ראי' משם, הגם דבשבת דף צ"ד ע"ב אמרינן אימור דפטור ר"ש מחיוב חטאת אבל איסורא דרבנן מיהא איכא עיי"ש. מ"מ נ"ל דאין ראי' מזה לעלמא לומר דמלאשצל"ג הוא רק איסור דרבנן לר"ש דהא עיקר הטעם של הפנ"י הוא דלכך איכא במלצל"ג איסור דאורייתא משום דהוי עכ"פ בכלל ל"ת כל מלאכה שנאמרה קודם הקמת המשכן דאז לא נאמרה עדיין דבעינן מלאכת מחשבת עיי"ש.

וכ"ז ניחא בשאר מלאכות אבל בהוצאה שהוא מלאכה גרוע כתבו התוס' בשבת דף צ"ו ע"ב ד"ה הכנסה, דבהכנסה והוצאה או לא הוה במשכן לא מחייבינן לי' מסברא לפי שמלאכה גרועה הוא עיי"ש. ולכך שפיר קאמר בש"ס הנ"ל גבי הוצאה דהוא רק איסור דרבנן במלשאצל"ג לר"ש אבל בשאר מלאכות כתבו התוס' בשבת דף ק"ב ע"ב ד"ה כ"ש ובדף ע"ה ד"ה שכן, דהיכי דהוה מילי דסברא ל"ב דומיא דמשכן עיי"ש ובתוס' בב"ק דף ב' ע"א ד"ה הך דהואי במשכן חשיבא ומהרמ"ל שם דבמלאכה חשובה אף דל"ה דומיא דמשכן חייב עיי"ש. ולפי"ז שפיר י"ל בשאר מלאכות אע"ג דממעטינן מלשאצל"ג מחיוב חטאת וסקילה משום דילפינן ממשכן דבעינן מלאכת מחשבת כמש"כ התוס' בשבת דף צ"ד מ"מ איסור דאורייתא איכא כמ"ש הפנ"י הנ"ל,

ואין להביא ראי' דמלשאצל"ג לר"ש הוא רק איסור דרבנן משבת דף ק"ז דאמרינן שם הצד נחש שלא ינשכנו פטור ומותר מטעם מלשאצל"ג וכתבו התוס' בשבת דף ג' ע"א ד"ה בר מהני תלת דמיירי בליכא סכנה רק במקום צערא לא גזרו עיי"ש, משמע דמלשאצל"ג הוא רק איסור דרבנן לר"ש, מ"מ נראה לפענ"ד דאין ראי' מזה לפימ"ש הה"מ בפ"י מהל' שבת הי"ז ליישב דברי הרמב"ם שפסק מלשאצל"ג חייב ופסק בצד נחש שלא ינשכנו דפטור, והעלה כיון דרבים נזוקין בו חשוב לי' כסכנת נפשות עיי"ש, א"כ אין ראי' מזה, ויש להביא ראי' לסברת הפנ"י דמלשאצל"ג פעור לר"ש רק מחויב חטאת אבל איסור דאורייתא איכא לפימ"ש רש"י בב"ק דף ל"ה ע"א דאע"ג דמקלקל בהבערה פטור מ"מ איסור דאורייתא איכא, והוי בחייבי מיתות שוגגין דפטורין מתשלומין עיי"ש בתוס' ד"ה בשוגג ובקובץ על הרמב"ם בפ"א מהל' שבת הלכה י"ז שכ"כ, והא טעמא דמקלקל בהבערה פטור היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כמבואר בחגיגה דף י' ע"ב ובתוס' ב"ק דף ל"ד ע"ב ד"ה חובל עיי"ש. וכיון דבמקלקל בהבערה אע"ג דבעינן מלאכת

מחשבת איכא איסור תורה ה"ה במלשאצל"ג דפטור משום דבעינן מלאכת מחשבת איכא נמי איסור דאורייתא.

אמנם מד' הירושלמי שבת פט"ז הלכה ג' מבואר דלר"ש משאצל"ג ליכא רק איסור דרבנן דאמרינן שם תני אף מכבין להציל מתניתא דר"ש דאמר אין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש, עיי"ש בק"ע ובפנ"י שם, וגם בתוס' שבת דף קכ"א ע"א ד"ה ש"מ מוכח דמלשאצל"ג ליכא רק איסור דרבנן עיי"ש, וכן נראה להוכיח מסנהדרין דף ס"ו ע"א במתני' המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ובגמ' מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת מאי הוא תחומין ואליבא דרע"ק הבערה ואליבא דר' יוסי עיי"ש, ואמאי לא מוקי לה בשאר מלאכות ואליבא דר"ש דסובר דמלשאצל"ג פטור, היינו מחויב כרת וחטאת אבל איסורא דאורייתא איכא כמש"כ הפנ"י, אע"כ דבמשאצל"ג ליכא רק איסור דרבנן לר"ש, ועיין בפנ"י הנ"ל שכתב דביו"ט כתיב ג"כ סתמא כל מלאכה לא יעשה בהם א"כ אף מלשאצל"ג יהי' חייב עיי"ש.

ולכאורה חשבתי להביא ראי' ע"ז דביו"ט משאצל"ג חייב לכו"ע. ועפי"ז יתיישב דברי המכילתא פ' בא התמוהים, דאמרינן שם לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד הבוקר באש תשרופו, דבר אחר מה ת"ל עד הבוקר מגיד שאינו נשרף אלא לאור ששה עשר, ר' ישמעאל אומר א"צ, הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה הוא ומה ת"ל עד הבוקר אלא שאם חל ששה עשר להיות בשבת מגיד שאינו נשרף אלא לאור י"ז עיי"ש, והוא תמוה מאוד דעל יו"ט ל"צ קרא דאינו דוחה ושבת הו"א דידחה, וכבר תמה בזה הזית רענן מבעל מג"א, ועיין בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' פ"ה עיי"ש.

אבל אם נאמר כדברי הפנ"י דביו"ט לכו"ע משאצל"ג חייב ניחא דמבואר במנחת חינוך בסופו (בקונטרס מנחת עני) שכתב דלמ"ד נותר הוי לאו הניתק לעשה יש לומר דמצות שריפת נותר רמיא על הבעלים דוקא לנתק את העשה ולא על האחר עיי"ש, ולפי"ז יש לומר דזה שאמר ר"י דעל יו"ט ל"צ קרא שידחה כיון דביו"ט משאצל"ג חייב א"א לנו לשרוף הנותר אף ע"י אחר, אבל אם חל ששה עשר להיות בשבת ובשבת מלשאצל"ג פטור א"כ יכול לשרוף בשבת ע"י אחר כיון דלגבי אחר דמצוה לא רמיא עלי' הוי מלשאצל"ג ושרי, כמש"כ התוס' בשבת דף ק"ג ע"א ד"ה קעביד בארעא דחברי' עיי"ש, ובהה"מ בפ"ח מהל' לולב הלכה ה' ובכ"מ שם, וא"כ סד"א דישרוף הנותר בשבת ע"י אחר כיון דמלאשאצל"ג בשבת פטור מה"ת ולכך גלתה התורה דאינו נשרף אלא לאור

י"ז. ועיין בחת"ס בחידושיו הנדפסים סוף ספר חידושי מהר"י מג"ש על שבועות שכתב בסוגיא דמצרף דר' ישמעאל מספקא לי' אי מלשאצל"ג חייב או פטור והוכיח כן ממשנה עדיות פ"ב מ"ה שלא אמר לא איסור ולא היתר על הצד נחש ומפיס מורסא בשבת עיי"ש, ובשאילתות פ' אמור בהעמק שאלה שם ודו"ק.

אך זהו לפלפולא אבל אליבא דאמת אין יכול לומר כן הגם דבתוס' זבחים דף צ"ב ע"א ד"ה אבל כתבו דמלשאצל"ג פטור דוקא במלאכת שבת ולא בשאר איסורים עיי"ש, ובשו"ת חות יאיר סי' קפ"ח עיי"ש, מ"מ ביו"ט אין סברא דיו"ט יהי' חמור משבת לענין מלשאצל"ג כדאמרינן בביצה דף י"ח ע"ב לענין טבילה ביוה"כ דשרי משום מי איכא מידי דבשבת שרי וביוה"כ אסור אע"ג דיש סברא לחלק בין יו"כ לשבת משום דבשבת נראה כמיקר, משא"כ ביוה"כ מ"מ שרי משום דלא תחמיר במלאכה ביו"כ יותר משבת עיי"ש, ועיין בבעה"מ ובמלחמות רפ"ק דביצה שהקשה ג"כ לפי"ז אמאי אמרינן דבמוקצה בשבת שרי וביו"ט אסור עיי"ש.

עכ"פ חזינן דאין סברא דיו"ט יהי' חמור משבת לענין מלאכה ה"ה לענין מלשאצל"ג כיון דבשבת פטור ה"ה ביו"ט וכ"כ התוס' בפסחים דף מ"ז ע"ב ד"ה כתישה, ובביצה דף ח' ע"י ד"ה וא"צ לעפרה ובסוכה דף ל"ג ע"ב ד"ה ומודה ר"ש דגם ביו"ט מלשאצ"ל פטור עיישי"ה. (וגם בתוס' בכורות דף כ"ה ע"א ד"ה דהוה לי' ובהרא"ש ובהרמב"ן הל' בכורות מוכח כן עיישי"ה). ועיין במאירי בביצה דף ו' שכתב להיפך דגם למ"ד מלשאצל"ג חייב דוקא בשבת אבל ביו"ט פטור לכו"ע עיי"ש. ויש להביא ראי' לסברא זו מסנהדרין דף פ"ד ע"ב דמחלק שם הש"ס לענין דבר שאין מתכוין דיש חילוק בין שגגת לאו לשגגת מיתה עיי"ש בחידושי הר"ן שם.

ולפי דברי המאירי הנ"ל יש ליישב היטב דברי המכילתא הנ"ל דיש לומר דזה כוונת ר"י דעל יו"ט לא צריך קרא דאין שריפת נותר דוחה יו"ט משום עדל"ת מקרא דנותר ממנו עד הבוקר כמו שאמר הש"ס בשבת דף כ"ד ע"ב דהא אפשר לקיים שניהם שישרף ע"י אחר ולגבי אחר הוי משאצל"ג פטור כנ"ל כמו שאמר הש"ס בשבת דף קל"ג ע"א גבי מילה בצרעת דאם איכא אחר ליעבד אחר ואינה דוחה כיון שאפשר לקיים שניהם עיי"ש, ה"ה הכא ביו"ט הא אפשר לקיים שניהם ע"י אחר, אבל בשבת מלשאצל"ג חייב א"כ א"א ע"י אחר וסד"א דמ"ע דשריפת נותר ידחה את השבת דעדל"ת שיש בו כרת כמש"כ בספר הכריתות להר"ש מקינון ולכך גלי קרא דהנותר ממנו עד בוקר דאינו נשרף אלא לאור י"ז ודו"ק.

ועפי"ז מיושב קושי' התוס' יו"ט בפסחים פ"ז מ"ו דקתני שם העצמות הגידין והנותר ישרפו בששה עשר חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את היו"ט, והקשה התוס' יו"ט כיון שאינן דוחין את היו"ט פשיטא שאינן דוחין את השבת כיון דשבת חמור מיו"ט עיי"ש. ולפי"ז ניחא דסד"א דידחה את השבת כיון דבשבת א"א ע"י אחר דמשאצל"ג חייב ול"ה אפשר לקיים שניהם לכך אשמעינן דאינן דוחין את השבת כנ"ל.

ועפי"ז יתיישב היטב מה שמדקדקין העולם בהא דמצינו בש"ס בפסחים דף פ"ג ע"ב חל ט"ז להיות בשבת ופריך וליתי עשה ולדחו ל"ת, אמאי פריך הש"ס לדחי עשה ול"ת על שבת ולא על יו"ט עיי"ש, ולפי"ז ניחא דעל יו"ט ל"ק שידחה כיון דאפשר לקיים שניהם ע"י אחר א"כ יש לומר הא דקתני דאינן דוחין יו"ט היינו בעצמו ולא ע"י אחר, אבל בשבת א"א ע"י אחר דמלשאצל"ג חייב ולכך שפיר פריך הש"ס ניתו עשה וידחה ל"ת ודו"ק.

נחזור לענינינו כיון שרובא דרובא החוטין המאירים הם מגחלת של עץ ויש בו איסור תורה לדידן כמו שאר איסור כיבוי בשבת אפי' אם נמצא חוטין של מתכות מי יודע להבחין במה והאיך יכול לדון בזה דרך כלל דליכא איסור הבערה וכיבוי מה"ת כמש"כ הרב הגאון וכו' ממאדע שליט"א, ובפרט בגחלת של מתכת יש כמה פוסקים שסוברים שיש בו ג"כ איסור תורה כמש"כ הבית יצחק הנ"ל מכש"כ לענין הבערה הוכחתי שאין שום חילוק בין של מתכת לשל עץ להדליק נר עלעקטריע יש איסור דאורייתא ככל שאר מלאכת הבערה ע"כ אין להקל באיסור דאורייתא אפי' להדליק ולכבות לצורך ע"י עכו"ם דהוי אמירה לעכו"ם באיסור דאורייתא כמו בשאר הבערה וכיבוי דאסור לצורך ע"י עכו"ם ועיין בתוס' בשבת דף מ"ז ע"ב ד"ה מפני שכתבו דלכך גזרינן בכיבוי גזירה לגזירה אע"ג דלר"ש מלאשאצל"ג פטור החמירו אטו כיבוי דחייב חטאת ובקל יכול לביא לידי איסור דאורייתא עיי"ש, ובטו"ז סי' רע"ח וכ"כ הר"ן בשבת הובא במג"א סי' של"ד סק"ל עיש"ה. ומה שמפלפל אם מותר לישראל להנות מנר עלעקטרי בשבת כיון שמרבין בשבילו אבאר אי"ה בפעם אחרת. הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראב"ד דק"ק גרוו"ד

סימן כ

בדבר השאלה שבאה לפנינו בד"צ דפ"ק גרוו"ד בס"ת, שנמצא פסול בה"א האחרונה של שם הוי' ב"ה באופן דיש פוסלין ויש מכשירין, ולכן לא הי' אפשר לתקן ע"י מחיקה, דיש לחוש לדברי המכשירין, והסכמנו לסלק היריעה, אך נסתפקנו אם לסלק כל היריעה או רק אותו דף לחוד.

הנה בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רנ"ז כ' דגם לטו"ז יריעה שנפסלה בה דף, לא מצי להשאיר ממנה ב' דפים, וכ"כ בשו"ת חכ"צ סי' י"ט דאף אם לא בלה מן היריעה רק דף אחד או שני דפים, אין די בהסרת שני דפים ויחזיר היריעה בת ב' דפים, כי אם צריך להסיר שלשה דפים ויחזיר יריעה בת שלשה דפים, וכ"כ בשו"ת שבו"י ח"א סי' פ"א הביאו בשו"ת עטרת חכמים סי' כ"ב, והביא ראי' לזה מש"ס מנחות ל': רשב"א אומר משם ר"מ אין כותבין את השם לא על מקום הגרר וכו' כיצד הוא עושה מסלק היריעה כולה וגונזה, וקשה למה נגנוז כל היריעה, הלא אפשר בסילוק אותו דף שבו הגרר ונעשה יריעה חדשה של דף אחד, וגם ברמב"ם ושאר פוסקים מבואר במציאת פסול, שמסלקים היריעה, ואמאי הא אפשר לסלק הדף שבו הפסול וימנע הגניזה בדפים הכשרים, אלא עכצ"ל דהיכי דכבר פסול לפנינו היריעה לא קפדינן למנוע הגניזה, שכבר נפקעה ממנה קדושת ס"ת, כיון שנמצאה בה פסול, וחוששין יותר להרבות בנוי ס"ת, שתהי' כל יריעות לא פחות מבת שלשה דפים, וא"כ י"ל דזהו דוקא כשנמצא פסול גמור דכבר נפקעה קדושת ס"ת, משא"כ בנ"ד דלפי הנוב"י כשר רק דאנן מחמירין בזה לסלק היריעה, אין יכולים לסלק יותר מן דף אחד, דחכמים לא באו להקל רק להחמיר כעין שאיתא בר"ן פסחים ד"ל גבי דשיל"מ דחומרא דרבנן לא מהני לקולא עייש"ה, וא"כ כיון דלדעת הנוב"י הוא ס"ת כשר ולא נפקעה קדושתה, אף דמחמירין בזה, אבל איך נבוא להקל לגנוז כל היריעה.

ובפרט לפי"ד הספר חסידים מובא בשו"ת חכ"צ סי' מ"ה שאם היתה יריעה כתובה בס"ת בכתיבה שאינה יפה, ומצא אח"כ סופר אומן ולבלר מומחה, שמצוה להחליף היריעה בנאה הימנה, א"כ כ"ש בשביל מצוה מן המובחר כש"ע סי' ער"ב ורע"ג דמצוה להחליף אף דאינו מעכב בדיעבד, ויריעה של שני דפים בכללם, אך בש"ות אמרי יושר ח"א סי' א' העיר על החכ"צ דמביא ראי' לשיטתו הנ"ל, דשרי משום הידור מצוה להביא יריעה לידי גניזה ממנחות ס"ד בשתי חטאות של צבור, אחת כחושה ואחת שמינה, דאם שחט הכחושה, אומרים לו הביא שמינה ושחוט, אף שעי"ז נפסלה הכחושה יע"ש.

וצ"ע דהרי בתמורה כ"ג אמרינן לרבנן עשו תקנה בקדשים, דאמרינן לי', לך והתכפר באבודה, ושאינה אבודה תרעה, ורבי סובר לא עשו תקנה בקדשים, ובתוס' שם כתבו, דע"כ מיירי באבודה כחושה, ושאינה אבודה שמינה, דאל"כ מ"ט דרבי יע"ש, ואנן קיי"ל כרבנן דאמרינן לי' לך והתכפר באבודה כחושה, כדי להציל הכחושה, ומכ"ש דאין לאבד הכחושה בידים, והסוגיות סותרות לכאורה, וע"כ צריך לתרץ, דבמנחות דמיירי בחטאות צבור, דבשחיטה בעי שליחות לכ"ע, ודעת בעלים הצבור מסתמא לשחוט

השמינה, כדכתיב את מבחר נדריך, וא"כ כששחט הכחושה שינה בשליחות, וממילא הקרבן פסול, אבל בתמורה מיירי בקרבן יחיד, שפיר אומרים לו שישחוט הכחושה, כיון דהוא גופי' שוחט או מצוה לשחוט אין כאן שינוי בשליחות

ועפי"ז אין ראיית החכ"צ מכרעת, די"ל לעולם משום הידור מצוה אין להביא יריעה לידי גנוזה וקדשים לבית הפסול, ושם במנחות ממילא נפסל הקרבן הראשון כיון דשינה בשליחות, ועיין בשו"ת אמרי יושר בסוף התשובה דשדי נרגא בראיית החכ"צ, וגם בשבת יש דעות דזר אסור לשחוט כנשמע מרש"י יבמות ל"ג ושעה"מ פ"ו הל' ביאת מקדש, ועיין שו"ת בי"צ או"ח סי' י"ב, וי"ל דשייך דאיהו לא מצי עביד ל"מ משוי שליח אף דמחמת איסור ל"מ עביד, וע"כ דל"ה שליחי דבעלים אז, וזה שייך לפלוגתת האחרונים במחנה אפרים סי' ט' ועוד.

ובדברי החכ"צ הנ"ל לכאורה יש סתירה מתמורה הנ"ל, דלרבנן אמרינן לי' לך והתכפר בכחושה, ואע"ג דיש ריוח והידור מצוה להקריב השמינה, אפ"ה ס"ל לרבנן דעשו תקנה כדי שלא להפסיד קדשים, ואנן קיי"ל כרבנן, וה"נ אין לגנוז היריעה ולהביאה לידי פסול בשביל נוי והידור ס"ת, וכבר העיר בזה בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' נ"ח, ואמרתי ליישב דדוקא בש"ס תמורה שם דשייך גם על האבודה דמצותו בראשון כמ"ש הלח"מ פ"ה ה' יוה"כ גבי חטאת דבא לכפרה וחמורה, אפי' רבנן ס"ל דמצותו בראשון, ואך משום שהשני' שמינה, דוחה את הראשון וכדאי' בשעה"מ פ"ה ה' ק"פ ה"ו, וע"כ היכי דאיכא עוד לטיבותא, המצוה בראשון, וגם שלא יבוא לידי פסול, לא משגיחין על ההידור שמינה, אבל אי אין כאן מצוה בראשון, בודאי דוחה השמינה דשייך בי' מצוה מה"ת מן ואת מבחר נדריך וגו' כמ"ש ביומא ל"ד וכן גבי ס"ת ההידור הוא מכח זה אלי ואנוהו כשבת קל"ג וגיטין כ'. ולכמה שיטות הוא מה"ת כמ"ש הכפ"ת ריש לולב הגזול ובשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' רנ"ה, וכן נראה מהספר חסידים סי' תתע"ח, ושפיר כתב הספר חסידים דמותר לגנוז היריעה בשביל ההידור, דזה שבא לידי גניזה הוא רק מדרבנן, וכמ"ש השעה"מ פ"ו מהל' פסוהמ"ק להוכיח מתוס' פסחים דאיסור להביא קדשים לבית הפסול הוא רק מדרבנן, וההידור הוא מה"ת, ולא שייך כאן מצוה בראשון, דדוקא בחטאת שכפרתו מרובה אמרי' כן *).

[בתשובת כאאמו"ר הגה"ק זצ"ל יש רק קטעים אחדים כי הוא כתב על שאלה הנ"ל תשובה ארוכה בחריפות ובקיאות עצומה, ולדאבוני לא הגיע אלי רק מקצת שבמקצת מתשובתו הנ"ל, וחבל על דאבדין ולא משתכחין].

סימן כא

בדבר אשר הגה"צ מו"ה אלטר עזריאל מאיר איגר מלובלין הציע לתקן היתר עסקא כללי כדי להציל רבים הנכשלים באיסור רבית, ועל כל איש ישראל העוסק במו"מ יהי' חוב לכתוב בכת"י אצל הרב דמתא, שכל עסקים שיעשה בהמעות הן מה שיתן לאחרים, והן מה שמקבל מזולתו, יהי' עצה"ע כתקנת חז"ל, ובירר עפ"י הלכה דמועיל בכה"ג. והרב הגאון המפורסם מו"ה אברהם מנחם הלוי שטיינברג אבד"ק בראד הסכים להתירא עפ"י תשו' הרא"ש כלל ל"ה שכתב כגון שאמר בפני עדים, אני רוצה ליתן גט לאשתי זאת בפניכם על תנאי זה, ואח"כ נתן בפניהם סתם ולא הזכיר התנאי, ודאי דע"ד הראשונה הוא עושה ואינו מוחל התנאי וכו' וכוונתו אף קודם התחלת המעשה ויוכל להיות אף זמן מרובה, כיון דכתיבתו יהי' מונח אצל הרב המוכיח שכל מה שעושה, ע"ד היתר עסקא הוא עושה, רק עכ"פ לא ירחוק יותר משנה כדי שלא ישתכח תורת היתר עסקא עכ"ד.

הנה בשו"ת רדב"ז ח"ב סי' תקצ"ב כ' בראובן שכתב גט לאשתו ואמר, לעדים, שרוצה ליתן לה ע"מ כן, ומיד הלכו עדי הגט ובאו עדים אחרים ונתנו לה סתם, מאי מגורשת בתנאי או בלי תנאי. תשובה. הדבר ברור, שאם היו עדים ראשונים, ששמעו מפיו, והם עדי מסירה, אין ספק שהיא מגורשת על תנאי, אעפ"י שמסרו לה סתם, ודאי על תנאי ראשון סמך, וכן כתבו הראשונים ז"ל, אבל כיון שלא מסר הגט בפניהם אלא בפני אחרים, שלא שמעו התנאי, מגורשת בלי תנאי וכו' כיון שהוא יודע, שאין אלו העדים אשר שמעו התנאי, ולא הוזכרו בשעת מסירת הגט, אחלי' לתנאי, והשתא הדר בי' ואין שומעין, אעפ"י שאומר אח"כ שסמך על תנאו עכ"ל.

מבואר מדבריו, דדוקא אם הי' תנאי מקודם בין הצדדים, ואח"כ נגמר הענין בפני אותן עדים, שיודעים מהתנאי אף שנגמר סתם, אמרינן על דעת ראשונה הוא עושה, אבל כשהי' בפני עדים אחרים, שלא ידעו מהתנאי, אמרינן אחולי אחלי' לתנאו, ולא אמרינן ע"ד ראשונה הוא עושה וכ"כ בשו"ת עין מים מהגאון מבריסק ז"ל סי' ב' וכתב שזה ברור.

ובש"ס מנחות ט"ז פליגי רב ושמואל אי אמרינן כל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה, והרמב"ם פסק שם כשמואל, דלא אמרינן ע"ד ראשונה הוא עושה עיין פט"ז ה' פסוהמ"ק בכ"מ ובמל"מ שם, ואף דיש לחלק, דשם הוא עושה איסור דהוי פיגול אם אמרינן ע"ד ראשונה הוא עושה, ולכן פליג שמואל, אבל היכי דליכא איסור, ואדרבה הוא היתר לכ"ע אמרינן על דעת ראשונה הוא עושה, כמ"ש זבחים צ"ג: לשם פסח וסתמא כשר. משום דכשעושה ע"ד ראשונה הוא כשר, לכך אמרינן לכ"ע כל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה, אבל בשבת צ"א, מוכח דגם גבי איסור אמרינן דע"ד ראשונה הוא עושה וחייב

משום הוצאה, ואף שהגאבד"ק בראד בתשו' כתב, דלכך בשבת אמרינן ע"ד ראשונה הוא עושה, ולא אמרינן מכח חזקת כשרות אינו עושה ע"ד ראשונה, משום דמיירי בשוגג, שלא ידע שעושה איסור, מ"מ קשה דא"כ האיך חייב חטאת, הלא אינו שב מידיעתו, דאם הי' ידע, שהוא עושה איסור בהוצאה הי' מוציא ג"כ, דאז אמרינן דבעלה מחשבתו מכח חזקת כשרות ואינו עובר, ואין לומר דחשוב שפיר שב מידיעתו דאם ידע שהוא שבת ל"ה מוציא, מכח דח"ש אסור ג"כ להוציא, הרי מגמ' יומא פ'. גבי אוכל חלב בזה"ז, דאמרינן שם דל"ח שב מידיעתו, מוכח שם דל"ח שב מידיעתו מכח ח"ש עש"ה ובקהלת יעקב אות ח"ש, וע"כ דאין חילוק בין איסור להיתר לענין כל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה, ואפ"ה פליג שמואל בזה, ולגבי אומדנא לכ"ע אמרינן אומדנא, דאדעתי' דהכי ל"ה עושה כב"ק ק"י: גבי יבמה לפני מוכה שחין וסנהדרין ס"ט: גבי איילונית, ואפ"ה כתבו התוס' כתובות מ"ז: ד"ה שלא דהקשו דא"כ אדם שקונה מחבירו שום דבר ונתקלקל, יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה, ותירצו דהתם לא בלוקח לחודי' תליא מילתא, אלא כמו כן בדעת המוכר, ומוכר מקנה לי' אדעתא דהכי, משא"כ גבי מקדש ונותן בדידי' קאי, שפיר אמרינן אומדנא עכ"ל.

א"כ חזינן גבי אומדנא לא מהני רק היכי דתלוי בדעתו לבדו משא"כ היכי דתלוי בדעת אחרים, ואין לומר דבנ"ד דהוי אומדנא גדולה מכח חזקת היתר, ובאומדנא גדולה כתב המל"מ פ"ו ה' זכי' ומתנה בשם פ"מ, דאמרינן אומדנא אף בדבר התלוי בדעת אחר, דא"כ ל"ה צריך לשום שטר עסקא, וע"כ דלא הוה אומדנא גדולה דמוכח, מטעם אשר כתבתי למעלה.

ובאמת יש להעיר אמאי לא אמרי' בשטר שיש בו ריבית בכדי שלא יעבור באיסור ריבית אמרינן דחשוב כאילו התנה שיהי' בתורת עסקא, כמו שאיתא לענין הפקר בתוס' שבת י"ט וב"מ ל': ומהרי"ע בתשו' סי' פ"ה ומחנ"א ה' הפקר סי' א' דאנן סהדי דאפקיר בלבו שלא יעשה איסור, ועיין משל"מ ריש ה' מכירה מה שהקשה על המהריב"ל מקידושין י' והארכתי ליישב בכמה אופנים.

ולדעתי נראה דנכון לתקן, שהב"ד יודיע לכל אחד ואחד במקומם, שכל איש ואיש כאשר ילוה לחבירו בריבית ולא יעשו היתר עסקא יהי' הלואת כל אחד ואחד רק עפ"י היתר עסקא, וכאשר ינהגו כן אז יכולין לומר דכל העושה על דעת בית דין עושה, ועל דעת המנהג והוי כמו התנו, דמנהג הוי כמו התנו והבאתי לזה ראיות מכמה מקומות.

ואגב הערותי מחו"מ סי' ר"ז סעי' א' בהג"ה ומשפט שלו' בשם הפנ"י ח"ב סי' ג' דאם נכתב עוד תנאים ולא הוזכר התנאי שעשו מקודם, יש לומר דמחלו תנאי זה, וכן יש

להעיר מהקהלת יעקב בחלק מדות חכמים או"ד דהא דקדשה ע"ד הראשונה, לא הוי אלא ספק, וכן כשכתב היתר עסקא באמצע בטל דעתו הראשונה, וראי' לזה ממנחות ט"ז *). הק' פנחס סג"ל צימעטבוים, ראבד"ק גרוו"ד

[גם

מתשובתו הגדולה שערך בענין הנ"ל נשארו רק קטעים קצרים].

סימן כב

ברכות (דף ל"א, ע"ב) אר"א שמואל מורה הלכה בפני רבו הי' וכו', שחיטה כשרה בזר וכו' והנה דברי הש"ס הלזה כלו מוקשה, חדא הקושי' המפורסמת לשיטת הרמב"ם דכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפי' במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים, אמאי נתחייב שמואל משום מורה הלכה בפני רבו, הא הוי לאפרושי מאיסורא דלבישת בגדי כהונה של כלאים בשעת שחיטה, ואם שחיטה כשרה בזר אסור לכהן לשחוט משום כלאים והוצרך הוראת שמואל לאפרושי מאיסור כלאים. עיין בשו"ת חת"ס חיו"ד, סי' ס"ח, ובשו"ת קול ארי' או"ח סי' ב'. ועוד הקשה הצל"ח לפי"מ דמבואר בהגהת הרמ"א סי' רמ"ב ס"ג דתלמוד יכול לחלוק על רבו אם יש לו ראיה עיי"ש, והרי כאן שמואל הי' חולק על עלי בגוף הדין, ושמואל הי' לו ראי' מוכרחת, א"כ למה אמר לי' עלי שהוא מורה הלכה בפני רבו עש"ה, והנה הפנים מאירות בהקדמה למס' ב"ק הקשה ג"כ קושי' זו (האחרונה) ושניהם (הצל"ח והפנמ"א) לדבר א' נתכוונו, שכתבו ליישב דעלי הי' סובר דאע"ג דשחיטה כשירה בזר זה דוקא בקרבן אנשים, אמנם בקרבן נשים צריך כהן והפר שהביאה חנה הי' קרבן נשים ע"ז הי' מחולק עייש"ה. וזה דוחק לומר שסבר דנשים אסורות לשחוט קרבנות כי הוא נגד פסק הלכה בלי שום חולק, דנשים מותרות לשחוט אפילו בקדשי קדשים כמבואר במתני' זבחים ל"א, ועוד דבילקוט שמואל פ"ג מבואר דהי' סוברין דכל הקרבנות צריך כהן למישחט דאמרי' שם בא שמואל ומצאן על קרבנותיהם, א"ל מפני מה אין אתם שוחטי' א"ל הרי אנו ממתיני' לכהן עד שיבא וכו', א"ל עמדו ושחטו לא כן תנינן שהשחיטה כשירה בזרים ובנשים וכו', וא"כ הדר"ק הנ"ל לדוכתא.

ונראה לפענ"ד ליישב הכל בדרך נכון מאוד, דהפנמ"א והצל"ח הקשו עוד אמאי אמר לי' עלי קראו לכהן ליתי ולשחוט, וכי עלי כה"ג מאחיו לא ידע ששחיטה כשרה בזר עד שא"ל שמואל עש"ה. ונ"ל דביבמות (דף ל"ג ע"ב) קאמר הש"ס זר ששימש בשבת במאי אי בשחיטה, שחיטה בזר כשרה, ופרש"י ואין כאן משום זרות, והוכיח מזה השעה"מ בפ"ו מהל' ביאת מקדש דאע"ג דשחיטה כשרה בזר זה דוקא בחול, אבל בשבת חייב

עיי"ש, ועיין במחנה ראובן שם שהוכיח מדברי הרא"ש כלל פ"ב ס"א שסובר ג"כ כרש"י שכ' במשנה דיבמות ילדה תאכל בתרומה ואם הוא זכר מקריב ע"ג מזבח ושוחט ומבעיר בשבת, והק' עליו הח"צ בתשו' סי' מ"ד האי ושוחט לאו דוקא, דהרי שחיטה כשרה בזרים ע"ש, אע"פ שסובר כרש"י כנ"ל אע"ג דשחיטה כשרה בזר, מ"מ משום שבת מחייב ע"ש, וכ"כ בתשו' גדולי טהרה סי' מ"א, אולם הק' ע"ז מדברי הש"ס יומא דף מ"ב דפליגי שם רב ושמואל אי שחיטת פרה כשרה בזר, ואי ס"ד דבשבת לא ישחט זר איך ישחוט ביוה"כ, ודוחק לומר דפלוגתא היא לענין דיעבד עש"ה, וגם בהגהות מהרש"ש ביבמות ל"ג הק' ע"ז מדברי הש"ס פסחים ס"ד במתני' שחט הזר וקבל הכהן וכו', כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת עש"ה, א"כ מבואר דזר מותר לשחוט ק"פ בשבת עיש"ה, שרוצה ליישב דמצות ק"פ היא מצוה על הבעלים בשחיטה עיי"ש.

אולם אכתי קשה הא דמבואר בפסחים (דף ז' ע"ב) בקדשים מצוה על הבעלים כמו בפסח כמ"ש רש"י שם בד"ה פסח וקדשים הבעלים נצטוו דכתיב וסמך ידו ושחט עש"ה. ועוד קשה דבילקוט פ' ויקהל מבואר דגם זר מותר לשחוט בשבת דאמרי' שם וביום השביעי יהי' לכם קדש שלא יהי' ישראל אומרי' הואיל ואנן מותרין לעשות מלאכה בביהמ"ק נהי' מותרין לעשות מלאכה בגבולין, ת"ל וביום השביעי יהי' לכם קדש, לכם יהי' קדש ולמקדש חול עכ"ל, ואיזה מלאכה הותר לזר במקדש, הוא רק מלאכת שחיטה וע"כ דזר מותר לשחוט ק"צ בשבת, ולעומת זה יש ראי' דזר אסור לשחוט בשבת ק"צ, דבסנהדרין נ"א אמרי' סד"א איהו דאשתריא לי' שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אשתרי' שבת לגבה אימא תידון בשריפה עיי"ש, ואם נאמר דזר מותר לשחוט ק"צ בשבת ה"ה נשים מותרי' לשחוט ק"צ בשבת כמבואר בזבחים ל"א דנשים מותרי' לשחוט קדשים כמו אנשים, א"כ גם לדידה אשתרי שבת לגבה בשחיטת ק"צ, אע"כ דזר אסור לשחוט ק"צ בשבת, א"כ סתרי אהדדי, וכבר הרגיש בזה בהגהות מהרש"ש ביבמות שם, ובשו"ת בי"צ חאו"ח סי' י"ב בש"ח עש"ה.

ונלפע"ד ליישב הכל על נכון דזה תליא מהיכן ילפי' דשחיטה כשרה בזר, דבזבחים ל"ב ילפי' דשחיטה כשרה בזר ת"ל ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם, מקבלה ואילך מצות כהונה עש"ה בתוד"ה ת"ל והקריבו, שהקשו מדברי הש"ס מנחות י"ט דפריך לר"ש דסובר וי"ו מוסיף על ענין ראשון, אלא מעתה דכ' ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם מקבלה ואילך מצות כהונה מלמד על השחיטה שכשירה בזר אי לר"ש וי"ו מוסיף על ענין ראשון שחיטה נמי תהי'

פסולה בזר, ומשני שאני התם דא"ק וסמך ושחט מה סמיכה בזרים אף שחיטה בזרים וכו' עש"ה.

וכתב הצל"ח בברכות ל"ז ליישב דר"ש לשיטתו ושפיר מצי למילף מהקישא אבל רבנן לא מצי למילף משם, דהנה אם ילפי' מהקישא, א"כ איכא למימר תינח קרבנות שיש בהם סמיכה אבל קרבנות שא"ב סמיכה ל"ש למילף מהקישא ונימא דאהני קרא דהשמרו את כהונתם ואהני קרא דושחט וסמך מה סמיכה בזרים, אמנם לר"ש דסובר נשים סומכות רשות ולדידי' מסתמא גם ק"צ שג"כ אין בהם סמיכה ג"כ היינו שאינו חובה אבל אם רצונם לסמוך הרשות בידם, וא"כ שפיר שייך הקישא ושחט וסמך בכל הקרבנות, ורבנן לשטתייהו דס"ל דמי שאינו מחויב לסמוך אינו רשאי, לכך איצטריך להו למילף מקבלה ואילך מצות כהונה עכת"ד הצל"ח.

נמצא לפי"ז דר"ש דיליף דשחיטה כשרה בזר מהקישא דסמיכה א"כ מצות שחיטה בזר הוא דוקא באותן קרבנות דשייך בהו סמיכה, משא"כ ק"צ וקרבן נשים דל"ש בהו סמיכה הוא רשות וכיון שהוא רשות, שפיר י"ל דזה דוקא בחול אבל בשבת אסור לזר לשחוט ק"צ וכמו בסמיכה דאמרי' בש"ס חגיגה דף ט"ז דאף דנשים סומכות רשות, מ"מ אסור לסמוך בכל כחו דקעביד עבודה בקדשים ה"ה בשחיטה דאם הוא רשות אסור לשחט לזר בשבת דרק לכהנים הותרה הואיל ואישתרי להם שבת בשאר עבודות כדאמרי' ביבמות ל"ב וכמו כן אמרי' בפסחים צ"א דאם נשים בראשון רשות אין דוחה את השבת עיי"ש. ה"ה גבי זר אם הוא רשות לגבי' לשחוט ק"צ אינו דוחה את השבת, משא"כ לרבנן דילפי' מקרא דהקריבו דרק מקבלה ואילך מצות כהונה, משא"כ גבי שחיטה דמצוה הוא בישראל כמו בכהנים, שפיר כמו דכהן מותר לשחוט בשבת ק"צ מכח המצוה ה"ה גבי ישראל, וז"ב בסברא, ועי' בשו"ת בי"צ הנ"ל.

ולפי"ז מיושב היטב כל הקושי' הנ"ל, דבש"ס יבמות הנ"ל גבי זר ששימש בשבת קאי לר"י ור"ש והם סברי דנשים סומכות רשות כמבואר בחגיגה ט"ז ור"ש יליף דשחיטה כשירה בזר מהקישא דסמיכה שפיר כ' רש"י אליבי' דאע"ג דשחיטה כשירה בזר מ"מ חייב בשבת כיון דלדידהו שחיטת ק"צ אף בחול הוא רשות, ולכן אינו דוחה שבת, וכן נמי שפיר קאמר הש"ס בסנהדרין הנ"ל דאיהו לא אשתרי שבת לגבי' דשם קאי נמי הש"ס לר"ש דסובר שריפה חמורה, ולר"ש אסור לזר לשחוט ק"צ בשבת וה"ה נשים כנ"ל.

ומיושב נמי מה דפליגי אי שחיטת פרו בזר כשירה דמ"ד דסובר כשירה ע"כ לא יכול למילף דשחיטה כשירה בזר משום הקישא דסמיכה כר"ש דהא הקשה קו' הש"ס במנחות הנ"ל כיון דמקשינן שחיטה לסמיכה נימא מה סמיכה בבעלים אף שחיטה

בבעלים, ומשני מדגלי קרא גבי שחיטת פרו של אהרן ושחט את פר החטאת אשר לו מכלל דבעלמא ל"ב בעלים, וכתבו התוס' שם בד"ה גלי רחמנא בפרו של אהרן דלר"ש ע"כ שחיטת פרו בזר פסולה עש"ה, נמצא דלמאן דסובר דשחיטת פרו בזר כשירה לא יכול למילף מהקישא דסמיכה דשחיטה כשירה בזר רק מקרא והקריבו וכיון דילפינן מהקריבו איכא מצות שחיטה בישראלים כמו בכהנים ושפיר מותר לשחוט זר בשבת כמו כהן. ומיושב נמי אמאי גבי פסח מותר לזר לשחוט בשבת ולא בק"צ. ולפי"ז ניחא דלגבי פסח איכא מצות שחיטה על הבעלים דילפי' מזה דשליחו של אדם כמותו כמ"ש בפנ"י בקדושין בסוגי' דשליחות, לכך שפיר מותר לזר לשחוט הק"פ בשבת, ודו"ק.

ומיושב נמי דברי ילקוט הנ"ל דמבואר דזר מותר לשחוט ק"צ בשבת לפי"ז ניחא דהילקוט קאי לרבנן ולא לר"ש ולרבנן ילפי' דשחיטה כשירה בזר מקרא דהקריבו איכא מצות שחיטה בישראלים כמו בכהנים כיון דגלי קרא דמקבלה ואילך איכא מצות כהונה ולא בשחיטה שפיר מותר לשחוט בשבת, ולפי"מ שביארנו דק"צ אסור לזר לשחוט בשבת למאן דיליף מהקישא דסמיכה ה"ה דאסור לזר לשחוט ק"צ ביו"ט כיון דכל הקרבנות שמקריבין ביו"ט הוא נמי דחי' כמו בשבת כמו שפסק הרמב"ם בפ"א מהל' חגיגה הל' ח' עיש"ה.

ולפי"ז מיושב היטב קושי' הנ"ל דמבואר בשמואל א' דכל הקרבנות שהביאה חנה ואלקנה בעלה הביאו לשילה רק בחג וברגל הי' מקריבין קרבנותיהם ועי' בחגיגה דף ו' ע"א וברש"י וברלב"ג על הפסוק ועלה האיש ההוא לעירו מימים ימימה להשתחות ולזבוח לה' צבאות בשילה עש"ה ברד"ק בד"ה ויהי היום שהביא בשם המדרש שהי' ביומא של עצרת וכן יבואר בילקוט שמואל וכן כשעלתה אח"כ חנה עם שמואל בשלשה פרים וישחטו הפר הי' נמי ביו"ט כמבואר ברלב"ג שם ובילקוט שמואל (ואדמה בשעה שעלתה חנה ובעלה עם שמואל וג' פרים עמהם הי' בחג עצרת לפי פי' הרלב"ג עה"פ ועלה האיש מעירו מימים ימימה ר"ל שפעם אחת בשנה הי' עולה לרגל עם נשיו בדרך שלא נשאר בביתו אפי' הנשים והטף עיש"ה. ולא נזכר באיזה רגל עלו, ואולם חזינן במדרש ויהי היום זה יומא של עצרת דהיא יום הידוע יום שניתנה בו תורה, ועיין בפי' מהר"י כהן על הילקוט שמואל עש"ה, א"כ יכול לומר שבכל עצרת עלה עם נשיו וטף, ועפי"ז מיושב מה שדקדקו הרד"ק והרלב"ג אמאי העלו עמהם פרים שלשה דייקא עיי"ש.

סימן כג

שבת (דף כ"א, ע"ב) אר"ז א"ר פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת, אר"י מ"ט דרב קסבר כבתה אז"ל ואסור לה"ל, אמרוה רבנן קמי' דאביי משמי' דר"י ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמי' דאביי משמי' דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמירתי' לשמעתי' מעיקרא, והא גמרה, נפק"מ לגירסא דינקותא, עיי"ש בפרש"י, וכבר עמדו המפרשים אמאי לא קיבל אביי מר' ירמי' שלא חשבו לסמוך על דבריו כמ"ש רש"י דהא מוכח כדברי ר' ירמי', דאל"כ אמאי מתיר רב להדליק בהן בשבת, ועוד אמאי מר' יוחנן קיבלה, עי' בשו"ת עטרת חכמים בסופו בשבת דף כ"א שעמד בזה, וגם צריך להבין מה שאמר אי זכאי גמירתי' לשמעתי' מעיקרא, ונפק"מ לגירסא דינקותי, עיין בפירש"י הא מ"מ לדינא לא נפק"מ מידי במה שלא גמרה מעיקרא.

ואמרתי כד הוינא טליא ליישב הכל בדה"פ, דהנה הפנ"י הקשה אמאי אמרינן פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה, הא בכלל פתילות ושמנים שאמרו חכמים שאין מדליקין בהם בשבת הוא נמי שמן שריפה והוא שמן תרומה שנטמאת ואסור בהנאה לישראל. ותירץ כיון דמצוות לאו ליהנות נתנו וקיימ"ל דנ"ח אסור בהנאה, וכיון דאסור להשתמש לאורה שרי בשאין לו שמן אחר כמבואר בירושלמי עיי"ש. והקשיתי הא התוס' בשבועות דף מ"ד ע"ב ד"ה יר' יוסף הקשו אמאי אמרינן בר"ה דף כ"ח המודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה והמודר הנאה מן המעיין מותר לטבול בו טבילה של מצוה ואמאי הא מתהני פרועה דר"י דחשיב לי' בהכי שומר שכר ותי' דיכול לכוון לתקוע ולטבול במקום שלא יבוא שם עני באותה שעה עיי"ש.

ולפי"ז קשה לפימ"ש המפרשים דגם בעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא (עיין בישועות יעקב סי' תקפ"ו באו"ח, ובערל"נ סוכה כ"ה שכ"כ) א"כ שוב קשה קושית הפנ"י הנ"ל אמאי מותר להדליק בשמן שריפה בחנוכה הא אסור בהנאה לישראל, וא"ל דמצות לאו להנות נתנו הא נהנה פרוטה דר' יוסף כקושית התוס' הנ"ל. וא"ל הכא כתירוצם דיכול להדליק במקום שלא יבוא עני לשם באותה שעה, הא קיימ"ל דנ"ח בעינן שידליק נרו מבחוץ במקום שבנ"א מצויין משום פרסומי ניסא, א"כ שכיח שיבא עני לשם באותה שעה, והוא קושיא נכונה לכאורה.

ואמרתי ליישב דהמפרשים הקשו על קושית התוס' הנ"ל דמאי הקשו הא נהנה פרוטה הא הוי דבר שאין מתכוון ומותר דהוא אינו מתכוון ליהנות בה פרועה דר"י, אך אמרתי

ליישב דמבואר בפסחים (דף כ"ה, ע"ב) דרבא סובר דאפשר ולא מתכוון אסור עיי"ש, וא"כ שפיר הקשו התוס' אמאי המודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, וכן במודר הנאה מן המעיין מותר לטבול בו טבילה ש"מ הא נהנה פרועה דר"י, וא"ל דהא הוי דבר שא"מ ומותר, הא רבא קאמר הך מימרא כמבואר בר"ה דף כ"ח, ורבא לשיטתו דסובר דאפשר ולא מכוון אסור, והא הכא נמי אפשר הוא במודר הנאה מחבירו שיתקע לו אחר ולא מי שמודר הנאה ממני, וגם במודר הנאה ממעיין יכול לטבול במקוה שאינו מן המעיין, דהיינו של מי גשמים שכשר לשאר טבילות שא"צ מים חיים, וכיון שאפשר הוא אע"ג שאינו מכוון אסור.

ולפי"ז מיושב היטב קושיתי הנ"ל, כיון דהכא בשמן שריפה מיירי שאין לו שמן אחר כמש"כ הפנ"י ולכך ל"ה נהנה פרוטה דר"י, כיון דהוי לא אפשר ולא מכוון, ובלא אפשר ולא מכוון לכ"ע שרי כמבואר בפסחים שם, וא"כ מיושב היטב קושית המפרשים הנ"ל אמאי לא קיבל אביי מר' ירמי' דהא כתבו התוס' בפסחים דף כ"ה ע"ב ד"ה לא אפשר ולא מכוון ובד"ה אביי כר' יהודה, דהא דאמרינן לא אפשר ולא מכוון לכ"ע שרי זה דווקא לעולא דסובר בשבת דף כ"ט ע"ב מחלוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל שרי והיינו בלא אפשר ולא מכוון אף ר"י מודה דשרי, אבל לר' ירמי' דסובר שם לר"י דאוסר דשא"מ, אוסר נמי בגדולים, א"כ סובר ר' ירמי' לא אפשר ולא מכוון נמי אסור לר"י עיי"ש. וכיון דאביי סובר דרב סובר דשא"מ אסור כר"י כמבואר בשבת דף כ"ב ע"א, אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל יכו' והלכה כר"ש בגרירה עיי"ש, וכיון דרב סובר כר"י דדשא"מ אסור ולכך לא הי' יכול לקבל מר' ירמי', דרב סובר דפתילות ושמנים שאמרו חכמים א"מ בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה כיון דבהך פתילות ושמנים הוא נמי שמן שריפה ושמן שריפה אסור בהנאה לישראל, וא"ל דמצללה"נ הא נהנה פרוטה דר"י, וא"ל דהוי לא אפשר ולא מכוון הא לר' ירמי' לא אפשר ולא מכוון נמי אסור לר"י ולכך קיבלה מר' יוחנן כיון דר' יוחנן יכול לסבור כעולא דסובר לא אפשר ולא מכוון שרי נמי לר' יהודה, ודו"ק.

ועפי"ז יש ליישב נמי מה שאמר אביי אח"כ אי זכאי גמירנא לשמעתי' מעיקרא נפק"מ לגירסא דינקותא, דאמרינן בכתובות דף ו' ע"א גבי בעולה בתחלה בשבת איתמר בבי רב אמרי רב שרי ושמואל אסיר, בנהרדעא אמרי רב אסיר ושמואל שרי, אמר רנב"י וסימנך אלו מקילין לעצמן ואלו מקילין לעצמן עיי"ש בפירש"י דתלמידי דרב סברי שרי משום דסובר דשא"מ מותר עיי"ש, ואע"ג דהש"ס דחי התם לעולם רב כר"י ס"ל להך לשנא דאמר דם מיפקד פקיד מקלקל הוא אצל פתח להך לישנא דאמר דם חבורי מחבר

מקלקל בחבורה הוא, מ"מ לאביי ע"כ אמרינן דהא דבי רב אמרו דרב שרי היינו משום דהם סברי דטעמא דרב הוא משום דדבר שא"מ שרי דא"ל לאביי דלכך שרי למיבעל תחלה בשבת משום דמקלקל בחבורה הוא דמקלקל הוא אצל פתח, הא התוס' בכתובות דף ה' ע"ב בד"ה את"ל הלכה כר"י מקלקל הוא אצל פתח ושרי וכו' כתבו, אע"ג דר"י אית לי' מקלקל בחבורה פטיר אבל אסור, מיהו הכא מותר לכתחילה משום דאיכא תרתי, דשא"מ ומקלקל בחבורה עיי"ש.

וכתב הפני"י דלכך היכא דאיכא תרתי דשא"מ ומקלקל שרי לר"י משום דדשא"מ אינו אסור לר"י רק מדרבנן, כמ"ש התוס' בשבת דף מ"א וביומא דף ל"ה עיי"ש, וכ"כ הש"מ שם, אך הש"מ שם הוכיח דהא דאמרינן דשא"מ לר"י אינו אסור רק מדרבנן זה רק לדידן, אבל לאביי מוכח שסובר דדשא"מ אסור מה"ת, דבשבת דף קל"ג ע"א אמרינן בשר אע"ג שיש שם בהרת ואקשי' ל"ל קרא דשא"מ הוא ודבר שא"מ מותר, ופריק אביי הא מני ר"י הוא דאמר דשא"מ אסור, א"כ חזינן דאביי סובר אליבא דר' יהודה דשא"מ אסור מה"ת ואפילו במקום מצוה אסור וה"ה היכא דאיכא תרתי מקלקל ודשא"מ נמי אסור לר"י עיי"ש.

נמצא לפי"ז לאביי ע"כ דהא דאמרי בי רב דרב שרי למיבעל תחלה בשבת, היינו משום דהם סברי דרב סובר כר"ש דדשא"מ מותר כמו שאמר הש"ס בתחלה ונהרדעי סוברים דרב סובר כר"י דדשא"מ אסור, וע"ז קאמר אביי אי זכאי גמירנא לשמעתי' מעיקרא ונפק"מ לגירסא דינקותא, דהיינו לגירסא דינקותא, דהם בי רב, שהם גורסין דרב שרי וסובר רב דשא"מ מותר א"כ הי' יכול לקבל מעיקרא נמי מר' ירמי' דאע"ג דר' ירמי' סובר לר"י לא אפשר ולא מכוון נמי אסור, מ"מ אליבא דבי רב סובר רב דשא"מ מותר כר"ש, וא"כ אף ר' ירמי' יכול לסבור כן ושפיר קאמר ר' ירמי' הכא טעמא דרב ודו"ק.

והא דקרי לבי רב ינקותא היינו משום דמצינו בש"ס כ"פ סתמי בי רב ומצינו נמי סבי דבי רב, כמבואר בב"ק דף ע"ה וכולם היו תלמידי דרב כמבואר בתוס' שם ובסנהדרין דף י"ז ע"ב ד"ה אלא רב המנונא, עיי"ש, וכיון דמצינו נמי סבי דבי רב דקאמרו רב שרי, ודו"ק היטב כי נכון הוא בעזה"י.

סימן כד

שבת (דף כ"ב, ע"א) רב אמר אין מדליקין מנר לנר, ושמואל אמר מדליקין, רב אמר אין מתירין ציצית מבגד לבגד ושמואל אמר מתירין, רב אמר אין הלכה כר"ש בגרירה ושמואל אמר הלכה כר"ש, אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד

כשמואל, ועמד רש"י ז"ל אמאי נקיט הנך תלת מימרות דרב גבי הדדי, וכ' ומשום דהילכתא כרב באיסורי בכולי' הש"ס בר מהני תלת נקטינהו גבי הדדי עש"ה.

אמנם קשה הא בבכורות (דף מ"ט) פליגי רב ושמואל לענין הפודה בנו בתוך ל' יום אי בנו פדוי קאמר הש"ס אע"ג דקיימ"ל דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני הכא הלכתא כוותי' דשמואל עיש"ה, א"כ אמאי לא נקיט הש"ס הך פלוגתא דבכורות.

ונראה לפענ"ד ליישב בעזה"י דהנך ג' מימרות מישך שייכי הכא הדדי דכיון דרב סובר אין מדליקין מנר לנר הוצרך הש"ס להביא עוד הנך ב' מימרות דרב דאין מתירין ציצית מבגד לבגד, ואין הלכה כר"ש בגרירה, דחדא מימרא תליא באידך והא בהא, ועמוד והתבונן בזה, דמבואר לעיל דרב סובר דפתילות ושמנים שאמרו חכמים דאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת, והקשה הפנ"י הא בכלל פתילות ושמנים אלו היא נמי שמן שרפה ושמן שריפה אסור בהנאה לישראל, והאיך מותר להדליק בהן בחנוכה. ותירץ כיון דקיי"ל דנ"ח אסור בהנאה משו"ה שרי בשאין לו שמן אחר כמבואר בירושלמי דמצוה לאו להנות נתנו עיש"ה.

אך הקשיתי מכבר ע"ז הא התוס' בשבועות (דף מ"ד ע"ב) הקשו אמאי המודר הנאה מחברי מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה והמודר הנאה מן המעיין מותר לטבול בו טבילה של מצוה משום דמצות ללה"נ, הא נהנה פרוטה דרב יוסף, ותירץ דיכול לכוון לתקוע ולטבול במקום שלא יבוא שם עני באותה שעה עש"ה. ולפי"ז קשה לפמ"ש המפרשים דאף בעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא כמש"כ הישועות יעקב באו"ח סימן תקפ"ו ובערוך לנר סוכה כ"ה, א"כ שוב קשה אמאי מותר להדליק בשמן שריפה הא אסור בהנאה לישראל, וא"ל דמצוה ללה"נ הא קשה דנהנה פרוטה דר"י, וא"ל דיכול להדליק במקום שלא יבוא שם עני באותה שעה הא נ"ח צריך להדליק מבחוץ במקום שבני אדם מצויין משום פרסומא ניסא, א"כ שכיח שיבוא שם עני באותה שעה (ועי' וילקט יוסף מחברת ח' סימן מ').

אך אמרתי ליישב לפי"מ דקיי"ל דהדלקה עושה מצוה ובהדלקה לחוד מקיים כל המצוה שפיר יכול לומר ה"נ דיכול לכוון ולהדליק בזה הרגע שלא יבוא עני כמש"כ התוס' הנ"ל. אך אכתי קשה, הא רב סובר דאין מדליקין מנר לנר ומבואר בש"ס לקמן הטעם דמשום הנחה עושה מצוה, דמאן דסובר דהדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר כמבואר ברש"י ובהרא"ש, ועי' בק"נ שם שכתב דרב סובר דהנחה עושה מצוה עש"ה. ועיין בשו"ע או"ח סי' תרע"ג ובהגהות חכמת שלמה מהגאון מהר"ש קלוגר ז"ל שהוכיח מדברי המחבר

שם דאי הדלקה עושה מצוה בהדלקה לבד קיים כל המצוה, אמנם אי הנחה עושה מצוה המצוה היא כל זמן הנחתו וצריך להשגיח שלא יכבה קודם שעבר זמנה, דאל"כ לא קיים המצוה עש"ה.

א"כ שוב קשה לרב אמאי סובר דמותר להדליק בשמן שרפה בחנוכה הא נהנה פרוטה דר"י דפטור מליתן כ"ז הדלקה מכח עוסק במצוה והיא קושיא נאה. ואמרתי ליישב בדרך נכון ועפי"ז יתיישב נמי קושית המל"מ בפ"ב מהל' תרומות שהקשה דאי אמרינן דלכך מותר להדליק בשמן שריפה בחנוכה מכח מצוה ללה"נ, א"כ מאי מחלק הירושלמי בין יש לו שמן ובין אין לו שמן אחר, דביש לו שמן אחר אסור להדליק בשמן שריפה, הא מכח מצוה ללה"נ יש להתיר אף ביש לו שמן אחר, עיי"ש.

ונראה לי דחדא קושיא מתורצת באידך, דכבר הקשו במפרשים על דברי תוס' בשבועות דמאי הקשו הא נהנה פרוטה דר"י, הא לשיטת הרשב"א בנדרים דס"ל דמצוה ללה"נ אף הנאת הגוף בהדי מצוה מותר, עיין בטעה"מ בפ"ח מהלכות לולב, ואמרתי ליישב, דכבר עמדו המפרשים על דברי התוס' דמה הקשו דוקא על הני תרתי המודר הנאה מחברו והמודר הנאה מן המעיין הא נהנה פרוטה דר"י אמאי לא הקשו על כל הני דאמרינן שם מקודם בר"ה כ"ח דמצוה ללהנ"נ כמו במודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה, וכן בשופר של ע"א ושופר של עולה ושלמים דאמרינן בהו מצוה לאו להנ"נ הא נהנה פרוטה דר"י ועיין בישועות יעקב סימן תקפ"ו שכתב להקשות עוד דהא גבי שופר של עולה לא שייך נמי תירוץ דיכול לתקוע במקום שלא יבוא עני, דהא במעילה מיירי בשוגג ולא ידע שיש איסור לא ילך במקום שלא יבוא שם עני עש"ה.

ונראה לפענ"ד ליישב דהשער המלך בפ"ח מהלכות לולב הקשה על הרשב"א בנדרים דף ט"ו שכתב דלכך באמר הנאת תשמישך עלי לא אמרינן מצוה לאו להנ"נ משום דאפשר לקיים מצות פ"ו באחרת ואמאי במודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, הא אפשר לשמוע מאיש אחר. ועוד הקשה ואמאי במודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה, כיון דשרי הנאת הגוף בהדי מצוה אמאי אסור בימות החמה, ותירץ האב"מ באהע"ז סימן כ"ח סק"ס ובתשובותיו סימן כ"א דדוקא היכא דליכא הנאת הגוף בהדי מצוה רק הנאת מצוה לחוד ודאי מותר לכתחילה מכח מצוה ללהנ"נ אע"ג דאפשר באחר, ולכך במודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה אע"ג דאפשר ע"י אחר, רק היכא דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה כמו בהאי דתשמישי עליך, ואגב מצותו אנו מתירין הנאת גופו, ובזה כיון דאפשר לעשות מצוה באחר בודאי אסור הנאת גופו, ומש"ה בהנודר הנאה מן המעיין כיון דאיכא בהדי הנאת

גופו, ואפשר במי מערה מש"ה אסור הנאת גופו, ולכך אינו טובל בו בימות החמה, עכת"ד האב"מ שם.

ולפי"ז שפיר הקשו התוס' דוקא על הני תרתי הא נהנה פרוטה דר"י, וא"ל הא הנאת הגוף בהדי מצוה מותר הא הני תרתי אפשר בהיתר באחר יתקע לו ויטבול במי מערה והיכא דאפשר בהיתר הנאת הגוף בהדי מצוה אסור, משא"כ בכל הני דאמרינן שם מקודם ל"ק הא נהנה פרוטה דר"י דשם אי אפשר בהיתר דכיון דמיירי בשאין לו שופר אחר כמש"כ המפו' והיכא דא"א אמרינן מצוה לאו להנ"נ אף בהנאת הגוף בהדי מצוה, ודו"ק היטב.

ועפי"ז מיושב היטב קושיתי הנ"ל כיון דמיירי בשאין לו שמן אחר שפיר מותר להדליק בשמן שריפה מכח מצוה ללהנ"נ, וא"ל הא נהנה פרוטה דר"י הא היכא דא"א בהיתר שרינן הנאת הגוף בהדי מצוה. ומיושב נמי קושית המל"מ הנ"ל אמאי מחלק הירושלמי בין יש לו שמן אחר או לא אי אמרינן בשמן שריפה מצוה ללהנ"נ אף בשיש לו שמן אחר נמי שרי. ולפי"ז ניחא דביש לו שמן אחר אסור מכח דנהנה פרוטה דר"י דהיכא דאפשר בהיתר לא שרינן הנאת גופו ודו"ק היטב.

נמצא לפי"ז דרב דסובר אין מדליקין מנר לנר דהנחה עושה מצוה ע"כ סובר דאמרינן מצוה ללהנ"נ אף בהנאת הגוף בהדי מצוה, והנה בשו"ת ברית אברהם חאו"ח סימן ב' הקשה לשיטת הרשב"א דסובר דאף בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצוה ללהנ"נ האיך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית הא בכלאים אינו אסור רק לבישה דיש בה הנאה כמבואר ביבמות דף ד', וא"כ כשמקיים מצות ציצית איכא הנאת מצוה, ויש לומר דתו לא נחשב הנאתו הנאת הגוף דבטל בהדי מצוה לשיטת הרשב"א, והוי כמו שאינו נהנה, וממילא ליכא עבירה והאיך נילף מזה בכ"מ דעדל"ת הא בכ"מ גם שמקיים המ"ע מ"מ עובר נמי על הל"ת והספק מי נדחה מפני מי, משא"כ בכלאים בציצית עיקר האיסור תלוי בהנאה וכיון שמקיים המצוה ליכא הנאת איסור דבעל לגבי מצוה, עש"ה שהאריך בזה, וכן הרגיש בזה בחת"ס חיו"ד סימן ס"ט עש"ה.

ונראה ליישב דהתוס' ביבמות (דף ד') ד"ה כולהו שוא"ת נינהו כתבו דבכלאים עיקר האיסור הוא בשעת לבישה שלובש באיסור, משא"כ בציצית עיקר מצותה היא לאחר שנתעטף בה עש"ה, והקשה השג"א בסי' ל' א"כ האיך אתי עשה דציצית ודוחה הל"ת דכלאים הא אינו בעידנא דעל איסור כלאים הוא עובר תיכף בשעת הלבישה והמצוה אינו מקיים עד אחר שמעוטף בה עיי"ש.

וראיתי בים התלמוד בסופו בשו"ת מפרשי הים (בתשובה להגאון מהר"ם בנעט ז"ל) שכתבו ליישב עפ"י דברי הפסקי תוס' בזבחים דף צ"ז שכתבו גבי שבירת עצם בקרבן פסח דהיכא דאי אפשר בשום אופן לקיים העשה רק ע"י דחיית הלאו עדל"ת אף שאינו בעידנא עיי"ש. ובמל"מ בפ"י מק"פ, וה"נ כיון דא"א בשום אופן בסדין בציצית בלתי כלאים דהא תכלת עמרא היא כמש"כ התוס' דזה חשוב לא אפשר, א"כ ממילא ל"ב בעידנא ושפיר דוחה העשה את הלא תעשה עש"ה. ולפי"ז מיושב היטב קושית הבר"א הנ"ל, דשפיר מוכח מכלאים בציצית דעדל"ת דהא מכח מצוה ללהנ"נ לא היינו מתירין משום דאינה בעידנא דהא בשעת לבישה יש לו הנאה מכלאים ואינו מקיים מצות ציצית רק מטעם עשה דוחה לא תעשה שרי, ודו"ק.

ועיין במפרשי הים שם בתשובה מהגאון מהר"ם בנעט זצ"ל שכתב דהא דאמרינן דכלאים בציצית מיקרי שלא בעידנא זה דוקא אי ציצית חובת גברא היא, אבל אי ציצית חובת טלית א"כ הוי לעולם בעידנא דמיעקר לאו מקיים העשה עיש"ה. נמצא לפי"ז דרב ע"כ סובר דציצית חובת גברא היא דאי סובר חובת טלית, א"כ כלאים בציצית מיקרי בעידנא, שוב קשה אליבי' קושית הבר"א הנ"ל, דהאיך יכול למילף עדל"ת מכלאים בציצית, כיון דסובר דגם הנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצוה ללהנ"נ, ועיין במנחות (דף מ"ג ע"ב) דפליגו ר"נ ור"ח אליבי' דרב אי סובר ציצית חובת גברא או חובת טלית הוא עיש"ה, ויש להוכיח דרב סובר דציצית חובת גברא מדסובר דאין מתירין ציצית מבגד לבגד, דכבר עמדו התוס' להסביר פלוגתת דרב ושמואל אי מתירין ציצית מבגד לבגד דרב סובר דציצית דמי למזוזה דאסור ליטול מבית זה ולקבוע בבית אחר ושמואל סובר דציצית ל"ד למזוזה, ובמנחות דף מ"א ע"ב בד"ה רב אמר כתבו דאע"ג דסובר שמואל ציצית חובת טלית היא, מכיון דאין לו אלא כדי טלית אחת טוב שיתן באותה שהוא חפץ להתעטף בה מיד, ול"ד למזוזה, עיש"ה.

וכתב הפרמ"ג באו"ח סימן ט"ו במ"ז ובא"א שם להסביר דשמואל מודה כשיש ציצית מצויין לקנות אין להתיר מבגד לבגד, ורק הכא מיירי בשאין לי ציצית אלא לטלית אחת, וא"כ בלא"ה עובר בעשה במה שמונח טלית אחר בלא ציצית, לכך סובר שמואל דזה שרוצה להתעטף עדיף טפי להטיל בו ציצית שיהא בגופו, או אשר תכסה מ"ע יתירה בלובש ועדיף מקופסא, ורב סובר דאין לדחות זה ולהניח בזה עש"ה. והיינו דרב סובר דציצית חובת גברא הוא, וא"כ אינו עובר מה שמונח הטלית האחר בלא ציצית, א"כ אין רשאי ליטול מזה ולהניח בזה, דאיכא ביזוי לטלית הראשון דזה כבר נתחייב בציצית כשהי' עליו, משא"כ אחר עוד לא נתחייב ודו"ק היטב, וכיון דמוכיח מרב מדסובר

דאין מתירין ציצית מבגד לבגד דציצית חובת גברא הוא א"כ כלאים בציצית מקרי שלא בעידנא ושפיר יכול לסבור דהנאת הגוף בהדי מצוה מותר ושפיר קאמר דאין מדליקים מנר לנר, ול"ק קושיתי הנ"ל מרב על רב ודו"ק.

אולם אכתי קשה קושית הבר"א הנ"ל, לרב דאי אמרינן מצוה ללהנ"נ אף בהנאת הגוף האיך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית כנ"ל, וא"ל דמכח הנאת הגוף לא שרינן כלאים בציצית משום דל"ה בעידנא, הא זה ניחא לשיטת הר"י הלוי דהכשר מצוה ל"ח בעידנא כמ"ש הנמו"י בב"מ דף ל', אמנם לשיטת הריב"ש שהביא הנמו"י שם שסובר דהכשר מצוה חשיב נמי בעידנא ומביא ראי' ממילה דחשיב בעידנא, הא גם במצות מילה לא נגמרה עד דפרע, דמל ולא פרע כאילו לא מל, ואעפי"כ חשיב בעידנא, אע"כ כיון דא"א לגמור המצוה בלתי התחלתה הוי מתעסק במצות עשה עש"ה, ה"ה בכלאים בציצית חשיב בעידנא דמיעקר לאו מקיים העשה, דהא א"א לקיים מצות ציצית אם לא שיתעטף מקודם והוי כמתעסק במצוה, דבשעת לבישה מתחיל המצוה כמש"כ הנוב"י מדו"ת חאה"ע סי' קמ"א עש"ה,

אך זה ניחא דהמפ' כתבו דפלוגתת הרנב"ר והר"י הלוי הנ"ל תליא בפלוגתא דר"י ור"ש, אי מקלקל בחבורה אי פטור, דלמ"ד דחייב מוכח ממילה בשבת דחשוב בעידנא, אע"ג דמל ולא פרע כאילו לא מל וע"כ דזה חשוב בעידנא כשיטת הרנב"ר, משא"כ למ"ד דמקלקל בחבורה פטור, והא דגלי קרא דמילה דוחה שבת הוא משום תיקון מצוה כמבואר בשבת ק"ו ע"א, א"כ במילה כ"ז שלא גמר המצוה הו"ל מקלקל ול"ה איסור ועיקר האיסור מתחיל בשעה שמקיים המצוה ואז הוי שפיר בעידנא עיי"ש ומבואר ברש"י שבת דף ק"ו דפלוגתא דר"י ור"ש דפליגו אי מקלקל בחבורה חייב או פטור אזלי בזה לשיטתן דר"ש סובר משאצ"ל פטור, ע"כ סובר דמקלקל בחבורה חייב, ור"י סובר משאצ"ל חייב, ע"כ סובר דמקלקל בחבורה פטור עיש"ה ומבואר בהה"מ בפ"א מהלכות שבת ה"ז ובלח"מ שם דרב כיון דסובר כר"י דדשא"מ אסור, ע"כ סובר דמשאצ"ל חייב, ע"כ סובר דמקלקל בחבורה פעור, וא"כ אין ראי' ממילה דהכשר מצוה חשיב בעידנא, ושפיר יש לומר דל"ח בעידנא בכלאים בציצית ושפיר ילפינן מזה בכל מקום דעדל"ת, ודו"ק.

ומעתה נבוא לקשר הך ג' מימרות דשייכי אהדדי, דהא קשה על רב דסובר דאין מדליקין מנר לנר והיינו משום דהנחה עושה מצוה, א"כ האיך סובר דמותר להדליק בשמן שריפה מכח מצות ללהנ"נ, הא נהנה פרוטה דר"י, ועכצ"ל דסובר דהנאת הגוף בהדי מצוה מותר, וע"ז קשה קושית הבר"א מכלאים בציצית ולזה הביא אידך מימרא דרב דסובר

דאין מתירין ציצית מבגד לבגד דמוכח משם דרב סובר ציצית חובת גברא היא, א"כ כלאים בציצית ל"ח בעידנא ול"ק קושית הברית אברהם הנ"ל

אמנם אכתי קשה קושית הבר"א דהא מוכח ממילה בשבת דזה חשיב בעידנא, א"כ כלאים בציצית מקרי נמי בעידנא כשיטת הרנב"ר וע"ז הביא דברי רב דסובר דאין הלכה כר"ש בגרירה ודשא"מ אסור א"כ סובר דמלאכה שאינה צריכה לגופא חייב ומקלקל בחבורה פטיר ומילה חשובה בעידנא וכלאים בציצית לא מיקרי בעידנא ושפיר סובר דאין מדליקין מנר לנר, ודו"ק היטב בכל מה שכתבתי, כי הם דברים עמוקים בעזה"י.

סימן כה

ערובין ל' ע"ב בתוס' ד"ה וליפרוש כ' דאינו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם ותדע דאמרינן לעיל דאין מערבין בהקדשות אע"ג דאפשר לאיתשולי עכ"ל. וקשה דהרי ר"א הוא דאמר לעיל ככר זה הקדש אין מערבין וע"כ ברייתא דתניא בה כהאי לישנא ממ"ש אתיא נמי כר"א ור"א ס"ל בערכין דף כ"ג כב"ש דאין שאלה להקדש, א"כ אין ראי' מזה לדידן ועדיפא הו"ל להתוס' להביא ראי' ממתני' דלקמן ולא בהקדש שלא נפדה.

ולכאורה רציתי ליישב דהתוס' ס"ל כגי' האו"ז והרגמ"ה הביאו בריט"א בכורות ל"ד דר"י כב"ש ור"א כב"ש דנשאלין על ההקדשות. (והא דהביאו ראי' מברייתא ולא הביאו עדיפא ממתני', נלפענ"ד בפשיטות דהתוס' בד"ה תרומה הקשו דילמא מיירי מתני' בתרומה ביד כהן, ותו מדאמר סומכוס בחולין משמע דבתרומה בכל אופנים אין מערבין, וע"כ מתני' דקתני ולא בהקדש שלא נפדה ג"כ, י"ל דכבר הוא ביד גזבר דלכ"ע לא מהני שאלה והלשון שלא נפדה משמע כן והוצרכו להביא ראי' מברייתא דקתני לפי שאין מערבין בהקדשות ולא תניא בהקדש, מבואר דבכל הקדשות אין מערבין אף דלא אתי עדיין ליד גזבר וא"ש, ודו"ק).

ואני הבאתי ראי' לגי' זו דר"א ס"ל יש שאלה דבנזיר דף ט' אמרינן דלב"ש דאין שאלה בהקדש גם בנזירות אין שאלה ושם מ"א יליף ר"א דעדל"ת מכלאים בציצית. וקשה דהתוס' יבמות ד' ד"ה דכתב, הקשו דנימא איפכא במקום גידולים לא תלבש שעטנז, ותירצו דא"כ לישתק קרא מיני' יעו"ש, ומבואר דאולי היתה הוכחה ממ"א דעדל"ת, באמת הוי דרשינן מכלאים בציצית איפכא דאין עדל"ת ובש"ס שם בעי למילף עדל"ת מנזיר ודחי שא"ה דישנו בשאלה.

ולפי"ז א"נ דר"א כב"ש דאין שאלה בהקדש, א"כ לדידי' נזיר ליתא בשאלה, א"כ האיך יליף ר"א מכלאים בציצית דעדל"ת אכתי קשה קושית התוס' דנימא אפכא במקום

גידולים ל"ת שעטנז, ואין לומר כתי' דלישתוק קרא מיניה דז"א, דאי לאו הקרא הוי ילפינן מנזיר דעדל"ת, ותירץ הגמ' ל"ש לר"א דלדידי' נזיר ליתא בשאלה. ועי' מנחות דף מ' סדין בציצית ב"ש פוטרין ופירש"י דלא דרשי סמוכין, והקשו בתוס' דבמשנה תורה כ"ע דרשינן סמוכין. ולהנ"ל אתי שפיר דלב"ש באמת דרשינן סמוכין, רק להיפך דאעדל"ת כקושית התוס', וא"ל דלשתוק קרא דלב"ש באמת נשמע מנזיר דעדל"ת כיון דליתא בשאלה. (ומצאתי במלחמות בפ"ב דשבת כתב כן דב"ש דרשי סמוכין, לאסור כלאים בציצית יעו"ש, ולכאורה אינו מובן, דא"כ לשתוק קרא מיני' כמש"כ התוס' אבל למש"כ מובן כוונתו באר היטב).

ומדלא דריש ר"א איפכא, ע"כ כתי' התוס' דא"כ לישתוק קרא, וע"כ דלר"א נזיר איתא בשאלה ולא נשמע מנזיר דעדל"ת ושפיר יליף מכלאים בציצית דעדל"ת ומבואר דר"א ס"ל יש שאלה בהקדש דהקדש ונזיר דין א' להם כנ"ל מנזיר דף ט' וכן מבואר בחגיגה דף י' דר"א יליף מכי יפליא, להתיר נזירות עי' בט"א, וכ"כ רש"י ותוספות נזיר י"א ע"ב, דר"א לא יליף עדל"ת מנזיר משום דישנו בשאלה יעו"ש, וא"ש נמי הא דס"ל לר"א בפסחים מ"ו הואיל ואי בעי מתשיל עלי' ול"ק קושית התוס' יו"ט שם, וש"ך חו"מ סי' רנ"ה ותשובות רמ"ע מפאנו סי' ס"ב יעו"ש. אמנם בירושלמי נזיר פ"ה מבואר להדיא דר"א כב"ש דאין שאלה בהקדש וכמש"כ הריט"א שם, וצ"ע.

עוד ק"ל ע"ד התוס' הנ"ל לפימ"ש התוס' בד"ה סומכוס דלמ"ד גזרו על שבות ביה"ש אין נשאלין על הנדרים ג"כ יעו"ש ובמהרש"א, ולקמן ל"ד ע"ב מוכח דר"א כרבנן ס"ל דגזרו על שבות ביה"ש יעו"ש, ובריטב"א ובתוס' מ"ה ד"ה בעי', א"כ מה ראי' מברייתא הנ"ל דאתיא כר"א ולדידי' אינו יכול לשאול דאין נשאלין בביהמ"מ. עוד הקשיתי לפימש"כ הר"ע מברטנורא בפרקין מ"ג דאף לרבי דל"ג ע"ש ביה"ש, זה דוקא בשבות א' אבל בשני שבותין גזרו יע"ש. ולפי מש"כ הרמב"ם פכ"ג מהל' שבת הל' י"ד דבהגבהת תרומות ומעשרות איכא שני שבותים, משום מתקן ומשום מקדיש יעו"ש. ובמהרלב"ח סי' ט"ז, א"כ מה קאמר הש"ס דסומכוס כרבנן דגזרי ע"ש ביה"ש הא כרבי נמי אתיא דבתרומה גם לרבי גזרו דאיכא ב' שבותים, ואף לפי"מ שהעלה בתשובות שער אפרים סי' כ"ד בשם הגאון ר"ר העשיל, דזה דווקא היכא דב' השבותין באו בזאח"ז ולא בב"א יעו"ש, וכאן בתרומה באים כאחת מ"מ אכתי קשה לפי"מ דאמרינן בשבת קכ"ז דטבל אסור לטלטל, ומבואר בכפו"ת יומא פ"ג דגם בהפרשת תרומה ומעשרות איכא איסור טלטול, א"כ כאן בהפרשה איכא ב"ש בזאח"ז, שבות דהפרשה ושבות דטלטול מוקצה.

ויש להביא ראי' מזה לפסק האגודה שהביא הרמ"א באו"ח סי' רס"ו סי"ב דמוקצה כשהיא בידו יכול להכניסו בכל מקום שירצה עיי"ש במג"א סקי"ט ובאבן העוזר שם שפלפל בזה, ולפי האגודה ניחא שיכול ליקח ביה"ש התרומה לידו ולשאול עליו, ואי דאח"כ יהיה טבל ואסור בטלטול, הא כ"ז שהיא בידו לית בי' איסור טלטול, ולפי"ז יש ליישב קושית התוס' אמאי אין מערבין בטבל לרבי ודו"ק. ועיין באבן העוזר סי' כ' להיפך מדברי תשובות שער אפרים הנ"ל ודו"ק.

בתוספות אלא סומכוס כרבנן דגזרי על שבות בין השמשות הקשו דמה"ט גם נזיר לא יערב ביין דאין נשאלין על הנדרים בשבת. אמרתי ליישב בס"ד בדבר נכון, דהפ"י מהפלאה עד"ת בפ' יתרו ופ' נשא הקשה לשיטת רש"י בנזיר ד', דעל היין לקידוש לא חלה הנזירות, דקידוש על היין הוא מה"ת, א"כ מה פריך הש"ס כאן נזיר מ"ט דמיתשל עלה, תרומה נמי, הא בנזיר י"ל דחזי לו לקידוש ולא משום דמתשיל עלה.

ואמרתי ליישב עפ"י המבואר במג"א סי' רכ"ז סק"א, דאם תוס' שבת דרבנן אינו יוצא בקידוש מבעו"י, אנא צריך לקדש בלילה ואפילו לשיטת המרדכי רפ"ב דמגילה והובא שם במג"א דיוצא משום דבקידוש דרבנן יוצא ידי קידוש דאורייתא, מ"מ פשיטא דנזיר אסור לקדש קודם הלילה דהוי רק דרבנן, וא"כ ל"ק קושית הפנ"י דבעירוב בעינן שיהי' ראוי לו מבעו"י ואז עדיין אינו ראוי לקידוש. והנה הפמ"ג בפתיחה להל' יו"ט אות י"ח כ' דרבי ורבנן דפליגי לא גזרו בשבות ביה"ש לפלגי בזה, דמאן דסובר דל"ג סובר דתוספת שבת דרבנן ומ"ד גזרו ס"ל תוספת שבת היא דאורייתא.

ועפי"ז מיושב היטב קושית התוס' הנ"ל דבשלמא לס"ד דשם דסומכוס סובר כרבי דל"ג ע"ש ביה"ש, א"כ ע"כ סובר דתוס' שבת דרבנן, א"כ בנזיר ע"כ הטעם משום דמיתשיל עלי' דלא חזי לי' לקידוש, שפיר פריך תרומה נמי, הא יכול לאתשולי, אבל לבתר דמסיק דסומכוס כרבנן דגזרו ע"ש ביה"ש, א"כ ע"כ דס"ל דתוספת שבת דאורייתא, אם כן נזיר יכול לקדש אז על היין, וא"כ הא דמערבין לנזיר ביין הוא מטעם דחזי לי' לקידוש, לא משום דיכול לאתשולי כקושיית הפנ"י, ומיושבת קושית התוס' בס"ד.

סימן כו

פסחים י"ג ע"ב אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה, פשיטא, אריב"א הכא בי"ד עסקי' וקסבר אין מביאין קדשים לביה"פ יע"ש, וקש"ל לפי מש"כ התוס' בפסחים מ"ג ע"א בד"ה מאן תנא, ובמנחות נ"ג ע"א בד"ה אלא דר"מ, ובחולין כ"ג ע"ב בתוד"ה אי דר"מ דיש שום ריבוי בתודה, ובמנחות דחמץ נוקשה חשוב חמץ לגבי' יע"ש, ובתשו' נוב"ק או"ח סי' כ"ב, ותנינא סי' נ"ז, ובתשו' ביא"פ או"ח סי' מ', ותשו' ס' יהושוע סי'

ב' וכדומה. ומבואר בתוס' ריש פסחים דחמץ נוקשה אפי' למ"ד דהוא דאורייתא מותר לפ"ז ולאח"ז, דליכא אלא חד קרא יע"ש, ובדף ו' ע"ב בתוד"ה כדר"ג ובתשו' נוב"ק או"ח סי' כ"א ובצל"ח פסחים י"ג ע"י בד"ה אלא כדרבא מצדד דמותר לגמרי נוקשה בער"פ לפי שבין יממא ללילה לא טעו אינשי אלא דמסיק דמדרבנן אסור משום גזירה אטו חמץ יע"ש, ובצל"ח כ"ג ע"ב בתוד"ה א"ב ובר"פ א"ע ובנוב"ת סי' נ"ד יע"ש, א"כ הרי הי' אפשר להביא תודה בי"ד בחמץ נוקשה דחשיב חמץ לגבי', יעיין בתוספות מנחות נ"ג ע"ב בד"ה תפוח שריסקו, ובמנחת חינוך מצוה קמ"א, ומשום איסור חמץ נוקשה כיון דאסור רק מדרבנן בער"פ, לא העמידו דבריהם במקום מ"ע דאכילת קדשים וכמ"ש בצל"ח דמה"ט לא קאמר מפני מצה שבה, דג"כ אסור רק מדרבנן בער"פ וע"כ משום דלא העמידו דבריהם.

(**ובמק"א** הקשיתי לשיטת הרוקח הובא בפר"ח או"ח סי' תע"א דמצה מדאו' אסור בער"פ מקרא דבערב תאכלו מצות ולא ביום, ואכמ"ל), וה"נ כ"ה ואע"ג דיש כח ביד חכמים לעקור בשוא"ת ז"ד כדי שלא לאכול מצה בע"פ מצה שאינה שמורה מהא דירושלמי ר"פ ע"פ דרבי לא אכל מצה ולא חמץ בע"פ ומוכח שם דהי' מתענה ואמאי לא אכל מצה שאינה שמורה כהלכתא לשם מצו', אע"כ דכיון דבשעת הדחק ובדיעבד יוצאין בו אסור בע"פ אבל מצה עשירה מותר בע"פ יעו"ש, ומתמה במל"מ א"כ אכתי קשיא אמאי לא אכל מצה עשירה בע"פ יע"ש.

ובמחכת"ה נעלם ממנו ירושלמי בפ"ג דפסחים ה"ד דלרבי יוצאין במצה עשירה בדיעבד והא דבעי' שלא יהו בו משקין הוא רק לכתחילה יע"ש, וא"כ לרבי לשיט' להכי לא אכל מצה עשירה דלדידי' יוצאין בדיעבד הוי כמצה שאינה שמורה לשם מצו', משא"כ לדידן, וצדקו ד' הריב"ש ודו"ק.

סימן כז

מהגאון המפורסם בעל שו"ת מהרש"ם

בסוגי' בני בתירה

ב"ה אור ליום ב' בהר כ"ב למטמונים עת"ר לפ"ק בערזאן

שוכ"ט לכבוד הרב הגאון החריף ובקי טובא וכו' כש"ת מו"ה פנחס סג"ל צימעטבוים נ"י ראב"ד גר"וו יצ"ו,

את קונטרסיו הנעים בסוגיא דבני בתירה לנכון הגיעני במועדו ויען כי זה איזה ימים אשר אינני בקו הבריאה ע"כ לא יכולתי להשיבו ואתו הסליחה ואם אמנם כי מצד חולשת מזגי לא יכולתי לעיין בכל דבריו אך אפס קצהו ראיתי והנה הוא כולו מחמדים

וחכו ממתקים יעלה הרים ירד בקעות בים התלמוד והפוסקים לסלסל ולפלפל בחריפות ובקיאות דבר דיבור על אופניו וידיו רב לו במלחמתה של תורה כראוי לטובייגא דחכימא היא ניהו כת"ר יהי' ד' בעזרו ויפיצו מעינותיו חוצה להגדיל התורה ולהאדירה כנפש המחכה להרמת התורה. כוח"ט לכבוד התורה ולומדיה. הק' שלו' מרדכי הכהן אבד"ק בערזאן

פסחים ס"ו. ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל י"ד בשבת ולא ידעו אם פסח דוחה שבת אם לאו אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה שבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו שלחו וקראו לו אמרו לי' כלום אתה יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחה את השבת אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת, ועוד ק"ו הוא עכ"ל הגמ'. ובתוספתא הביא ג"כ מימרא זו בסגנון אחר ומסיים ועוד מקובלני מרבותי שפסח דוחה שבת ולא ראשון אלא פסח שני ולא פסח צבור אלא יחיד עיש"ה.

בסוגיא זו יש הרבה קושית ודקדוקים, הלא המה:

א) מדקדק הצל"ח דקאמר מקודם הלכה זו נתעלמה מבני בתירה משמע כאילו מורה באצבע זו והרי אח"כ אמר שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת א"כ על איזה הלכה הראה בתחלה שזו נתעלמה מהם ועדיין לא הזכיר כלל שחל י"ד להיות בשבת ועכ"פ הו"ל למימר פעם אחת חל י"ד בשבת ונעלמה הלכה זו מבני בתירה ולא ידעו אם פסח דוחה שבת עי"ש.

ב) **מדקדקים** על כפל הלשון "שכחו ולא ידעו" אם שכחו פשיטא דלא ידעו ומאי נפ"מ בזה ששכחו הו"ל לומר דלא ידעו,

ג) **על** אמרו אדם אחד יש שעלה מבבל מה נפ"מ בזה אם עלה מבבל, גם על שאמרו והלל הבבלי שמו מאי נפ"מ איך שמו ושנקרא על שם מקומו.

ד) **מדקדקים** על שאמרו ששמש שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון מאי נפ"מ בזה אם שמש דוקא שמעי' ואבטליון או חכמים אחרים כיון שקבל מרבותיו הול"ל ששמש גדולי הדור.

ה) **מדקדקים** על הלשון שאמרי אם פסח דוחה את השבת אם לאו, כי סיום זה שאמרו אם לאו הוא אך למותר הו"ל לומר ויודע אם פסח דוחה את השבת, עיין בדורש לציון

דרוש ג' ובשו"ת ר' חיים כהן או"ח סי' ס"ז שעמדו על דקדוקים הללו ובספר פסח גדול מהגאון יעב"ץ ז"ל עיי"ש עוד הרבה דקדוקים בסוגיא הלז.

ו) **הביא** הפנ"י בליקוטיו קושית העולם למה הצרכו הגז"ש דמועדו דפסח דוחה את השבת הרי לעיל דף נ"ע ע"ב רמי לי' ר"ס לרבא כתיב לא ילין לבקר זבח חג הפסח הא כל הלילה ילין והכתוב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ויו"ט א"ל רמיי' ראב"ח לר"א ושני לי' הכא בי"ד שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין ביו"ט עיי"ש א"כ מובן מהא קרא דפסח דוחה שבת מאי נסתפקו בזה ולמ"ל הגז"ש עיי"ש ובדורש לציון.

ז) **קושית** העולם מאי נסתפקו בני בתירה אם פסח דוחה שבת הא מקרא מלא נאמר דעשו פסח במדבר בשנה השנית ואז חל ע"פ בשבת לפי הברייתא דמייתי הש"ס שבת דף פ"ז דעשר עטרות נטל בו ביום בר"ח ניסן וחל אז ר"ח ניסן באחד בשבת נמצא דחל אז ע"פ בשבת וחזינן דע"ש פסח, הרי מוכח דפסח דוחה את השבת עיין באו"ח.

ח) **דקדוק** כבוד מאת הרב הגאון המפורסם אב"ד דפה בדרושתו הנחמדה בשבת הגדול אמאי הביא הש"ס ברייתא זו דהלכה זו נתעלמה מבני בתירה דפסח דוחה שבת הכא דוקא הלא על המתניתין הקודמת דקתני בר"פ, תמיד נשחט דפסח נקרב בשבת וכן במתני' לעיל דף ס"ד ע"א דקתני כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת הול"ל הש"ס ברייתא זו דהלכה זו נתעלמה מב"ב אי פסח דוחה שבת אם לאו והוא דקדוק עצום.

ונראה לפענ"ד ליישב כל הקושית והדקדוקים בדברים נכונים ועמוקים בעזה"י, ונקדים דברי המכילתא פרשת בא פרשה ה' והילקוט שמעוני פרשת בא סוס"י קצ"ה וז"ל ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכי כל הקהל כולם שוחטין אלא מלמד ששלוחו של אדם כמותו ושחטו אותו בין בחול בין בשבת ומה אני מקיים מחללי' מות ימות בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח או אף בשחיטת הפסח הא מה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ משבת תלמוד לומר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו ואפי' בשבת דברי ר' יאשי' אמר לו ר' נתן (ובילקוט הגירסא ר' יונתן) ועדיין לא שמענו נם לו ר' יאשי' הרי הוא אומר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וגו' להקריב לי במועדו אם ללמוד על התמיד שתדחה את השבת והלא כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה ומה ת"ל במועדו אלא להקיש ולדון גז"ש נאמר כאן במועדו ונאמר להלן במועדו מה כאן דוחה השבת אף להלן דוחה שבת עכ"ל והוא תמוה אמאי קאמר ר' נתן "עדיין לא שמענו" וכבר עמדו בזה המפורשים עיין מקנה קידושין דף מ"א ע"ב עיי"ש ועוד מדקדק האו"ח פסחים דף ע' ע"ב איך שייך הני תרי דרשות להדדי ושחטו

אותו מלמד ששלוחו של אדם כמותו ושחטו אותו בין בחול בין בשבת עיי"ש. ואמרתי ליישב בדרך נכון דבשו"ת שמחת יו"ט סי' ל"ט מהגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל כתב ליישב קושית התוס' פסחים דף ס"ו ע"א ד"ה מה מועדו שהקשו אמאי צריך למילף מגז"ש דמועדו דפסח מתמיד דדוחה שבת ואמאי לא ילפינן ממועדו דכתיב גבי פסח כמו דילפינן ממשמעותי' דדחי טומאה ה"ה דילפינן מינה דדחי שבת ותירץ השמחת יו"ט הנ"ל כמו דאמרינן בש"ס יומא דף ו' ע"ב דקרבן הבא בטומאה למ"ד טומאה דחוי' בצבור היכי דאפשר למיעבד בטהרה מהדרינן ה"ה לענין קרבן דדוחה את השבת היכי דאפשר למיעבד בלא דחוי מהדרינן (ועיין בכ"מ רפ"ב מהלכות שבת) ולפי"מ דקיי"ל כר"י בשבת דף צ"ב ע"ב דשנים שעשאו מלאכה בשבת בזה יכול וזה יכול פטיר ה"ה בשחיטת קרבן הי' אפשר שיעשו השחיטה ע"י שנים דהיינו דב' אומנים בשחיטה יאחזו את הסכין וכה"ג דב' אומנים בשחיטה זה יכול וזה יכול היא מדאורייתא מותר וכיוצא בזה בכל העבודות דאפשר להיות ע"י שנים כל היכי דאפשר למיהדר לעשותה בלא דחוית שבת אמאי לא מהדרין כדאמרינן לענין טומאה והיינו בתמיד כתיב עולת שבת בשבתו וכו' הרי מפורש יוצא דתמיד דוחה שבת וא"כ מה ת"ל עוד במועדו גבי תמיד אע"כ צ"ל דאצטריך במועדו דתמיד כי היכי דלא לימי דאף דתמיד קרב בשבת מ"מ דחוי' הוא בשבת אבל מה דאפשר ע"י ב' דזה יכול וזה יכול דפטורים מה"ת עבדינן קמ"ל במועדו יתירה ללמד דהותרה הוא בשבת (וכן הוא ביומא דף מ"ו ע"ב דשבת הותרה בתמיד) ולא מהדרינן לעשות בלא חילל והיינו טעמא דילפינן פסח מתמיד מגז"ש דמועדו דפסח דוחה את השבת משום דאף דכתיב בפסח במועדו ממשמעותי' אין ללמוד אלא דחוי' שבת אצל פסח אבל כל מה דאפשר למהדר ולעשות בלא דחוי מהדרינן לזה אצטריך הגז"ש ללמד גבי פסח נמי הותרה הוא בשבת אצל פסח ולא מהדרינן עש"ה עכת"ד השמחת יו"ט.

ולפי"ז מובן היטב במה שאמר ר"נ "עדיין לא שמענו" דהיינו ממועדו דכתיב גבי פסח לחוד לא ידעינן דפסח דוחה שבת דלמא עבדינן ע"י שנים כדי להוי שנים שעשאוהו פטורין, ולפי"ז מובן היטב פלוגתא דר' יאשי' ור"נ אמאי יליף ר' יאשי' מקרא דמועדו דכתיב גבי פסח דדחה שבת, ור"נ אמר דעדיין לא שמענו משום דכל אחד ואחד לשטתייהו אזלו, דהא לכאורה קשה על ר"נ אמאי קאמר דעדיין לא שמענו מקרא דמועדו דכתיב גבי פסח דדחי שבת דהיינו דלמא ע"י שנים כדי שלא להוי חילול שבת כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל הא ע"כ מוכח דאין יכולין לשחוט הקרבן פסח בשנים, דבקידושין דף מ"א ע"ב אמרינן דילפינן דמהני שליחות בקדשים ופסח מהא דאמר ריב"ק מנין ששלוחו

של אדם כמותו שנ' ושחטו אותו כל קהל ישראל בין הערבים וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד אלא מכאן ששליחו של אדם כמותו וכתב הר"ן דנפקא לן מדכתיב תזבח שלא יהי' שנים שוחטים זבח אחד כדאיתא בחולין פרק השוחט דף כ"ט ואפ"ה אמר רחמנא ושחטו דמשמע דכולם ישחטו והיינו משום שהוא שוחט בשביל כולם בשליחותם ושליחו של אדם כמותו עש"ה ובפנ"י שם שכתב דאם שניהם שוחטין זבח אחד בפסח אין ראי' מזה לשליחות די"ל דכל בני החבורה שוחטין בסכין ארוכה עיי"ש והמקנה כתב עפי"ז לישב קושית התוס' לקמן בדף מ"ב ד"ה ודלמא אמאי לא דחי לריב"ק נמי דלמא מיירי באית לי' שותפות בגוי' משום דבאית לי' שותפות יכול למילף שליחות מקרא ולקח הוא ושכנו דאף דאינו שוחט אלא אחד כדראב"ש דסובר בחולין דאין שנים שוחטים זבח אחד ממילא נשמע שליחות אע"כ מהך קרא נשמע שליחות רק בשותפות ולכך יליף ריב"ק שליחות מושחטו אותו דיש שליחות בלא שותפות עש"ה ועיין בתוס' יומא דף ל"ב ע"ב ד"ה א"כ הו"ל עבודה באחר שכתבו דלמ"ד אין שנים שוחטים זבח אחד בקדשים דאף בדיעבד פסול עש"ה וביד דוד.

עכ"פ מוכח מהכא דאין שנים שוחטים זבח אחד בקדשים ובפסח דאל"כ מנ"ל שליחות בקדשים ושפיר יכול למילף ממועדו דכתיב גבי פסח דדחי שבת כיון דאי אפשר למשחוט ע"י שנים ואמאי קאמר ר' נתן דעדיין לא שמענו, אך זה ניחא דר' נתן לשיטתו דיליף מהך קרא דושחטו אותו דכל ישראל יוצאים בפסח אחד כמבואר בפסחים ע"ח ושליחות יליף מקרא ויקחו להם איש שה לבית אבות כמבואר בקידושין דף מ"ב ע"א (ואף דבקידושין הגירסא ר' יונתן ולא ר"נ מ"מ בילקוט מבואר דגם במכילתא גרסינן ר' יונתן אומר עדיין לא שמענו דא ודא אחת הוא) ולדידי' לא מוכח מקרא דושחטו אותו דאין שנים שוחטים בפסח דהא שליחות יליף מקרא אחר ושפיר יש לומר דשנים שוחטים זבח אחד בקדשים ופסח כרבנן דפליגי על ראב"ש בחולין כ"ט ע"ב א"כ אין ראי' מקרא דמועדו דפסח דחי שבת דדלמא ע"י שנים כנ"ל ולכך שפיר קאמר דעדיין לא שמענו ואמר לו ר' יאשי' אח"כ דאף לשיטתו יכול למילף דפסח דוחה שבת מגז"ש ממועדו דתמיד כמו דתמיד הותרה כך פסח הותרה כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל משא"כ לר' יאשי' דסובר דילפינן שליחות בקדשים מושחטו אותו ע"כ דאין שנים שוחטין זבח אחד בקדשים שפיר יליף ממשמעות דמועדו דפסח דחי שבת כיון דא"א ע"י שנים ושפיר שייך הני תרי דרשות הדדי ודוק היטב כי נכון הוא.

ולפי"ז י"ל דבר נכון בפסחים דף ס"ו במתני' מחלוקת ר"ע ור"א אי מכשירי פסח דוח' שבת דר"א יליף משחיטה כמו דשחיטה שהיא מלאכה דוחה את השבת ה"ה מכשירין

א"ל ר"ע או חלוף אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהוא מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת אמר לו ר"א עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת ודקדקו המפורשים למה ציין בשמו עקיבא הו"ל לומר סתם הא כתיב במועדו אפי' בשבת עיין באו"ח.

ולפי הנ"ל ניחא דהא לכאורה אין ראי' דכתיב במועדו אפי' בשבת דפסח דחי שבת דלמא נשחט ע"י שנים דליכא חילול שבת כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל וא"כ ליכא למילף משחיטת הפסח דמכשירי פסח דוחה את השבת דהיינו הרכבתו והבאתו חוץ לתחום דהא שחיטת הפסח אפשר לעשות ע"י שנים, משא"כ הרכבתו והבאתו חוץ לתחום אי אפשר לעשות ע"י שנים דכל אחד וא' עובר על איסור בפנ"ע כמ"ש המעין חכמה דפוס רעדעלהיים דף ט' עש"ה. אך זה ניחא דלפמ"ש לעיל דהא דמהני שחיטה בשנים ניחא אם ילפינן שליחות בקדשים מקרא ויקחו להם איש שה לבית אבות אולם אי ילפינן שליחות מקרא דושחטו אותו ע"כ מוכח דאף שנים שוחטים זבח אחד ובקידושין דף מ"ב מבואר דלמ"ד אין שוחטין פסח על היחיד יכול למילף מקרא ויקחו להם איש שה לבית אבות, אמנם למ"ד דשוחטין פסח על היחיד אין יכול למילף שליחות מקרא ויקחו להם איש שה רק מקרא ושחטו אותו עש"ה ואמרינן במכילתא פרשת בא פרשה ג' ר"ע אומר מנין אתה אומר שאם רוצה אדם לעשות פסחו יחיד שהוא רשאי שנאמר ולקח הוא ושכינו עיי"ש וכן הוא בילקוט א"כ מבואר דר"ע סובר דשוחטין פסח על היחיד ולכך שפיר א"ל ר"א עקיבא לשיטתך ע"כ מוכח מקרא דמועדו דפסח דוחה את השבת כיון דא"א ע"י שנים ודו"ק היטב כי דברים נכונים לפענ"ד.

ובני החתן חו"ב יצחק שמואל נ"י אמר דבר נכון ליישב דקדוק הנ"ל אמאי קראו בשמו עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו אפי' בשבת עפימ"ש השמחת יו"ט הנ"ל דאיך מוכח מבמועדו הכתוב בפסח דדחי שבת דלמא ע"י שנים כדי שלהוי שנים שעשאו דפטורין אפי' בשבת, אך זה ניחא אם נאמר כר"ש דסובר בשבת דף צ"ב ע"ב דשנים שעשאו פטורין אף בזה אינו יכול וזה אינו יכול אולם לר' יהודה דפליג וסובר דשנים שעשאו פטורין דוקא בזה יכול וזה יכול אמנם זה א"י וזה א"י חייב ל"ק קושיא הנ"ל דישחוט ע"י שנים כמ"ש בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ל"ה לפמ"ש רש"י בשבת הטעם דזה יכול וזה יכול פטור משום דלאו אורחא למיעבד בתרי זה א"י וזה א"י חייב דאורחא למיעבד בתרי א"כ אם אתה אומר דאחד אינו יכול לשחוט קרבן בשבת נהי דרק מצד האיסור אינו רשאי אבל הוא יכול לעשות מ"מ אם אינו רוצה לעבור על ד"ת האיסור מחשבו כאינו יכול כמש"כ התוס' בזבחים ל"ד ע"ב דבידו דאיסור ל"ח בידו כיון דאורחי'

יהיה בתרי ושוב יתחייב בשבת אף בשנים ומ"ש בגמ' דזה יכול וזה יכול פטור מיירי רק בשוגג לענין קרבן דאז אין חילוק לגבי' בין אחד לשנים כיון דלא ידע משבת ומאיסור עש"ה. (וכעין סברא זו נמצאת במהרי"ק ברפ"ק דשבת שכתב דלכך חייב במושיט בשנים שעשאו כיון דאחד פטור דלא אשכחן בכה"ג במשכן בשעשאה על ידי חבירו קורא אני בו בעשותה בעושה כונו עש"ה, אולם סברת הבית יצחק הנ"ל היא נגד דברי הירושלמי בחגיגה פ"ב דאמרינן שם דבשעת גזירת שמד גזרו העכו"ם על יהודים לחלל שבת והאויבים נותנים משאית על ישראל בשבת והי' היהודים מתכונים לשאת שנים כי היכי דלא יעברו איסורא דאורייתא דשנים שעשאו פטורין עיי"ש הרי שם ידעו מאיסור שבת ועשו כן לשאת בשנים כדי שינצלו מאיסור שבת ואפ"ה פטור בשנים שעשאו ודוחק לומר שעשו כן משום דלר"ש פטור אף בזה א"י וזה א"י הא אנן לא קיי"ל כר"ש בזה).

ובשבת דף צ"ג ע"א מבואר דהא דחייב לר' יהודה בזה א"י וזה א"י משום דסובר דיחיד שעשה ברשות ב"ד פטור אצטריך חד תחטא למעוטי יחיד שעשה ברשות ב"ד ור"ש לטעמי' דסובר דיחיד שעשה ברשות ב"ד חייב ואייתר קרא למעוטי זה א"י וזה א"י דפטור עיש"ה, ובירושלמי רפ"ק דהוריות מבואר דר"ע סובר בזה כר' יהודה דיחיד שעשה ברשות ב"ד פטור עשיי"ה במראה פנים ד"ה ע"ד דר"י וממילא סובר נמי בזה כר' יהודה דשנים שעשאו בזה א"י וזה א"י דחייב כיון דליכא קרא למעוטי ושפיר קאמר ר"א לר"ע עקיבא לשיטתך עקרת מה שכתב בתורה במועדו אפי' בשבת דהא לדידך ע"כ מוכח מבמועדו דפסח דחי שבת כיון דא"א ע"י שנים כנ"ל ודוק היטב.

ובני הב' חו"ב דוד נ"י אמר לישב דקדוק הנ"ל בדרך אחר עפ"י קושית העולם הנ"ל מאי נסתפקו ב"ב אי פסח דוחה שבת אם לא הא מוכח מפסח מדבר דחל בשבת דדחי שבת, אך י"ל דשפיר ידעו דפסח נקרב בשבת רק לא ידעו אי דוחה שבת לפ"מ דמשמע מספר התרומות הובא בב"י או"ח סי' ל"ב ד"ה וצריך שיכתוב בימין דאם שחט בשמאל בשבת פטור דהוי כלאחר יד עיש"ה וכ"כ בשע"ת יו"ד סי' י"א עי"ש ובדע"ק יו"ד סי' ד' סק"ו שכתב דלצורך קצת מותר לכל אדם לשחוט ביד שמאל כל שיודע בעצמו שאין בו כובד עש"ה, א"כ י"ל דפסח נקרב בשבת באופן דליכא אפי' איסור דרבנן דהיינו ביד שמאל משום דאין שבות במקדש ולא צריך לבוא שידחה את השבת בשלמא בשחיטת התמיד דוחה שבת ומקריב ביד ימין כיון דתמיד בשבת הותרה כמבואר ביומא דמ"ו וע"כ ה"ט כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל, דכתיב בי' במועדו, וא"כ אין ראי' מפסח מדבר דדחי שבת דלמא שחטו ביד שמאל דליכא איסור דאורייי' ומבואר בירושלמי רפ"ב דיומא גבי תרם בשמאל דהיכי דבעי כלי שרת בעי גם בימין עיש"ה ובשחיטה הא דלא בעי כלי שרת

כתב הרמב"ן עה"ת בפ' יתרו ובש"ס זבחים מ"ז והריטב"א בחולין ד"ג משום דשחיטה לאו עבודה וכשרה בזר עיש"ה ור"ע סובר בחולין דף י"ז דבמדבר הותר בשר נחירה רק בקדשים בעי שחיטה אז הוי שחיטה עבודה ופסול בזר כמ"ש הלב ארי' שם והברכי יוסף ביו"ד סי' י"ג בשם התו"א וילקוט וכן מבואר במדרש פרשת אחרי ד"ה איש איש עיי"ש וכיון דבמדבר הוי שחיטה עבודה ובעי כלי שרת בעי נמי בימין ובפרט לפמ"ש התוס' ד"ג ובזבחים דמ"ז הא דשחיטה בעי כלי שרת תליא בפלוגתא בסוכה דף נ' אי עושין כ"ש של עץ ור"ע סובר בשבועות דף כ"ו דדריש ריבוי ומיעוט ע"כ סובר דעושין כ"ש של עץ וכ"כ הדורש לציון דרוש ה' עיש"ה, דלר"ע בעי שחיטה כ"ש ושפיר קאמר ר"א לר"ע עקרת מה שכתב בתורה במועדו אפי' בשבת דהא לשיטתו בעי בשחיטה כ"ש וגם במדבר הי' שחיטה עבודה ע"כ מוכח דדחי שבת ודו"ק עכת"ד בני שיחי' והאריך עוד הרבה עפי"ד הנ"ל בסוגיא בדברים נחמדים בעזה"י.

ועפי"ז נבוא לפתיחת דברינו דהנה על קושית העולם הנ"ל שהקשו דמאי נסתפקו ב"ב אם פסח דוחה שבת אם לא הא מוכח מפסח מדבר דעשו בשבת תירץ השמחת יו"ט הנ"ל דבני בתירה שנסתפקו אם פסח דוחה שבת לא על עיקר פסח אם נעשה בשבת נסתפקו דלא נעלם מעיניהם מעשה שהי' באותה שנה ששחטו פסח בשבת אלא נסתפקו אי הא דפסח דוחה שבת הוא משום הותרה או מטעם דחוי' ואי משום דחוי' יש לומר שבאותו מעשה פסח מדבר כל העבודה נעשית ע"י שנים וזה יכול דמותר מה"ת ולעולם דחוי' היא ולא דחי שבת ע"י אחד עיש"ה ולכאורה קשה עוד האיך נסתפקו בזה הב"ב אם נעשית ע"י שנים כיון דקיי"ל דשוחטין פסח על היחיד וע"כ ילפינן שליחות בקדשים מקרא דושחטו אותו דפסח מדבר וע"כ דאין שנים שוחטין זבח אחד בפסח וקדשים דאל"כ ליכא למילף שליחות מושחטו אותו כנ"ל וע"כ הי' נשחט פסח מדבר ע"י אחד ושוב מוכח דפסח דוחה שבת (ויש להביא ראי' דבני בתירה ע"כ סברו דשוחטין פסח על היחיד דלעיל בדף ג' ע"ב תוד"ה מאלי' מי קספו לך כתבו דריב"ב שלא עלה לרגל יש לומר שלא הי' לו קרקע או שהי' זקן ופטור מפסח עיי"ש וכתב האו"ח שם ע"כ סובר ריב"ב כמ"ד דנשים בראשון רשות דלמ"ד נשים בראשון חובה ליכא למילף פסח מראי' דהא חזינן דנשים חייבות בפסח אעפ"י שפטורות מראי' עיי"ש ובמשל"מ פ"א מק"פ ועיין בש"ס לקמן דף צ"א ע"ב ובצל"ח שהוכיח דלמ"ד נשים בראשון רשות ע"כ סובר דשוחטין פסח על היחיד עיש"ה ומבואר ברמב"ם בפיה"מ לברכות דסתם בן בתירה הוא ריב"ב עי"ש והמהרש"א בחידושי אגדות בפסחים ס"ו כתב דמעשה שנתעלמה מבני

בתירה הוא נמי ריב"ב והוא סובר דשוחטין פסח על היחיד ולדידי' ע"כ צ"ל דילפינן שליחות דקדשים מקרא דושחטו אותו וצדקו דברי הנ"ל).

אולם יש לומר דאין ראי' מזה דאין שנים שוחטים זבח אחד בקדשים דלעולם י"ל דשנים שוחטים זבח אחד בקדשים כרבנן ואי דאם שנים שוחטים זבח אחד מנ"ל דמהני שליחות בקדשים דיש ללמוד מקרא אחר דמהני שליחות בקדשים, דהתוס' בקידושין ד"ה נפקא לי' מדריב"ק הקשו אמאי לא יליף דשליחות מהני בקדשים משחיטת פרו של אהרן מדאצטריך לומר שהוא בבעלים כדכתיב ושחט פר החטאת אשר לו מכלל דבעלמא ל"ב בעלים ותירצו דהא דממעטינן מפרו של אהרן היינו חטאת דוקא דומיא דפרו של אהרן וה"ט משום דבחטאת כתיב אותו אפילו בע"כ והלכך כיון דאיתא לקמן מקריבין אותו בע"כ דין הוא שיעשה שליח אבל שאר קרבנות דלא מקריבין בע"כ (ובמהרש"א שם מהפך הגירסא) לא הוי ידעינן שיכול לעשות שליח אי לא נפק"ל מדריב"ק עיי"ש והנה על תי' התוס' תמהו כל המפורשים שזה נגד הש"ס מנחות דף י"ט ע"א דפריך שם לר"ש דסובר ואו מוסיף על ענין ראשון נימא שחיטה תהא פסולה בזר ומשני שאני התם דאמר קרא וסמך ושחט מה סמיכה בזרים אף שחיטה בזרים ופריך הש"ס אי מה סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים ומשני דגלי רחמנא בפרו של אהרן ושחט פר החטאת אשר לו מכלל דבעלמא ל"ב בעלים עשיי"ה ולפי חילוק התוס' הנ"ל הדרא קושית הש"ס לדוכתה בעולה מנ"ל דמצי משוי שליח ומאצטריך גבי פרו של אהרן לא מוכח כי אם חטאת דוקא דומיא דפרו של אהרן ועיין בפנ"י ובשו"ת פנים מאירות בחידושיו לקידושין ובאו"ח שעמדו בזה והפנ"י מתרץ דהתם קאי הש"ס לענין היקש וסמך ושחט שפיר משני דאי ס"ד דהיקשא וסמך ושחט מהני לענין בעלים א"כ אמאי אצטריך לכתוב בפרו של אהרן תפ"ל מהיקשא ואין משיבין על ההיקש משא"כ התוס' כאן לא הקשו מהיקשא אלא מסברא על זה שפיר מתרצו דיש סברא לחלק בין חטאת לעולה עיי"ש, אמנם אכתי קשה כיון דחזינן לר"ש דסובר דמהיקש סמיכה לשחיטה ילפינן שליחות בעלמא מדגלי רחמנא בפרו של אהרן דבעינן בעלים מכלל דבעלמא לא בעי' בעלים ואין חילוק בין חטאת לעולה משום דאין משיבין על ההיקש אמאי לא ילפינן נמי לדידן שליחות מפרו של אהרן כמו לר"ש.

אך אמרתי לישב בדרך נכון דלר"ש לשיטתו שפיר יכול ללמוד שליחות מפרו של אהרן ולא לדידן, ונקדים דברי תוס' חגיגה דף ע"ז ע"ב בד"ה דבר אל בני ישראל וסמך התמוהים מאד שכתבו וכן ליכא למילף שחיטה בבעלים דומיא דסמיכא דההוא הקישא לא הוי אלא מדרבנן עיי"ש והוא פלאי דזהו קושית הש"ס במנחות הנ"ל דנימא דמה סמיכה

בבעלים אף שחיטה בבעלים ומשני דגלי קרא בפרו של אהרן ושחט החטאת אשר לו מכלל דבעלמא לא בעינן בעלים וא"כ קושית התוס' היא קושית הש"ס והגמ' משני שפיר על זה ומאי דוחקא לאוקמא דהאי הקישא אינו אלא מדרבנן ועיין בפנים מאירות בהקדמה לב"ק שהניח בצ"ע וגם הט"א במקומו כתב דאיזה תלמוד טועה כתב זאת.

ואמרתי לישב בדרך נכון והוא קרוב לאמת לפענ"ד דכבר כתבו המפורשים דמה שכתבו התוס' דהאי הקישא אינו אלא מדרבנן היינו שסמכו עצמם מדברי הש"ס בזבחים דף ל"ב דמרבינן שם מקרא והך ריבוי דשחיטה כשרה בטמאים ופריך הש"ס ורמינהו וסמך ושחט מה סמיכה בטהורים אף שחיטה בטהורים ומשני מדרבנן עיי"ש כיון דחזינן דאין להקיש סמיכה לשחיטה לענין טמאים ה"ה נמי אין להקיש שחיטה בבעלים דומיא הסמיכה דהאי הקישא אינו אלא מדרבנן כמו שאמר הש"ס לענין טמאים עיין בע"א ובברכי יוסף ביו"ד סי' א' ובספר למודי ד' לימוד כ"ע שכ"כ עש"ה ולפי"ז קושיא זו שהקשו המפורשים הנ"ל על דברי התוס' חגיגה שכתבו דהאי הקישא אינו אלא מדרבנן דזה נגד הש"ס מנחות הנ"ל תסוב על דברי הש"ס זבחים הנ"ל דמוכח דהקישא אינו אלא מדרבנן מדמרבין טמאים לשחיטה ובמנחות מוכח לר"ש דהא הקישא הוא מדאורייתא דילפינן דשחיטה כשרה בזרים מסמיכה וא"כ דברי הש"ס סתרי הדדי.

ונלפענ"ד לישב הכל על נכון בעזה"י דבזבחים דף נ"ג ע"א קאמר הש"ס איכא דאמרי אמר רב אדא בר מתנה סמיכת אשם מצורע מדאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא מיתיבא וסמך ושחט מה סמיכה בטהורים אף שחיטה בטהורים ואי אמרת לאו דאורייתא בטמאין נמי משכח"ל אלא איפוך סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא עיש"ה, נמצא לפי"ז אם נאמר דתיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא א"כ בטמאין נמי משכח"ל סמיכה כמו שאמר הש"ס ושפיר י"ל דהקישא וסמך ושחט הוא דאורייתא אבל אם נאמר דתיכף לסמיכה שחיטה הוא דאורייתא א"כ בטמאין לא משכחת סמיכה וע"כ הא דמקשינן סמיכה לשחיטה היא מדרבנן דאין לומר דהיא מדאורייתא אמאי מרבינן טמאים הא ליתא בסמיכה ע"כ הוא דרבנן ובתוס' מנחות דף צ"ג ע"ב ד"ה ידו ולא יד אשתו הקשו ולמה לי קרא למעוטי נשים בסמיכה דילפינן מבני ישראל סומכין ולא בנות ישראל תפ"ל דהוי מ"ע שהזמן גרמא אם תיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא כדאמר בזבחים דף נ"ג דאפי' סמך בסיף לילה תיכף לעמוד השחר צריך לשחוט עדיין את התמיד תחלה שלא יהי' דבר קודם לתמיד עוד תנן בפ"ב דמגילה כל היום כשר לסמיכה ולשחיטה ודרשינן בגמ' דכתיב ביום זבחכם ואיתקש סמיכה לשחיטה דכתיב ושחט וסמך והניחו בקושיא ועשיי"ה, אולם

בתוס' קידושין דף ל"ו ע"א ד"ה הקבלות תירצו קושיא זו דמ"מ מצטריך קרא למעוטי דסד"א משום דכתיב וסמך ושחט איתקש סמיכה לשחיטה מה שחיטה כשרה בנשים אף סמיכה כשרה בנשים להכי אצטריך למעוטי עש"ה, אמנו כתבו המפרשים דתירוץ זה לא יוצדק רק לר"מ ור"י דס"ל דנשים אסורים לסמוך אבל לר' יוסי ור' שמעון דס"ל דנשים סומכות רשות כמבואר בעירובין דף צ"ה ע"ב ובר"ה ל"ג ע"א ובחגיגה דף ט"ז ע"ב ל"ש תירץ התוס' דהא אפי' אי מקשית לי' לשחיטה מהאי הקישא לא אתיא דסמיכה איכא חיובא בנשים דהא שחיטה גופי' ליכא חיובא בנשים אלא רשות וא"כ סמיכה נמי הכי הוי ואכתי בני ישראל למעוטי נשים מסמיכה ל"ל עיין בפנ"י ובט"א חגיגה דט"ז ע"ב ועיין ברכת הזבח במנחות דף צ"ג שתירץ קושית התוס' דקרא קמ"ל אע"ג דשאר מ"ע שהז"ג רשאים נשים להחמיר על עצמן כמ"ש התוס' בר"ה דף ל"ג ע"א ובעירובין דף צ"ה ע"ב אבל כאן בסמיכה אינן רשאים לסמוך כלל דעבדו עבודה בקדשים עיי"ש וכתב האו"ח קידושין דף ל"ו דתירץ דבה"ז לא קיימו רק לר"מ ור"י דס"ל דאין נשים רשאים לסמוך אבל לר' יוסי ור"ש דס"ל נשים סומכות רשות הדרא קושית התוס' לדוכתא עש"ה וע"כ צ"ל דסברי ר"י ור"ש דתיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא ולכך לא הוי סמיכה מ"ע שהז"ג וכמ"ש התוס' מנחות הנ"ל וכיון דר"ש ס"ל דתיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא א"כ סמיכה נמי משכחת לה בטמאים כמבואר בש"ס זבחים הנ"ל ושפיר י"ל ההקישא וסמך ושחט דאורייתא ולכך שפיר הש"ס במנחות אליבא דר"ש מקיש סמיכה לשחיטה מה סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים והוצרך לשנוי מדגלי רחמנא בפרו של אהרן מכלל דבעלמא ל"ד בעלים אבל בש"ס זבחים ל"ב קאי לדידן דאמרי' תיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא כמבואר שם בדף ל"ג ולכך משני דהאי הקישא הוא מדרבנן כיון דיש ראי' מטמאים דרשאים לשחוט ואסורים לסמוך.

ולפי"ז צדקו דברי התוס' חגיגה הנ"ל דהא התוס' קאי שם לר' יוסי דנשים אסורין לסמוך שכתבו מקודם אבל בשחיטה ליכא למעט נשים מהאי טעמא אע"ג דסמוך טפי להקרבה מסמיכה דהא בריש כל הפסולין מרבינן נשים לשחיטה וע"כ דקאי התוס' לר"י דהא לר"ש דסובר נשים סומכות רשות ל"ש לומר למעט נשים משחיטה כמו בסמיכה דהא סמיכה גופי' היא רשות ובשחיטה נמי נשים רשות הן ולא חובה וע"כ צ"ל דקאי לר"י דנשים אסורות לסמוך ולכך שפיר כתבו אח"כ וכן ליכא למילף שחיטה דבעלים דומיא דסמיכה דהא הקישא לא הוי אלא מדרבנן כיון דלר' יוסי דסובר דנשים אינן רשאות לסמוך אמרינן דתיכף לסמיכה שחיטה הוא דאורייתא והאי הקישא אינו אלא מדרבנן כדאמרי' בזבחים הנ"ל ודו"ק.

ועפי"ז יש לישב הרבה מקומות בתוס' שסתרו הדדי אי הקישא הוא דאורייתא או דרבנן כמו שהאריך בזה הברכ"י ביו"ד סי' א' ולפי"ז מיושב היטב דתליא בפלוגתא זו, ולפי"ז מיושב היטב קושית התוס' קידושין הנ"ל דכתבו מפרו של אהרן לא ידעינן שליחות אלא בחטאת ולא בשאר קרבנות כיון לדידן האי הקישא וסמך ושחט הוא דרבנן ול"צ למילף מפרו של אהרן דשחיטה ל"צ בעלים ושפיר יש לחלק בין חטאת לעולה אבל הש"ס במנחות קאי לר"ש דסובר דהקישא וסמך ושחט הוא דאורייתא שפיר קאמר מדגלי רחמנא בפרו של אהרן דבעינן בעלים מכלל דבעלמא לא בעינן בעלים וא"כ הא מפרו של אהרן לא ידעינן רק חטאת מנ"ל דעולה ל"צ בעלים דז"א דהא הקישא הוא מה"ת ואין משיבין על ההיקש כמ"ש בפנ"י לישב קושיא זו.

נמצא לפי"ז אם נאמר דתיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא וטמאים יכולים לסמוך ע"כ הקישא וסמך ושחט הוא דאורייתא וגלי רחמנא בפרו של אהרן דבעינן בעלים מכלל דבעלמא לא בעי בעלים ויכול למילף שליחות מפרו של אהרן כמו לר"ש ואין יכול לחלק בין חטאת לעולה כיון דילפינן מהקישא כמ"ש הפנ"י וכיון דיכול למילף שליחות מפרו של אהרן ליכא ראי' מקרא דושחטו אותו דאין שנים שוחטין זבח אחד בקדשים וממילא אין ראי' מקרא דמועדו דפסח דוחה שבת דלמא ע"י שנים כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל, אולם אם תיכף לסמיכה שחיטה הוא דאורייתא ע"כ הקישא סמך ושחט דלבעי בעלים בשחיטה הוא מדרבנן כמו דחזינן דטמאים מותרין לשחוט אע"ג דליתא בסמיכה כמו שאמר הש"ס בזבחים ותוס' חגיגה הנ"ל א"כ לא יכול למילף מפרו של אהרן שליחות בקדשים דיש לחלק כחילוק התוס' דדוקא גבי חטאת דומיא דפרו של אהרן ולא בשאר קרבנות וע"כ ילפינן שליחות מושחטו אותו ושוב מוכח דאין שנים שוחטין זבח אחד בפסח וקדשים וממילא מוכח מקרא דמועדו דפסח דוחה שבת כמו בפסח מדבר כיון דא"א לשחוט ע"י שנים כנ"ל.

ובחגיגה דף ט"ז ע"א במתני' קתני יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך יוסף בן יוחנן אומר לסמוך יהושע בן פרחי' כו' שמעי' אומר לסמוך אבטליון אומר שלא לסמוך הלל ומנחם לא נחלקו יצא מנחם נכנס שמאי שמאי אומר שלא לסמוך הלל אמור לסמוך הראשונים היו נשיאים ושניים להם אב"ד ובגמ' שם אר"י לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות ונחלקו בה גדולי הדור פשיטא לאפוקי ממאן דאמר בסמיכה גופא פליגי קמ"ל בשבות הוא דפליגי עיי"ש ובטו"א ובשעה"מ בפ"ג מה מעה"ק הלכה י"ג שכתבו דלר"י דאמר דפליגי בשבות סובר הא דפליגי תנאי במתני' בסמיכה היינו אי בעינן תיכף לסמיכה שחיטה או לא ובביצה דף כ' ע"א יש פלוגתא דתנאי בזה

דר' יוסי סובר דלא נחלקו ב"ש וב"ה על הסמיכה עצמה שצריך על מה נחלקו על תכף לסמיכה שחיטה שב"ש אומרים דאינו צריך וב"ה אומרים שצריך ור"י בר"י סובר דלא נחלקו ב"ש וב"ה על תיכף לסמיכה שחיטה שצריך על מה נחלקו על הסמיכה עצמה שב"ש אומרים אינו צריך וב"ה אומרים שצריך עיי"ש ובפרש"י דמבואר אי פליגי אי בעינן תכף לסמיכה שחיטה היינו מדאורייתא.

ועפי"ז נבוא לתחלת המאמר די"ל דב"ב שכחו מאיזה טעם פליגי נשיאים הנ"ל לסמוך או שלא לסמוך אי פליגי בסמיכה עצמה ותיכף לסמיכה שחיטה לכו"ע הוא דאורייתא א"כ ע"כ הקישא וסמך ושחט הוא רק דרבנן ולא יכול למילף שליחות מפרו של אהרן רק מקרא ושחטו אותו ומוכח דאין שנים שוחטים זבח אחד ויש ראי' דפסח דוחה שבת מקרא דמועדו אמנם אי על הסמיכה עצמה לא פליגי רק דפליגי תכף לסמיכה שחיטה אי בעינן וא"כ אם נאמר דתיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא וטמאים יכולים לסמוך ע"כ הקישא וסמך ושחט הוא דאורייתא ויכול למילף מפרו של אהרן שליחות ולא מוכח דאין שנים שוחטין זבח אחד ממילא לא ידעינן אם פסח דוחה שבת או לא דלמא יקריב ע"י שנים כנ"ל

ועל זה קאמר הלכה זו נתעלמה מבני בתירה וקאי על המתניתין דר"א קאמר לרע"ק עקרת מה שכתב בתורה במועדו אפי' בשבת משמע דפסח דוחה שבת ולא ע"י שנים כנ"ל זו הלכה נתעלמה מבני בתירה דהם לא ידעו או פסח דוחה שבת או לא דפעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו היינו ששכחו מאיזה טעם פליגי בסמיכה ולא ידעו אם פסח דוחה שבת או לא דדלמא ע"י שנים ומיושב לנכון כפל הלשון שכחו ולא ידעו וגם אמאי העמיד הש"ס ברייתא זו על המתני' דהכא ולא על המתניתין דלעיל דמבואר דפסח קרב בשבת דהא מתניתן דלעיל לא מוכח שהוא דוחה את השבת דדלמא נקרב ע"י שנים רק ממתני' דילן מוכח דפסח דוחה את השבת ולא ע"י שנים שפיר אמר הלכה זו נתעלמה מבב"י ועל זה שפיר אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו שימוש שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון ויודע אם פסח דוחה שבת או לא דמבואר בירושלמי ברפ"י דפסחים דבשביל ג' דברים שלא הי' יודע עלה הלל מבבל לשאול שמעי' ואבטליון עיי"ש בק"ע וכיון שהלל הי' משמש שמעי' ואבטליון ושמעי' ואבטליון הם דפליגי בסמיכה כמבואר במתני' חגיגה הנ"ל, א"כ הוא יודע היטב במה פליגי אי בסמיכה עצמה או בתכף לסמיכה שחיטה ויודע אם פסח דוחה שבת אם לאו הלכך כשאמר להם ראי' שפסח דוחה שבת מתמיד ולא ממשמעות דמועדו אמרו לו מנין לך דלמא תמיד שפיר דוחה את השבת שהותרה משא"כ בפסח שהוא דחוי אינה

דוחה שבת כיון דאפשר ע"י שנים ולכך אמר להם אח"כ גז"ש דילפינן מפסח ותמיד כמו דתמיד דוחה את השבת ולא ע"י שנים ה"ה פסח כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל ומיושב לנכון כל הקושיות והדקדוקים הנ"ל ודוק היטב כי הדברים נכונים ועמוקים בעזה"י.

ועפי"ז יש לישב קושית התוס' דהכא משמע דפסח דוחה את השבת ילפינן מגז"ש מתמיד ולקמן דף ע"ז תנא דברייתא דריש לה ממשמעות דמועדו דפסח דוחה שבת וטומאה עיי"ש, ולפי הנ"ל דהטעם דהוצרך למילף מגז"ש מתמיד היינו כיון דפסח דחוי הוא אצל שבת סד"א דישחט ע"י שנים כדי שלהוי שנים שעשאוהו דפטורין והמעיין חכמה דף ל"ט ע"ב כתב דהא דשנים ששחטו פטורים זה דוקא למאן דסובר מקב"ח פטור ושוחט בשבת אינו חייב אלא משום התיקן שמתקן ואם שחטו שנים נעשה התיקן ע"י שנים דפטורים אבל אם מקלקל בחבורה חייב הרי כל אחד מהם עושה חבורה במשיכת הסכין על צואר הבהמה כיון שמקלקל חייב גם שניהם חייבים והעלה שם דרבי כיון שהוא תלמוד דר"ש כמבואר במנחות דף ע"ב ע"א סובר כר"ש דמקב"ח חייב ולדידי' גם שנים ששחטו חייבים עש"ה, ולפי"ז מיושב לנכון קושית התוס' הנ"ל כיון דהך לקמן דיליף משמעות דמועדו רבי קאמר לה כמבואר במנחות ע"ב ע"ב וכן הוא בתו"כ פרשת אמור פרק י"ד סי' י"ג עש"ה ולרבי א"א למשחט ע"י שנים ולכך שפיר יכול למילף ממשמעות דמועדו האמור בפסח דדחי שבת ודוק היטב.

ועפי"ז יש לבאר עוד מאמר אחד התמוה מאד והוא בפסחים דף ע' ע"ב תניא יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום אמר אם יבא אלי' ויאמר להם לישראל מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת מה הן אומרים לו תמהני על ב' גדולי הדור שמעי' ואבטליון שהם חכמים גדולים ודרשינן גדולים ולא אמרו להן לישראל חגיגה דוחה את השבת אמר רב מ"ט דב"ד דכתיב וזבח פסח כו' צאן ובקר והלא אין פסח אלא מן הכבשים ומן העזים אלא צאן זה פסח בקר זו חגיגה ואמר רחמנא וזבחת פסח ואמר רב אשי ואנן טעמם דפירושים ניקו ונפרוש אלא קרא לכדר"נ הוא דאתא דא"ת אמר רבה בר אבוהו מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנא' וזבח פסח וגו' צאן ובקר וכו' אלא מותר הפסח יהי' לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר עכ"ל הש"ס שם וכבר צווחו בי' קמאי אמאי ישב בדרום דוקא ורש"י פי' בן דורתאי פירש מן החכמים ונבדל מהם מפני שהיו אומרים אין חגיגת ארבעה עשר דוחה שבת וישב לו בדרום רחוק מירושלם שלא לעלות לרגל ויתחייב בפסח ובחגיגה דקסבר חגיגה חובה אפי' במרובה עכ"ל והקשו המפורשים הול"ל שהלך מירושלים ועוד דקדקו על הלשון ויאמר להם לישראל הול"ל

ויאמר לישראל ועוד אמאי דוקא אם יבא אלי', וגם אמאי דוקא על ב' גדולי הדור שמעי' ואבטליון וכבר עמדו המפורשים בזה עיין באו"ח.

ונראה לפענ"ד לישב בדרך נכון דהצל"ח שם כתב דהא דחגיגה דוחה שבת לבן דורתאי דאתקיש חגיגה לפסח כמ"ש התוס' תליא בזה דאם ילפינן דפסח דוחה שבת ממשמעות דמועדו משמע שבת וטומאה ע"כ לא אקיש רחמנא חגיגה לפסח לשבת וטומאה דאל"כ למה לי במועדו בתמיד ובשאר ק"צ נלפינהו מפסח ואי פרכינן מה לפסח שכן כרת כדאמרינן לקמן דף ע"ז ע"א אמרינן חגיגת י"ד יוכיח אלא ודאי מדאצטריך מועד בכולהו ש"מ חגיגת י"ד לא אתקיש לפסח לענין שבת וטומאה וכל זה אי דרשינן משמעות במועדו אבל אי דרשינן מגז"ש שפיר ילפינן גם חגיגת י"ד בהיקש הנ"ל וכיון דפסח גופי' לא ידעינן דדחי שבת רק מתמיד בג"ש ממלא אצטריך למיכתב בתרווייהו במועדו לג"ש כמ"ש התוס' לעיל דף ס"ו ע"א ד"ה מה מועדו עיי"ש, והנה דבר הלמד בגז"ש אם חוזר ומלמד בהיקש הוא איבעיא דלא אפשיטא בזבחים דף נ' ע"א כמ"ש הצל"ח שם ועיין בתוס' זבחים דף י"א ע"א ד"ה ב"א שכ"כ עיי"ש ומבואר בירושלמי רפ"ו דפסחים דהלל דן גז"ש דמועדו בפסח ממועדו דתמיד דפסח דחי את השבת ולא קבלו מיני' דאין אדם דן גז"ש לעצמו עד שאומר כך מקובלני מפי שמעי' ואבטליון עש"ה וכבר הבאתי לעיל דברי השמחת יו"ט הטעם דילפינן גז"ש פסח מתמיד משום דכשם שטומאה דחוי' כך שבת דחוי' וא"כ יכול לעשות הפסח ע"י שנים ולא ידחה את השבת ולכך ילפינן גז"ש מתמיד דהותרה גם פסח הותרה, נמצא למאן דסובר דטומאה הותרה בצבור ה"ה שבת הותרה בכל הקרבנות אין צריך לעשות ע"י שנים וא"צ למילף מגז"ש דמועדו פסח מתמיד רק ממשמעות דמועדו האמור בפסח לחוד ידעינן דדוחה את השבת ואמרינן בזבחים דף כ"ב ע"ב טמא פסול אמרו זקני דרום ל"ש אלא טמא שרץ אבל טמא מת מתוך שמרצה בצבור מרצה נמי ביחיד ובתוס' שם ד"ה אבל טמא מת פירוש קודם שביעי מרצה אפי' בקרבן יחיד על ידי ציץ מתוך שמרצה בלא ציץ וכתב הטה"ק שם דס"ל לזקני דרום טומאה הותרה בצבור ולא מהדרינן אטהרה שהרי למ"ד טומאה דחוי' אמרינן בפסחים דף ע"ז דגם ק"צ צריך לציץ עיי"ש ובטה"ק שם בד"ה קסברו זקני דרום הכפרים כמתכפרים עש"ה וידוע דכל תיקו ואבעיא דלא אפשיטא יבא אלי' ויפשיט עיין בתוי"ט סוף עדיות ובשו"ת חו"י סי' קצ"ב אות ס"א דאלי' לא יבוא לפסוק הלכה רק לברר הספיקות ע"ש ולפי"ז מיושב היטב דברי הש"ס הנ"ל יהודה בן דורתאי פירש וישב בדרום דאם יבוא אלי' ויאמר להם מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת מה הן אומרים דהיינו אם יבוא אלי' ויפשוט האבעיא (ועיין כעין זה בפסחים דף ט"ו ע"א אבל האיך נשרף התלוי' עם

הטמאה שמא יבא אלי' ויטהרנה עיש"ה ועיין בשו"ת חות יאיר סי' קצ"ב אות ע"ד שהוכיח מכמה מקומות בש"ס דגם בזמן המקדש הי' קיים הי' מחלוקת וספיקות בהלכה א"כ יש לומר דגם ספק זה אם דבר הלמוד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש נסתפקו אז) דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש א"כ חגיגת ארבעה עשר דוחה שבת דאתקיש חגיגה לפסח בשלמא עליו לא יהי' קשה כיון שהוא אצל זקני דרום וזקני דרים סברו דטומאה הותרה בצבור וא"צ למילף מגז"ש פסח מתמיד דדוחה שבת רק ממשמעות דמועדו האמור בפסח ילפינן דדוחה שבת א"כ ממילא חגיגה אינה דוחה שבת דאל"כ למה כתב רחמנא מועדו בתמיד נילף מפסח כמ"ש הצל"ח הנ"ל אבל תמהני על שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון ולא אמר לישראל שחגיגה דוחה דעל שמעי' ואבטליון יהי' קשה כיון שהם אמרו שפסח דוחה שבת ילפינן מגז"ש מתמיד ושפיר יכול ללמוד חגיגה מפסח ועל זה דחי ר"א דלדידן ל"ק דקרא אצטריך למותר הפסח ודוק היטב כי דברים נכונים המה בעזה"י

ויצא לנו לדינא מהפלפול הנ"ל לדידן דקיי"ל דשבת דחוי' הוי אצל חולה ולא הותרה כמ"ש הכ"מ בר"פ מהלכות שבת ובב"י באו"ח סי' שכ"ח ובשו"ת תשב"ץ ח"ג לי' ל"ז א"כ בחולה בשבת שצריך לשחוט עבורו צריך למיהדר ולשחוט ע"י שנים כדי שלהוי שנים שעשאו דפטורין כמ"ש השמחת יו"ט הנ"ל גבי שחיטת ק"פ, ולפי"ז צ"ע במחלוקת הפוסקים בחולה בשבת אם מאכילין אותו נבלה או שוחטין עבורו איזה מהן חשוב קל כמבואר בר"ן בסוף יומא והרשב"א בתשובה הובא בב"י הנ"ל כתב דתליא בפלוגתא אי שבת הותרה אצל חולה או דחוי' ואנן קיי"ל דדחוי' היא מאכילין לו נבלה שהיא קל אמאי לא נימא דישחט ע"י שנים דליכא אפילו איסור דאורייתא בשנים שעשאו וצ"ע לדינא. והארכתי הרבה בתשובה אשר ערכתי לפני כבוד הרב האי גאון רשכבה"ג וכו' כקש"ת מו"ה שלו' מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן יע"א ועלו דברי לרצון לפניו.

סימן כח

פסחים (דף ק"ה ע"ב) גרסי', ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה, והא תניא הנכנס לביתו במו"ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים, ואח"כ אומר הבדלה על הכוס, ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה, א"ל אנא לא חכימא אנא ולא חוזאה אנא ולא יחידאה אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא, וכן מורין בבי מדרשא כוותי, שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא, עיולי יימא כל כמה דמקדמינן לה עדיף ומחבבינן לי' אפוקי יומא מאחרינן לי' כי היכי דלא להוי עלן כטינא עיי"ש. ועיין ברשב"ם שם ד"ה וסדרנא אנא שהביא ע"ז ב' פירושים

במה שא"ל לשון זה לא חכימא אנא ולא חוזאה אנא וכו' ועכ"ז הוא דוחק, דמה צריך להאריך בזה, וגם לא נמצא כלשון הזה בכל הש"ס והו"ל בקיצור שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא.

ויש לומר דהי' מוכרח לומר מקודם לא חכימא אנא וכו' עפי"מ דאמר הש"ס לעיל דף ק"ב ע"ב דיו"ט שחל להיות אחר השבת רב אמר יקנ"ה ופי' רשב"ם שם דלכך יקדש קודם הבדלה דכי מבדיל ברישא מחזי דהוי עלי' קדושת יום כמשוי ע"ש, נמצא לפי"ז הא דמשני דשאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא, דעיולי יומא מקדמינן ואפוקי יומא מאחרי' לי' כי היכי דלא להוי עלן כטינא, זה יצדק למאן דסובר יקנ"ה, אבל למאן דסובר ינה"ק דהבדלה קודם לקידוש ע"כ לא סובר סברא זו דלא להוי עלן כטינא כמו שפי' הרשב"ם שם בד"ה ושמואל אמר ינה"ק עיי"ש. ובטו"ז הל' חנוכה סי' תרפ"א ע"ש. והנה שם לעיל איתא פלוגתא בזה דר' יהושע בן חנני' ושמואל ורבה סוברים דהבדלה קודם לקידוש, ולוי ורב ורבנן סוברים דקידוש קודם להבדלה עיי"ש.

ועפי"ז יתבאר הכל על נכון, דמבואר בבכורות דף ח' ע"ב דר' יהושע בן חנני' אמר אנא חכימא דיהודאי אנא, ואמרינן בברכות דף נ"ח ע"ב אמר שמואל נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעי לבר מכוכבא דשביט וכו' וגם אמרינן בב"מ דף פ"ו ע"א אמר רבה אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, ועוד אמרינן בסנהדרין דף י"ז ע"ב למדין לפני חכמים לוי מרבי, ופרש"י דכל היכי דאיתמר למדין לפני חכמים היינו לוי שהי' לומד לפני רבי, וגרסינן נמי בחולין דף קל"ז ע"ב מאן ריש סדרא בבבל היינו רב עיין ברש"י שם דרב הי' ראש ישיבה ולכך נקרא כך עיש"ה.

ולפי"ז שפיר א"ל אנא לא חכימא אנא אני איני סובר בזה כר"י בן חנני' דאמר אנא חכימא דיהודאי ולא חוזאה אנא דלא כשמואל דאמר נהירין לי שבילי דשמיא, ולא יחידאה אנא דלא כרבה דאמר אני יחיד בנגעים ואהלות, דהם סוברים דהבדלה קודם לקידוש, אלא גמרנא דהיינו לוי דנקרא כן וסדרנא דהיינו רב דנקרא כן, אנא, וכן מורין בבי מדרשא כוותי, דרב ולוי ורבנן סברי דקידוש קודם להבדלה אני סובר כוותייהו והטעם כי היכי דלא לתחזי עליו כמשוי, ושפיר אמרינן דשאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא, עיולי יומא כל כמה דמקדמינן לי' עדיף ומחבבין לי' אפוקי יומא מאחרינן לי' כי היכי דלא להוי עלן כטינא, ולפי"ז מוכח מדברי כאן כגירסת הש"ס דילן דרבה סובר יהנ"ק ולא לוי, עיין ברשב"ם ובתוס' לעיל דף ק"ג ד"ה רבה, ודו"ק היטב כי הוא דבר יקר ונחמד מאוד.

סימן כט

בתו"י יומא נ"א הקשו בהא דקאמר הש"ס שם, חומר בפסח מבתמורה, דפסח דוחה שבת, משא"כ בתמורה, הלא אמרי' בפסחים ד"ו. הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה, וכן תמורתו, משום שנראה לשחיטת הפסח ונדחה, כיון ששחט האחר שוב אינו נראה, משמע הא אם נשחטה התמורה לשם פסח דמהני, וא"כ כשחל ע"פ בשבת, קריבה לשם פסח ודחי שבת עיש"ה.

ונראה לישב, דלכאורה קשה, האיך התמורה קריבה הא יש לחוש שמא ישאל על עיקר ההקדש, ויהיה התמורה חולין שנשחטו בעזרה, והאיך מספיקא קמעייל חולין בעזרה, עי' בתוס' גיטין (דכ"ח ע"ב) ובט"ג שם, ובפרט הכא יש לחוש, שבודאי ישאל על עיקר ההקדש, מכח העונש של התמורה, כדי שלא ילקה כמ"ש הטו"ז (ביו"ד סי' שכ"ג) ובנה"כ שם, וע"כ צ"ל דאוקמא אחזקה, דכמו שלא שאל עד עכשיו לא ישאל אח"כ, משא"כ כשחל ע"פ בשבת, א"י להקריב התמורה בשבת, דחיישינן שמא ישאל אח"כ על עיקר ק"פ, ומתעקר נמי התמורה, כדי שלא ילקה על התמורה, ונמצא הכהנים חללו שבת בעבודתה, והכא ל"ש אוקמא אחזקה, דהא בשבת לא יכול לישאל, ומיושב קושי' התו"י.

סימן ל

תוספתא סוף יומא טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה, והעירו כולם הלא נבילה קיל מתרומה ואמאי מאכילין אותו תרומה.

ונראה לישב עפי"מ שהעלה בשו"ת נוב"י מהדו"ק או"ח סי' ל"ו דטבל שלא ראה פני הבית לפני יו"כ ונעשה טבל ביו"כ, וכן תרומה שנתרמה ביו"כ, אין איסור טבל ותרומה חלין על איסור יו"כ אבל איסור נבילה חל על איסור יו"כ, וא"כ עכצ"ל דמה ששנינו טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה משום שטבל חמור, זהו דוקא בטבל הטבול מאתמול, ובנוב"י שם בהג"ה הרגיש די"ל דטבל מקרי איסור מוסיף לגבי יו"כ משום דטבל אסור בהנאה של כילוי מה"ת, ובמל"מ פ"ב הל' תרומות כתב בשם הר"ש דתרומה אסור בהנאה של כילוי רק מדרבנן, א"כ אפילו אם נאמר דאיסור טבל חל על יו"כ מטעם דהוי איסור מוסיף לענין הנאה של כילוי, מ"מ תרומה שנתרמה ביו"כ לא חל על איסור יו"כ כיון דבתרומה ליכא מוסיף, ולפי"ז י"ל דהתוספתא מיירי בטבל ותרומה שנתרמה ביו"כ דאז נבילה חמירא מתרומה כמ"ש הנוב"י הנ"ל, ולכך מאכילין אותו תרומה.

ולכאורה יש להבין דברי הנוב"י הנ"ל דאיך משכחת תרומה שנתרמה ביו"כ הלא ל"ה שיריים ניכרים, כיון דגם אחר שנתרמה אסור לאכול החולין מכח איסור דיו"כ וכמ"ש כה"ג בפסחים ל"ג בתרומת חמץ, ונראה לומר דהוי שיריים ניכרים לענין הניה של כילוי

דטבל אסור מה"ת ובתרומה מותר מה"ת, ועוד י"ל דהוי שיריים ניכרים לענין קטן דמותר ליתן לקטן החולין, משא"כ טבל אסור מה"ת ליתן בידים לקטן כמ"ש הנוב"י והפרמ"ג או"ח סי' שס"ג, אבל ביו"כ מבואר בעירובין ל': מערבין לגדול ביו"כ הואיל וראוי לקטן.
ואגב אמרתי לתרץ מה שהעירו האחרונים בהא דמבואר במשנה ירושלמי חלה פ"א מ"ט החלה והתרומה חייבין עליהן מיתה וחומש ואסורים לזרים והיינו בח"ש ודוקא לר' יוחנן דס"ל ח"ש אסור מה"ת אבל לר"ל מותר דס"ל ח"ש מותר מה"ת כמבואר ברע"ב ור"ש שם, והקשו מירושלמי תרומות פ"ו דמודה ר"ל באיסוה"נ דח"ש אסור מה"ת, והרי תרומה אסור בהנאה של כילוי עיין מזה בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' י"ב.
ונראה לחלק דדוקא באכילה ס"ל לר"ל דח"ש אסור רק מדרבנן אבל בשתי' י"ל דמודה דגם ח"ש אסור מה"ת לפימ"ש בשו"ת בי"צ או"ח סי' ס"ד דלכך מודה ר"ל בח"ש של איסה"נ דאסור מה"ת כירושלמי הנ"ל לפי דהטעם דחזי לאצטרופי יש לומר באותו חצי זית עצמו דיקיאו ויחזור ויאכלנו, וזהו רק לר"י דס"ל הנאת גרונו אסרה תורה ולא לר"ל דס"ל הנאת מעיו בעינן, והתינח בשאר איסורים אבל באיסורי הנאה גם ר"ל מודה דהנאת גרונו הוי הנאה דכי יכחיש החוש, שוב גם ר"ל ס"ל דאם הקיאו וחזר ואכלו חייב משום הנאה, ומשו"ה מודה ר"ל דח"ש אסור מה"ת באיסה"נ יע"ש.
וא"כ לפמ"ש בשו"ת כתב סופר או"ח סי' קי"ז בשם אביו החת"ס זצ"ל דאע"ג דר"ל ס"ל הנאת מיעיו בעינן, מ"מ בשתי' גם ר"ל מודה דחייב על הנאת גרונו וכמ"ש בגמ' סוכה מ"ט כי שבע איניש חמרא מגרונו שבע, יעש"ה בפרש"י ז"ל, ולפי"ז שייך שפיר בשתי' דחזי לאצטרופי ע"י שיקיאו ויחזור וישתה כמו לר"י באכילה, וע"כ בשתי' אפילו לר"ל ח"ש אסור מה"ת, וא"כ שפיר י"ל דהא דקתני התרומה אסורה לזרים בח"ש גם לר"ל מיירי במשקה דתרומה, ואגב תרומה נקט אסור בכולן, ויש ליישב בזה כמה קושיית בסוגיות הש"ס.

סימן לא

סוכה דף ל"ח ע"ב הוא אומר ברוך הבא והן אומרין בשם ה' מכאן לשמוע כעונה, בעי מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מה אמר להו חכימיא וספריא ורישי עמא ודרשיא אמרו שמע ולא ענה יצא, עיין ברש"י שכתב חכימיא כמשמעו וספריא מלמדי תינוקות. וצריך להבין מאי האריך והשיב בלשון זה, הו"ל בקיצור וחכמים אומרים שמע ולא ענה יצא.
ולהבין דברים חכמים וחידתם נלפע"ד ליישב בדרך נכון מאוד בעזה"י. דהגהות הרש"ש בדפוס ווילנא הקשה הא מתניתין בר"ה דף כ"ד ע"ב הי' עובר אחורי בית הכנסת או

שהי' ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא עש"ה. ותירץ משום די"ל שאני מגילה דכתיב בה נזכרים ונעשים דמשמע אפי' בלב, ואף דאמרינן במגילה י"ח יכול בלב הא מה אני מקיים זכר בפה מ"מ סגי באמירת פה דקורא עכ"ל. מה שתירץ במגילה סגי בהרהור הלב הוכיח הט"א במגילה י"ח ובדף י"ט ע"ב בד"ה חוץ מחש"ו דבמגילה לכ"ע הרהור לא כד"ד דבעי זכירה בפה עש"ה.

ונראה לפענ"ד ליישב קושיתו לכאורה צריך להבין דמאי בעי מיניה מרחב"א דשמע ולא ענה מהו הא מוכיח דשומע כעונה ממנהגא דקריא ההלל דהוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן דשומע כעונה, כמו שהוכיח רבא לעיל, אך זה ניחא לפמ"ש התוס' בברכות דף מ"ה ע"א בד"ה אם רצו לזמן אין מזמנין דיש חילוק בין ברכת המוציא שהוא מדרבנן מוציאין זא"ז, אבל בבהמ"ז שהוא דאורייתא החמירו ע"ש, א"כ אף דמצינן דשומע כעונה גבי הלל אכתי הלל הוא דרבנן וליכא למשמע מיניה גבי ברהמ"ז דאורייתא דשומע כעונה ולכך מבעיא מיניה אם גבי דאורייתא נמי אמרינן שומע כעונה, וכ"כ הצל"ח בברכות דף מ"ה ע"ב בד"ה תנינא שמע ולא ענה יצא עש"ה.

ולפי"ז מיושב נמי קוש' מהרש"ש הנ"ל דמקריאת המגילה נמי אין ראי' דשומע כעונה דמגילה נמי הוא מדרבנן ובעי מיניה גבי דאורייתא אי אמרינן שומע כעונה ודו"ק, והנה הט"א במגילה דף י"ט ע"ב בד"ה ור"י מכשיר בקטן כתב אי מגילה חשוב דרבנן או כד"ת תליא בזה אי מגילה נאמרה ברה"ק לקרות הוי כמו של תורה, אמנם אי מגילה לא נאמרה ברה"ק לקרות הוי רק מדרבנן עש"ה. שזה תליא בפלוגתא דר"י וחכמים במתניתין שם, וכ"כ שם בד"ה ור"ג חזקיה קרא בטבריא בארביסר ובחמיסר דלמ"ד אסתר ברה"ק נאמרה חשוב מגילה כד"ת עיי"ש, ויש להוכיח אמתניתין במגילה דקתני אם כיון לבו יצא דשומע כעונה מהני אף לד"ת משא"כ למאן דסובר דאסתר לאו ברה"ק נאמרה אין להוכיח ממגילה דשומע כעונה מהני אף לד"ת, ועפי"ז מיושב הכל לנכון.

סימן לב

מגילה דף י"ט ע"ב הכל כשרים לקרות המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ר' יהודה מכשיר בקטן ופסקינן בשו"ע או"ח סי' תרפ"ט ס"ב אחד הקורא וא' השומע מן הקורא יי"ח, והוא שישמעו ממי שהוא חייב בקריאתה, לפיכך אם הי' הקורא חש"ו השומע ממנו לא יצא, והקשה המג"א בסק"ד על הב"י דפסק בס"ס תרע"ה גבי נ"ח דקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא הגדול והכא סתם ופסק כדעת האוסרים דבקטן שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא את הגדול עש"ה במחהש"ק.

ונלענ"ד ליישב בדרך נכון מאוד בעזה"י, דהתוס' במגילה י"ט ע"ב ד"ה ור"י מכשיר הקשה באיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מ"ט דר"י דמכשיר הא אינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ייד"ח, ואי הגיע לחינוך מ"ט דרבנן דפסלו, והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן, וא"כ קשה אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן כדאמרינן גבי בהמ"ז דבן מברך לאביו בשאכל שיעורא דרבנן, עש"ה מה שתירץ לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן והטו"א הק' ע"ז עש"ה,

ונלענ"ד ליישב קושי' התוס' עדה"פ, דחכמים ור"י אזלי בזה לשיטתם, דהא הטעם דא' מוציא את חבירו במצוה מבואר בפוסקים או מצד ערבות כמש"כ רש"י בר"ה כ"ט, והרא"ש בברכות כ', או מטעם שליחות כמש"כ הב"ח באו"ח סי' תל"ד. והפמ"ג באו"ח בפתיחה כוללת ח"א אות ע"ז הביא בשם שו"ת סמא דחייא או"ח סי' י"ג וי"ד דבדרבנן ל"ש ערבות, והא דאחד מוציא את חבירו במצות דרבנן הוא מטעם שליחות עיי"ש, ועפי"ז הקשה הפמ"ג שם בח"ב אות כ"ח א"כ קטן דלאו בר שליחות הוא אמאי באכל האב שיעורא דרבנן מוציא בן לאביו כמש"כ המחבר בסי' קפ"ו וגם ערבות ל"ש בקטן כ"ש דעיקר הוא מטעם שליחות, ותירץ דשומע כעונה כמש"כ התוס' בברכות כ"א גבי בעל קרי עיי"ש.

והנה הטו"א מגילה י"ט הקשה אמאי אין חש"ו מוציאין אחרים הא הרהור כדיבור דמי והא אפי' בשומע מן המחוייב א"א לו לצאת אא"כ נוטה אזניו ושומע מה שזה מוציא מפיו, וא"כ בכה"ג בשומע מאינו מחויב בדבר מאי היי דל מכאן קריאה זו אפ"ה יוצא ע"י הרהור דנפשי', ותירץ דבמגילה לכו"ע ל"א הרהור כדיבור דמי דבעי זכירה בפה כמבואר לעיל דף י"ח ע"ש. ולפי"ז קשה אמאי ר' יהודה מכשיר בקטן בקריאת המגילה להוציא אחרים י"ח הא קטן לאו בר שליחות היא כקושי' הפמ"ג הנ"ל וא"ל כתירוצו מטעם הרהור כדיבור דמי הא במגילה נא אמרי' הרהור כד"ד כמש"כ הטו"א הנ"ל והוא קו' נכונה לענ"ד.

ונראה ליישב בדרך נכון, דרש"י בב"מ דף ע"א ע"ב כתב דהא דאין שליחות לקטן ילפינן מתרומה דכתיב איש אשר ידבנו לבו פרע לקטן עיי"ש, וכן נראה מד' התוס' בגיטין ס"ד ע"ב ד"ה שאני ותוס' כתובות י"א גבי גר קטן מבואר בפ"א דתרומות מ"ב קטן שלא הביא ב' שערות ר' יהודה אומר תרומתו תרומה, ור' יוסי אומר אם עד שלא בא לעונת הנדרים אין תרומתו תרומה משבא לעונת נדרים תרומתו תרומה, וכ' הרע"ב בד"ה ר"א תרומתו תרומה היינו בדיעבד דלי"ל לר' יהודה הך דרשא מאת כל איש פרע לקטן, והתוס' יו"ט ד"ה קטן כ' דהכא מיירי בקטן שהגיע לחינוך כמו במגילה עיי"ש, נמצא לפי"ז לר"י

דסובר בקטן שהגיע לחינוך תרומתו תרומה ממילא יכול להיות שליח ושפיר מכשיר ר"י לשיטתו הכא בקטן בקריאת המגילה להוציא אחרים כיון דיכול להיות שליח לר"י, והת"ק דפליג על ר"י הוא ר' יוסי כמבואר בגמ' ור' יוסי לשיטתו דסובר דקטן שהגיע לחינוך אינו יכול להפריש תרומה, ממילא אינו יכול להיות שליח שפיר סובר ה"נ דאינו יכול להוציא אחרים בקריאת המגילה משום דאין שליחות לקטן כמש"כ הפמ"ג הנ"ל ומיושב לנכון קושית התוספות. ועפי"ז מיושב היטב קושי' המג"א הנ"ל על הב"י אמאי בנ"ח קטן שהגיע לחינוך יכול להוציא אחרים ולא במגילה, ולהנ"ל ניחא דמגילה שאני כיון דבה הרהור לאו כדיבור דמי שפיר אינו יכול להוציא אחרים משום דאין שליחות לקטן כקושי' הפמ"ג, ונכון הוא.

ועפי"ז אמרתי דבר נחמד בר"ה כ"ח ע"ב דפריך הש"ס שם למ"ד מצות אצ"כ מהי' עובר אחורי בה"כ ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ומשני לא לשמוע, והא שמע קסבר חמור בעלמא הוא והק' בטו"א התינח בתק"ש איכא למימר כסבור חמור בעלמא הוא, אבל קול מגילה דעלה נמי קאי האי אם כיון לבו מאי איכא למימר, דהכא ל"ל קסבר חמור הוא על קול אדם והניח בצ"ע. ולהנ"ל ניחא דלכאורה קשה מאי פריך מהכא למ"ד אצ"כ הא י"ל דהכא שאני, לכך צריך לכוין לצאת בשמיעה זו משום דהא הטעם דא' מוציא את חבירו הוא מצד שליחות ושלא מדעתו אינו יכול להיות שלוחו כמבואר בב"מ י"ב דילפינן מתרומה שלוחכם לדעתכם, וא"כ כשאינו מכוין למצוה כלל אינו יכול להיות שלוחו, עיין בר"ן והוא קושי' נכונה.

אך זה ניחא דבמצוה דאורייתא שפיר י"ל שהוא נמי מטעם ערבות ושפיר פריך הש"ס מתק"ש שהוא דאורייתא אמאי צריך לכוון לצאת אי מצוה אצ"כ. ולפי"ז מיישב לנכון קושי' הטו"א דאכתי נשאר קושי' הגמ' ממקרא מגילה, ולפי"ז ניחא דמגילה הוא דרבנן ובדרבנן ל"ש ערבות וע"כ הוא רק מטעם שליחות כמש"כ הפמ"ג הנ"ל בשם סמא דחיי שפיר צריך השומע לכוין לצאת, דאל"כ אינו יכול להיות שלוחו שלא מדעתו כנ"ל, ודו"ק היטב כי הוא עצה עמוקה ב"ה.

סימן לג

באור חדש בקידושין דף ט"ז ע"ב בד"ה בפיסקא וחשב"ע, הביא מדרש פליאה מה שעמדו עלי' גדולי הדור, והוא שאל האי מינא את ר"מ אנת מרי' דמתניתין אימא לי טעמא דערלה ואימא לי בשעה דקבילתן אורייתא אמאי לא בעיתו שכרכן לעוה"ב עכ"ל, והוא פלאי דמאי שייכות הני תרי שאלות להדדי ע"ש.

וכראותי זאת אמרתי בחפזי דיש ליישב בדרך קצרה לנכון דשפיר מישך שייכי הני תרי שאלות, דגרסי' במתניתין קידושין דף נ"ו ע"ב המקדש בערלה ובשאר איסורי הנאה אינה מקודשת עיי"ש, וכתבו התוס' בע"א דף ס"ב בד"ה בדמיהן מקודשת לאו משום דלית בי' שו"פ דהא חזי ליהנות שלא כדרך הנאתן או באפרן אלא משום דאסור מה"ת ליהנות בהם עיי"ה.

והקשה בהגהות מל"מ בפ"ה מאישות אמאי אסור לקדש בערלה הא בקידושי אשה מצוה קעביד כמ"ש הר"ן בתשובה ומצות לאו ללה"נ עיי"ש, ותירץ האבני מילואים באה"ע סי' כ"ח סק"ס ובתשובתו סי' כ"א דאע"ג דאמרינן מצוה ללה"נ מ"מ אסור לקדש בערלה משום דמתהני גופי' בהדי מצוה אסור כמ"ש הר"ן בנדרים דף ט"ו גבי קונם הנאת תשמישך עלי דל"א מצללה"נ משום דמתהני גופי' בהדי קיום מצוה הנאה מקרי ה"נ חשיב הנאת הגוף במה שנעשית קנינו ומשתעבדא לי' בהדי מצות קידושין, אולם הביא שם דהרשב"א בנדרים חולק ע"ז וסובר דגם בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצות ללה"נ. אך הקשה דדברי הרשב"א סותרים אהדדי דבסוכה דף ל"א בהא דקאמר רבא מצות ללה"נ כתב הרשב"א ואע"ג דמתהני בעשיית המצוה שמקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב ל"ח נהנה מאיסורי הנאה אלא כשנהנה בגופו של איסור אבל כל שאינו נהנה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריווח ממקום אחר לא חשיב הנאה עיי"ש, ונראה שסותר למ"ש בחידושיו בנדרים דלפי דבריו שם דגם בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצות ללה"נ א"כ אין צריך לחלוקו בין הנאה לגורם הנאה, דהא אע"ג דמתהני שכר בעוה"ב מ"מ אף בהנאת הגוף אמרינן מצות ללה"נ עיי"ש באב"מ.

אך זה ל"ק דהרשב"א לסוכה הם מהריטב"א כמש"כ בשם הגדולים באות הריטב"א עיי"ש, והריטב"א לשיטתו דסובר כהר"ן בנדרים דבהנאות הגוף ל"א מצוה לאו לה"נ דתירץ שם ג"כ כהר"ן גבי קונם הנאות תשמישך עלי' לכך ל"ח בכלל מצללה"נ משום דמתהני גופו בהדי מצוה כמו שהביא בשמו הנמוק"י בנדרים דף ט"ו ע"ש. וכיון שסובר כשיטת הר"ן דבהנאות הגוף ל"א מצות ללה"נ לכך שפיר הוצרך הריטב"א בסוכה לתרץ דשכר עוה"ב ל"ח הנאה כיון שבא לו הריוח ממק"א, וכן בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' ק"ח הביא ג"כ קו' זו מהריטב"א לסוכה והסביר שזו דברי הריטב"א, לכך שכר עוה"ב לא חשיב הנאה כיון דהוא דבר שלא בא מיד אלא לאח"ז, והנאה לא חשיב רק בדבר שיש לו הנאה מיד עיי"ה, והבאתי ראי' לחילוק זה בין הנאה הבאה מיד ובין הנאה הבאה לו לאח"ז, מהא דפסקינן בשו"ע חו"מ סי' ר"ה דתלוהו ויהיב ל"ה מתנה ותלוהו וזבין זבינא זבינא, והביא הרמ"א שם בשם איזה פוסקים דהא דאמרינן דתלוי' וזבין זבינא

זבינא משום דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, זה דוקא כשמקבל המעות מיד גמר ומקנה אבל כשנתן לו שער חוב ע"ז ואח"כ נתן לו המעות כיון דבשעת מכירה לא קיבל המעות מזומנים הוי כתלוי' ויהיב דלא מהני עיי"ש בסמ"ע סק"ה, אלמא דיש חילוק היכי דיש לו הנאה מיד ובין היכא דבא לו הנאה לאח"ז ל"ח הנאה, וה"ה שכר עוה"ב כיון דאינו מקבל מיד רק לאח"ז מכח זה לא חשיב נהנה מן המצוה ושפיר אמרינן מצות ללה"נ כמש"כ הכ"ס הנ"ל.

ובשבת דף פ"ח ע"א אמרינן ויתיצבו בתחתית ההר וכו' מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם תקבלו את התורה מוטב וכו', אראב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא עיי"ש, ובמל"מ בפ"י מהל' מכירה עיש"ה, והקשו המפרשים דמאי שייך מודעה רבא לאורייתא הא קיי"ל דתלוהו וזבין זבינא זבינא, וה"נ הוי תלוהו וזבין כשמקיים המצוה יש להם שכר, ותירץ הפלא"ה בכתובות דף ח' דלכך ל"ה תלוהו וזבין דנתינת התורה הי' שלא עמלק"פ דישראל אמרו נעשה ונשמע ע"מ לקבל פרס והקב"ה כפה אותם שיקבלו ע"מ שלא לקבל פרס הו"ל כאלו כפה אותם ליתן מתנה ותלוהו ויהיב ל"מ לכך שפיר יש להם טענת מודעא עש"ה ובשו"ת בית אפרים בהקדמה לאהע"ז עיי"ש.

ומעתה נבוא לפרש הפליאה דלכאורה צריך להבין שאלת המין לר"מ דאמאי לא בקשו שכר עוה"ב בקבלת התורה הא אם בקשו שכר עוה"ב הו"ל תלוהו וזבין ולא הי' להם טענת מודעא וגם כפה אותם שיקבלו שלא ע"מ לקבל פרס כמ"ש הפלא"ה, ולזה הקדים ושאל לר"מ אנת הוא מרי' דמתניתין דסתם מתניתין ר' מאיר אימא לי טעמא דערלה אמאי קתני במתני' המקדש בערלה אינה מקודשת ואי משום דאסור ליהנות מאיסור הנאה הא מצות לאו לה"נ, ועכצ"ל כיון דאיכא הנאת הגוף בהדי המצוה ל"א מצללה"נ כנ"ל, וא"כ קשה הא בכל מצות דאמרי' בהו לאו ליהנות נתנו האיכא הנאת הגוף שכר עוה"ב ועכצ"ל דשכר עוה"ב כיון שאינו מקבל מיד ל"ח הנאה ואמאי בקבלת התורה לא בעיתו שכרן לעוה"ב, ואפ"ה ל"ח ע"מ לקבל פרס ולכך הי' להם טענת מודעא כיון דאינו נותן השכר מיד הו"ל כתלוהו ויהיב ואמאי לא בקשו שכר עוה"ב בקבלת התורה ודו"ק היטב כי נכון הוא.

סימן לד

קידושין ע"ג ע"א דרש ר' זירא במחוזא גר מותר בממזרת רגמוהו כ"ע באתרוגייהו, עיין במקנה ובאו"ח שעמדו אמאי רגמוהו דוקא באתרוג עש"ה, ובתשו' מהרי"א סי' קצ"ה ואמרתי ליישב בדרך חידוד דבזה רצו לסתור דבריו שאמר גר מותר בממזרת, דהנה הרמב"ם פסק דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, והק' עליו הרשב"א למה כ' רחמנא ספק

ממזר מותר, כיון דבלא"ה שרי כל ספק, ותי' בשו"ת מהרי"ט יו"ד סי' ב' דגבי ממזר שריא רחמנא לגמרי שיהיה בתורת ודאי ולא בתורת ספק ונפ"מ שיהיה מותר בבת ישראל ובממזרת בבת אחת אע"ג דהוי תרתי דסתרי עיי"ש.

והקשה השב שמעתתא שמ' א' א"כ אמאי אמרי' בקידושין דף ע"ג למ"ד גר מותר בממזרת דהיינו לר' יוסי צריך תרי קראי חד למשרי ממזר בשתוקית וחד למשרי שתוקי בישראל וקהל גרים לא איקרי קהל, הא לד' מהרי"ט מחד קרא נפקא תרווייהו דהא חדא בלא"ה שרי מכח ספיקא לקולא, ותירץ דר' יוסי דסובר דגר נושא ממזרת לטעמי' דס"ל בכריתות דל"ב חתיכה אחת מב' חתיכות ולא בעינן איקבע איסורא וממילא סובר דספק אסור מה"ת ושפיר צריך תרי קרא למשרי תרווייהו עכת"ד. נמצא לפי"ז דר"ז דדריש דגר מותר בממזרת כר' יוסי סובר דספק דאורייתא מה"ת לחומרא, ובסוכה מ"א ע"ב איתא ולקחתם לכם, לקיחה ביד כל או"א, לכם להוציא את השאול ואת הגזול, מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא יד"ח בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה, ותוס' שם כ' ובאתרוג השותפין נמי לא נפיק כדמוכח בב"ב דף קל"ז גבי אחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית ולא חשוב שלו כיון דאין מיוחד לו אלא כשאול הוי ואינו יוצא בו ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות מלמדין אותן שיהי' כולן נותן לכל או"א חלקו עמ"ל, ויש לסמוך דכיון דקנאוהו ע"מ לצאת בו ואע"ג דלא פירשו סתמא דמלתא כאלו פרשו כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו.

ובתשובת הרשב"א סי' ת"ו כתב מה שנוהגין ליקח אתרוג ממעות הקהל לצורך הקהל הודיענו הואיל ואינו יכול לאכלו אינו יכול לצאת בו ואפי' נאמר דהו"ל כאלו כל הקהל כאחד גמרו בלב לתתו במתנה עמ"ל למי שרוצה לצאת בו כל שלא אמרו בפה הו"ל דברים שבלב, והשיב ע"ז הרשב"א וגדולה מזו אני סבור שכל שלקחו אותו לצאת בו הציבור יוצאין בו כל או"א דכל שאין בו דין חלוקה אמרינן בי' יש ברירה ובאותו שעה שהוא נוטלו הרי הוא כשלו ואפי' בע"כ של חבירו כדאמרינן בנדרים ר"פ השותפין דאפי' מאן דל"ל ברירה בדאורייתא מ"מ בשותפין שנדרו הנאה זמ"ז מותרין ליכנס כ"א לתוך שלו בחצר שאין בו דין חלוקה דהרי הוא כאלו התנו כל שאתה משתמש בו הרי הוא שלך וכשאשתמש בו הרי הוא כשלי עש"ה, הובא בהה"מ פ"ח מלולב הי"א וכ' דע"ז סמכו בהרבה מקומות שהקהל קונין אתרוג ע"ש, ובריטב"א סוכה מ"א וכ"פ בטור ושו"ע או"ח סי' תרנ"ח וכ' המג"א ס"ק י' דהטעם הוא משום ברירה, ובפמ"ג בא"א ססק"י וסקי"ב כ' דזה דוקא בדיעבד עש"ה. והנה החת"ס בחי' לפ' לוה"ג דף מ"א הק' ע"ז

דאע"ג דמבורר שזהו חלקו המגיעו שעה זו מ"מ אינו אלא קנין פירות, אבל הגוף לעולם משועבד כמ"ש הר"ן בנדרים בר"פ השותפין וא"כ האיך יי"ח אתרוג כיון דאין ברירה.
ולענ"ד ליישב עפימ"ש התוס' יו"ט פסחים מ"ב דהא דאמרינן בדאורייתא אין ברירה זה עצמו חומרת חכמים להחמיר בשל תורה אבל מה"ת יש ברירה לכך בשעת הדחק סמכינן אברירה אף בדאורייתא עי"ש. א"כ ה"נ הא דמותרין באתרוג השותפין זה דוקא בשעת הדחק דחשיב כדיעבד כמג"א ופמ"ג וכתוי"ט הנ"ל, והנה האו"ח בפסחים דף פ"ח הק' על התוס' יו"ט שהרי מד' התוס' שם גבי שה לב"א מוכח דהא דאמרינן דבדאורייתא אין ברירה הוא מה"ת ולא מדרבנן, ותי' בדברי שאול בדרוש לשה"ג פסחים פ"ח, דסברת התוי"ט הוא דכיון דהא דאמרינן בדאורייתא אין ברירה הוא מתורת ספק כמ"ש הב"ש באה"ע סי' קל"א ולשיטת הרמב"ם דכל הספיקות מה"ת לקולא לכך אמרינן מדאורייתא ברירה, רק דרבנן אמרו אין ברירה ואסרי מספק והתוס' לשיטתם דספק אסור מה"ת ולכך סברו דגם מה"ת אין ברירה עש"ה.
ולפי"ז מיושב היטב המאמר שהחלנו בו דכיון דר"ז דרש דגר מותר בממזרת ע"כ סובר דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא כמ"ש הש"ש הנ"ל, וע"כ סובר דהא דאמרינן בדאורייתא אין ברירה הוא מה"ת וא"כ לא יצאו יד"ח באתרוג השותפין כיון דאין ברירה ולכך רגמוהו באתרוגייהו דכיון דנהגו לצאת באתרוג השותפין כמ"ש התוס' והראשונים הנ"ל ומכח דרוש זה נמצא דלא יצאו יד"ח אתרוג ודו"ק היטב.

סימן לה

הרמב"ם ז"ל פי"א ה' נדרים כתב קטן בן שנים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או שנדרו, אם יודעין לשם מי נדרו, נדריהן נדר והקדישן הקדש, ואחר הזמן הזה, שנמצא הבן י"ג ויום אחד, ובת י"ב ויום אחד אעפ"י שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו דבריהם קיימים אעפ"י שלא הביאו שתי שערות, והקשה המשל"מ עליו מנדה מ"ה: דפריך הש"ס לר"י דתוך זמן כלאחר זמן, ממתני' דקתני אחר הזמן הזה אעפ"י שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו נדריהן נדר וכו' האי לאחר זמן היכי דמי אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא, ופרש"י ז"ל אמאי נדריהן נדר הא לאו בחזקת גדול הוא כל זמן שלא הביא שתי שערות וכו' עיי"ש, ולשיטת הרמב"ם ז"ל דבי"ג שנה ויום אחד הוי גדול לענין נדר אעפ"י שלא הביא שתי שערות, אפילו אינו יודע לשם מי נדר, א"כ מאי מותיב הש"ס אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא והניח בצ"ע. יע"ש ובשב שמעתתא, שמעתתא ה' פי"א.

ונראה לישב עפי"ד הש"ש הנ"ל שכ' דטעמו של הרמב"ם הנ"ל הוא מכח קושית התוס' נדה דמ"ו:

שהקשו אמאי בהקדיש הוא ואכלו אחרים לוקין, הא הוי התראת ספק, שמא לא יביא ב' שערות, והתי' דמכח רוב ל"ה התראת ספק, לא ניחא לי', כיון דאנן קיי"ל דחזקה דרבא ל"ה ודאי שיביא ב' שערות אלא לחומרא, לכך הוציא בזה לענין נדר לא תלי' בשערות, והוי גדול בלא שערות, לכך ל"ה ה"ס, אך קושי' התוס' יש ליישב, מכח איגלאי מילתא למפרע, כדאיתא בתוס' (יבמות ד"פ) וכאשר העיר המל"מ, אך המחנה לוי העיר, לפי מש"כ התוס' גיטין (דל"ג), דהוי ה"ס מטעם שמא ישאל על נדרו אח"כ, ומה שתרצו דאוקמא אחזקה דלא ישאל כמו עד עכשיו, ל"ש במופלא הסמוך לאיש, דל"מ שאלה קודם שיגדיל כמ"ש המל"מ (פ"ב מנזירות), ותי' כיון דקיי"ל כאמימר (בשבועות דכ"ח), דאכלה כולה אין נשאלין עלי' רק במחוסר מלקות, א"כ הכא לאחר שלקו אחרים עלי', שוב ל"ה מחוסר מלקות, ול"מ שאלה כשיגדיל עכ"ד. וא"כ מכח איגלאי מילתא למפרע, צריך להמתין עד שיגדיל, שוב הוי ה"ס מטעם שאלה.

אך לפימ"ש העמודי אור (סי"ג), הטעם, דל"מ שאלה במופלא הסמוך לאיש, משום דקיי"ל אין מתירין הנדר עד שיחול, ולגבי הקטן לא חל הנדר עכשיו רק כשיגדיל, וכ"ז ניחא לדידן, דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, משא"כ לר"י דמופלא הסמוך לאיש, ב"ד מצווין להפרישו, כמבואר (ביבמות דקי"ד) מהני שאלה, שוב איכא חזקה דלא ישאל כמו עד עכשיו, וי"ל דלוקין כשיגדיל מטעם אימ"ל, א"כ לא מוכח דהוי גדול בלא שערות, ושפיר פריך הש"ס לר"י, משא"כ הרמב"ם דלא ס"ל כר"י בזה, שוב שפיר איכא ראי' דהוי גדול מיד בלא שערות.

ועוד אמרתי ליישב, אמאי לא פסקינן כרב, דנעשה גדול למפרע, דהא ע"כ צ"ל מטעם אגמ"ל כמ"ש התוס', ואגמ"ל הוי מטעם ברירה עי' בר"ן (ר"פ השותפין), א"כ רב דסובר יש ברירה כמבואר (בביצה דל"ז), שפיר סובר אגמ"ל, משא"כ לדידן דפסקינן אין ברירה לא יכולין לומר אגמ"ל, לכך לא פסקינן בזה כרב משום דהוי ה"ס ודו"ק.

סימן לו

תוספתא רפ"ק דתמורה מבואר דתמורה היא בין בחול ובין בשבת והממיר סופג את הארבעים, וכן מבואר ברמב"ם ז"ל פ"א הל' תמורה דהממיר אפילו בשבת סופג את הארבעים, ואינו מובן מהו הרבותא דשבת, ועיין טל תורה תמורה ומנ"ח שעמדו בזה.

ונ"ל דלכאורה קשה איך לוקין על תמורה הלא הוי התר"ס שמא ישאל על עיקר ההקדש ונעקרה גם התמורה כדאיתא נזיר ל"ג, ואין לומר דמוקמינן על חזקת איסור של עיקר

ההקדש, דהרי לפי הרמב"ן גיטין ס"ד הובא בב"ש אהע"ז סי' ל"ה סק"ל לא מהני חזקה של זה לגברא אחרינא יע"ש. ובשו"ת נוב"י מהדו"ק יו"ד סי' ו', וה"נ ל"מ חזקה של בהמת הקדש על התמורה, ועכצ"ל דאוקמא גברא על חזקתו דכמו שלא שאל עד עכשיו קודם שעבר עלי' כן לא ישאל ג"כ אח"כ, כיון שמתרין אותו ולא שאל כמ"ש התוס' גיטין ל"ג ומכות ט"ו יע"ש, ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' ט' וכל זה במימר בחול, אז י"ל דאוקמא אחזקתו כנ"ל אבל בשבת דאין שואלין בשבת דמבואר במשנה ביצה ל"ו ושבת קנ"ז דאין שואלין בשבת א"כ הו"א דלא ילקה בשבת משום דהוי התר"ס, לכך הוצרך לאשמעינן רבותא דאפי' בשבת לוקה משום דבתמורה גלי קרא דלוקה אפי' בשוגג ובלא התראה כמ"ש התוס' רפ"ק דתמורה.

ובאופן אחר י"ל לפמ"ש תמורה ד' כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ופריך הגמרא מתמורה דמבואר במשנה לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים ומשני דגלי קרא והי' הוא ותמורתו יהיה קודש, וא"כ י"ל דזה דוקא כשעושה תמורה בחול גלי קרא דמהני דתמורה חמור דל"מ בה שאלה אבל כשממיר בשבת דעבר על איסור דאין מקדישין בשבת והקדש קיל דמהני בה שאלה, עיין שו"ת חת"ס יו"ד סי' ו', הו"א דאמרינן כ"מ דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני, ולכן אשמעינן דגם בשבת מהני וחלה התמורה וכשיטת הרשב"א בקידושין ס"ז דלכך בקידושין היכי דעביד מהני, כיון דגלי קרא בחיי"ל דמהני הקידושין ולא אמרינן אי עביד לא מהני כמ"ש תמורה ה' ה"ה ג"כ בשאר איסורי קידושין מהני, וכן הכא בתמורה דגלי קרא דאי עביד מהני, הה"ד היכי דאיכא עוד איסור אמרינן ג"כ אי עביד מהני וזאת היא הרבותא דמהני התמורה אפילו בשבת.

סימן לז

הטור באו"ח סי' א' וכן המחבר בשו"ע שם סעיף ה' כתב:

טוב לומר בכל יום עשרת הדברות, והוא נובע ממס' תמיד פ"ה אמר להם הממונה, ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברים עיי"ש, והקשה הב"י הרי אמרינן בסופ"ק דברכות י"ב, שביטלום בגבולים מפני תרעומת המינים, ופירש"י שלא יאמרו לע"ה אין שאר תורת אמת, ותדע שאין קורין אלא מ"ש הקב"ה ושמעו מפיו בסיני.

ונ"ל לתרץ, דלכאורה יש לדקדק בדברי רש"י אמאי נקט שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורת אמת, דוקא ע"ה, הול"ל סתם, שלא יאמרו אין שאר תורת אמת, כמ"ש בירושלמי סתם, בדין הי' שיהיו קורין עשרת הדברות בכל יום ומפני מה אין קורין אותן מפני טענת המינין שלא יהיו אומרין אלו לבדן ניתנו לו למשה בסיני

אולם יש לומר דבדיוק נקט רש"י זאת, עפימ"ש הש"ס במנחות דף צ"ט ע"ב, אר"י משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה, ופרש"י שלא יאמר בק"ש סגי ולא ירגיל בניו לת"ת, ורבא אמר מצוה לאמרו בפני ע"ה, ופרש"י דסבר משום ק"ש נוטל שכר גדול כזה, כי אז תצליח את דרכיך, אם הי' עוסק כל היום כל שכן ששכרו גדול ומרגיל את בניו לת"ת עכ"ל.

ומעתה י"ל, כל זה כשלא הוקבעו עשרת הדברות בק"ש ידעו שיש עוד ת"ת ומרגילין בניהם לת"ת, אמנם כשקבעו בק"ש בפירוש עשרת הדברות, אמרי המינין לע"ה בק"ש קיים כל התורה שאין עוד שאר תורה רק אלו לבדן שניתנו למשה בסיני ולא ירגיל את בניו עוד לת"ת כמו שאמר הש"ס במנחות הנ"ל דדבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה שלא יאמרו בק"ש יוצאין ת"ת ודו"ק.

סימן לח

א) **ש"ע** או"ח סי' תרצ"ד ס"ד איתא במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונתנם במקום שירצה. ומקור דין זה הוא מהמרדכי כמבואר בב"י, וכתב האלי' רבה שם דבכל בו ובמהר"ל ובתשב"ץ סי' קע"ג, כתבו במקום שאין מנין יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ויתנם במקום שירצה, ודוחק לומר שטעות נפל בכל אותן המקומות, וע"כ הגיה דצ"ל גם בש"ע במקום שאין מנין חלף במקום שאין עניים, עש"ה שהניח בצ"ע.

ונוסח זה אין לו הבנה כלל (וכבר נתקשה בה הברכ"י בשיורי ברכה במקומה), כי מדוע במקום שאין מנין יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ולתנם במקום שירצה כיון שיש עני במקומו. ואמרתי בעזה"י הכוונה דמבואר בכל בו סי' קט"ז בדין תקנת ר"ג מאוה"ג ושאר הגאונים, כ' וז"ל וכל הנדרים שאדם נודר בביהכ"נ ישלם באותו שנה אם יש מנין קבוע, ומשנכנס אדר דסמוך לניסן עד הפורים כל העוברים תוך העיירות וכפרים אם יש לשם מנין קבוע יש חרם קדמונים לפרוע מעות פורים לחלק לבני העיר אם ישאלם לו אחד מבני העיר ואם אין לו תובעים לא חלה עליו החרם עכ"ל.

נמצא לפי זה מבואר היטב כוונתם דמקום שאין מנין אין מחוייב לחלק מעות פורים לעניי העיר שם רק לעכב לעצמו ויתנם במקום שירצה, דהתקנה שמחויב ליתן מעות פורים במקום שעובר שם היה רק במקום שיש מנין ולא במקום שאין מנין כמבואר בכל בו הנ"ל.

כתבתי תשובה להרב הגאון מאו"ה אבדק"ק ברעזאן (שליט"א) זצ"ל וכתבתי זאת בתוך התשו', והשיב בזה"ל:

מ"ש בהא דאו"ח סי' תרצ"ד ס"ד עפ"ד הכל בו סי' קט"ז יישר חילו ואפריון נמטיי' כי קולע אל המטרה והוא אמת לאמיתה של תורה.

ב) **ואגב** שהנני עומד באותו ענין אציע מה שאמרתי זה י' שנים ליישב קו' הגאון בעהמ"ח ס' יריעות שלמה זצ"ל מה שאמר לי בנו הרב החריף הגביר מו"ה ישראל אולמאן ע"ה שמצא כ' על גליון ש"ע שלו בהא דכ' המחבר במקום שאין עניים יכול לעכב לעצמו ונותנם במקום שירצה, והקשה לפי"מ דאמרי' בגיטין דף ל' ע"א המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם מחלקן, ופריך הש"ס הא לא אתי לידי' והאיך יצא בזה ידי נתינה, ומשני דמיירי במכירי כהונה ולויה, ושמואל אמר במזכה להם ע"י אחר, חזינן דיוצא ידי מתנות כהונה ולויה ומעשר עני במזכה ע"י אחר אע"ג דלא אתי לידיה, וא"כ ה"נ במתנות לאביונים אמאי לא מזכה לעניים ע"י אחרים ומקיים בזה מצות צדקה ומתנות לאביונים בזמנו עכת"ק. והיא קוש' נכונה.

ואמרתי ליישב בדרך נכון עפימ"ש הגאון הנ"ל בעצמו בס' היקר יריעות שלמה ביו"ד סי' ס"א לפמ"ש רש"י בב"מ דף י"א ע"ב למ"ד טובת הנאה אינו ממון הוי הפקר א"כ ק' אמאי צריך לשנוי' בגיטין במזכה ע"י אחרים הא יכול הבעה"ב עצמו לזכות להם, דהא משעה שהפריש את התרומה ומעשר הוי הפקר ואין לו בו אלא טוה"נ ואינו ממון, א"כ יכול הבעה"ב עצמו לאחר הפרשה לזכות להם מכח הפקר והוי כאתי לידי' ואמאי צריך לשנוי במזכה עי"א, ותי' דבעה"ב אינו יכול בעצמו לזכות להם מכח הפקר משום דהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים כמו בלקט שכחה ופאה כמבואר בב"מ דף ט', אבל במזכה ע"י אחר לא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דהא זכי רחמנא לבעה"ב שיכול ליתנו למי שירצה (וכ"כ סברא זו בקצוה"ח סי' ק"ה) אבל אם בעה"ב זוכה בעצמו להם מכח הפקר אמרינן דלא מצי כיון דל"ה נותן רק מצד הפקר זכה להם, הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים. ועפי"ז העלה במכירי כהונה דפירש"י דאסחי להו שאר כהנים ולוי' מיניה, ממילא ל"ה חב לאחרים שפיר מצי בעה"ב לזכות להם בעצמו מתורת הפקר עכת"ד.

ולפי"ז מיושב היטב קושייתו הנ"ל בשלמא כשבעה"ב רוצה לזכות עבור איש פלוני ידוע הוי שפיר תולבע"ח כמו התם שרוצה לזכות עבור פלוני שהלוה לו, לכן אינו יכול לזכות להם בעצמו משום דחב לאחרים אבל כשרוצה לזכות לעניים בסתם לענין שימצא ראשון ל"ה תלב"ח במקום שחב לאחרים כמובן, ועי' בגיטין דף י"א ע"ב דסברו חכמים דא"י ללקוט פאה עבור פלוני עני משום דחב לאחרינא רק יתננו לעני הנמצא ראשון.

ומעתה ה"נ במתנות לאביונים שהוא מפריש מעות שלו וזוכה לעניים בסתם לעני הנמצא ראשון ולא עבור עני פרטי בזה ל"ה חב לאחרים, וא"כ שפיר יכול בעצמו לזכות להם בתורת הפקר ומקיים בזה מצות מתנות לאביונים בזמנו וא"צ לזכות להם ע"י אחר.

סימן לט

הטו"ז ביו"ד סי' שכ"ג הקשה האיך מצינו כרת בשוחט קדשים בחוץ דודאי מיראת העונש ישאל לחכם לשיטת הפוסקים דמהני חרטה כזו עיי"ש. ובנה"כ כתב דמשכחת דהיכא דעומד במרדו ואינו מתיר, ובשו"ת חו"י סי' ק"ל כתב דמשכחת בשוחט קדשים דחברי' דהוא לא מצי למישאל עלה עיי"ש, ובשו"ת שאילת יעב"ץ סי' צ"ח מה שנדחקו ליישב זאת. ולפע"ד צ"ע על דבריהם דהא שפיר משכחת בכמה אופנים דל"מ למישאל עלה.

א) **כגון** בתמורת קדשים דאנן קיי"ל דאין נשאלין על התמורה כמבואר בנזיר דף ל"א דתמורה בטעות הוי תמורה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מהל' נדרים עיי"ש, ובקצוה"ח סי' רנ"ה, ואף דאמרינן בנזיר דף ל"ב דאע"ג דאין נשאלין על התמורה מ"מ היכא דמיתעקר עוקר הקדש מיתעקר נמי בתמורה עיי"ש, ובתוס' שם, וא"כ שוב משכחת שאלה נמי בתמורה היכא דשואל על עיקר הקדש, מ"מ משכחת דעיקר הקדש אינו עוד בעולם שכבר קרב ואינו יכול למישאל עלה.

ב) **משכחת** בקדשי עכו"ם דאנן פסקינן כר"י דבקדשי עכו"ם חייב משום שחוטי חוץ כמבואר בזבחים דף מ"ה וברמב"ם בפי"ט ממעה"ק עיי"ש, ומבואר במל"מ בפ"י מהל' מלכים שבקדשי עכו"ם לא מהני שאלה עיי"ש, ובתוס' נזיר דף ס"ב.

ג) **משכחת** בהקדש של מופלא הסמוך לאיש דאמרינן בנדה דף מ"ו דהקדישן הקדש ומבואר בירושלמי בפי"א מיבמות דחייב כרת בשחוטי חוץ על הקדישן עיי"ש, והמל"מ בפ"ב מנזירות העלה דמופלא הסמוך לאיש אינו יכול לישאל על הקדישו עיי"ש ובמחנה לוי במס' נדה דף מ"ו שכ"כ.

ד) **משכחת** בקרבן ציבור דלא מהני שאלה משום שאין לו בעלים מיוחדים כמש"כ הטו"א בר"ה כ"ח.

ה) **משכחת** נמי בבכור דלא מהני שאלה כדמוקי הש"ס בשבועות דף כ"ד ע"ב דמתני' בכריתות דיש אוכל אכילה אחת וכו' דמיירי בבכור עיי"ש.

ולכל החמשה אופנים שכתבתי שפיר משכחת כרת בש"ח בכל הקרבנות באופן הנ"ל דל"מ שאלה.

ועל דברי הש"ס בשבועות הנ"ל נמי קשה אמאי דחיק לאוקמא דמיירי דוקא בבכור דל"מ שאלה אמאי לא מוקמי' דמיירי בקדשי עכו"ם או בתמורת קדשים כנ"ל, ובהקדש

של מופלא הסמוך לאיש לא מצי לאוקמא, דהא מבואר בנדה מ"ו ע"ב דאין חייבין על הקדישן קרבן מעילה עיי"ש, ובמתני' דכריתות קתני נמי אשם מעילות אך קושי' הנ"ל קשה, וגם יכול לאוקמי דמיירי שמתו בעלי' אחר הקרבה ואינו יכול למישאל עלה.

אך נראה לי ליישב קושי' הנ"ל לפימ"ש המחנה לוי והשעה"מ ובנתיבות סי' ר' ליישב קושי' המהרש"א שהקשה אמאי לא מוקי לה הש"ס בשבועות דמיירי לאחר שחיטה וזריקה דלא מהני שאלה כמ"ש התוס' בכריתות י"ג ע"ב, משום דהש"ס בשבועות אזיל אליבא דרבא ורבא סובר דאכלה כולה אין נשאלין עלי' כמבואר בשבועות כ"ז, וא"כ שוב קשה דלחשוב נמי שבועה ומשכחת לה בשאכלה כולה דאין נשאלין עלי', אע"כ דרבא סובר כיון דעיקר שבועה איתא בשאלה אע"ג דהשתא ליתא בשאלה מ"מ חשיב מידי דאיתא בשאלה ולא קתני, א"כ הקדש נמי חשיב מידי דאיתא בשאלה אע"ג דהשתא ליתא בשאלה עיי"ש.

ולפי"ז מיושב היטב קושי' הנ"ל דל"מ לאוקמי בתמורת קדשים או בשמתו בעלי' דל"מ למישאל עלה, דהא מ"מ הי' משכחת שאלה על התמורה היכי דהי' שואל על עיקר הקדש, וגם קודם שמתו בעלי' הי' יכול למישאל עלה ושפיר חשיב מידי דאיתא בשאלה כנ"ל, ועל הקושי' הנ"ל אמאי לא מוקמינן לה דמיירי בקדשי עכו"ם נמי יש ליישב לפי הגירסא במתני' שם בזבחים מ"ה, דר"מ סובר דאין חייב משום פיגול ונותר ועמא על קדשי עכו"ם עיי"ש ובמתני' בכריתות קתני נמי ר"מ אומר אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב, ולר"מ ל"מ לאוקמי דמיירי בקדשי עכו"ם, ועפי"ז מיושב היטב דקדוק המפ' דאמאי צריך להביא הש"ס בשבועות דברי ר"מ עיין במחנה לוי.

ולפי"ז ניחא דבלא ר"מ לא קשה והרי הקדש דהי' יכול לאוקמא דמיירי בקדשי עכו"ם דל"מ שאלה, וא"כ לא קשה נמי דלחשוב נמי שבועה דזה ידע המקשן דמידי דאיתא בשאלה לא קתני רק דקשה לי' והרי הקדש נמי איתא בשאלה ודחיק לי' לאוקמי בבכור כנ"ל בשם המפרשים, אבל אי מיירי בקדשי עכו"ם ניחא ולכך הביא הש"ס דברי ר"מ, ולר"מ לא מצי לאוקמא דמיירי בקדשי עכו"ם ושפיר קשה דלחשוב נמי שבועה ודו"ק, אך קושי' הנ"ל קשה דהי' יכול לאוקמי דמיירי בקרבן ציבור דלא מהני שאלה כמ"ש הטו"א הנ"ל.

אמנם קושי' הטו"ז הנ"ל יצדק דהא דילפינן מקרא דהשוחט עוף קדשים בחוץ דחייב כמבואר בזבחים ק"ז עיי"ש, וע"ז שפיר קשה דהאיך יכול לחייב כרת משום שחוטי חוץ בשחיטת עופות הא בוודאי ישאל עלה, ואין יכול לאוקמא הקרא דמיירי בתמורה דהא

מבואר בתמורה דף י"ג דהעופות והמנחות אין עושין תמורה, וגם בקרבן ציבור לא מצי לאוקמא דבעוף לא שייך קרבן ציבור כמ"ש הרמב"ם בפ"א ממעה"ק הל' ד' עיי"ש.

אך יש ליישב זה ג"כ בשאר אופנים הנ"ל דמיירי בהקדש עכו"ם דעופות נמי מקבלים מהם כמבואר במנחות ע"ג ע"ב וגם בהקדש של מופלא הס"ל או בשמתו בעלי' או בקדשים דחברי', אולם אכתי קשה בהא דאמרינן בחולין דף מ' דהשוחט חטאת בשבת לחוץ לע"א דחייב ג' חטאות ומוקי לה דמיירי בחטאת העוף עיי"ש, שם שפיר קשה האיך משכחת כרת משום שחוטי חוץ הא בוודאי ישאל עלה, ואין לומר דמיירי בקדשי עכו"ם או במופלא הס"ל דהא מבואר ברפ"ק דשקלים דאין מקבלין מהעכו"ם חטאות עיי"ש, וברמב"ם בפ"ג ממעה"ק, וגם במופלא הס"ל אין מקבלין מהם חטאת כמבואר בירושלמי בפי"א דיבמות, וגם התירוץ הנ"ל דמשכחת לה בשמתו בעלי' נמי ל"ש הכא דהא חטאת שמתו בעלי' למיתה אזלי

אך זה יש ליישב לפימ"ש רש"י בנזיר דף כ"א דהא דאמרינן חטאת שמתו בעלי' למיתה אזלי בה דווקא בבהמה, אבל לא בעוף עיי"ש, ובשעה"מ פ"ה מפסולי המוקדשין שהביא תוספתא בפ"א מתמורה דמבואר כן, הגם דבש"ס דילן בגיטין כ"ח ובנזיר י"ב מבואר דאף בחטאת העוף אמרינן דחטאת שמתו בעלי' למיתה אזלי מיישב היטב בה השעה"מ שם, דזה תליא בפלוגתא דר"ש ורבנן עיי"ש, אמנם אכתי קשה דהא הש"ס קאמר שם דלכך נקט חטאת כיון דקניא לי' לכפרה כדידי' דמיא, וא"כ ע"כ לא מיירי שמתו בעלי', וגם תירוץ החות יאיר הנ"ל שכתב דמשכחת כרת בשחוטי חוץ בקדשים דחברי' נמי לא שייך הכא כיון דמיירי בקרבן דידי', וגם אין לומר כתי' הנקודות הכסף הנ"ל דהברייתא מיירי דחייב משום משום שחוטי חוץ היכי שעומד במרדו ואינו מתיר אותו, אכתי קשה דאמאי פריך הש"ס שם למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו אש"ח לא לחייב וכו' הא אפי' למ"ד אין אדם אוסר דשא"ש נמי קשה אש"ח לא לחייב הא כיון דיכול למישאל עלה וגם בוודאי ישאל עלה אח"כ כדי שלא להתחייב כרת משום ש"ח, א"כ הוי כדידי' מכח הואיל דמיתשל עלה ושפיר יכול לאסור וצ"ע.

ונראה לפע"ד ליישב קושי' זו דהא לכאורה קשה על שיטת הרשב"ם ב"ב דף ק"ך דמהני שאלה בשחוטי חוץ הא מבואר ברש"י קידושין נ"ו דבש"ח אסור בהנאה ואף להתוס' דחלקו שם על רש"י מ"מ מבואר במקנה שם דלר"מ דסובר דכ"מ שנאמר לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ש"ח אסור בהנאה עיי"ש, דתליא בפלוגתא א"כ קשה דהא כיון דש"ח אסור בהנאה ואיסור הנאה לית לי' בעלים כמבואר בנדרים

דף פ"ה והאיך יכול למישאל עלה כיון דאינו שלו ועכצ"ל דרשב"ם סובר כאותו מ"ד דש"ח מותר בהנאה.

ועפי"ז מיושב היטב קושי' הנ"ל די"ל דהברייתא אתיא כר"מ ולר"מ לא מהני שאלה בש"ח, ואף שהמקנה כתב שם דבעוף ל"ש הך איסור דלא תוכל לאכול בשעריך דזה מיירי דדווקא בבהמה ולא בעוף עיי"ש, פלא גדול הוא בעיני מדוע לא הביא דברי התוס' ביבמות דף ל"ג ד"ה אלא מליקה עיי"ש שכתבו היפך מדבריו דאף בעוף שייך הך אילור מהך קרא.

ועפ"י הנ"ל יש ליישב דברי הרמב"ם בפ"ד משגגות שהביא הברייתא דהשוחט בשבת בחוץ לע"א דחייב ג' חטאות דמיירי דווקא בחטאת העוף ובחצי קנה פגום עיי"ש, והקשו עליו הא הרמב"ם פסק דאין אדם אוסר דבר שא"ש אמאי צריך לאוקמי בכה"ג עיין בלח"מ ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קל"א עיי"ש, ולפי"ז ניחא דהרמב"ם סובר דש"ח מותר בהנאה, א"כ יכול לישאל על שחוטי חוץ ולכך אף למד דאין אדם אוסר דשא"ש הוצרך לאוקמא דמיירי בחטאת העוף ובחצי קנה פגום כיון דהוי כדידי' משום הואיל דמיתשאל עלה כדי שלא יתחייב משום שחוטי חוץ כקו' הנ"ל, ודו"ק, ויש להאריך בזה אך קצר הגליון מהשתרע.

סימן מ

נודעת קושית האחרונים למה אין שוחטין לחולה בשבת ע"י שנים ולא נצטרך לבוא לידי חלול שבת, ולכאורה יש לומר לפמ"ש המפרשים דאע"ג דשניים שעשאו מלאכה פטורי' זה דוקא מכרת אבל בעשה שבתון עובר כל או"א, עיין בשו"ת חסד לאברהם חאו"ח סי' כ"ט עייש"ה, א"כ מוטב שישחט א' ולעבור על איסור חמור משיעברו שנים על איסור קל כעין סברת הר"ן הידוע דריבוי איסורי' חמור מאיסור סקילה, ה"נ כן הוא. והבאתי ראי' לסברא זו דאע"ג דשניים שעשאו פטורי' זה דוקא מכרת אבל על איסור עשה ולאו עובר כל או"א ממ"ש המקור חיים סי' תמ"ו דלענין לאו דשביתת בהמתו ובשאר לאוין אף ב' שעשאו חייבי' דדוקא גבי כרת גלי קרא בעשותה אותה העושה כולה חייב, משא"כ בשאר לאוין באיסור עשה עיי"ש. וכ"כ התבו"ש בסי' י"ז בענין לאו דאותו ואת בנו אף ב' שעשאוהו חייבים ולא ילפינן לאו מכרת עיי"ש, א"כ ה"נ גבי עשה דשבתון עוברי' אף בב' שעשאוהו.

ועפי"ז אמרתי ליישב המכילתא פ' בא וז"ל:

ולא תותירו ממנו עד הבוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו מה ת"ל עד הבוקר מגיד שאינו נשרף אלא לאחר ט"ז, ר' ישמעאל אומר א"צ הרי אומר כל מלאכה לא

יעשה בהם שריפה מעין מלאכה מ"ת הבוקר אלא שאם חל ששה עשר להיות בשבת שאינו נשרף אלא לאור י"ז עש"ה. והוא תמוה דביו"ט א"צ קרא דאינו דוחה ולשבת סד"א שידחה ויו"ט יהי' חמור בזה משבת, עיין בשו"ת חת"ס או"ח סי' פ"ה, וזה ניחא דמבואר בירושלמי ריש פ"ק דהוריות ר"י סבר דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב עיי"ש, א"כ סובר ע"כ ר"י כר"ש דשניים שעשאו מלאכה בשבת פטור אף בזה אינו יכול וזה אינו כמבואר בשבת דף צ"ג ע"א דזה תלי' בזה, ועיין במגינת שלמה שם.

ולפי"ז שפיר קאמר ר"י דעל יו"ט לא צריך קרא דאינו דוחה כמ"ש הש"ס בשבת דף כ"ד ואי דאישרף ע"י ב' הא ביו"ט ב' שעשאו חייבין כיון שהוא רק איסור לאו, אולם אם חל ששה עשר להיות בשבת הו"א דישרף הנותר ע"י ב' דהא בשבת ב' שעשאו פטורי' ולכך גלי קרא דאינו נשרף אלא לאור י"ז ודו"ק. אולם בשו"ת שמחת יו"ט סי' נ"ט העלה דגם בשאר איסורי לאוין אמרי' ב' שעשאו פטורי' עיי"ש. אולם סברא זו מופרכת מדברי הירושלמי פ"ב דחגיגה דאמרי' שם בשעת עקתא היו מטענין לון מיטילין כדי שיחללו שבת בהוצאת משאות והי' מתכוונים לשאת בשניים כדי להוי ב' שעשאו דפטורין בשבת עיי"ש, א"כ חזינן דלא אמרי' סברא זו דמוטב שיעבור א' איסור חמור משיעברו שניים איסור קל.

אמנם י"ל שם שאני כיון דגם חבירו הי' עובר בלאו הכי איסור חמור בהוצאות משאות ולכך מוטב שיעברו שניים באיסור קל משיבור כאו"א באיסור חמור משא"כ בחולה בשבת שפיר י"ל סברא זו דלכך לא שוחטין ע"י שניים משום דהוי ריבוי באיסורין דכל או"א עובר על איסור עשה שבתון. ומיושב נמי קושי' המפרשים אמאי שחיטת קרבנות ומילה דוחה שבת יעשה ע"י ב', ולפי"ז ניחא, אך אכתי קשה לשיטת רש"י בשבת דף קי"ד סוף ע"ב בד"ה אלא לאו לקניבת ירק, דביוה"כ ליכא עשה דשבתון במלאכה עיי"ש, א"כ שוב קשה אמאי שוחטין לחולה ביו"כ וכן מלין ביו"כ אמאי לא יעשה ע"י ב' שעשאו פטורי' ביוכ"פ כמו שבת, וצ"ע.

סימן מא

אמר בהמ"ח אני רואה לנחוץ לתת כאן מקום לשתי תשובות, שהם הלכה למעשה, שהציע כאאמו"ר הגה"ג הי"ד לפני שני גדולי הדור, והם הרב הגאון המובהק המפור' מו"ה משה הירש פוקס, אבד"ק גראסווארדיין זצ"ל, בעהמ"ח שו"ת יד רמה, ומשנהו הוא הרב הגה"צ בו"ק חו"פ המפורסם מו"ה חיים צבי טייטעלבוים, אבד"ק סיגעט זצ"ל, בעמ"ח שו"ת עצי חיים, וזאת אשר השיבו לכאאמו"ר זצ"ל.

ב"ה, יום ה' תרומה תרס"ד לפ"ק. לכבוד ידי"נ הרה"ג החריף ובקי עצום מוה"ר

פנחס נ"י ראב"ד קהלתינו יצ"ו
את מכתבו מיום ג' קבלתי לעת ערב ולא הי' לי פנאי להשיב מיד ואחר עד עתה והנני להשיב על פקפוקיו, מעכ"ת נ"י כתב וז"ל:
לפי דעתי אין כאן קפידא לחלוץ בתוך ג"ח בנ"ד אף לדברי החת"ס דהא לפי ששמעתי היא אשה זקנה קרובה לששים שנה ואינה ראוי' לילד וכו' אלו דבריו. הנה אני ידעתי מפי הבעל וידידינו מו"ה אנשיל שווארץ נ"י שהיא כעת בת נ"א שנה, וכאשר נישאת לבעלה הראשון היתה בת ט"ז, וכל זה מבורר מתוך המאטריקען צייגניססע, וא"כ הרי היא ראוי' לילד דכל שנשאת פחות מכ' יולדת עד ששים הא חדא, ועוד מה שרצה מעכ"ת נ"י לדמות דין זה להא דהוחלפו נשותיהן דאם היא קטנה שאינה ראוי' להוליד ל"ג משום דל"ש, במחכ"ת זה ליתא, ועיין בשלט"ג ר"פ האשה שהלך בעלה למדה"י דאם בא בעלה תצא מזה ומזה בגט, כתב הש"ג שצריכה להמתין ג' חדשים מזמן נתינת הגט מהבעל השני אפילו היא קטנה יעיי"ש, והביאו הכה"ג בסי' י"ג.
והנה זה הבעל השני נשא בשוגג באיסור ובודאי לא שכיח דעד א' או לדינא אפילו ב' עדים יעידו שקר ועי"ז תנשא אשת איש לאחר ואעפ"כ צריכה להמתין ג"ח אפילו בקטנה, והלא ביבמה שניסת לזר דתצא מזה ומזה הוא ממש נידון זה, ועכצ"ל או דהוחלפו נשותיהן ל"ש יותר משא"כ נישואי אשה שהעידו עליה בשקר או בדדמי והאשה לא תידוק, וכמו כן בנידון דידן, או דכל שנעשה ע"י נישואין דין א' לו דאפילו בקטנה גזרו כיון דהוי נישואין דאחר, משא"כ בהוחלפו דלא הוי רק זנות ובזנות דקטנה ודאי לא גזרו דאין הזנות שכיח בקטנה וגם דמהפכת ומזנה, ונהי דבהוחלפו שחשב הבעל והאשה שהיא אשתו ואינה מהפכת כמ"ש הרי"ף ורא"ש, מ"מ לא החמירו בקטנה כיון דמ"מ אינה בסוג נישואין של אחר, משא"כ בנישאת בטעות והנשואין חלין ובאשה שהלך בעלה עכ"פ מדרבנן הוצרכו גט משום דיאמרו גירש זה ונשא זה, וא"כ בעיני העולם היא כא"א שנשאת ונתגרשה דאפילו קטנה צריכה להמתין ג"ח והוא ברור ומוכח לדברי השלטי גבורים.
ומש"כ מעכ"ת נ"י וראי' ברורה לזה דהא פסקינן בריש סימן קנ"ט דהיבמה שנתקדשה לזר דמותר ליבם ולחלוץ מיד ולא אמרינן דצריכה להמתין ג"כ וכו' עכ"ל, במחכ"ת מי אמר לו שמותר לחלוץ מיד, זה לא נתבאר וע"ז אנו דנין, מ"מ נלענ"ד דהדין אתו בזה, אבל לא מטעמי' דכבר כתבתי מהש"ג דאין לדמות נידון זה להוחלפו נשותיהן, וגם ממקומו הוא מוכרע, דא"כ נפל כל דינו של החת"ס בבירא כמו שהרגיש גם מעכ"ת נ"י מהגמרא יבמות מ"א ע"ב דהא אם יבא אליהו ויאמר לא נתעברה הרי היא עולה ליבום דבקטנה

לא גזרו וא"כ אפילו בנשואין לא יהי' צריך להמתין ג"ח. אבל מ"מ הדין אמת לע"ד עכ"פ לחת"ס ואבאר דברי.

דהנה כדברי החת"ס מבואר ג"כ בתשו' כנ"י סימן ס"ז בד"ה עוד לאלקים פתרונים וכו' אלא שהוא סובר עוד יותר דלא מהני הפרשה מהבעל קודם שיתן גט דהא גזרו אף בהיה בעלה בבית האסורים ובמדה"י וס"ל דגם משום איסור הבחנה צריכה גט מקודם החליצה, דאל"כ לא מהני הפרשה ואם גם נימא דמשום איסור א"א מיקרי עולה לייבום משום דכופין לגרש מ"מ משום איסור הבחנה הוי אינו עולה לייבום ולהכי אינו עולה לחליצה, אלא שהקשה ע"ז מדברי הב"ש בסי' קנ"ט סק"ג דס"ל דלשון הרמב"ם שהוא לשון המחבר שם לאו דוקא אלא דה"ה אם עדיין לא גירש ונשאה אחר שחלץ ג"כ אין מוציאין אותה, ותירץ די"ל דבקידושין דלא הוי רק משום גזירה ושלא לחלוץ ג"כ גז"ח היא ותרתי לא גזרינן, וכתב אבל כ"ז בקידושין אבל בנשאת לזר בודאי צריך לגרש תחלה ואח"כ לחלוץ משום דזו"ז הוי כאן כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה יעיי"ש.

הנה מבואר עכ"פ דהכנ"י שהוא מחמיר ביותר מ"מ בקידש לבד מיקל וראייתו מהב"ש, וא"כ להחת"ס אין ראי' לכאורה דהא שפיר אפשר שחלץ בלי גירושין תחלה ע"י הפרשה. אבל לע"ד ברור דזה גופא טעמו של החת"ס זי"ע שהתיר בהפרשה אע"ג דאפילו היה בעלה במדה"י ג"כ גזרו, מ"מ בזה שוב תרתי ל"ג כמ"ש הכנ"י בקידש דבזה דברי הכנ"י נכונים דהא דמחשיב גם איסור הבחנה לאינו עולה ליבום אע"ג דבדיעבד מהני הוא בודאי רק דרבנן ולהכי מתירים כל היכא דא"א דהוי כמו דיעבד ויעיין ב"מ בתשובה א' בס' צלעות הבית. ודברי הכנ"י שמודה דבקידש י"ל דלא בעי גט ומ"מ ס"ל דבנשאה לא מהני הפרשה אלא דצריך גט תחלה משום איסור הבחנה המה תמוהים לע"ד. ואין להקשות גם עתה על החת"ס כיון דמהני הפרשה משום דתרתי ל"ג.

א"כ קשה ג"כ דאם יבוא אלי' ויאמר דלא מיעברא הלא מותרת להיבם, זה ליתא, לפמ"ש הבי"מ שם בתשו' דהפירוש בגמרא רק דלא נימא ממנ"פ אי מעוברת היא א"צ חליצה ואם לאו הרי בת יבום הוא ע"ז אמר הש"ס דאפילו אתי אליהו ואמר לא מיעברא הלא גם בקטנה גזרו, אבל אם היא זקוקה ליבם בודאי והספק אם נתעברה בכה"ג הלא גזרו כיון דאיכא רק חדא גזירה ומאי איכפת לן דאם יבוא אליהו כמובן. ומטעם זה גם כן נסתר מש"כ למעלה דממקומו מוכרע הוא דלא כאשר עלה על דעת מעלתו לדמות דבר זה להא דהוחלפו דאל"כ תקשי אפילו בנשואה ובראוי' לילד ג"כ אין מקום לדברי החת"ס כמו שהעיר מעכ"ת, ולהנ"ל אין הוכחה. אבל מ"מ בהא נחתינן דודאי כל היכא דלא הוי רק מצד גזירה להחת"ס תרתי ל"ג וקם דינו של מעכ"ת בזקנה ג"כ, אבל לא מטעמי'.

אמנם מה שכתב מעכ"ת להקשות על דינו של החת"ס זצוק"ל דזה אינו בכלל כל שאינו עולה ליבום וכו' מדברי הרשב"א ריש יבמות דהוי איסור מחמת ד"א, זה בודאי צ"ע, וכן הקשיתי גם אני בשנת תר"ן כשבא מעשה כזו לפנינו וכן כתבתי בתשו' אשר מסרתי ליד הרב מדעברעצין נ"י, ודברי החת"ס שם צע"ג ג"כ במ"ש דכדברי הבי"מ ממקומו מוכרע ביבמות מ"א ע"ב אי אתי אלי' ואמר לא מיעברא וכו' דאפילו קטנה וכו' הלא זה לא הוי אלא גזירה דרבנן מטעם מעוברת ומניקת חבירו וגזרו בלא פלוג ואפ"ה מיקרי אינו עולה ליבום עכ"ל, והוא תמוה דהא כתבו התוס' שם דבזה אפי' ר"י דפליג במ"ח ול"ג בקטנה מודה משום גזירה אטו אם יכולה להתעבר והוי חשש איסור אשת אח שלא במקום מצוה ולא הוי כאיסור א"א דדבר אחר גרם לה, וגם זה תמהתי אז.

ונחזור לדברי החת"ס במ"ש דצריך להמתין ג"ח קודם החליצה דנהי דיש לפקפק דהוי כאיסור ד"א גרם לה וכאן לא הוי רק איסור דרבנן י"ל דגם הרמב"ן שמסופק בדבר כמה שסיים הרשב"א בזה מודה, מ"מ בודאי לא נעשה מעשה לכתחילה נגד דבריו ודברי הכנ"י משום זה כל היכא דאפשר, ואם לא אפשר ויש לחוש דעי"ז לא יבואו לידי חליצה כלל וע"כ יוציאנה ותתעגן במקום דהיתה מותרת להשאר תחתיו מדינא בודאי דלא נחוש בלא"ה כמובן.

ואני קראתי אז את הבעל ואמר לי שימתין צ"ב יום רק שלא יכבידו עליו יותר מדאי ולא יביאוהו לידי נסיון שיהי' מוכרח ח"ו לבעט, אלו דבריו אלי. ועפי"ז כתבתי להרה"ג מדעברעצין נ"י שיאמר שצריך להמתין צ"ב יום ויקרקשו היבם לכשיבוא בזוזי שיהי' מוכן לאחר צ"ב יום לחלוץ. אמנם אתמול קבלתי מכתב מהרב נ"י ששם ממאנים להמתין צ"ב יום וכי היבם המומר לא ירצה לבוא ליום מועד בשום אופן, וגם יש לחוש שילכו אצל רב מנעאלאגען אודות חליצה, ואצל הרב משט"ק דשם כבר היו ולא נענה להם, ושלחתי מיד אחר האדון זאנעווירטה ואמרו לי שהלך לדעברעצין ובראותי כן שלחתי ט"ג להרב מדעברעצין נ"י שאני מסכים שיחלוץ היבם בלי המתנה, וכתבתי לו אח"כ בארוכה טעם ההיתר הן מטעם הנ"ל וגם מאחר שנודענו בבירור מסיפורי דברים של הבעל במסל"ת, וגם הרב הנ"ל כתב לי שאמרו גם שם האנשים והאשה כן אלא שלדבריהם אין ליתן אימון, שלא נתיחד עמה כלל ולא היה אפילו יחוד הראוי לביאה כלל, ואם כן הוא לע"ד אין לדונם אלא כקידש לבד דבשוגג אין מוציאין. דהנה הב"ש בסק"ז כתב דהא דכתב המחבר נשאת לזר וכו' היינו אפילו לא בא עליה. ב"י וד"מ אלו דבריו.

אבל נ"ל ברור דעכ"פ ודאי דיחוד הראוי לביאה היה דלולי כן לא מקרי נשאת דבאלמנה הא קיי"ל דצ"ל יחוד הראוי לביאה דרק זה הוי נישואין אצלה. וא"כ לא מבעי' דאין

צריך להמתין צ"ב יום לפני החליצה אפילו אם היה אפשר להמתין כמבואר מכל הנ"ל, אלא דגם אח"כ אין להוציאה כיון דשוגגים היו, הוא בל"ס היה שוגג, והיא ג"כ טוענת ששוגגת היתה, ונדונם כזר שקידש בשוגג דמותרת לו לאחר שיחלוץ לה יבמה, ונוסף לזה בנ"ד שהיבם מומר לחלל שבת בפרהסיא מעודו ומתגולל בין הנכרים עוד טרם נישואי אחיו המת, דלאותן שיטות דטעמי' דר"י גאון במומר משום דלאו אחיו הוא גם מומר זה אינו זוקק ליבום וממילא מצטרפים אפילו בנשא בשוגג וכמבואר מדברי החת"ס בסי' ע"ג ובשאר תשובותיו.

ומש"כ מעכ"ת נ"י ממשמעות השב יעקב בסי' מ' דלא כהחת"ס, משם לא שמעינן אלא בספק כמו שכתב שם דאפילו הלבוש דסובר שצריך לכתחלה לגרש ואח"כ יחלוץ מ"מ מודה בנידון דידי' מטעם זה דא"צ לגרש תחלה, אלא דהחת"ס ג"כ מיירי בס' ועליה בודאי פליג הש"י לכאורה. ומה שכתב הש"י בנידון דידי' דכשמחזירנה צריכה להמתין צ"ב יום פשוט הטעם משום דלי"א הוי הולד ממזר מדרבנן והוי להבחין בין זרע פסול לזרע כשר וכ"ז ל"ש בנ"ד דלא הוי יחיד כלל כמובן.

אחר אשר העליתי כ"ז חפשתי באחרונים ומצאתי להגאון מלעמבערג נ"י בתשו' בית יצחק סי' ק"י שהעלה ג"כ בסיום הפסק בפשיטות כהחת"ס והכנ"י הנ"ל להמתין צ"ב יום קודם החליצה ושם ג"כ מיירי בספק יבמה יעיי"ש. וראיתי שם באותה תשובה אות ט"ז שהביא ראי' מדברי רש"י ס"פ יש מותרות כשיטת הש"י ובי"מ דלא בעי גט תחלה ודלא ככנ"י ולבוש יעיי"ש ותלי"ת בתשובתי בשנת תר"ן הרגשתי בזה ולעומת זה מדברי הריטב"א שם משמע קצת דצריך גט תחלה עכ"פ היכא דאין כופין לגרש כמו שם דניסת בהיתר שהי' לה בן אחר מיתת הבעל, וביארתי כ"ז אז במכתבי להגאון אבדק"ק אויפאלו נ"י. והנני בזה אוה"נ הדוש"ת באה"ר, הק' משה הירש פוקס

סימן מב

ב"ה, יום ד' י"ב ניסן תפא"ר לפ"ק סיגוט יצ"ו. כבוד ידי"נ הרב הגאון שושנת העמקים אוצר כלום כש"ת מו"ה

פנחס צימעטבוים נ"י ראב"ד בק"ק גראסווארדיין יע"א

ע"ד שאלתו וז"ל הגביית עדות במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ובא לפנינו מו"ה מנחם בן אלכסנדר פייערוועדק מטרעבישאן והעיד לפנינו בתורת אליו"ע וז"ל:

איך האב גוט געקענט דעם ר' יהושע יאקאבאוויטש פון סלאטווינא נאך פון בחור ווייז מעהרערע יאהרען וכו' מיר זענען הערויס אויף דער איטאליענישען פראנט אין ווארען צוזאממען אין איינער קאמפ' וועהרענד דער צייט האט ער מיר איממער געצייגט זיינע

בריעפפע פאן זיין ווייב און פון זיין שוואגער צווישען דיזע בריפפע וואר אויך איין פאטא-גראפיע פון זיין ווייב און פון זיין שוואגער און איך האב דאס מעהרערע מאהל געזעהן דער ארט דאס איך האב איהרע פאטאגראפיע און איהרע האנדשריפט געגוי ערקענט, איך וואהר אין דער 12-טער קאמפ. טעלעפאניסט און ר' יהושע איז גיווען בייא דער ניינטער אלס פלענקלער.

דעם זעלבין טאג אין דער מיטאג שטונדע האב איך מיך גיזעהן מיט איהם דאנן האב זעלבסט געהערט איין טעלעפאנישען בעריכט דאס פון דער 9-טער קאמפ. זאלל איין אינטעראפיציר מיט 3 אינפאנט-טעריסטען צו פעלדוואכע פערשטערקונג אבגעהן, מיט שטונדע שפעטער איז געקומען איין בעריכט וועלכען איך זעלבער טעלעפאניש געהערט האבע דאס פון דער אבגעגאנגענע וואכע פערשטערקונג זינד 2 מאן טאד אונד איינער שוועד פערוואונדעט געווארען. צווישען דיא טויטע וואר איינער אינפאנטעריסט יאקאבאוויטש שאמא אויס סלאטווינא. ביים אבגעבין דיעזען מעלדונג וואר מיט מיר נאך איין יהודי טעלעפאניסט וואגנער איגנאטץ אויס בודאפעסט וועו מיר דאס געהערט האבען האט דער וואגנער נאכמאלס איבערגעפרעגט דעם אבגעבער דער צוגלייך איין יהודי אין אויס איינעם דארף מיט יאקאבאוויטש וואר זיכערמאן, אויב דאס ריכטיג ר' יהושע יאקאבאוויטש איזט, אויף דען אנטווארט ער בזה"ל:

יא יא ליידער נעביך ר' יהושע

נאכדעם איז געקומען דער סאניטעטס קאפלער אינגבאר אויס ריסקעווע מאראמורעש דער מיר זעלבסט טעלעפאניש מעלדעט בזה"ל פייערווערק וואס איז צו מאכען ליידער יאקאבאוויטש איז טאד, אבער מען ערקענט עהם גאר ניכט, ווייל דער גראנאט איהם דאס געזיכט צעשמעטערט האט, האב איך איהם געפרעגט וואס איזט מיט זיינע לעגעטעמאציאן, דארויף אנטווארטער זיינע לעגעטימאציאן האב איך אויס דער טאשע הערויס געגאמען אונד עס שטימט ריכטיג, שפעטער מיט איין האלבע שטונדע קאמט דער סאניטעט אונגבאר הנ"ל אין טעלעפאן ציממער אונד רופט מיך, פייערווערק דא איז דער יאקאבאוויטש בייא דער טיער ליגט ער קוים ערקעננע איהם, בין איך הערויס אבער דאס פנים וואר ניכט מעגליך צו ערקעננען ווייל עס פינצטער וואהר האב איך ניכט קאננען דאס קערפער נאך זעהן, דא זאגע איך צו איהם זוך אין זיינע טאשע ער ברויך בייא זיך האבען בריעפפע און בילדער פון זיין שוואגער, האטט ער אזויא געטהון און האט ארויס גענומען אויס דעם ביזעם טאשע מעהרערע בריפפע פון זיין ווייב און פון זיין שוואגער, אויך דאס בילד פון זיין ווייב און פון זיין שוואגער עס וואהר אללעם

מיט בלוט פארשמירט און דער זייט, איך האב דאס זאפארט אין טעלעפאן צימער העריין געטראגען און דאס זעלבע בייא ליכט נאכגעזעהן עס האטט אללעס געשטימט דאס הייסט איך האב ערקענט דיא האנדשריפט און די בילדער פון זיין ווייב און פון זיין שוואגער. דער סאניטעט האט אלעס צוגענומען צו זיך מיט דער באמערקונג וועז ג' ווירד אונז צו הויזע ברענגען זאללין ווער ווייניגסטענס וויסען פיר דאס ווייב פון ר' יהושע עדות צו זאגען.

שפעטער מיט 10-8 טאג בין איך זעלבער בייא דעם בריגאד פרידהאף 420 בייא גורטץ געווען אונד דארט האב איך געפונען איין טאווועל אויפגעש-ריעבען פ"נ יאקאבאוויטש (בלשון אונגאריש) דער נומער פון טאפעל איזט 134, גם זאת דער אינטער אפיציער דער וואכע האט עס זעלבסט מונדליך דעם סאניטעט געזאגט אונד דער סאניטעט ווייטער געמאלדען אין דיא קאמפאניע טעלעפאניש. באעה"ח לקיים גב"ע הנ"ל גרוו"ד א' ויגש תרפ"א לפ"ק.

תשובה: במה דשדר לן כת"ה בעגונא דאיתתא דהאי, וראשית דבר אם יש לסמוך על מה שנמצא בבגדים הפאס והמכתבים והפאטאגראף של אשתו וגיסו כמו שנאמר בגביית עדות משום חשש שאלה דיש לחוש שמא השאיל הבגדים לבעל מלחמה אחר ושכח הפאס והמכתבים והפאטאגראף בבגדים ואותו אחר נהרג, וכתב כת"ה נ"י דפאס מקרי כלים דלא משאילי אינשי, כמו כיס וארנקי והביא כן בשם האחרונים, אמנם אכתי יש לעיין לפמ"ש הב"ש בשם הב"י והריטב"א דלמאי דחיישינן דסימנים דרבנן ומדאורייתא לא סמכינן אסימנים א"כ אף בכלים דלא משאילי אינשי נמי חיישינן לשאלה משום דעכ"פ לא הוי סימנים מובהקים ומדאורייתא לא מהני כ"א סימנים מובהקים עכת"ד.

הנה בענין זה כבר דברו הראשונים והאחרונים וכל ספרי הקודש מלאים, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואנן מה נענין אבתריי' ומי יכול להכניס ראשו ולהכריע בין הגדולים ע"י פלפול או סברא. אמנם אין מדרש בלא חידוש ועצור מילין לא אוכל, ואדברה בעדותיך ומה' הישועה שלא אבוש ולא אכלם בדבר הלכה.

ונלענ"ד דהנה בב"ש ס"ק ס"ט הביא מה שהקשה מהר"ל מפראג לפי שיטת הב"י דאי סימנים דרבנן ג"כ חיישינן לשאלה א"כ טביעת עין בכלי ג"כ לא מהני א"כ קשה למה תנא במתני' אע"פ שיש סימנים בכלי לא מהני ת"ל טב"ע שהוא מדאורייתא נמי לא מהני, ובשלמא א"א סימנים דאורייתא טב"ע וסימנים שוין אבל אי אמרינן סימנים דרבנן למה לא תני רבותא יותר דגם טב"ע שהוא דאורייתא לא מהני בכלים דחיישינן לשאלה.

ונלענ"ד ליישב דהנה כתבו התוס' בגיטין דף כ"ז ד"ה ולעולם, דלא חיישינן שהבעל ישקר במזיד לומר על גט שאינו שלו שהוא שלו וחשיד הוא לקלקלה רק כיון שכתוב בו שמו ושמה חיישינן שמא סבור הבעל ששלו הוא ולכך הוא אומר שהוא מכיר אע"פ שאינו מכיר דאין נראה לו לבעל לחוש שגם אחר ששמו כשמו אבד גט וזה הוא ע"ש. והנה כתב בתשו' מהריב"ל דלישנא דמתני' אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו משמע דאפי' שניהם ביחד לא מהני ע"ש. והנה הא דתנא במתני' דבכלים לא מהני סימנים ע"כ העיקר רבותא קמ"ל דחיישינן לשאלה, דאל"כ מאי נפק"מ בין גופו לכליו דמהיכ"ת לומר דבכלים מהני יותר הסימנים מאלו הי' הסימנים בגופו, וא"כ מיושב קושי' מהר"ל דאם הי' תנא במתני' טב"ע בכלים א"כ לא הוי ידעינן דחיישינן לשאלה דהא י"ל משו"ה לא מהני טב"ע בכלים משום שיש לו סימנים בגופו ולא מהני סימנים דסד"ר וגם הטב"ע לא מהני משום שאינו נראה לו שמא איתרמי סימנא כסימנא ולכן אומר שהוא מכיר הכלים בטב"ע אע"פ שאינו מכיר ונמצא הסימנים מגרעי הטב"ע. אבל אם הי' לו טב"ע בכלים ואין לו סימנים בגופו מהני דלא חיישינן לשאלה, וא"כ מיושב קושי' המהר"ל דאדרבא משום דחיישינן לשאלה לא תנא טב"ע בכלים רק סימנים בכלים דלא מהני ומשום דסד"ר חיישינן ג"כ לשאלה כשי' הב"י והריטב"א.

עוד הקשה בנוב"י סי' ל"ב לשיטת הב"י דאי סימנים לאו דאורייתא ובעינן סימן מובהק אז בודאי חיישינן לשאלה א"כ קשה מאי מקשה בגמ' בב"מ למ"ד סימנים דאורייתא חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן ליחוש לשאלה, ומשמע דאי אמרינן סד"ר ניחא ולשיטת הב"י אדרבא אי סימנים דרבנן בודאי דחיישינן לשאלה כיון דבעינן סימן מובהק ופשיטא דחיישינן וקשה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן ואפי' בעדי אוכף נמי ניחוש לשאלה ע"ש, ונלענ"ד דהנה בפנ"י כתובות דף י"ב הקשה למ"ל קרא להחזיר אבידה בסימנים ת"ל דבלאו סימנים מהדרינן אלא בטב"ע דברי ושמא ברי עדיף היכא דליכא חזקת ממון ולהמוצא ליכא ח"מ וכמ"ש התוס' בכתובות ספ"ק, ותי' הפנ"י דהמוציא יכול לומר דלמא מרובא דעלמא נפל. וראיתי במהר"ם מינץ מאובן סי' כ"א שהקשה דא"כ מאי פריך בגמ' חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן ניחוש לשאלה, הא י"ל דמהדרינן מטעם בו"ש ברי עדיף, מאי אמרת דניזול בתר רובא דעלמא הא ליכא לספוקי כי אם שמא השאילו לבעל החמור אבל באדם אחר ליכא לספוקי, וא"כ ממילא י"ל דמשו"ה מהדרינן חמור בסימני אוכף ולא חיישינן לשאלה מטעם בו"ש ברי עדיף, וכת"ה בסוף המכתב הקשה קושי' זו מעצמו אבל קדמו בספר הנ"ל

ונראה לתרץ עפי"ד הריב"ש סי' קצ"ב שכתב כיון שהתורה צותה לבדוק בסימנים שלא יהא מכ"ד עופות הטמאים וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' מ"א, א"כ יש לנו לחוש לשום אחד מהם אפי' הוא מיעוטא זולתי פרס ואזני' ביישוב שאינם נמצאים כלל אלא במדבריות אבל כשאפשר להמצא חוששין למיעוט ובעלמא אין חוששין למיעוט עכ"ל. ומבואר מדברי הריב"ש דאע"ג דבעלמא אזלינן בתר רובא אבל היכא שהתורה צותה לבדוק בסימנים חוששין אפי' למיעוטא דמיעוטא ועשו אותו כודאי עיי"ש.

ולפי"ז י"ל הי' דהקשה הפנ"י ת"ל דמחזירין אבידה מטעם בו"ש ב"ע, היינו דווקא אי לאו דרבתה התורה דמחזירין אבידה ע"י סימנים וכמ"ש הראשונים ז"ל דמהשמלה נפק"ל א"כ י"ל דמהדרינן מטעם בו"ש, אבל לאחר שגילתה התורה דמהדרינן אבידה דווקא ע"י סימנים לא מהני שום סברא דבו"ש דהא עכ"פ הוי מיעוט דלא יאמרו האמת וא"כ רק ע"י סימנים מהדרינן אבידה ולא ע"י שום סברא כמו בו"ש ב"ע, (עי' תוס' חולין צ"ו ע"א פלניא, ונובי"ק אה"ע סי' מ"ג וש"ש ש"ד פ"ט, וקצוה"ח סי' מ"ו ותשו' בי"צ אה"ע סי' ע"ה אות ד' ו' וי"ל דברי גרוע יותר מסימנים שע"י סימנים נראים כשלו דו"ק).

וא"כ מיושב קושי' המהר"ם מינץ דבגמ' מקשה חמור בסימני אוכף ניחוש לשאלה ולא שייך למימר בו"ש, דהא לפי מה דקיימו השתא דס' דאורייתא א"כ רק בסימנים מהדרינן ולא מהדרינן מטעם בו"ש, וא"כ היכא דיש לחוש לשאלה ליכא שוב סימנים, ומתרץ בגמ' אוכפי לא שאלי אינשי והוי כפרס ואזני' שאינם נמצאים כלל דלא חיישינן לה, ומעתה מיושב קושי' הנוב"י שהקשה דגם אי סימנים דרבנן נמי ניחוש לשאלה ואפי' בעדי אוכף היכי מהדרינן, ולהנ"ל י"ל דהא תינח אי סדא"ו וא"כ הקפידה תורה דוקא על סימנים אז לא סמכינן אטעמא דברי ושמא ברי עדיף ולהכי חיישינן לשאלה אע"ג די"ל דמרובא דעלמא נפל וכתי' הפנ"י אבל אי אמרינן סד"ר א"כ ליכא למיחש לשאלה דהא כיון דליכא למימר דמרובא דעלמא נפל כמ"ש המהר"ם מינץ, ממילא שוב י"ל דמהדרינן מטעם בו"ש ב"ע ואע"ג דבעלמא חיישינן לשאלה מ"מ באבידה דאיכא למימר בו"ש ב"ע מהדרינן וא"כ א"ש שיטת הב"י דבעדות אשה בעגונא דל"ל בו"ש ב"ע ממילא י"ל אי סד"ר ובעינן סימן מובהק חיישינן ג"כ לשאלה דהא עכ"פ ע"י חשש שאלה לא הוי סימן מובהק.

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה בב"ש דדברי הב"י סותרים זא"ז דפסק בהיתר אשה דגם בכיס וארנקי חיישינן לשאלה ולקמן בסי' קל"ב פסק דלא חיישינן לשאלה בכו"א, ולהנ"ל מיושב דבהיתר אשה דליכא טענת ברי חיישינן לשאלה אבל בגט דאיכא טענת ברי אמרי' בו"ש ב"ע אע"ג דאיכא חשש שאלה, ואולי י"ל דבאמת זה כוונת הב"ש במה

שכ' שם ואפשר בגט הבעל דבר לפנינו ולא אמר דהשאיל לא חיישינן לשאלה ע"ש, והרבה יש לתרץ ולפלפל בזה הסברא ואין רצוני להאריך פה אך עכ"פ לפי שיטת הב"י גם בכלים דלא משאילי אינשי חיישינן לשאלה, וא"כ משו"ז שמכירים הכלים ע"ז לחודא קשה הדבר לסמוך אם לא עם עוד שאר אומדנות והוכחות וסניפים להתירא בעזהי"ת.

ומה שכתב כת"ה דמה שנמצא אצלו הפאס שלו ושם עירו כמו שיש לכל בעלי מלחמה הוי כלים דלא משאילי אינשי, אולם הביא מ"ש בד"ח ח"ב דיש לחוש שמא השאיל הבגדים לאחר ובתוכם שכח הפאס, ובודאי דע"ז ל"ש לומר לא משאילי אינשי דהא באמת לא השאיל לו הפאס כ"א הבגדים ובתוכם שכח הפאס, אבל בד"ח שם העלה דליכא חשש שאלה בפאס משום דהוי שאלה דיחיד שבעל העגונא השאיל הפאס הזה לאיזה איש אחר ממקומו עכ"ד. ולענ"ד לא דמי דהתם הוי שפיר שאלה דיחיד כיון שאותו האיש שהוא מת אמר בפיו שהוא ממעליטץ וגם הפאל הוא ממעליטץ א"כ לא שכיח שישאיל איש ממעליטץ לאיש שהוא ג"כ ממעליטץ ואותו האיש ששאל ימות וע"כ הוי שאלה דיחיד ולא חיישינן אבל בנ"ד לא ידענו את האיש הזה ואת שיחו אם הוא בבירור מאותו מקום שנכתב בפאס, וא"כ לא הוי שאלה דיחיד וא"כ יש לחוש דהשאיל הבגדים לאחר ובתוך הבגדים הי' הפאס, וע"כ אפי' אם הפאס הוא כלים דלא משאילי חיישינן שמא השאיל הבגדים ושכח הפאס בתוך הבגדים וכנ"ל.

גם מה שכתב כת"ה סניף להתירא עפימ"ש הב"ח סי' פ"ז דאם לא הי' משך זמן רב משעה שנפרד מאנשי העיר עד שיצא לדרך לא חיישינן לשאלה, א"ר י"ל דה"נ כיון דמצאוהו הרוג באותם בגדים שראוהו מקודם ולאחר איזה שעות באותו יום לא חיישינן לשאלה בזמן מועט כזה עכ"ד. ולענ"ד דאין לסמוך ע"ז דאטו מי ראו את הפאס והפאטאגראפיע אצלו בזמן קרוב רק שראו את האיש הנהרג בזמן מועט, וא"כ י"ל דכבר השאיל בגדיו זה איזה ימים מקודם לאיזה איש אחר ואותו האיש שהשאיל לו הבגדים הוא נהרג וא"כ לא דמי לדברי הב"ח דהתם מירי שהכירו הבגדים עצמם שהי' לבוש בהם המת מקודם זמן מועט ובזה דוקא לא חיישינן לשאלה.

אמנם לפענ"ד יש לצרף סניף להתירא שיטת המר"ם ברבי הובא בנובי"ק סי' נ"א ובתנינא סי' ס"ו דאפי' לשיטת הב"י דגם אי סימנין דרבנן חיישינן לשאלה היינו דווקא אם בכלים אין להם טב"ע רק סימנים אז חיישינן לשאלה כי חשש שאלה הוא חששא רחוקה ונחשב מיעוטא רק גם סימנים מובהקים עכ"פ מזדמן כיוצא בהם ובצירוף שני מיעוטים יחד הוי להו פלגא, אבל בטב"ע דכלים דאז נשאר רק החשש שאלה גם הב"י מודה עיי"ש, ועיין בתשו' א"ז זצלל"ה השיב משה סי' ס"ג כתב סברא זו להלכה

מדעת עצמו והביא ע"ז ראיות חזקות וכמסמרות נטועות. ומה שהקשה בנוב"י דא"כ מאי מקשה בגמ' חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן ודלמא כי היכי דלמ"ד סד"ר אמרינן אימא בהדי אוכף ה"נ למ"ד סד"א אמרינן אימא בעדי אוכף ומכירים האוכף בטב"ע ולא חיישינן לשאלה, גם בהשיב משה הקשה כן מד"ע ומיישב שם באריכות בטוב טעם וקשה עלי להעתיקו ועל מקומו תדרשנו עיין עליו.

ולפמ"ש לעיל עפימ"ש הריב"ש כיון דגילתה התורה דמחזירין האבידה ע"י סימנים א"כ לא מהני בו"ש ב"ע, ולכן חיישנן לשאלה ול"א בו"ש, א"כ י"ל דה"נ דלמ"ד סד"א לא מהני עדי אוכף כיון דלא יאמרו העדים סימנים על החמור או שמכירין העדים החמור עצמו בטב"ע משו"ה לא מהני, וזה מטעם גזירת הכתוב דצריך סימנים על אבידה ואם יש לחוש לשאלה אפי' הוא רק מיעוטא דמיעוטא חוששין לה כיון דצריך סימנים דייקא ומשני בגמ' איכפי לא שאילי אינשי ומהני סימני אוכף כמו סימן על החמור עצמו, והא תינח באבידה דצריך סימנים דייקא מטעם גזה"כ, אבל בעדות אשה דלמיעוטא דמיעוטא לא חיישינן א"כ אי מכירין הכלים בטב"ע הוי רק מיעוטא דמיעוטא לא חיישינן לשאלה, וא"כ בנ"ד נמי כיון דמכירין הפאטא-גראף והמכתבים בטב"ע לא חיישינן לשאלה אפי' אי נימא סד"ר.

אמנם נפלאתי מאוד על מעכת"ה מדוע לא זכר במכתבו הארוך בפלפול וצדדים להתירא העיקר מה שמבואר בגב"ע שיש כאן שני עדים שר' יהושע יאקאבאוויטש מת, האחד מה ששמע ע"י הטעלעפאן בפעם ראשונה וגם מה ששמע אח"כ מאת האיש קאפלער אינגבער, וכבר איפסקא הלכתא בסעיף נ' בהמחבר ורמ"א שם דבב' עדים לא בעינן שיאמרו קברנוהו ואע"ג דבנ"ד רק ע"א מעיד בשם השנים מ"מ כתב בר"ש ס"ק קנ"ג דאם ע"א מעיד בפנינו ואומר בשם שני עדים הוי כאלו הי' לפנינו השני עדים ולא חיישינן לבדדמי, ועיין נובי"ק סי' כ"ח דמתחילה כתב דבע"א ומפי שנים במלחמה חיישי' לבדדמי והאריך בזה בסברות ואח"כ בסוף התשובה כתב אחרי שובי נחמתי, ומביא כן מתשו' המבי"ט ע"ש. ובתשובה אחרת יישבתי הקושי' והוכחת הנוב"י ובארתי בעזה"י דגם בע"א מפי שנים נאמן אפי' בלא קברנוהו, וכ"כ בד"ח ח"ב סי' נ"ה בפשיטות, ובפרט בנ"ד כיון דעד השני אמר בזה"ל:

זיין לעגעטימאציאן האב איך אויס דער טאש ארויס-געגומען א"כ הוי כאלו אמר קברתיו, וכמו שמבואר בח"מ ס"ק ק"ג בשם הראשונים דאם אמר אני נגעתי בו לאחר שמת או שניתיו ממקום למקום הוי כמו קברתיו ובפרט בצירוף כל הני דלעיל דרוב הפוסקים ס"ל דלא חיישינן כלל לשאלה, ועכ"פ מידי דספיקא הוא והכא שיש טב"ע על הכלים

וגם עדים וגם מה שמבואר בסוף הגב"ע שיש נכרי אחד המעיד במסל"ת ובזה ג"כ יש דעות דנכרי מסל"ת לא בעי קברתיו, בכל זה יש מקום להתירא.

והנני מצטרף עצמי עם מעכת"ה להתיר את אשת המת ר' יהושע יאקאבאוויטש לעלמא ע"י ב"ד של שלשה. והנה מה שהאריך כת"ה בפלפול טעמתי מהם ומצאתים נכונים וראוים למי שאמרם ואם שיש באיזהו מקומן לפקפק עליהן אך אין הזמן גרמא כעת בשבוע שחל פסח והמביא מכתבו היקר לידי אץ עלי לאמור דהדבר נחוץ תיכף להשיב לשואלי דבר ע"כ קצרתי במקום שהי' לי עוד להאריך. הק' חיים צבי טייטעלבוים, אבדק"ק סיגוט

תשובות מבן המחבר - המו"ל

האמת ניתן להאמר שמעולם לא עלתה על דעתי לספח שו"ת וחד"ת שלי לספרו של כאמו"ר הגה"ק האדיר הי"ד, אף שבס"ד נמצאים תח"י הרבה שו"ת וחד"ת רבים שחידשתי, עכ"ז רואה אני לנחוץ לתת כאן מקום לשתי תשובות הנוגעות הלכה למעשה בענין ביזוי ופינוי המת בכאן ובענין סדור גיטין בעירנו גראסווארדיין, ואמרתי לספחן לכאן.

הגם שכאמו"ר הגאון האדיר והקדוש זצ"ל הי"ד ערך קונטרס מיוחד בחריפות ובקיאות כדרכו תמיד לברר וללבן כל ענין במקוריות נפלאה, אבל בעוה"ר נגנב הקונטרס בין שאר חידושיו, וגם משום שנשאלתי מהרב הגאון מוה"ר חיים צבי קריגער שליט"א יותר לתקנת עגונות באגוה"ר דארה"ב בנוגע הגיטין שנסדרו בגראסווארדיין וכתבו בם רק שם ווארדיין בלי שם עכו"ם. לכן אמרתי גם אני לברר שאלה זאת לפענ"ד.

סימן מג

אודות גיטין שכתוב בהן ווארַדיין בלבד

ולא שם העכו"ם

משנת תר"ט ואילך נכתב בגיטין ווארדיין בלבד ולא גראסווארדיין כפי שהיו כותבים עד אז. לפני זמן הנ"ל גם בלשון העכו"ם לא הי' נקראת אלא בשם ווארַאד, ומאז ואילך נקראת בפי העכו"ם נאדי-ווארַאד. וגם שמקודם שנת תר"ט היו דירות היהודים רק במקום אחד של העיר הנקראת בשם העכו"ם ווארַאליא, דהיינו תחת המבצר "ווארדיין" ולא בחלק הנקרא גראסווארדיין, שמאז ומקדם לא כתבו בהגיטין רק ווארדיין סתם ולא שם העכו"ם. משום זה כותבין בהגיטין בקראקא שם קאזמיר משום שהמקום שהיה בו לכתוב גיטין שם ועד עתה כותבין קאזמיר. הגם שהשם קאזמיר נמצא גם בפולין וגם בין אינדיען לפאקיסטאן נמצאת עיר בשם קאזמיר.

רוב הפוסקים מכריעים ששם העצם הוא העיקר ולא התואר להעיר. וכן לגבי העיר גראס-ווארדיין ששם העצם הוא "ווארדיין" ושם התואר הוא גראס וע"כ נא חשו לכותב בהגיטין אלא שם העצם ווארדיין בלבד. כמו בקאנסטאנאפאל שלא כותבים השם נאפאל אלא קאנסטאנטינא שזה שם העצם ולא נאפאל משום שזה אינו אלא שם התואר להעיר דהיינו שהיא עיר גדולה.

בשו"ת חת"ס ח"ב אהע"ז סי' י"ד וז"ל:

גט המובא לשם וכו' נאד מיהאל בשני שיטין, ופי' נאד היא גדול, ר"ל, מיהאל גדול, לפענ"ד נ"ל דאין להקפיד בזה, כי איננו אלא תואר לעיקר שם העיר כמו נינוה היא העיר הגדולה, וכמו דא הוא בבל רבתי, וקונס-טאנטינאפיל קונסטאנטינא, ולא נאפיל כיון שאינו מעיקר עצם השם אלא תואר, והכא במיהאל שכותבין כן בגט להפריש בינו לבין מיהאל אחא הצעיר ממנו, אבל איננו מעיקר, וראי' עוד שדרך לכתוב באיגרות נאד נ. או. נ. בלשונם ורושם נוטריקון עליו לרמז נאד, ואלו הי' מצורף ע"כ עיקר השם לא היו מחלקי' השם באמצע לכתוב נוטריקון, ע"כ אין לחוש לזה עכ"ל.

לפי"ז בהעיר גראסווארדיין שעיקר שם העיר הוא ווארדיין וגראס אינו אלא תואר, ע"כ לא כותבין בהגיטין אלא ווארדיין בלבד. גם בעיה"ק ירושלים כותבין בגיטין סתם ירושלים, הגם שנמצאת עוד עיר אחרת בשם ירושלים ומשום זה היו צריכים לכתוב ג"כ ירושלים עיה"ק או הגדולה, אלא משום חשיבות ירושילם שאפילו אם אין מזכירין בה עיה"ק או הגדולה אלא סתם ירושלים הכל יודעים ומבינים שמתכוונים לירושלים עיה"ק. לפי"ז י"ל העיר גראסווארדיין שהיא עיר גדולה ומסויימת כ"כ עד שאפילו אם אין מזכירין בה אלא ווארדיין סתם ג"כ מבינים בה שמתכוונים לאותה העיר הגדולה והחשובה, וממילא אין צורך להזכיר אצלה התואר גדול-גראס משום שהכל יודעים שהיא גראס-ווארדיין.

הגם שאנו מוצאים הרבה מקומות בש"ס בשם ווארדיין כמו תוס' שבת ל"ט ע"ב, והר' שמואל מווארדין תוס' חולין פ"ו ותוס' חולין ע"ג ע"ב הקשה הרב ר' שמואל מוורדין תוס' כתובות כ"ד ע"ב הקשה הר' שמואל מווארדינא באלף, גיטין ס"ד ע"ב מתיב ר' חנינא ווארדין באלף, תוס' כריתות י"ט ע"א הקשה הרב שמואל מווארדינא ג"כ באלף, עירובין מ"ט ע"א ר' חנינא אמר עירובין בין עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינא, סוטה י' ע"א כגון וורדינא, ופי' רש"י ז"ל כגון ורדני. אבל שמות אלו משונים מהשם ווארדיין. גם אפשר שאינם עוד בעולם, הגם שיש עיר קטנה אצל גראסווארדיין שנקראת ווראד, וועלענצע, וכן קליין-ווארדיין, י"ל החילוק בזה שבשאר מקומות מתחילת התיסדות

ישוב היהודים קראו להם גם בשם התואר, אבל גראסווארדיין תיכף מתחילת התיסדות הישוב היהודים נקראת בפי כל בשם ווארדיין בלבד וכך כתבו בהגיטין שם העיר ולא שם התואר, ואחר כך קראו לה בשם גראסווארדיין אבל שם העצם לא נשתנה, וכן לגבי העיר שקוראים אותה כהיום קראקא אבל משום שבתחילת התיסדות ישוב היהודים שם קראו לה קאזמיר ע"כ כותבין בגיטין קאזמיר ולא קראקא, הגם ששם העצם נשתנה מכ"מ כותבין גם עתה קאזמיר ולא קראקא. גדול-גראס, שם התואר, לא חיישינן משום שם התואר כמו בווארדיין.

גם יש חשש שאם משנים ממה שקראו להעיר מקודם משום שלא להוציא לעז על הגיטין הראשונים כמבואר בפוסקים, וז"ל החת"ס אהע"ז ח"ב סי' ל"א:

ע"ד הגיטין שנכתבו בעירו משנים קדמוניות בהעיר ריי"ץ רייעץ וכו' כיון שמאז נכתב בגיטין וכתובות השם ריי"ץ אעפ"י שעתה נשתנה לרייטץ אין משנין ממה שהורגלו לכתוב שם הראשון בגיטין וכתובות אין משנין שום דבר וכן נוהגין בכל תפוצות כ"ל.

בפת"ש סי' קכ"ח משו"ת מהרי"ם לענין העיר בריסק שכותבין ברסטי כיון שסידרו תמיד גיטין בשם זה של ברסטי אין משנין הגם ששם העצם נשתנה. שו"מ סי' ק"ה חלילה חלילה לשנות אחרי שכבר נהגו לכתוב כן באיגרות ושטרות וגיטין חלילה להוציא לעז. וכן לגבי גראסווארדיין אע"ג ששם התואר נשתנה אבל שם העצם לא נשתנה חלילה לשנות משום שם התואר אלא לכתוב בהגיטין שם העיר ווארדיין ולא גראסווארדיין משום שהשם גראס אינו אלא שם התואר וע"כ כותבין מעתה ועד עולם ווארדיין בלבד.

החת"ס אהע"ז ח"ו סי' מ"א והשדי חמד מערכת גט סי' י"ז בנוגע להעיר קושטאנדינה דמתלה היתה נקראת כן על שם המלך קושטאנדין, ומאחר שכבש אותה מלך תוגרמה קורין לה עתה איסטאנבול שאין לשנות ממה שנהגו ממי עולם לכתוב קונשטאנדינה.

החת"ס סי' כ"ט בנוגע להעיר ליסקא שהי' נקראת בערכאות בשם אלאסי-ליסקא אבל מכיון שכבר סדרו גיטין הראשונים ליסקא מבלי השם אלאסי, ע"כ לא הסכים לשנות בגיטין החדשים. הנחלת שבעה סי' מ"ה י"ד מ"מ נראה לי דאין צריך לכתוב דמתקריא כלל. ובסי' מ"ה אות כ"א סק"ב ודאי אין צורך לשנות הגיטין כדי להזכיר שם החדש בהן.

הערוך השלחן סי' קכ"ה רבינו הרמ"א בסעי' ג' ואם לעירו ב' שמות אחד בפי ישראל ואחד בלשון אומות השם שקורין ישראל הוא העיקר, שם כ"ד ויש מי שאומר וכותבין כפי משמעות לשונם כלומר כפי משמעות לשון ישראל לבד, שם כ"ד ויש מי שאומר דאין צורך להזכיר כלל רק שם ישראל. בחלקת מחוקק ריש סי' קכ"ח בתשובתו כתב לענין ארלא-ארלע אין צורך לכתוב כלל דמתקריא. בתשו' הרמ"א שאין צורך כלל לכתוב

שם הרעדיש שקורין הנכרים, וכן בלובלין לובלינא. הר"ת תמה על שכותבין בגיטין גם שם העכו"ם. בנוב"י אהע"ז סי' פ"ז דלא היה ספק כלל בשם שקורין הגוים רק על שם ישראל.

בעיר גראסווארדיין שם העכו"ם נשתנה כמה פעמים קודם היתה נקראת בפי העכו"ם נאדיוואראד לאחר מלחמת העולם הראשונה הי' השלטון תחת ממשלת רומניא וקראו להעיר אראדעא מארע, אח"כ קראו להעיר מטעם השלטון אראדע בלבד, בזמן הנאצים ימ"ש חזר השלטון לממשלת הגר וקראו להעיר נאדי-וואראד, ואחר המלחמה השניה חזר השלטון לממשלת רומניא וקורין לה עתה אראדעא. ואם נזקק לכתוב בגיטין הנכתבים שם גם שם העכו"ם, נמצא שיהי' לנו גיטין מעיר גראסווארדיין בה' שמות העכו"ם, ע"כ צריך להודיע ולהזהיר שהגיטין שנכתבו בעיר גראס-וואדיין נכתבו מקדם גם עכשיו רק בשם וואדיין בלבד ולא שם העכו"ם כלל.

בענין זה נמצא בספרים בשדי חמד מערכות גט סי' י"ז. נוב"י בכמה מקומות. בח"ס בכמה מקומות. שואל ומשיב סי' ק"ה. אמרי אש אהע"ז סי' ע"ב. ד"ח אהע"ז ח"א סי' ע"א. מהר"ם אש סי' מ"ב. תשורת שי סי' קמ"ג ל"ח. השיב משה אהע"ז סי' ע"א. אבני צדק אהע"ז סי' נ"ג. שו"ת מהר"א אלפנדרי שער ג'. נהרי אפרסמון אהע"ז ח"א סי' ו'. מנח"א ח"א סי' ע"ב, וח"ד סי' נ"ר. שם משמעון אהע"ז סי ט"ו. שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' פ"ב. חלקת מחוקק אהע"ז סי' קכ"ח סק"א. שו"ת הרי בשמים סי' מ"ז. כנסת יחזקאל סי' ס"ג. המהרב"ל ח"ג סי' ט'. בתורת גיטין שם. ובספר בית מאיר שם.

בתשובה סימן ד' הביא המחבר אאמו"ר הרה"ג והק' הי"ד וז"ל:

וזה קודם המלחמה ערכתי בזה תשובה גדולה בענין שכותבין בעירנו בגיטין רק וורדיין, ומקורו מספר שמות שהובא בחת"ס ח"ב חאהע"ז סי' קי"ח שכתב שכך כותבין בגיטין בעירנו, ועוררו אותי איזה רבנים ובתוכם הרב הגה"צ ממונקאטש שליט"א (זצ"ל) כיון שנקרא בפי כל שבעכו"ם נאדי וואראד וגם גראסווארדיין מדוע כותבין סתם וואדיין, הארכתי בזה ושלחתי אז לכמה גדולים להר"ג מטארנא ומבראד ז"ל ועוד גדולים והסכימו עמי שלא לשנות בזה. הרב אהרן סג"ל צימעטבוים בן המחבר

סימן מד

בעז"ה יום ה' וירא תשכ"א לפ"ק. שוכט"ס למע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם איש אשכולות רב פעלים וכו' מוה"ר

אהרן צימעטבוים שליט"א הרב בקהל בית פנחס בנוי-יארק יצ"ו

אחדשת"ה את השאלה ע"ד פינוי המת המבואר להלן קבלתי ומצאתי בירור ההלכה שהביא מכמה תשובות להלכה ולמעשה בהתירא בנ"ד לפנות המת להוליכה משם למקום אחר, ומברר בטוב טעם כדת וכדין והביא מחבילי תשו' מגאוני ארץ לבירור הלכה זו לאמיתה, וגם אני מסכים בהתירא לפנות האשה משם מהקבר שהניחוה בגבול בבית החיים אשר מאז הנהיגו להניח המתים הפסולים כפי המבואר בשו"ע.

וזה לשון שקבלתי מכת"ה:

איש אחד מר חנוך קאדיטשעק עם אשתו שהמה היו שומרי שבת ושומרי מצות כל ימי', עשה כתב עם החברה מבית הכנסת שישאיר להם 2,000 דאלאר לאחר מוע"ש והמה לעומת זה התחייבו א"ע ליתן לו ולאשתו שני קברים במקומות חשובים. וגם מצבה כפולה וקדיש עבורם וכו' ואם אשתו תמות מקודם יתן 750 דאלאר ולאחר מותו יתן עוד 1,250, וכמה פעמים שאל את הסעקרעטאר שלהם על הקברים איפה המה המקומות שלהם והבטיח לו כי יהי' קבריהם בשורה כסדרן במקום שיהי' נוח להם, והנה אשתו מתה והניחו אותה בגבול בית החיים ששום איש ואשה לא נקברו שם בכל הד' צדדים ולאחר איזה ימים אחר הקבורה ראה בעלה שנקברה בגבול-שבפארקין שאותן שהם פסולים ע"פ השו"ע מניחין בשמה כידוע, ותומ"י עשה מחאה וביטל הכתב שהוא אינו מקבל המקום הזה כי ע"ז לא קנה והמקום אינו שלו כידוע לכל כי המקום ההוא בזיון ופסול לו ולאשתו, ולכן קנה הבעל שני קברים אחרים אצל חברה אחרת ואינו רוצה שיניחו אותו שם בשום אופן, מאחר שהחברה הראשונה רימו אותו שאמרו שהגבול שהניחו בשם את אשתו הוא גבול מן עסטרייכ-ישע ארטהדאקס ווינער ביה"ח, וזה שקר מוחלט כי הוא גבול כמו ר"ה שעוברים שם עגלות מינים ממינים שונים ואין שום סמיכות לווינער ביה"ח, ממילא מונחת בגבול כמו שאינו משומר מהגם שמונחת בגבול במקום פסול כידוע.

וזאת לדעת שהאשה הנ"ל כשהיתה נערה יתומה והיתה מלאכתה בבית החולים של ישראל גיירה א"ע בטוב לבה בלי שום חשש אישות והיתה יתומה מאב ואם ואחר חמשה שנים נשאה להאיש הנ"ל, ויש ע"ז כתב סהדותא מהקהלה דשם, ודרו שניהם יחד ששה ושלשים שנה, וזה כמו עשרים שנה שבאו לכאן והיו בדחקות גדול ועבדו שניהם בפאבריק ופרנסתם הי' מיגיע כפם וסבלו רעב ואעפי"כ לא רצו לחלל שב"ק ח"ו וג"כ היו שומרי מצות כל ימיהם.

גם שמעתי אומרים משני בעלי בתים מהקהלה שהאשה הנ"ל שנקברת במקום בזיון כזה הוא מחמת שהיא פסולה, וד"ל. ועתה בעלה צועק במר נפשו ע"ז, וקראתי את הרב

מהחברה שיכריח את החברה שיעמדו אתו עמו לדין והשיב הרב אין שום דין תורה, ואין אני מניח אותה לפנותה משם בשום אופן.

ועתה הנני מברר בס"ד הדין להלכה להתירה לפנותה והיא:

מקור הדין בירושלמי מועד קטן פ"ד ה"ד אין מפנין את המת מקברו וכו' ובתוך שלו אפילו ממכובד לבזוי מותר וכו' ומובא הפסק הלכה ביו"ד סי' שס"ג וכו', והטעם שאין מפנין מכח דבילבול קשה להמת כמבואר שם. וכ' בפתחי תשובה סק"ג במעשה שהי' שמכרו ז' טובי העיר קבר לאשה ובטעות קברו שם נפל מותר לפנותו. ועיין ערוך השולחן שבתוך שלו היינו בתוך בני משפחתו מותר. והטעם שאסור לפנותו מפני כבוד שאר המתים הוא דוקא כשהחברה רוצים לפנותו אבל כשרוצים לפנותו מכח הצוואה של המת מותר כי כל אדם על עצמו יכול לעשות כרצונו, עוד כתב דדוקא כל זמן שהבשר קיים נפשו מתאבלת וחרד מאימת הדין לא כן אחרי כן. וגם הביא שיטת הפוסקים דלאחר י"ב חודש אין שייך אימת וחרדת הדין. וכן כתבו בענין זה ברעק"א בפסקים סי' מ"ה ובתשו' ר' דוד אופנהיים ובתשו' חות יאיר סי' רמ"ו. גם בתשו' נהרי אפרסמון חיו"ד סי קל"ג העלה כי גם בעל לאשתו ואשה לבעלה ג"כ מותר, והביא מתשו' הרשב"א סי' שס"ט משום ציווי לבד מותר לפנותו אפילו שלא אצל אבותיו. וגם כתב שם בנהרי אפרסמון דאם לא קנה המקום שלא נתן הכסף על המקום הזה הוי קבר שאינו שלו.

והב"י סי' שס"ג כ' דהך דאין מפנין הוא רק איסור דרבנן, וכ' הברכי יוסף שם דמה"ט אם נקבר בטעות מותר לפנותו וכ"כ שם בפתחי תשובה, גם בס' מחנה חיים ח"ג יו"ד סי' מ' כתב באחד שנקבר משונה משאר מתים חוץ לשורה שאם יש לחוש שעי"כ יאמרו שהוא נכרי או פסול הביא מחו"י ופת"ש וגליון רש"א סי' שמ"ח יש להתיר לפנותו. וכך הקפידו על בזיון המת דאפילו במצבה החמיר ביד יצחק ח"ג סי' פ"ג שלא להניחו בשינוי משאר מצבות מטעם הנ"ל.

והנה הטעם שאסור לפנות הוא:

א) **משום** ניוול. הנה בש"ס ב"ב קנ"ד במעשה דבני ברק דאי אתה רשאי לנוולה וכו' פי' רשב"ם לראות בושתי, וגם טעמים אחרים משום דריחו נודף כתב הנוב"י קמא יו"ד סי' קס"ד והחכם צבי סי' נ' דבמקום סגור שאין נפתחים לעולם אין כאן ניוול ולא ריח רע, גם בתשו' חו"י ושבות יעקב חלק ב' סי' ק"ג דעיקר האיסור בפתחין הקבר.

ב) **משום** חרדת הדין אבל זה רק בי"ב חדשים הראשונים ולאחר יב"ח בעצמות בלי בשר ליכא חרדת הדין, כ"כ בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שנ"ד. גם הנוב"י קמא יו"ד סי' פ"ט

מביא שאפילו יש עצמות בלא בשר לא שייך חרדת הדין וסיים שם דיפה דן ויפה הורה, גם בשו"ת שיבת ציון סי' ס"ג מביא לאחר י"ב חדשים ליכא חרדת הדין.

ג) **משום** בזיון:

זה לשון הרא"ש פ"ק דמו"ק סי' י"ג גנאי גדול הוא לפנותו מקבר לקבר קודם שנתעכל הבשר, אבל אחר כך אין כאן גנאי ואם סגור ומסוגר בארון אין מרגישין ריח רע ואין חשש לפנותו. ומשום בזיון לשאר המתים אין כאן בנ"ד כמבואר לעיל בתחלתו.

וליתר שאת אציין עוד מהמדברים בענין זה, אור זרוע אבילות סי' תי"ט, זכרון יוסף (שטיין-הארט) חו"מ סי' ט', כנסת יחזקאל סי' מ"ג, עין יצחק סי' ל"ד ביור"ד, כתב סופר יו"ד סי קפ"ג, אמרי אש יו"ד סי' קי"ח, יד שאול בסי' שס"ג, בית דוד ח"ב סי' ע"ט, שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו סי' כ', לבושי מרדכי סי רי"ז, ועוד.

ולכן בנ"ד האשה הנ"ל שקברו אותה לא רק שאינה מונחת שורה בשורה אלא הלא מונחת גם בגבול כמו בר"ה, וגם אין כאן רק משום חשש לבד שברבות הימים יאמרו שהיא פסולה אלא גם עכשיו יש שאומרים משום שהיא פסולה מונחת שם בגבול ואין לך בזיון גדול מזה, וגם הוא לאחר י"ב חדש אין שום חשש לפנותה, רק לדעתי גם חיוב יש לפנותה כדי שלא לבזות גר צדק. ויען שאני יודע ומכיר את כבודו ואת גאונו וצדקתו עוד מקודם המלחמה בכן פניתי לרום כהדר"ג שימחול נא בטובו למען המצוה לברר הדין. ע"כ השאלה.

וזה תשובתי בעזה"י:

הנה מקור דין זה פינוי המת הוא מירושלמי מו"ק, וכתב הב"י בסי' שס"ד דהוא איסור דרבנן, וכן יתר החששות הוא רק דרבנן ובשו"ע יו"ד סי' שס"ג ס"א מבוארים אופני ההיתר. א) בהתנה על מנת לפנותו שרי בכל ענין. ב) לפנותו שיהא נח אצל משפחתו ג"כ מותר אפילו בלא התנה. ג) באם אינו משתמר הקבר ג"כ מותר.

והנה בנ"ד יש הרבה טעמים להתיר. א) **היות** כי הוא קנה הקבר טוב ואמרו שהוא בגבול עסטרך בשורה כנהוג, ושקורי קא משקרי בו, והוי מקח טעות ולא קנה המקום ונמצא שהיא נקברה בקבר שאינו שלה, בפרט שהזוג נשבעו זה לזה שלאחר מוע"ש יניחו ביחד וקנו מצבה כפולה, וכאשר ראה שהוא מקום פסול ואי אפשר לו להיות מונח שם לכך קנה במקום אחר ומותר לפנותה.

ב) **בפרט** שאם יקנה קבר אחר עבורו מותר לפנותו כדי שתהא נח אצל בעלה דעבור שתהא נח אצל משפחתו מותר, והבעל הוא בכלל משפחתו.

ג) **אנן** סהדי שניחא לה לפנותה מכל הטעמים הנ"ל וגם מכח טעמים דלהלן ממילא מותר כמו שכ' הכתב סופר בתשו' סי' קפ"ד דביש אומדנא שניחא להמת לפנותו מותר, ובנ"ד הוי אומדנא דמוכח ביותר, ובאומדנא דמוכרח מהני אפינו לענין להתיר עגונא כמבואר באה"ע ברמ"א סי' י"ז, ובחו"מ לענין ממונות, ועיין בשו"ת שיבת ציון סי' ס"ב והובא בפ"ת סק"ד.

ד) **הרי** לא רצו הח"ק בתנאי לפשר שלא יניחו אצלה ממחללי ש"ק וידוע הדין כי המחלל ש"ק הוי כנכרי כמבואר ביו"ד סי' ב' ובחו"מ סי' רס"ו דהוי כנכרי ואין מחזירין לו אבידה ע"ש בסמ"ע, ועיין חת"ס חו"מ סי' קצ"ה בפותח חנותו בשבת שהוא מובדל מקהל ישראל בכן טעם גדול לפנותה שנא תהי' נקברת אצל נכרי ובאנן סהדי דניחא לה אין כאן איסור לפנותה ואפילו אם לא הי' מונחת במקום פסול ג"כ הי' מותר לפנותה שלא תהי' מונחת אצל מחלל ש"ק דהוי כנכרי. ועי' תפארת צבי חיו"ד סי' ס' בפי' שאם לא ניחא לי' שיהי' נקבר אצל רשעים ל"ש חרדת הדין ומובא בברכת יעקב ס"ח.

ה) **אם** לא יפנו אותה יהי' חרפה גדולה ושם רע לה שהיא נכרית או שאיבד א"ע לדעת, ועיין שו"ת לבושי מרדכי סי' ריז"ז ג"כ דרך בהיתר כזה.

ו) **אולי** יש מעררים כי לא נתגיירה כדת ומחזיקים אותה כנכרית א"כ ממ"נ מותר לפנותה אי כנכרית ליכא כל החששות ואי כיהודית כשרה אסור להניח אצלה במקום פסול שכן מחלל ש"ק כנ"ל יעיין תשו' מהרי"א סי' שנ"ט ורנ"ח סי' מ"ד.

ז) **עיין** בפ"ת סק"ג בשם ברכ"י סק"ב בנקבר נפל בטעות מותר לפנותו משם כמ"ש רום מלתו, ואין לחלק דוקא בנפל ולא במת גדול, דעיין בתשו' מהר"י באסאן דהוא הדין בגדול, ועיין בזכור לאברהם בפירוש דלאו דוקא נפל.

ח) **עוי"ל** עפ"י דברי מהרש"ם ח"ג סי' ר"ב דאם קברו המת במקום לא טוב מסתמא הוי כהתנה לפנותה ומותר, א"כ כש"כ בנידון דידן הקבורה במקום הנ"ל שהוא בעיני הבעל מאוס מאוד הוי ודאי כהתנה לפנותה ומותר.

ועיין בשו"ת פרי השדה ח"ד סי' נ"ו כ' בפי' שמהחת"ס משמע שכל שידוע שרצונו הי' להוליכו לקברו באיזה מקום אפילו לא אמר בפירוש מותר לפנותו, וכן משמע מרשב"א עיי"ש.

ולכן לפענ"ד לאחר כל הבירורים הנ"ל לית מאן דחש לה. והנני מסכים להוראת כבוד תורתו הרמה דמותר לפנותה בלי שום חשש ופקפוק הנני ידידו דושת"ה הק' אברהם שלמה כ"ץ

סימן מה

בנוגע לאותם אנשים שמתלבשין בטלית שאינו שלהם וגונבים חידושי תורה מאחרים וקונים אותם בשינוי השם, עליהם אמרו חז"ל:

א) **מכות** דף ה' ע"ב. ההיא איתתא דאתאי סהדי ואשתקור אייתי סהדי ואישתקור אזלה אייתי סהדי אחריני דלא אשתקור. אמר ריש לקיש הוחזקה זו, א"ר אלעזר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו זמנין הוו יתבו קמיה דר' יוחנן אתי כי האי מעשה לקמייהו א"ר לקיש הוחזקה זו א"ל ר' יוחנן אם הוחזקה כל ישראל מי הוחזקי הדר חזיה לרבי אלעזר בישות, אמר ליה שמעת מלי מילי מבר נפחא ולא אמרת לי משמיה וכו', בישות פי' רש"י ז"ל החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל ברבי אלעזר בפנים זועפות שהבין ריש לקיש ששמע ר' אלעזר דבר זה מפי ר' יוחנן וכשאמרה לו לא אמרה בשמו.

ב) **יבמות** צ"ו ע"ב. ר' אלעזר אמר לשמעתא בי מדרשא ולא אמרה משמיה דר' יוחנן, שמע רבי יוחנן איקפד וכו'.

ג) **בכורות** ל"א ע"ב. ר' אידי סרסיה דר' ששת הוה שמעה מיניה אזל אמרה בי מדרשא ולא אמרה משמיה, שמע ר' ששת איקפד, אמר מאן דאקיץ ליעקיה עקרבא, פי' רש"י ז"ל מאן דעקץ מי הוא שעקצנו ונשכנו שלא אמרה משמי תעקיה עקרבא שמתא, ור' ששת מה נפקא ליה מינה דאמר רב יהודה אמר רב מה דכתיב אנורה באהלך עולמים, וכי אפשר לאדם לגור בשני עולמים. אלא אמר דוד רבונו של עולם יאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר וכו' ואמר ר' יצחק וכו' מה כומר של ענבים כיון דאדם נוגע בו דובב אף תלמידי חכמים כיון שאדם אומר דבר שמועה מפיו דובבות שפתיו בקבר ע"כ.

מנחות צ"ג ע"ב, א"ר לקיש דאמר קרא וסמך אהרן את שתי ידיו וכו', אזל ר' אלעזר אמרה להא שמעתא בבי מדרשה ולא אמרה משמיה דר' לקיש, שמע ריש לקיש ואיקפד.

בבא בתרא דף קט"ז ע"א א"ר אליעזר ואם אין לו גורן בטלה כהונה, זימנין הוי יתבי קמיה דר' יוחנן אתא כי הא מעשה לקמיה, א"ל ר' לקיש ראיתיו שחילק על הגורן, א"ל ר' יוחנן ואם אין שם גורן בטלה כהונה, הדר חזייה לר' אלעזר ביישת, אמר שמעת מילי דבר נפחא ולא אמרת לי משמיה, רש"י ז"ל בישות החזיר פניו ונסתכל ברבי אלעזר בעין רעה שהבין שמפי ר' יוחנן שמע לשון זה וכשאמר לשון זה לא אמרת בשם רבי יוחנן וכו'

ד) **ספר** תשובה מאהבה ח"א פתיחה מי שאינו אומר דבר בשם אומרו ומתפלל בחכמת תורתו הוא ע"מ שיכבדהו ויאמרו עליו אדם גדול היא ויקרא אותו לכל לראש, איש כזה אינו עוסק בתורה לשמה אלא נקרא גזלן מתים שפעולתו משום שבני אדם משבחים

מפארים ומהללים אותו כמשפט הגדולים אשר בארץ והוא קטן נראה כגדול, ולא הגיע לפלגות ראובן (גיטין פ"ט ע"ב) פי' רש"י ז"ל לפלגות ראובן כלומר אין חכמה כדכתיב גדולים הוא דאית להו חקרי לב וזה אע"פ שגופו ארוך ניכר הוא לבריות במעשיו שהוא קטן בשנים וכו'. ה) שם (משלי ה' ט"ז) "יפצו מעינותך חוצה ברחובות פלגי מים יהי לך לבדך ואין לזרים אתך" ר"ל יפוצו מעינותך החכמה חוצה במקום שרבים מצוים אז נודע לרבים שהתורה שלך היא, ואין לזרים אתך "שלך אתה רואה" סימן ברכה מבורך ברוך ונוזלים מתוך בארץ ואינם מים גנובים ואי אתה רואה של אחרים על דרך זה עצה טובה קמ"ל. יפוצו מעינותיך חוצה במקום דשכיחי רבים ושומעים חכמתך אז יהי' לך לבדך ואין לזרים אתך כי אחרי שרבים שמעו אם עז אחד יתלבש בעלית שאינו שלו כבושת גנב ילבש בושת, עכ"ל. וההבדל בין מי שמתעטף בטלית שאולה וגזולה מפאת ירושה ונחלה לבין הנהנה מיגיעו וכו' אל תבקשו גדולות שוא לכם פעולות ותחבולות, אמת ושלו' אהבו, לא תכחשו ולא תגנובו ותמלא הארץ דעות ישרים. בלב נשבר אני כותב אזהרה זו לקיים והשיב את הגזילה אנשים שגנבו הכתבים חד"ת ושו"ת מגדולי התורה השואלין מאת כ"ק אאמ"ו הגאון האדיר סוע"ה זצ"ל הי"ד, אשר כל רז לא אניס לי' ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים והכל הי' כמונח בקופסא ושגור בפיו בכל עת, ובעת שהי' אסיפת רבנים בראשות זקני וגדולי הדור וכמובן התעוררו בעיות הלכתיות המתחדשות חדשות לבקרים, בעיות מסובכות הדורשות פתרונן המפתח לפתור בעיות הללו מצאו כל הנאספים בכ"ק אאמ"ו הגאון הי"ד, והוא ז"ל מצא על הכל מענה תוך כדי דיבור והשיב והקיף כל הבעיה בחריפות ובקיאות עד להפליא. הכתבים וחד"ת, והשו"ת בערך כג' אלפים, הכל בכ"י הי' סגור ומסוגר, בעוה"ר "שלטו בהם גנבים בלי שום נקיפת מצפון ולב", ומתעטפים בטלית שאינו שלהם וכאשר ראיתי הרבה מתשובותיהם ומצאתי את שאהבה נפשי שהם מא"א הגה"ק הי"ד ממקור קו"ט זה יצאו אלו הדברים.

"המחבר"? המו"ל וד"ל, שמתלבש בטלית נאה שאינו שלו, אופיני לו הפתגם:

יש לו ואינו שלו". בכל יום ויום אומרים בעטיפת הטלית ומבקשים כשם שאני מתכסה בטלית בוה"ז כך אזכה לחלוקה דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן, טלית נאה וחלוקא דרבנן הם תורה ומצות וזוכים לזה ע"י עסק בתורה ביגיעה רבה וכשזוכים בס"ד אין בית מדרש בלא חידוש ומחדשים חד"ת, ואז יכולים להתעטף בטלית שלו בעוה"ז וממילא זוכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא, אבל המתלבש בטלית שאינו שלו שגזל התורה מן הקדושים אשר בארץ החיים המה, וע"י זה מונע הזכיה למת שאומרים דבר הלכה משמו שיוכלו שפתותיו לדובב בקבר, בודאי אינו זוכה לחלוקא

דרבנן ולטלית נאה בעוה"ב. השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך "והחזירנו" בתשובה שלימה לפניך, ולקיים הפ' כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. השי"ת ירחם עלינו וישלח משיח צדקנו ולתחה"מ במהרה כי"ר. הרב אהרן סג"ל צימעטבוים בן המחבר

תוכן ומפתח

אורח חיים

סימן א

בדבר קושית הגאבד"ק קרזשעשאוויץ על הטור או"ח סי' א' דיכולים לומר אחר פרשת אשם יה"ר כאילו הקרבתי אשם אע"ג דאשם וחטאת אינם באים בנדבה. והרי משכח"ל חטאת נזיר שבאה בנדבה כזבחים מ"ו: חטאת ששחטה לשם חולין קושית המחבר על רש"י נדרים י'. הרי זו חטאת הרי זו אשם, מתרץ קושיתו עפ"י הגמ' חולין כ"ב וטו"א ר"ה ו', חקירה במחשבת שלא לשמה אם יש איזה איסור בדבר משום לאו דלא יחשב.

סימן ב

להגה"צ מהר"א האגער אבד"ק וויזניצא זצ"ל בענין שאלתו במי שנעשה בר מצוה ביום א' י"ח תמוז שנדחה, אם מחויב להתענות, מביא מרפ"ק דחגיגה חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני, העיר מפסחים צ"ג קטן שהגדיל בין שני פסחים, מפלפל בגמ' מגלה ח': רבי ביקש לעקור ט"ב ולא הודו לו, ושם אקדומי פרעניות לא מקדימין, בדין מי שנעשה בר מצוה בצום גדלי', מחלק בין אם גברא אינו בר חיובא בין אם יומא הוא דקגרים, מפלפל בדברי המנ"ח מצוה ת"צ לענין תשו"ק לענין קרבן פסח. מביא דבר נחמד ששמע מפי הגאון מאוה"ג מהרי"ד סאלאווייטשיק אבד"ק בריסק זצ"ל בקושית העולם על פירכת הגמ' רפ"ק דברכות ליתני שחרית ברישא, ישוב לקושית התוס' ברכות שם בהא דמשני תנא אקרא קאי.

סימן יג

אודות הגזירה שיהודים מוכרחים לפתוח חנותם בשבת אם מחויבים לבזבז כל ממונם, רוצה להמציא היתר ע"י עכו"ם, מביא משו"ת חת"ס סי' קצ"ח שאין שום היתר לפתוח חנותו בשבת, מפלפל בדברי הבית מאיר דלגבי שבת ל"ש שליחות, מאריך אי מחלל שבת מחמת אונס הוי מלשאצל"ג, מביא מירושלמי חגיגה פ"ב הל"א שגזרו על יהודים לחלל שבת והאובים הטעינו עליהם משאות בשבת וכו', אם שנים שעשאו מלאכה בשבת הוי מלשאצל"ג מסיק אף אם יהי' איזה היתר למכור ע"י נכרי בקבלנות, יש לעשות בזה תקנה גדולה, בדין קבלנות במקום הפסד, אם בשעת הגזירה מותר לעשות

מסחר לכתחלה בחנות ולהתיר לו אח"כ למכור בשבת ע"י נכרי, מביא ראי' ממנחות מ"ח. חטא בחטאת זו וכו' וכן מתוס' שבת ד', מחדש שספק זה תליא בפלוגתת הרז"ה והרמב"ן בינוקא דאשתפיך חמימי לפני המילה, מסיק כיון דידע מראש שיהי' מוכרח למכור בשבת אין להתיר בכה"ג.

סימן יח

שאלה במי שיש לו מזוזות מהודרות בפתחי ביתו אם מותר להסירם כשיוצא מדירתו ולקבוע תחתיהן אחרים כשהדייר החדש אינו רוצה לשלם לו המחיר ששלם הוא בעבורם, מביא מתוס' שבת כ"ב. ד"ה רב ומנות מ"א שנסתפקו אם מותר ליעול המזוזה מבית זה ולקבעה בבית אחר, מביא שיש פלוגתת הפוסקים בדין זה, לדינא מביא מדעת קדושים שמותר להחליף ולהניח על מקומן מזוזות, שאינן נהדרות כ"כ, פלפול עמוק לקשר ג' מימרות דרב בשבת כ"ב. בענין מצללה"נ ועדל"ת, מתרץ קושית הבר"א או"ח סי' ב' בכלאים בציצית.

סימן יט

בדברי הגאבד"ק ה. מאד שכ' דאין בהדלקת וכבוי העלעקטעריציטעט בשבת איסור דאורייי'. מביא ראי' דאסור מה"ת להוציא אור בשבת ע"י עצים ואבנים, מוכיח דמה שמסייע שיתחבר כח אור העלעקטרי לתוך הזכוכית הוי מבעיר ואסור מה"ת, אם מלשאצל"ג חייב ביו"ט לכ"ע, מישב בזה קושיית התוס' יו"ט פסחים פ"ז מ"ז, מסיק דיש איסור מה"ת.

סימן יד

המחבר ז"ל הקשה אפסחים דף קט"ו דאתי מרור דרבנן ומבטל למצוה דאורייתא וכו', ומביא תירוץ מהרב הגה"ג מהרי"א הלוי עטינגער זצ"ל, אבדק"ק לבוב יצ"ו, והביא הגמ' זבחים ע"ח פסחים קי"ד, והרא"ש שם דבלא"ה לא נפיק בטיבול ראשון ידי מרור, כיון דבטיבול ראשון לא בעי כזית, תוס' שם ד"ה מתקיף וכו'.

סימן טו

מצות שנלשות ע"י מכונה אלקטרית אם יוצאין בהן יד"ח מצה בלילה ראשונה ושני', העלה דאין יוצאין דאינה נקראת מצת מצוה, הביא מרשב"א סי' כ"ו וסי' תקצ"ג, מביא ראי' דע"י מכונה ההולכת ע"י כח אלקטרי אין כאן הוכחה שנעשית לשם מצת מצוה, מפלפל במ"ש המנ"ח מצוה י' הטעם דל"מ ע"י עכו"ם וחש"ו משום דאין אדם משמר מה שבידי חבירו, האריך בענין אי מצות צריכות כונה, מוכיח דאם במצה אמרי' סתמא לשמה קאי או לא תליא בפלוגתת רבה ור"י בפסחים ל"ח, מתרץ לי"ד קושית המנ"ח על

ירושלמי פסחים פרק כל שעה ה"ז, מביא מזבחים ג'. דמוכח דבמצה לא אמרינן סתמא לשמה קאי, מסיק להלכה דבמכונה ההולכת מאלי' לכ"ע אינו יוצא בהו יד"ח מצה.

סימן טז

בנדון מצות הנאפות בתנור עגול, שחום האש עולה תחת נקב מלמטה וע"י כך נאפת המצה, מפקפק בכמה חששות שיש באפי' כזו שבאה רק מחום הבא מכח האש ולא מהאש ממש, בענין אפיית לחמי תודה, בסוגיא דשתי לחם ותנור מקדש, מביא ראי' דבתנור של מתכת אמרי' חם מקצתו חם כולו, בקושית הפלתי בשתה"ל דאינם דוחים יו"ט הלא יש עצה ותקנה לאפותם שתים ושלש לצורך יו"ט ופת נאפה יפה ומותר משום יו"ט. לדינא אסור לאפות הטור הנ"ל עפ"י מהר"י אסאד הנ"ל.

יורה דעה

סימן ו

בענין עשיית חומץ מי"ש הנעשה עפ"י רוב מסתם יינם, דוחה דעת השואל שרצה להתיר מטעם שינוי בדבר שמותר בהנאה, מביא שיטת הריב"ש דזיעת משקין הוי כמשקין וא"כ אין נפ"מ אם אסור בהנאה או לא, רוצה להתיר מטעם חלופי חליפין דהחומץ נעשה מן יי"ש והוא נעשה מן יין של סתם יינם, מביא מירושלמי תרומות ומשו"ת מהר"י אסאד או"ח סי' קכ"ד, מפלפל בתירוצו של הישועות יעקב בדברי הב"ח שבעור יו"ד סי' קכ"ג, מישב דברי העור הנ"ל פ"י מהר"י אסאד הנ"ל.

סימן ח

בנידון היתר עיסקא, אי אמרינן כל העושה על דעת הראשונה עושה. ומקיף הבעיה לכל פרטיה ודקדוקיה בבקיאות וחריפות נפלאה.

סימן ט

בדבר מנהג העולם כשעולים לתורה מעבירים את כנף הטלית על האותיות שמתחילים לקרות בהם, ויש חשש של שפשוף ומחיקת האותיות וגם את השם. הראה שיש מקור למנהג זה והוא מנהג ותיקין ואין ביכולת לשנותו, מביא משו"ת מהרי"ק שורש ט', יש ליזהר שלא ישפשפו בחוזק את הטלית רק בנחת.

סימן י

בשאלת כתם באשה מינקת, שמורה אחד מחמת חומר האיסור טימא הכתם מספק, ישוב לקושית הפוסקים אמאי ל"מ ס"ס בנדה בכתם, תירץ מבהמ"ח לקושית הזכרון יוסף אמאי מועיל ס"ס בנדה הא הוי ס"ס ברה"י וברה"י אפילו ס"ס טמא, בחקירת הרה"ג מו"ה יוסף שלעזינגער אם ישראל יכול להיות ערב בעד החמץ שקונה העכו"ם בפסח.

סימן יז
אודות גערבן שנקרא "לופטהעפע" שמערבין בו שומן ועושים אח"כ ממנו יי"ש שפירטוס, מברר שאופן עשייתו הוי מבעל איסור לכתחלה, רוצה להתיר מטעם דרוב הלוקחים הם עכו"ם ול"ה ביטול איסור בשביל ישראל, מביא משו"ת הריב"ש סי' תצ"ה דהיכי דמפשי בשביל ישראל אסור אע"ג דרוב הם עכו"ם, מברר כיון שמוסיפים בשביל ישראלים הקונים הו"ל כאומר בפירוש שיבטל בשבילו, תשובת הגאבד"ק גראסווארדיין שמסכים להלכה עם הגהמ"ח שאסור לערב בו שומן, מעתיק גם מכמה גדולי ישראל שמסכימים לאיסור, מפלפל עם כמה גדולי ישראל שהשיגו עליו בוילקט יוסף.

סימן כ
בס"ת שנמצא בו פסול בה"א האחרונה של השם אם יש לסלק כל היריעה או אותו דף בלבד, מביא משו"ת חת"ס יו"ד סי' רנ"ז, מפלפל בגמ' תמורה כ"ג לרבנן עשו תקנה בקדשים, העיר על שו"ת חכ"צ סי' מ"ה מגמ' תמורה הנ"ל.

סימן כא
בענין היתר עסקא כללי שהציע הגה"צ מו"ה אלטער עזריאל מאיר איגר מלובלין, הביא משו"ת רדב"ז ח"ב סי' תקצ"ב, מפלפל בענין כל העושה ע"ד הראשונה עושה.

סימן מד
תשובה להלכה מבהמ"ח המוציא לאור את הס' דברי פנחס. בענין פינוי וביזוי המת, הביא ירושלמי מו"ק פ"ד ה"ד, ומברר להלכה שמתירין לפנות המת בענין השאלה, ומביא דברי הפוסקים המתירין לפנות המת. תשובה מהגה"צ המפו' אברהם שלמה כ"ץ אבד"ק ריסקאווע שליט"א שמסכים להלכה עם בן המ"ח הנ"ל.

אבן העזר

סימן יא
מתרץ קושית השואל דמאי פריך הגמרא סומא איך מותר באשה נימא דמותר ע"י עדותה שהאמינה לה התורה גם באיסור נדה. ישוב לקושית הגאון המפורסם אלעזר זוסמאן סופר ז"ל דאמאי לא פריך הגמ' איך סומית מותרת לבעלה, כיון דחיישינן שאינו בעלה כ"ע אסורה עלי' מכח איסור אשת איש.

סימן ה
בסדור גט לאשה שבעלה עזבה ודר עם נכרית ורוצה ליתן כח הרשאה לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו ג"פ לאשתו, מביא מחלוקת הפוסקים בצוה לסופר ולעדים בכתב, מדחה תירוצו של השואל על קושית המרכבת המשנה האיך החזיר משרע"ה את גרושתו למ"ד דלא פסקה כהונה ממשה. מתרץ קושית המרכבת המשנה הנ"ל עפי"ד מורו הרה"ג

מו"ה אלטר שמעון לעזער מטארנא שאמר לישב בקושית העולם על בעה"ט פ' תצא יעבור לכם כל חלוץ, מביא דבר נחמד מהגאון המפורסם מו"ה יוסף ענגעל זצ"ל על הא דקאמר הקב"ה למשה ואתה פה עמוד עמדי.

סימן ד

בענין גט מוקדם שהביא הבעל בעצמו בגט שנכתב בו שם לויזא וכתבו שם כינוי לאזי, מישב קושית התוס' גיטין למה תקנו זמן בגיטין הבאים ממדה"י כיון דלא חיישינן לחפוי ולא משום פירות, כיון דאית לי' קלא.

סימן ז

בת רב גדול שבאה בקשר החיתון עם בחור אחד שנלקח לצבא ולא נשמע ממנו שום ידיעה אם יש להתיר קשר החיתון. מסכים להתיר כמבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין סי' מ"ו.

סימן מא

תשובת הגאון המפורסם אבד"ק גראס-וואردיין לגאון המ"ח בענין חליצה בתוך ג' חדשים.

סימן מב

תשובה מהגאון הצדיק אבד"ק סיגעט זצ"ל להגמ"ח בנין עגונה והביא בדבר זה הראשונים ואחרונים לברר ההלכה.

סימן מג

תשובה מבן המחבר המוציא לאור את הספר דברי פנחס בענין גיטין שנכתבו בהעיר גראסווארדיין בשם וואردיין לבד, וגם לא שם העכו"ם לברר הלכה, ומביא משו"ת הנוב"י חת"ס שדי חמד ושאר פוסקים בענין זה.

חושן משפט

סימן ג

במי שנתחייב לישבע אם יכולין לכוף שישבע במקום שירצה התובע, העיר מכתובות פ"ה. ההיא אתתא דאיתחייבא שבועה בי דינא דראד"א וכו', מביא מב"י חו"מ סי' פ"ז בשם הריטב"א על גמ' הנ"ל, הביא מרמ"א חו"מ סי' פ"ז שפסק שאין יכול לכוף המשביע שישבע במקו"א רק במקום שם שנעשה שם העסק.

ענינים שונים

סימן כב

פלפול בברכות ל"א שמואל מורה הלכה בפני רבו הי', מתרץ קושית המפרשים הרי התכוון לאפרושי מאיסורא, לשיטת הרמב"ם דכלאים שלא בשעת עבודה לא אישתרי,

אם מותר זר לשחוט ק"צ בשבת, העיר דתלוי מהיכי ילפינן בזבחים ל"ב דשחיטה בזר כשרה, מישב הילקוט דמבואר דזר מותר לשחוט ק"צ בשבת.

סימן כג

בסוגיא דכבתה זקוק לה, שבת כ"א: תירוץ לקושית המפרשים אמאי לא קיבל אביי מר"י דתליא אי מצלה"נ או לא, מפרש מה דקאמר אח"כ אביי אי זכאי גמירנא לשמעתי' מעיקרא.

סימן כד

פלפול בשבת כ"ב: רב אמר אין מדליקין מנר לנר וכו', מקשר ג' מימרות דרב.

סימן כה

הקשה על תוס' עירובין ל': שכתבו דאין מועיל מה שראוי לתקן אלא במידי דחזי השתא לשום אדם, אי בשני שבותין אמרי' יש שבות במקדש, מישב קושית הפנים יפות פ' יתרו לרש"י נזיר ד' דקידוש על היין הוא מה"ת דקשה מפירכת הגמ' נזיר מ"ע דמיתשל עלה תרומה, הא בנזיר י"ל דחזי לו לקידוש ולא משום דמיתשל עלה.

סימן כו

העיר על הגמ' פסחים י"ג: אין מביאין תודה בחג המצות, תמה על המשל"מ שנעלם ממנו ירושלמי פסחים פ"ג ה"ד.

סימן כז

סוגיא דבני בתירה בפסחים ס"ו מתרץ בחדא מחתא ח' קושיות שסופר ומונה אחת ואחת, מפלפל בסוגיא דשליחות בענין אי שנים שוחטין זבח אחד בקדשים, ישוב לקושית התוס' קידושין שם מפרו של אהרן, מברר דאם טומאה הותרה בצבור אז ה"ה שבת הותרה בכל הקרבנות וא"צ לעשות ע"י שנים.

סימן כח

פסחים ק"ה ע"ב גרסי' ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה וכו', ביאור על לשון הגמרא דשם א"ל אנא לא חכימא אנא ולא חוזאה אנא וכו'.

סימן כט

ישוב לקושית התו"י יומא נ"א חומר בפסח מבתמורה.

סימן ל

תירץ לקושית המפרשים על התוספתא יומא טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה והלא נבילה קלה מתרומה, מישב קושית האחרונים על ירושלמי חלה פ"א מ"ט החלה והתרומה חייבים עליהם מיתה וחומש וכו'.

סימן לא
סוכה ל"ח: הוא אומר ברוך הבא וכו' מישב קושית הרש"ש שם מר"ה כ"ד הי' עובר אחורי בהכנ"ס.

סימן לב
מגילה י"ט: ומישב קושית המג"א סי' תרפ"ט סק"ד על הב"י בסוף סי' תרע"ה. תירץ לקושית הטו"א מגילה י"ט אמאי חש"ו אין מוציאין אחרים הרהור כדיבור דמי, דבר נחמד בר"ה כ"ח בענין מצות צ"כ.

סימן לג
ביאור במדרש פליאה מובא באו"ח קידושין ט"ז.

סימן לד
פלפול בקידושין ע"ג. דרש ר"ז במחוזא גר מותר בממזרת וכו', מתרץ קושית החת"ס בסוכה מ"א.

סימן לה
מישב קושית המשל"מ על הרמב"ם ז"ל פי"א הל' נדרים מנדה מ"ח:

סימן יב
בדבר קושית הת"ח סנהדרין ע"א לר"א דס"ל כל עיר שיש בה מזוזה אינה נעשית עיהנ"ד אמאי לא אמרינן עשה דשרפת בעיר את כל שללה דחי לל"ת דל"ת כן לד"א, דר"א ס"ל כב"ש דאין שאלה בהקדש.

סימן לו
ביאור בתוספתא רפ"ק דתמורה הממיר בין בחול בין בשבת תמורתו תמורה וסופג את הארבעים.

סימן לז
מתרץ קושית הב"י בטור או"ח סי' א' טוב לומר בכל יום עשרת הדברות.

סימן לח
ביאור בש"ע או"ח סי' תרצ"ד סעי' ד' "במקום שאין עניים" יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונותנם במקום שירצה, שטעות הדפוס בש"ע וצ"ל "במקום שאין מנין" ולא "במקום שאין עניים". מיישב קושית היריעות שלמה, שהקשה על הב"י הנ"ל מגיטין ל'.

סימן לט
מיישב קושית הטו"ז יו"ד סי' שכ"ג היכן מצינו כרת בשוחט קדשים בחוץ וכו' דודאי מיראת העונש ישאל לחכם וכו' מביא שם ששק"ל דלא יועיל כלל שאלתו. מפלפל בגמרא שבועות כ"ד. ישוב לדברי הרמב"ם בפ"ד משגגות השוחט בשבת בחוץ לע"א חייב ג' חטאות.

סימן מ

מישב קושית המפרשים למה אין שוחטין לחולה בשבת ע"י שנים ולא נצטרך לחלל שבת, מתרץ המכילתא פ' בא ולא תותירו ממנו עד בוקר וגו' דקשה להבין דבריו שם.

סימן מה

מבהמ"ח בנוגע אנשים שמתלבשים בטלית שאינו שלהם, מביא מחז"ל מכות ע"ב, יבמות צ"ו ע"ב, כתובות כ"ה ע"ב, מנחות צ"ג ע"ב, בכורות ל"א ע"ב, וספר תשובה מאהבה.